

Bekeringsgeschiedenis van zeven mannen

DEEL 5

Levensbeschrijving van

1. DS. JOH. VAN DER Poel. Blz. 4

OVERZICHT VAN DE VERDWENEN OEFENAARS. Blz. 82

2. Uit het leven van Oefenaar Evert Jan Ariesen (1863-1965) Blz. 87

3. Uit het leven van Oefenaar Cornelis Spreeuwenberg (1881-1940) Blz. 93

4. Iets uit het leven en twee brieven van ds. T. de Jong (1892-1961) uit Kralingseveer. Blz. 111

5. Over het leven en de arbeid van Oefenaar W. Vermeer (1837-1929). Blz. 123

6. Enige aantekeningen van Leendert Beverloo (1862-1940) te Alblasserdam. Blz. 131

7. Uit het leven van L. Damsteegt te Lekkerkerk, geb. 1878 en overleden 15 maart 1953. Blz. 139

Samengesteld door Willem Westerbeke

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2018**

INHOUD

'EBEN-HAEZER' Tot hiertoe heeft de HEERE ons geholpen.

Door Ds. JOH. VAN DER POEL

VOORWOORD

HOOFDSTUK I. MOEDER EN ZOON

HOOFDSTUK II

HET EERSTE HUWELIJK

III. HET TWEEDE HUWELIJK

IV. MIJN PREDIKANTSLEVEN

OP UW NOODGESCHREI

Uit het leven van zijn moeder

MEDITATIE.

VOOR DE ZIEKEN. Johannes 5 : 1 t/m 9.

VOOR DE OUDEN VAN DAGEN.

Korte schets van Johannes van der Poel

Ds. Joh. van der Poel: wij hebben onze kerkmuren tot drempels gemaakt

Er is maar één Christus, één waarheid, één gemeente

Een bladzij uit het levensboek

De 'buitenschilders' van ds. Joh. van der Poel

Johannes van der Poel, een voorbeeld voor velen

Mevr. Dankers-van der Poel: Ik heb heimwee naar zijn preken

'EBEN-HAEZER'

Tot hiertoe heeft de HEERE ons geholpen

door

1. Ds. JOH. VAN DER POEL

**Predikant der
Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland
te Ede**

**Episoden uit zijn leven ter gedachtenis van zijn
40-jarige ambtsbediening en huwelijksvereniging.**

Gedeeltelijke weergave van

UITGEVERIJ G. KOOL — VEENENDAAL — 1978

VOORWOORD

Ik had niet gedacht, dit boekje nog uit te geven, maar omwille van ons nageslacht en vrienden hebben we het niet willen nalaten. Hier geldt het ook weer: "Want wij zijn van gisteren en weten niet." En dat niet-weten ook weten is, behoort bij die wetenschap, die men zichzelf niet leert. Psalm 25 vers 2 is een blijvende les, waarmee wij elke morgen moeten beginnen. Onze wegen moeten telkens weer in de dood uitlopen, wil God in Zijn wegen verheerlijkt worden.

*U zullen als op Mozes' beê,
Wanneer uw pad loopt door de zee,
Geen golven overstromen.*

Voor elk wonder, dat wij ontvangen, is het noodzakelijk, dat daarvoor altijd weer in ons plaats gemaakt wordt. Dit is van achteren bezien niet minder wonderlijk dan het verlossingswonder. Christus heeft tijdens Zijn omwandeling op aarde alleen maar wonderen gedaan daar, waar Hij Zijn wonderen kwijt kon. Nooit lees ik, dat een gezond mens tot Hem kwam. Het waren blinden, die schreeuwden; kreupelen, melaatsen, van de duivel bezeten, of armen, die het Evangelie verkondigd werd.

David zou zoveel Psalmen niet gehad hebben als de ontdekkende genade en de vele beproevingen er niet aan vooraf gegaan waren. Al die wonderen worden verheerlijkt in een mens, die de meeste tijd meer dood dan levend is.

Heiligmaking is een doding, waaraan de natuurlijke dood eens een einde zal maken. Dit boek zal u doen weten mijn dwaasheid, zowel als de wijsheid Gods, om zo'n dwaas te leren, dat hij dwaas was, toen Hij hem vond. Na alle genade ben ik nog dwazer geworden. Dit is een bewijs, dat wij al onze dwaasheid niet op één dag leren. Na alle ontvangen genade heb ik ook dit bij de genade geleerd, dat ik een dwaas was voor mijn bekering en nog dwazer geworden ben na mijn bekering. Dit moet elke dag opnieuw geleerd worden.

Zij, die door dit werkje gesticht mogen worden: *Geef genade, ja, de God aller genade de eer!*

De vrienden meester Mol en dhr. Koops, zeggen we hartelijk dank voor hun gedane arbeid aan dit werk.

Ook onze geliefde vriend B. Florijn, die de laatste hand gelegd heeft aan de correctie van het manuscript, zeggen wij hartelijk dank.

HOOFDSTUK I. MOEDER EN ZOON

Het wil wat zeggen in de tijd te zijn, want de tijd is de voorstad van de eeuwigheid. De tijd is het begin van de reis naar de eeuwigheid. In de eeuwigheid zal er niet meer gereisd behoeven te worden. De bruid is dan thuis! In de hel kan er ook niet meer gereisd worden. Die oven zal heter zijn dan de oven van Nebukadnezar, want daarin kwam nog de Zaligmaker. Maar in de hel gebeurt dat nooit! Het woord hel is een bodemloos woord. Het is een hel zonder bodem, welke bodem nooit iemand gevonden heeft dan Christus alleen in Zijn nederdaling ter hel. Toen is Hij de hel tot een hel, de satan tot een satan en de zonde tot zonde geworden. Toen heeft Hij het graf geworpen in het graf en het alzo tot een huwelijksbedstede gemaakt, zodat Gods volk makkelijker op zijn dode rug ligt dan het ooit op zijn levende rug gelegen heeft.

Wij mochten gedenken, dat wij 40 jaar getrouwd mochten zijn, en het is veertig jaar geleden, dat wij te Giessendam als predikant bevestigd zijn door ds. Overduin, ds. Kramp en ds. van 't Hoog. Als het aan mij gelegen had, was het nooit gebeurd, maar God heeft het gewild. Maar als mijn wil verslonden mag zijn in Zijn wil, dan wil ik het ook. Te willen wat God wil, is een vrucht van de wille Gods.

God had voor mij een Godzalige moeder beschikt. Een moeder met Godskennis, zelfkennis, Christuskennis, Vaderkennis, kennis van de verzegeling des Heiligen Geestes en van het huwelijksverbond, beschreven in Hosea 2: "En Ik zal u Mij ondertrouwen in eeuwigheid; ja, Ik zal u Mij ondertrouwen in gerechtigheid en in gericht, en in goedertierenheid en in barmhartigheden. En Ik zal u Mij ondertrouwen in geloof; en gij zult den HEERE kennen."

Aan dat huwelijksverbond hebben maar weinigen van Gods volk kennis. Daar moet het Koninkrijk uit geboren worden: Sion heeft weeën gekregen en heeft haar zonen gebaard. Ik denk, dat er vandaag meer kerkgebouwen opgericht worden dan dat er zonen gebaard worden. Zonen worden door de bevruchting des Geestes geboren.

Scheuringen worden door de godsdienst zonder God gebaard. Ik zeg dit echter niet van alle scheuringen. De meeste daarvan hebben echter geen bloedfundament, maar wel een eigen fundament van kennis zonder God. Ik geloof niet, dat dit vóór het laatste oordeel nog veranderen zal. Maar die verandering zal zonder verandering zijn, want de eeuwigheid kent geen verandering. Wat dan wèl is, blijft wèl en wat dan wee is blijft wee. Hemel blijft hemel, hel blijft hel.

Ik ben in 1909 door een zeer Godvruchtige moeder ter wereld gebracht, om de dood dezer wereld te gaan beleven. Mijn geboorte was volgens de dokter onmogelijk, want wij waren omstrengeld met strengen des doods. Wat echter geen dokter kon, dat deed God! Dit was de geboortebelofte van mijn moeder: "Evenwel het vaste fundament Gods staat, hebbende deze zegel: De HEERE kent degenen, die de Zijnen zijn." Al heel vroeg, zelfs vóór mijn vijfde jaar, had ik indrukken van dood en eeuwigheid. Tijden kon ik in de schuur doorbrengen, de Heere vragende om een nieuw hart, zodat mijn moeder daarvan veel verwachting had.

Maar toen ik zes jaar was en naar school ging, kwam daar verandering in, zodat er niets van overschoot dan zonden en goddeloosheid tot smart en weedom van het moederhart. En dat werd zo erg, dat ik het op school nooit verder heb kunnen brengen dan roodgeverfde vieren en vijven. Toch heb ik nooit gezondigd met een gerust hart, want

altijd was er een dood bij. Veel stelen, slootje springen, vloeken en dan weer bidden en schreeuwen over die zonden, maar toch dóór zondigen. Nooit was er een breken met de zonden. Inzonderheid was er in mij een jacht naar de zonden in mijn zeventiende en achttiende jaar. Ik was een slaaf van de duivel, welke speelde met mij als een klein kind met een bal. Beterschap beloven en het erger maken! Eens scheelde het maar weinig of ik was in het tuchthuis terechtgekomen.

Wij reden toen met een wagen vol bieten langs de school. Opeens gooide ik een biet door een bovenraam één van de klassen in. Dit had de dood van de meester of van één van de leerlingen kunnen betekenen. De politie moest hierin gemengd worden. Zij behoefde niet lang naar de misdadiger te zoeken. Toen er een politieagent bij mijn moeder kwam, was zij bezig het wasgoed op de bleek te leggen. Hij zei tot haar: "Die jongen van u zal naar het tuchthuis gebracht moeten worden, want het heeft maar weinig gescheeld of hij had een meester of een leerling doodgegooid. Verder komt daar nog bij, dat hij meestal de schuldige is van al het kwaad dat er uitgehaald wordt, zoals geiten losmaken, zodat die dieren met pin en ketting door het dorp heen rammelen. Uw man zal vanavond bij de hoofdonderwijzer de politie wel ontmoeten en dan hoort u er wel meer van. Goedendag!"

Moeder zakte gelijk in elkander. O, weken heeft zij plat op bed gelegen.

O God, hoe moet ik U bewonderen; Gij, Die mij zover overgaf, maar toch niet geheel. Ik kon het zondigen niet laten, maar het bidden ook niet.

Omdat ik beterschap beloofde, wilden zij, terwille van mijn ouders, mij nog niet naar het tuchthuis sturen, maar dat nog uitstellen.

Die jaren, tot mijn achttiende jaar, waren de slechtste jaren. Het was of de duivel het wist, dat hij mij maar een korte tijd zou hebben. Ik was zestien jaar oud, toen ik aan moeder vroeg of ik clown mocht worden bij een circus.

U zult begrijpen, hoe die vraag als een zwaard door het moederhart heenging, want zij had, toen ik vijf jaar oud was, de waarheid ontvangen: "Deze is mij een uitverkoren vat om Mijn Naam te dragen." En dan vragen om clown te worden! alleen maar, opdat ik de tranen van moeder niet meer zien zou en het alarmgeschrei van haar aan de Troon der genade niet meer horen zou. Altijd maar dat gepraat over de hel en over de dood en maar aan te moeten horen: "Dit mag niet en dat mag niet!" "Men mag hier niets dan naar de kerk en naar de catechisatie gaan!"

Ik werd dat waarschuwen en vermanen zo moe, dat ik 's morgens mijn brood meenam, want ik wilde niet altijd mijn brood eten met de dood, de eeuwigheid en de hel erbij, terwijl ik niets liever deed dan lachen.

O, weergaloze eeuwigheid, die mij niet als een adder voor eeuwig van de hand Zijner lankmoedigheid in de eeuwige verdoemenis geschud heeft. En die verdoemenis ben ik zonder de gerechtigheid van Christus nog elke dag waardig.

Nooit zal men die liefde op aarde terugvinden, waarin de Vader Zijn lieve Zoon gedood heeft, om op rechtsgronden een kind Gods door Zijn bloed en gerechtigheid tot een eigendom Gods te maken. Ach, zou ik

maar niet ophouden, wat zal ik in de eeuwigheid moeten beginnen zonder begin.

Jongens en meisjes, hebben jullie nog een vader en moeder, die het niet laten kunnen jullie te waarschuwen? O, luister, luister dan toch naar hen! Mijn moeder, die haar leven verschreeuwt heeft, zei zo menigmaal: "Zolang je moeder niet onder het groene gras ligt, blijft ze waarschuwen."

Zij was een vriendin van ds. G.H. Kersten, ds. J. Fraanje, broer Lamain en ds. van Oord. Niet, dat ik op dit ogenblik niet geloven kan, dat ook zij in die tijd mijn vrienden waren. Alle mensen sterven wel, maar alleen Gods arme volk overlijdt. Ze zijn dan over hun lijden heen, buiten hun lijden en eeuwig boven hun lijden, want waar de zonden

ophouden, daar houdt het lijden ook op voor ziel en lichaam. Ons lichaam is menigmaal, maar niet altijd, een sta-in-de-weg op de weg des Heeren. Altijd dat slepen met het net, soms met zondesmart - maar daar wil ik niet af! - maar ook veel, ja, zeer veel met wrevel. Altijd te moeten zuchten; en dan dat tegen-zuchten. O, die hel van vijandschap! Wij behoeven de hel niet onder de aarde te zoeken, want die kunnen wij vinden in ons eigen hart. Zoveel mensen er op aarde zijn, zoveel hellen zijn er.

Gods volk beleeft hier echter de vergeving der zonden, en ze gaan uitgebrand en leeggebrand naar een hemel, waar de hel hen naar toe brengt. Ze gaan naar een hemel, waarin nooit een hel komt noch bij kan komen. O eeuwigheid! O eeuwigheid! waar alles heilig is en heilig blijft, waar Christus alleen het gezicht in de hemel is!

Alle zangverenigingen moeten geregeld nieuwe gezangen hebben voor hun vrome vlees, maar in de hemel zal de kerk het met één gezang doen en dat is het oudste lied zonder veroudering: "En zij zongen het lied van Mozes en het Lam." De meeste mensen haten Mozes; ja, alle vlees haat Mozes. Geen wonder, want Mozes kan buiten Christus alleen maar vervloeken en nooit zegenen. Aan het einde van de wet, daar is Christus met al Zijn bloed en Zijn gerechtigheid. O, neem Christus weg en daar is geen Weg meer tot de Vader, want die weg loopt over Gólgatha. Neem Christus weg en er blijft maar één weg over, eeuwig God te vloeken. Neem Christus uit de Bijbel en het is een boek, dat alleen maar wijst op zonde en toom en dat nooit meer van vergeving spreekt.

Zeventien en achttien jaar oud zijnde, was ik de zotte jongeling van het dorp. Maar ondanks alles hield ik toch veel van mijn moeder. Als het onweerde en het vuur niet van de hemel was, had ik wel in haar willen kruipen.

Het is voor mij niet te doen alle wederwaardigheden op te halen. Laat ik dit er alleen maar van zeggen: "Zijn lankmoedigheid is over mij het langste geweest en Zijn genade en bloed is voor mij het diepste geweest. Als dit niet waar was, zou ik niet enkel in de hel liggen, maar op de diepste plaats van de hel; ja, onder de bodem van de hel. Maar dat bloed van Christus ontbindt niet. Het ligt zo diep, dat Adam, de moordenaar van het ganse menselijke geslacht, tot de ere Gods, op dat bloedfundament gezonken is en voor eeuwig in God, de tweede Adam verdronken is. Het is een eeuwig indrinken van God, Die alles en in allen is.

Doch de tijd naderde, dat de wraakoefenende gerechtigheid en de toorn Gods mijn ijdele mond zouden stoppen en een gebed in mijn hart zouden openbaren.

O gelukkig, gelukkig! dat genade sterker is dan de zonde, de duivel en de hel. O, zoekt genade, die van beesten nieuwe mensen maakt. Wat vermocht een Manasse? De hemel zal vol met zulke grote gewassen zondaren zijn! O eeuwig wonder! te beleven door de zonde een verdiende hel te hebben, en door de eeuwige verkiezende liefde en door recht een thuis in de hemel te ontvangen.

Toen ik zeventien à achttien jaar oud was, kon ik geen einde vinden aan het indrinken van bekende zonden. Aan vloeken, spotten, lichtzinnigheid en verdwaasde dwaasheid kwam geen einde. Dit ging zo door tot 1927, want dat was het jaar, waarin er een eind gemaakt zou worden aan het zondigen van de grootste spotter. Maar hoe? Vraagt dat niet! Heeft God ooit verlegen gestaan bij de schepping? Dan zal Hij dat ook niet zijn bij de herschepping; hoewel Hij bij de schepping geen Mens behoefde te worden, toen de eeuwige Drieëenheid met Zichzelf overleg pleegde, om mensen te maken naar Zijn beeld.

Mijn lieve moeder heeft nooit één gezonde dag in haar aardse huwelijksleven gehad. Nu is zij voor eeuwig met God getrouwd; en dat betekent de volmaaktste gezondheid, want dat is een huwelijk zonder einde en zonder gebreken. O, eeuwige trouwdag zonder

sterfdag en zonder rouwdag! Moeder was een mens met alle geopenbaarde zaken in het wezen des geloofs en zij was gebracht in het welzijn des geloofs. Met al de gesmaakte liefde en de geopenbaarde zaken werd ze een verloren mens. Mozes, die onmisbare Mozes, kwam de grond van de staat der eeuwige verdoemenis in Adam bij haar bloot te leggen. Moeder, die bij al Gods volk een bekeerd mens was, werd onbekeerd. Een Rechter en een misdadiger, hoe zullen die tezamen wandelen, tenzij dat ze overeengekomen zijn? O geliefden, in de rechts- passerende daad worden de Rechter en de zondaar het voor eeuwig eens. O, rechthelzende daad! Men zou daar eeuwig kunnen blijven liggen in de uitstraling van de eeuwige deugden Gods.

Maar ik moet verder, want het was mijn doel niet om de bekering van mijn moeder te vertellen, maar alleen wat God tot prijs van God voor eeuwig in haar en voor haar gedaan heeft.

Met zware aanvallen van gal, dood en eeuwigheid lag zij drie dagen met haar aangezicht gekeerd naar de wand. Zij sprak, at en sliep niet, zodat wij, mijn vader met zijn elf kinderen, niet anders dachten dan: "Moeder gaat naar de hemel." Zij lag daar echter om van de eerste. Adam afgesneden te worden. O, moeder moest verloren gaan met alles wat zij van Christus ontvangen had, om in Christus een nieuw schepsel te worden. Maar wat wisten wij daarvan?

Op acht november kwam de dokter driemaal. Zij kon niet anders tegen hem zeggen dan: "Dokter, ik ga voor eeuwig verloren."

"Dat kan niet", antwoordde de dokter haar, "zo'n voorbeeld als u bent, vrouw Van der Poel?"

Maar ze zei tegen hem: "Dokter, nu gaat het slechtste mens naar de hel, en dat ben ik. Ik behoef niet naar de hemel, die alleen voor gewassen zondaren is, want ik ben ongewassen, en daar is geen hemel voor."

Wat had die bandiet, zoals ik, het benauwd! Het stormde in mijn ziel: "Uw moeder gaat naar de hemel, maar gij gaat met haar tranen en vermaningen naar de hel!" 's Middags zei de dokter: "Als het vanavond niet veranderd is, moet zij naar het ziekenhuis." Dat was in

die tijd bijna zoveel gezegd als: Naar het lijkenhuis! Als vijftig jaar geleden iemand naar het ziekenhuis moest, werd het hele dorp in beroering gebracht. Als, men nu zestig jaar is en nog nooit in een ziekenhuis gelegen heeft, is dat iets bijzonders.

Wat een angst had mijn vader met al die kinderen; hetwelk niet te vatten is voor mensen, die gezond zijn, maar ziek van het klagen zijn. De goeden natuurlijk uitgezonderd.

Als wij de bedsteedeuren openden om te vragen hoe het met haar ging, zei ze: "Doet de deuren maar dicht en vraagt maar of de Heere je een nieuw hart geeft en of je moeder beter mag worden." O, wat beloofde ik, blinde hals, beterschap en nog eens beterschap, als mijn moeder maar niet sterven zou en ook niet naar het ziekenhuis gebracht behoefde te worden. Maar toen de dokter 's avonds om acht uur kwam en haar onderzocht, zei hij: "Van der Poel, zij moet naar het ziekenhuis, want het kan niet anders." Moeder vroeg echter aan de dokter: "Dokter, kunt u het nog niet een half uur uitstellen?" Ach, zij hoopte nog, omdat er zoveel wonderen aan haar en haar huisgezin geschied waren, dat er ook nu nog een wonder gebeuren kon. Maar de dokter zei: "Ik bel het ziekenhuis wel op, want het is voor mij niet verantwoord u nog langer thuis te laten."

Toen ging de dokter weg, en moeder kwam als een afgeleefd vrouwtje uit de hoek van de bedstede vandaan. Zij duwde haar hoofd in het kussen en in het bed op haar knieën

kruipende, schreeuwde, weende en kermde zij tot God, roepende: "O God, alles wat achterblijft is onbekeerd!" Haar laatste woorden waren: "De Heere doe wat goed is in Zijn heilige ogen. Amen!"

Die pijn trof mijn schuldige ziel. Voor mij geen bidder meer, want moeder ging sterven en een Voorbidder had ik niet. Zij ging heen, maar wij bleven achter. O kinderen, hebt gij nog een moeder en een vader, die schreeuwen: "O, mijn bedorven zaad!" En dan de hel! Ik wist toen geen onderscheid tussen hel of duivel, en nu soms nog niet. Ik heb nooit geweten, dat ik steeds blinder worden zou. Ik kon dag en nacht niet ophouden met roepen: "Moeder het is mijn schuld, dat u naar het ziekenhuis gaat en dat het voor u een lijkenhuis moet worden. Ik heb u dood geplaagd!"

God zou de tranen van moeder voor eeuwig afwissen, maar ik zou eeuwig doorschreeuwen en nooit meer ophouden met schreeuwen.

De dag van de operatie was vastgesteld. Drie dagen voor de operatie werd zij afgesneden door dat zoete recht, dat niet minder zoet is dan het Evangelie. Zij werd voor eeuwig Christus ingelijfd, van de Vader haar geschonken, Die door Zijn bloed en dood haar God en Vader werd. O, nu was zij van zichzelf niet meer! Het was enkel Vader, Zoon en Heilige Geest. Zij dreef in de wateren van het eeuwige welbehagen Gods.

De avond voor de operatie mochten wij allen haar even gedag komen zeggen. De andere dag zou ze als een slachtschaap van Christus geopereerd worden. Zij sprak echter alleen maar over het wonder Gods. God geopenbaard in het vlees; en hoe Hij door haar, maar toch voorhaar gekruist en gedood was.

Mijn vader vroeg aan haar: "Janna, hou je niet meer van ons? Gaat u ons, zo'n arme hoop, voor eeuwig verlaten?"

Toen antwoordde zij: "Piet, jullie zijn mijn dierbare panden op aarde, maar ik heb een dierbaarder Pand in de hemel. Ik heb geen wil, maar Zijn wil is nu voor eeuwig mijn wil. Ik leef nu niet meer. Alles wat ik nu leef is Christus, alleen Christus."

Toen moesten wij afscheid nemen. Ik viel haar om de hals, weende maar, en vroeg haar om vergeving.

"Kind", zei moeder, "bij de Heere alleen is vergeving. De vergeving van je moeder kan uw ziel niet redden."

Het stormde bij mij van binnen: "Eenmaal zult gij uw moeder zien aan de rechterhand Gods, om u voor eeuwig te verdoemen." O eeuwigheid! o eeuwigheid! zonder klokken en zonder tijd!

Maar ik moet verder. Velen hebben destijds weleens gevraagd: "Kunt u niet eens wat schrijven?" Ik durfde niet, omdat het een dubbel jubileum is. Wij zijn namelijk veertig jaar getrouwd en het is ook veertig jaar geleden, dat wij in het predikambt bevestigd zijn, als de slechtste knecht met de allerbeste Meester. Nog geldt het: "Hulp van God verkregen hebbende, sta ik tot op deze dag, betuigende beiden, klein en groot."

De volgende dag moest vader met al de kinderen naar het ziekenhuis komen om in de wachtkamer de afloop van de operatie af te wachten. Elke deur, die openging was als een ijlbode des doods. Wat een verborgen ondersteuning krijgt een mens dan, want anders werd hij stapelgek.

Des namiddags kwam de chirurg de wachtkamer in en zei: "Van der Poel, ik feliciteer u met zo'n moedige vrouw. Haar polsslag was vredig en rustig, maar wij konden haar met de kap - die toen nog gebruikt werd om iemand onder narcose te brengen - niet weg krijgen. Ik zei: Vrouw van der Poel, u moet zuchten, diep zuchten. Maar toen

antwoordde ze mij: "Dokter, ik hoef niet meer te zuchten, want als u mij opensnijdt, zult u in mijn ziel vinden de Vader, de Zoon en de Heilige Geest."

Toen zij bijkwam, mochten wij even om het hoekje zien. Ik kuste moeder en riep: "Leeft u nog, moeder? Leeft u nog?"

Die dag stormde het geweldig in de natuur, zodat er heel wat pannen van de daken waaiden. Er kwam die dag ook een man bij ons, die voor bekeerd doorging. Hij zei tot mijn bedrukte vader: "Er zal hier nog wel meer gebeuren, want ik geloof, dat al de pannen bij u van het dak zullen gaan. En dan uw vrouw zo dicht bij de dood!"

Alles weg, geen moeder en geen dak boven ons hoofd meer! Maar God is vriendelijk en goedig, want moeder herstelde en er kwamen weer pannen op het dak.

Bij mij ging de overtuiging des Geestes door. Al de zonden en ondeugden - die ik niet behoef te beschrijven, en waarover ik ook niet mag schrijven, want men kan de zonden dienen door over de zonden te praten - kwamen als op een bord geschreven, voor mijn aandacht; Psalm 50. Wat wenste ik nooit en nog eens nooit geboren te zijn! Ik wenste nooit zo'n Godvrezende moeder, die mij straks zou verdoemen, gehad te hebben. Er was geen voet grond, waarop ik stond, die niet weg zou vallen, zodat ik voor eeuwig in de hel zou storten. O, bange eeuwigheid, die zo lang is! Ik kreeg van mijn schooljaren het rapport thuis. Er stonden alleen maar rode cijfers voor gedrag en vlijt in. Ik heb mij evenals de Baälpriesters met vuisten in mijn aangezicht geslagen.

Dit bleef zo van 8 november 1927 tot maart 1928. Mijn vroegere kameraden moest ik vaarwel zeggen. Voor die tijd lachte ik als een zot, maar dat kon nu niet meer. Ik kon niet begrijpen, dat er nog een mens lachte en het goed naar zijn zin had. Hoe dikwijls ik ook aan mijn moeder vroeg of zij eens voor mij wilde bidden - zij antwoordde altijd: "Kind, dat moet je zelf maar doen." Al deze dingen deden de deur dicht. Wanhoop! want Christus kende ik niet, en de uitstraling van Gods deugden verteerde mij.

Op het dorp zeiden ze: "Hij is gek geworden." Ik dacht het zelf ook. Het oordeel mijner rechtvaardige verdoemenis was zo dichtbij, dat ik met de handen omhoog het dak wilde tegenhouden, want ik dacht, dat het elk ogenblik naar beneden zou komen.

De gehele Bijbel stond vol met vloeken. Er was geen één woord Evangelie voor mij bij, zodat ik tenslotte de Bijbel niet meer durfde lezen. Er was maar één Judas - en die is er nog - en maar één Ezau. Al die schrikbeelden waren mijn voorbeelden, en zij wezen mij naar de hel.

Als men de ganse winter zo loopt met een overtuiging zonder overbuiging, dan heeft een mens niet meer naar de hel, want dan is hij in de hel. De hel is vuur zonder licht, nacht, een eeuwige nacht! "O wachter, wat is er van de nacht der eeuwigheid?"

Ik besloot een einde aan mijn leven te maken, want ik kon toch nooit meer zalig worden. Ach, nooit meer! Ik zou beginnen te vloeken zonder ooit een einde te vinden aan het vloeken. God vult de hel met vuur en de mens vult de hel met zonden. En dan geen Middelaar! Nooit enig licht meer, maar een buitenste duisternis! De laatste duisternis, waar men in eeuwigheid niet doorkomt! Hoe langer ik leefde, des te zwaarder zou mijn sterven zijn, met als gevolg een dóórsterven, zonder ooit door het sterven heen te komen. O eeuwigheid! O eeuwigheid der verschrikkelijkheid zonder bloedstorting. O, de hel naar de hel! Een Jezus was er niet; Die behoefde ik niet, want Die kende ik niet.

O zoete Jezus, Gij kendet mij wel, en Uw Borgstelling was al voor mijn val geweest. Maar dat wist ik niet.

Ik zou mij gaan verdrinken, eer ik daar was, waar men verdrongen is in zijn eigen hel. Elk mens gaat naar zijn eigen hel, gelijk ook Judas naar zijn eigen plaats ging; Handelingen 1.

Maar toen ik bij het water stond, werden mijn gedachten omgewend, zodat ik eerst, voordat ik mij zou verdrinken, afscheid, ja voor eeuwig afscheid zou nemen van mijn lieve moeder. Dan zou ik God en mijn moeder rechtvaardig verklaren, zeggende, dat het noch God Zijn schuld noch mijn moeder haar schuld was, dat ik voor eeuwig verloren ging.

O geliefden, als het oog des Heeren niet op zo'n ellendige, voor eeuwig wanhopende zondaar, geslagen was geweest, lag ik al voor eeuwig te branden in mijn eigen hel, wat mij nog vaak overkomt na de aanneming tot een kind Gods door bloed en Geest. Toen zou ik mij op zolder, gelijk een Achitofel, aan één van de balken verhangen.

O eeuwigheid, zijt gij zo diep, dat geen duizend eeuwigheden een bodem in u kunnen vinden? De toorn Gods kan niet gepeild worden, zomin als de liefde Gods, waarmee Christus in Zijn bloed de deugden Gods opgeluisterd heeft tot verlossing van Zijn kerk. Alleen Christus heeft op Golgotha als Borg de hel, waarvan de verdoemden in eeuwigheid de bodem niet zullen vinden, gepeild.

Ach mijn arme mens! blind geboren, geleefd, gestorven en voor eeuwig wakker geworden in de hel met een laat en een te laat berouw, dat zonder einde zal zijn! In de hemel behoeft er niemand bekeerd te worden, want daar zullen wij zijn, waar wij hier op aarde met een levende hoop op hoopten en wat wij wensten te zijn.

Volk, gij kunt niet zoveel tranen schreien over de zonde, vóór uw rechtvaardigmaking of in de heiligmaking, of zij worden alle afgewist. Niet door Petrus, maar door een gekruiste Christus.

Genoeg voor even, want nu kom ik terug op mijn wijlen lieve moeder. Wat een tranen heeft Christus van haar aangezicht met de doeken des doods afgeveegd! In hope is het nu mijn zuster.

Toen ik bij moeder binnenkwam, viel ik haar om de hals. Ik wilde met haar praten, mijn schuld belijden, moeder rechtvaardigen en haar zeggen, dat alles mijn schuld was. Mijn schuld was eigen schuld, maar dat was geen afbetaling van de schuld, laat staan een betaling van de schuld. Mijn hart barstte echter, en mijn ziel werd als een dweil in een emmer water. De wateren der droefheid en een diepe smart blusten de hel in mijn hart. Er is geen beter water, dat de hel des harten blussen kan, dan het water, dat voortvloeit uit de Troon Gods en des Lams. Er is geen hel des harten, die dat water niet blussen kan. O, hoe bittere, zoete tranen! O, smarte der smarten! O, liefelijke smart! Hoe bitterder de zonde, hoe zoeter voor het hart. Wij weenden samen, zonder woorden in elkanders armen.

Nog meer tranen en nog bitterder tranen heb ik geweend, toen mijn ziel gelegd werd tussen de gekruiste armen van Hem, Die God was en Mens werd.

Maar ik moet verder, want ik kan van Boaz haast niet afkomen. Verder ligt de pijn, verderop!

Mijn moeder zette mij op een stoel en toen moest ik een stukje uit de Brief des Almachtigen lezen. Zij sloeg de Bijbel voor mij open en toen mocht ik voor de eerste maal de Bijbel lezen met zondesmart en verklaarde liefde, die mijn ziel verteerde en in een diepe vernedering bracht. Ik wenste wel, dat het nooit meer overging. Ik wilde wel eeuwig blijven wenen om de zonden, bewenen de liefde Gods en bewonderen, dat ik nog leefde. Dit gaf Mozes mij niet. Ik was uitgeteerd, uitgebrand en vol aanbidding. Ik kende Christus evenwel niet, maar hoewel het buiten het gezicht van Christus geschiedde, was het van achteren gezien toch van Christus. Als het Evangelie zwijgt, spreekt Mozes; maar zolang Mozes zwijgt, spreekt het Evangelie. Psalm 65 maakte mij tot water. Nooit spreken Mozes en Christus tegelijkertijd. Beiden nemen het voor de ere

Gods op. Mozes in een rechtvaardige verdoemenis en Christus in het verzoenen door Zijn bloed en Geest.

De hele wereld zag ik geestelijk krankzinnig en als één groot hospitaal met een kerkhof. Trouwens, laat ik er bijschrijven, dat elk mens zonder de wedergeboorte in zijn geestelijke doodsstaat een grafdrager is van een gestorven ziel.

De volgende dag was het biddag in Ridderkerk. Ds. Heikoop, die toen nog kandidaat was, zou daar voorgaan. Men behoefde niet meer tegen mij te zeggen: "Het is kerk." Ik vroeg aan de boer, bij wie ik toen werkte, of ik die dag vrij mocht hebben. Mijn hart wenste nooit meer te zondigen. O, wat een zoete keuze! "Uw volk is mijn volk en uw God mijn God." Ik was onder de wisselende deugden Gods terechtgekomen. O, dat ik nog leefde, in de aarde nog niet wegzonk, maar het heden der genade nog indronk. Alles was een wonder, zonder de Persoonskennis!

Die Godzalige ds. Heikoop, die volgens de hoogachting, die ik voor hem had, geen zonden meer deed, sprak uit de profeet Jeremia, hoofdstuk 14 vers 7. Ik heb mij toen mogen verluisteren. Mijn zonden waren niet groter dan Zijn Naam en mijn diepe ellende was niet groter dan Zijn barmhartigheid. Die zoete Naam was mij een uitgestorte olie.

Ik kwam thuis, viel mijn moeder om de hals en riep maar: "Ik kan nog bekeerd worden, want ik leef nog!" En wat zei mijn moeder? "Het is waar, je kunt nog bekeerd worden; maar mijn kind, dan is het nog niet gebeurd."

Hoe ver ik nu met de bekering ben? Net zo ver als in het begin: "Heere, bekeer ons, zo zullen wij bekeerd zijn." Altijd moeten wij nog vooraan beginnen. (Vriend David Hage is nu bekeerd, en dat voor goed en voor eeuwig.)

Het liefste wat ik deed, was mijn zonden bewenen. Hoe bitterder de smart, hoe liefelijker voor het hart. O, die keuze van een Ruth! Dat gewillig het werelds Moab verlaten zonder kennis aan Boaz te hebben. Dat lieven van God, alleen omdat Hij God is, zonder dat het gaat om hemel of hel!

"Maar", zal misschien iemand zeggen, "de keuze van Ruth is toch niets?" Als de keuze van Ruth niets is, waarom staat zij dan in de Bijbel? Ik wenste wel, dat de kerk bij mij vol zat met Ruths, want als de keuze van Ruth oprecht mag zijn, dan komt Boaz er wel uit. Eén goede gedachte van God! Ken Hem in al uw wegen!

Ik kon geen paard van stal halen of ik moest eerst mijn knieën onder de krib gebogen hebben. Kortom, ik kon niets meer, bij dag noch bij nacht, zonder te bidden. Ik bad meer met de pet op dan met de pet af.

Als ik zondags niet bedroefd geweest was onder de prediking van de Godzalige ds. van Ree, dan dacht ik, dat ik overgegeven was aan het oordeel der verharding. Die vrees heb ik soms nog. Ds. van Ree was een man, zoals ik er geen tweede meer in ons Vaderland vinden kan. Ik heb ook nog zijn laatste preek, waarin hij handelde over Efése 2 vers 6, in Puttershoek gehoord. Hij was vroeg rijp voor de hemel en zo behoefde hij niet langer in dat goddeloze Den Haag te blijven.

Maar ik kreeg Mozes weer op bezoek. Hij kwam niet om tranen en ook niet om berouw, maar om Gods beeld en dat was er niet. Nu was het weer tegenovergesteld, want alles was zonde en alles wat ik deed was ook zonde. Daarbij verhardde ik met de dag in mijn vijandschap. Nog nooit had ik met kennisneming, in de waarneming van mijn hart, Jezus als Zaligmaker leren kennen. 's Zondags liep ik zeven, kwartier van H.I. Ambacht naar de Voordijk in Barendrecht, om daar naar de kerk te gaan.

Op een keer preekte ds. van Ree over het Evangelie van Johannes, hoofdstuk 10: "Ik ben de goede Herder." Ik kende die goede Herder niet, maar integendeel, er welde zo'n

vijandschap tegen Christus in mijn hart op, dat ik tenslotte Zijn Naam niet meer kon horen noemen. Tranen, bidden, kruipen, roepen en nog eens bidden, dag en nacht.... daar zocht ik, arme dwaas, mijn zaligheid in! Alle tranen droogden op en in de plaats daarvan kwam het recht, de schuld, de hel en de verdoemenis op mij af. O, wat een vijandschap tegen de genade! Wat een vijand van genade! Dat het genade was, zulk een vijandschap te leren kennen, wist ik niet. O, ik kon die zoete Naam, Die een uitgestorte olie is, niet horen noemen, zonder dat mijn hart in een hel veranderde. Een hel, waarin zij riepen: "Kruist Hem!"

Al mijn zaligheid was rampzaligheid geworden. Ik haatte het kruis met een volkomen haat. En nog haat ik, en lief ik het kruis! Het is dagelijks voor het vlees een ergernis om met Christus gekruist te worden. Het zou de daarop volgende zondag avondmaal zijn. Ik kende niet alleen Christus niet, maar wilde Hem ook niet kennen.

Ik nam mij voor die zondag thuis te blijven, want het Avondmaal kon nooit voor mij zijn. Zomin ik met mijn handen aan de hemel kon reiken, zomin kon ik ooit meer lig worden.

Toen het zaterdagavond was, vroeg mijn moeder aan mij of ik de volgende dag ook naar de kerk ging. Ik zei: "Neen, ik blijf maar thuis." Van binnen zeiden ze: "Blijf maar thuis, want het is bijna twee uur lopen voor niets." O, die loondienaar! Ik moest bedelaar en zondaar worden! Het was verloren, het zou voor eeuwig verloren blijven, en er bleef enkel een schuld over, die reikte van de aarde tot de hemel. En dan daarbij zulk een vijandschap, zodat niet de Joden Christus gekruisigd hadden, maar ik. Alle dingen zijn niet oorbaar. Die het weet, weet het; en die het niet weet, weet het niet. Dit zij zo.

Zondagsmorgens werd ik met diezelfde hel van vijandschap wakker. Het was in mijn hart: "Verloren! Verloren!" Terwijl ik door het raam naar buiten keek, kwam er deze gedachte in mijn hart op: "Ik kan beter vloeken dan bidden. Kom ik om dan kom ik om!" Eten behoefde ik niet, want het was toch de laatste dag van mijn leven. Toen mijn moeder de wanhoop in mijn ogen en in mijn hart zag, bad zij in haar hart: "Heere, als Gij hem niet bewaart, komt hij niet meer terug, want dan zal zelfmoord het einde van zijn leven zijn." Ik moest voorbij de herbergen komen, waar ik Gods Naam gelasterd had. Ik was bang en bleef soms stilstaan, verwachtende dat de aarde zich zou openen en dat ik als Korach, Dathan en Abiram met ziel en lichaam ter hel zou nedervaren. Dronken was ik van het gericht, de wraakoefening en de gerechtigheid Gods. O, dat niet verloren kunnen gaan en dat niet los kunnen laten! Gods rechtvaardig oordeel niet over te kunnen nemen, terwijl God toch rechtvaardig was in mijn eeuwige verdoemenis. Ik was maar alleen op de wereld. Een misdadiger en een Rechter! Zo kwam ik de kerk binnen. Een gebed was er niet meer bij, want zo'n huichelaar en leugenaar mocht en kon niet meer bidden. Ik zie dat hoekje nog waar ik toen zat. Geen leed zal het ooit uit mijn geheugen wissen.

Bij het eerste versje, dat gezongen werd, Psalm 65 vers 2, , viel de slag en moest de vijand capituleren. Daar zonk ik weg: "Ik ben, o Heere, Uw gramschap dubbel waardig."

En ziet! God behaagde het in zulk één de genade te schenken, dat voor hem een verdoemend God zoet en lief is. O, dat zoete recht! Niet anders te weten dan van recht! Toen behaagde het God Zijn Zoon in mij te openbaren. En dat in zo'n hel! Galaten 1; met Psalm 85:

*Gij hebt Uw land, o Heere, die gunst betoond,
Dat Jakobs zaad opnieuw in vrijheid woont;
De schuld Uws volks hebt G' uit Uw boek gedaan;
Ook ziet Gij geen van hunne zonden aan;*

*Gij vindt in gunst, en niet in wraak, Uw lust;
De hitte van Uw gramschap is geblust.
O heilrijk God, weer verder ons verdriet,
Keer af Uw wraak, en doe Uw toorn teniet.*

Hoe werd Hij ontdekt door het geloof als die zoete, gepaste Jezus. Hoe dierbaar, hoe beminnelijk, hoe schoon; ja, de Schoonste der mensenkinderen! De Wet zweeg en het Evangelie sprak. Hij was de Weg voor een sta-in-de-weg. Toen ben ik ook aan het avondmaal geweest met Jesaja 55 vers 3.

Toen ik 's avonds van de Voordijk naar huis liep, was ik als een uitzinnig mens, terwijl mijn hart riep: "Kom Heere Jezus, laat ons nu eeuwig samen blijven!" Mijn ziel begeerde om dadelijk maar te trouwen. Ik was echter in wezen geen bruid, maar nog een geboren kinde-

Wat een donkere wolken zijn daarop gevolgd! Toen ik ie zondagavond thuiskwam, was ik voor eeuwig geluk ig door die zoete Roos van Saron. Mijn moeder, die al te bed lag, hoorde mij aankomen. O, ik was mijzelf niet meer. De hele Bijbel was nu voor mij. Mijn moeder riep uit: "Dit is de dag, de roem der dagen!" Het heeft Gode vervolgens behaagd plaats te maken voor een gekruiste Christus, *na vele gerichtsonderhandelingen, waardoor de grond gelegd wordt voor de afsnijdende daad*, waarin het recht en de gerechtigheid Gods omhelsd wordt. Wat nooit kan, geschiedt daar. De Rechter wordt het met de misdadiger en de misdadiger wordt het met zijn Rechter eens, in een zoete uitstraling van de eeuwige deugden Gods. Dan wordt ervaren: "Hoe zal Ik u onder de kinderen zetten?" Jeremia 3 vers 19. God kan niet verder en de zondaar vanzelf niet. Daar is God in nood en de eeuwigheid in nood!

Daar zoekt de zondaar niet meer, zelfs naar Jezus niet. Hij is in God verslonden en hij zou daar eeuwig kunnen blijven liggen. Hij is uit de tijd en toch in de tijd, uit de wereld en toch in de wereld. Hij wordt in de vierschaar Gods getrokken en is geheel lijdelijk. Hier gaat de schenking voor de aanneming. O, die zoete rechtspasserende daad! Men ziet zijn Rechter helderder dan zijn medemens. Hier is een Goddelijke stilte. O, wat aanbidt hij zijn Rechter in een zoete aanbidding: "Uw doen is rein, Uw vonnis gans rechtvaardig!" Daar zou men eeuwig kunnen blijven liggen, zonder vragen en zonder zoeken. O God met de zondaar en de zondaar met God eens! Als dan uit de diepte der eeuwigheid Christus, de Gekruisigde, voldoening aangebracht hebbende en een eeuwige verzoening door Zijn bloedwonden en Zijn dood met de Vader als Rechter teweeggebracht hebbende door recht, tussen beiden komt te staan en tot de Vader spreekt: "Ik draag Uw heil'ge Wet, die Gij den sterv'ling'zet, in 't binnenst' ingewand", worden onze ongerechtigheden de Zijne en Zijne gerechtigheid de onze, zodat de Vader op grond van Zijn bloed, waardoor de schuldbetalende Borg tot de laatste penning voldaan heeft, geen zonde meer ziet in Zijn Jakob en geen overtreding meer ziet in Zijn Israël. Op rechtsgronden wordt zo'n ziel een erfgenaam Gods en een medeërfgenaar Christi. O, een verzoend God en een onbewolkte troon van gunst en gemeenschap. Dronken, niet van wijn, maar van de eeuwige liefde Gods, die door Christus in de ziel uitgegoten wordt.

Maar dan is hij nog een kind zonder Vader, opdat vervuld zal worden: "Ik zal u geen wezen laten" en: "Ik vare op tot Mijn Vader en uw Vader, en tot Mijn God en uw God." Nu kan het Hemelvaart worden. Een verzoend God en Vader in de hemel. Maar er is nog meer! Nu gaat de weg open om een oudste Broeder in de hemel te ontvangen, Die onze natuur aangenomen heeft en van Wie wij door de wedergeboorte de Goddelijke natuur deelachtig zijn geworden, zodat onze menselijke natuur met Christus in de hemel

is. Ook deze weldaad kan uitgesproken noch beschreven worden. God wordt een worm om wormen tot Zijn bruid te maken!

Nu zijn wij zeker klaar? Wacht even! Het woord "klaar" hoort niet in het koninkrijk der genade thuis. Zelfs in de hemel komen ze nooit klaar, want daar zullen ze God en het Lam toezingen de lof en de dank, tot in der eeuwigheid.

Een wolk nam Hem, Die het Licht aller lichten is, weg. O, kom Heere Jezus met dat licht, waarmede God in Christus eeuwig het hart verlicht; het hart, dat in zichzelf alleen duisternis is.

De pijn ligt echter nog verder, want het moet nog Pinksteren worden. Dat werk moet door de Heilige Geest verzegeld worden met het stempel der Goddelijke Drieëenheid, Vader, Zoon en Heilige Geest. "En bedroeft den Heiligen Geest Gods niet, door Welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing" (Efeze 4 vers 30). "Dezelve Geest getuigt met onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn" (Rom. 8 vers 16). "Maar gij hebt ontvangen den Geest der aanneming tot kinderen, door Welken wij roepen: Abba, Vader" (Rom. 8 vers 15).

Maar nu zijn wij er toch? Och kom, wij zijn er niet eerder dan dat wij de dag beleven, dat wij door de Vader met het sieraad van de bruid bekleed worden, om alzo tot de bruid van Christus gemaakt te worden en wij door de Vader als een maagd, gereinigd door het bloed des Nieuwen Testaments met de toegerekende gerechtigheid van Christus tot een huwelijksverbond gebracht worden, en Sion haar weeën krijgt en haat zonen baart. "Ook groent onze bedstede" (Hooglied 1 vers 16).

En hoever ik nu gekomen ben? Dat staat in de Klaagliederen van de profeet Jeremia, hoofdstuk 5 vers 21: "HEERE, bekeer ons tot U, zo zullen wij bekeerd zijn!" Hét grootste wonder zal zijn, als het eens voor eeuwig door ons bewonderd zal mogen worden.

HOOFDSTUK II HET EERSTE HUWELIJK

Mijn eerste huwelijk was met een meisje uit Barendrecht, met name Aaltje van Bree. Het was een zeer schoon, net en eerbaar meisje. Ik kreeg er kennis aan toen zij te Ridderkerk huishoudster was. Nadat wij een jaar met elkander omgegaan hadden, kwam het tussen ons tot een huwelijk. Zij was lid van de Christelijke Gereformeerde Kerk en ik was lid van de Gereformeerde Gemeente.

Wij gingen op een zaterdagavond naar ds. Van Ree om hem te vragen of hij ons huwelijk wilde bevestigen. Hij was daartoe gewillig en bereid, maar hij vroeg ons: "Met welke tekst moet ik dat doen?" Wij zeiden niets, want dat wisten wij ook niet. Tenslotte zei hij: "Nu ja, laat ik maar preken over: "De getrouwen zullen verdrukking hebben in het vlees." Wij zeiden nog niets, maar wij dachten wel: "Waarover dan ook, over die tekst liever niet."

Ons voornemen was niet om te trouwen voor verdrukking. En vandaag valt dat nog tegen, want het went nooit, al ligt de weg naar het nieuwe Jeruzalem niet anders. Er staat immers geschreven: "In de wereld zult gij verdrukking hebben." Wij hebben ze ook gehad en wij hebben ze nog. Asaf is ook nog niet dood: "En mijn straffing is er alle morgens." Christus heeft Zijn volk door geen andere weg verkregen. Christus, Die door de verdrukking aller verdrukkingen, door de dood van alle dood en door de hel aller hellen Zijn kerk verlost heeft; en niet, zoals Adam, slapende. Hij heeft Zijn bruidskerk verkregen door het lijden aller lijden, zodat al het lijden der verdoemden niet vergeleken kan worden bij de hel, die Christus voor eeuwig geblust heeft, opdat Zijn volk door duizend hellen in de hemel zonder hel gebracht zou worden.

De dag des huwelijks brak aan. Het was daar de gewoonte, dat het bruidspaar in het portaal van de kerk wachtte, totdat de gemeente begon te zingen. Het eerste versje, dat gezongen werd, was: "Wie heeft lust den HEERE te vrezen?" Mijn hart werd met zoveel liefde Gods vervuld, dat het van binnen riep: "Heere, mogen wij U vrezen?" Die bede heb ik nog. Hoewel zij niet zo levendig is, wens ik het toch niet anders, al is het wel anders. "Het goede dat ik wil, dat doe ik niet!" De voornemens van de kerk zijn beter dan de uitvoering daarvan; Rom. 7.

De tekst was gekozen uit 1 Timotheüs 4 vers 8b. Over zulk een lieve tekst hadden wij in het minst niet gedacht: "Maar de Godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de belofte des tegenwoordigen en des toekomstigen levens."

Toen wij samen op het bankje knielden en men Psalm 134 zong, werd er in mijn hart een andere Psalm gezongen, en wel Psalm 87 vers 4: "God zal hen Zelf bevestigen en schragen." Ik geloofde en gevoelde, dat ook mijn vrouw daarin begrepen was.

De tijdsomstandigheden waren zeer droevig, zodat vele boeren geen knecht meer houden konden. De producten van de boerderij waren in 1932 zo goedkoop, dat velen van hen failliet gingen.

Omdat ik ook werkzaam was bij een boer, werd mij het werk opgezegd. Men kon toen naar de "Steun" gaan als men werkeloos was. Die deur werd voor mij echter dichtgehouden met die vraag uit de Waarheid, of er dan geen God meer in Israël was. In die dagen leefden wij van de ene dag in de andere.

In de herfst van 1932 ging ik aardappelen rooien en verdiende daarmee veel voor die tijd. Het was aangenomen werk en dus werkte ik zo hard als ik maar kon. Omdat ons

eerste kind in november verwacht werd, was dat voor ons een uitkomst en wij geloofden, dat wij door middel van dat werk genoeg zouden verdienen om de kosten te betalen. Ik had al uitgerekend en berekend, wat ik elke week zou verdienen en dan klopte het wel. Maar misgerekend! O, ik heb al wat misgerekend, en dat doe ik nog! Wat zal het een eeuwig wonder zijn als het bij de dood niet eeuwig mis zal zijn. Het zal de verbondstrouw van Jehova verhogen. Dit is van al de zaligmakende weldaden de grootste weldaad: "Die trouwe houdt en eeuwig leeft en nooit laat varen de werken Zijner handen."

Misgerekend! want daar lag ik met longontsteking op bed, bitter van gemoed zijnde, als een beer, die van de jongen beroofd is, in oorlog met mijn Maker. Waarom moest dat nu zo, terwijl alles terecht had kunnen komen, zoals ik dat had uitgerekend? De weg was weer geheel anders en hij werd omgekeerd. Bidden kon ik niet, wilde ik niet en volgens de duivel hoefde ik dat ook niet, want dit alles was een bewijs, dat ik geen genade had en dat ik die, met zo'n opstandig en beestachtig hart, ook nooit krijgen zou. Ik zou met de hel naar de hel gaan en dat zou het slot van mijn leven zijn.

Al Gods lankmoedigheid, al het geduld Gods, al Zijn bloed, niet één druppel, maar tot de laatste druppel, die uit Zijn doorstoken zijde gevloeid is, is onmisbaar. Al Zijn liefde en Zijn voortdurende voorbidding is nodig om een blijvende opstandeling van Zijn kruis en zoenverdienste tot de zaligheid te bewaren. O God, hoe kon Gij Uw enig geliefde Zoon doden om onze vijandschap in Zijn vlees te doden en ons tot een nieuw mens te scheppen, vrede makende?

Ik had medelijden met mijn vrouw, omdat ze zo'n man, met wie niet anders te beleven was dan armoede en ellende, getrouwd had. Maar ik kon brullen, zoveel ik wilde, God deed mijn berekeningen te niet en veranderde de weg, want ik was ziek en bleef ziek. "Mijn raad zal bestaan en Ik zal al Mijn welbehagen doen."

Wij weenden samen en zeiden tot elkaar: "De dominee had ons wel kunnen trouwen met die tekst: "De getrouwden zullen verdrukking hebben in het vlees." God vraagt niet naar hetgeen wij willen, want dan zou er geen één kind van God weduwe of weduwnaar worden, en dan zouden sommigen van hen ook niet met zo'n zwak lichaam over de wereld slepen.

Tenslotte moesten wij toch iets eten tot onderhoud van ons lichaam. Ik zei tegen mijn vrouw, dat wij maar voor ons zelf bidden moesten, want ik kon beter vechten dan bidden. "Neen", zei mijn vrouw, "dat moet u doen." Ik koos maar het enige volmaakte gebed, omdat ik dat uit mijn hoofd kon opzeggen. Ik begon met: "Onze Vader, Die in de hemelen zijt", maar toen ik aan de bede kwam: "Uw wil geschiede, gelijk in den hemel also ook op de aarde", kon ik niet verder. Dan is er maar Eén, Die verder gaat, en dat is Christus: "Doch niet Mijn wil, maar de Uwe geschiede."

Mijn hart barstte van smart, van schuld en van de onbegrensde liefde Christi, Die sprak: "De vossen - dat is ongedierte - hebben holen, en de vogelen des hemels nesten; maar de Zoon des mensen heeft niets waar Hij het hoofd op nederlegge." Ik werd vernietigd! Schande en genade! De liefde in de staat Zijner vernedering werd in mijn hart uitgestort. Wat heb ik uitgeschreeuwd, dat Hij naar zo'n mens nooit meer om behoefde te zien, maar dat ik toch eeuwig naar Hem mocht uitzien, terwijl de omstandigheden hetzelfde bleven. Ik was ziek en bleef ziek, maar van binnen was alles anders geworden. Hij zag van Sion op ons neer, de woonplaats van Zijn eer! Daar was geloof en gevoel bij, maar geen twijfel. Dat heeft Hij, Die niet liegen kan, ook waar gemaakt.

Toen ik zover hersteld was, dat ik weer op de stoel mocht zitten, ging mijn vrouw het kraambed in. Toen werd vervuld, wat de Heilige Schrift zegt: "Met smart zult gij kinderen baren." Dat kind moest met de instrumenten verlost worden. O, ik vloog naar de zolder, viel op mijn knieën en riep: "O, Heere, de vrouw dood, het kind dood, alles

dood!"

Maar het kind is geboren met die waarheid, waarmee ik zelf er al meer dan één getrouwd heb, namelijk Psalm 50 vers 15: "En roept Mij aan in den dag der benauwdheid; Ik zal er u uithelpen, en gij zult Mij eren." De Heere zorgde er voor dat wij overvloed hadden bij ons dagelijks voedsel, want toen alles betaald was, schoot er nog honderd gulden over. Dat was in die dagen zo'n groot kapitaal, dat men haast zou denken, dat het niet meer op kon. De Heere zij geprezen, Wiens het goud en het vee op duizend bergen is!

Het duurde echter niet lang of er was al weer niets. Toen kreeg ik echter werk op een betonfabriek. Het was wel zwaar werk, maar dat gaf niet, want het weekloon, wat ik daarvoor beurde, was voor die tijd erg groot. Toen wij op een keer betonplaten aan het wegdragen waren liet mijn kameraad, omdat hij struikelde, een plaat los. De schok was zo groot, dat ik een breuk in mijn lichaam kreeg, terwijl mijn kameraad er goed af kwam. Ik moest geholpen worden in het ziekenhuis, maar wij waren nergens voor verzekerd. Schuld maken, wat ze vandaag zo makkelijk doen, kon bij ons niet. Toen lag men wakker als men drie gulden schuld had, maar tegenwoordig slaapt men, al heeft men een schuld van drie ton.

De dag, waarop ik in het ziekenhuis zou opgenomen worden, werd afgesproken. Ik vreesde, dat ik een vrouw achter moest laten zonder middelen van bestaan. Maar op de dag, voordat ik naar het ziekenhuis zou gaan, bracht de bode bij ons een grote doos, met van alles erin: ja, ook nog met iets, waarover ik haast niet durf te schrijven, namelijk een grote doos sigaren. Wij waren weer de rijkste van alle mensen.

God, Die helpt in nood,

Is in Sion groot.

De operatie mocht wel gelukken, maar de gevolgen waren drie dagen daarna zo groot, omdat ik hoge wondkoorts kreeg, dat toen een zuster 's nachts mijn pols voelde, zij tot mij zei: "U hebt het niet best."

Ik antwoordde: "Neen zuster, benauwd." Zij vroeg: "Kunt u het niet overgeven?" Ik antwoordde: "Aan wie, zuster? Om iets aan iemand over te geven, daarvoor moet men samen zijn, en ik ben maar alleen."

Wat die zuster mij vroeg is nu aan de orde van de dag. De kerk leert echter, dat het loslaten en het overgeven aan Hem, daden Gods zijn, want als de overgave geschonken wordt, valt men aan de zijde Gods. De Heere heeft ons echter uitgeholpen en doorgeholpen. Nu wil ik nog enkele dingen van Jezus' school vertellen. Op een andere school ben ik niet geweest; maar alleen op die school, waarop men arm gemaakt wordt om alleen door de armoe van Christus rijk gemaakt te worden.

Op een nacht zei ik tegen mijn vrouw: "U krijgt vandaag tien gulden."

"Ach man", zei ze, "ik zou al blij zijn met één gulden." Het lag echter in mijn hart verklaard dat het er tien zouden zijn. Vóór de middag en na de middag kon ik het nog wel vasthouden, maar toen het avond werd begon het geloof te krimpen en het ongeloof te groeien.

Tenslotte komt er een vriend binnen, die ik op een wonderlijke wijze had leren kennen bij zijn oom **Jilles Schelling** in Klaaswaal, waar ik met ds. van Ree en Huib Stolk op verscheiden gezelschappen ben geweest. Toen die vriend bij ons kwam, vroeg hij of ik niet met hem mee wilde rijden. Hij woonde in Dordrecht en ik in Zwijndrecht. Ik reed toen met hem mee.

Nu zal ik eerst vertellen, hoe ik hem heb leren kennen. Hij was reiziger in suikerwerken en hij vertelde mij, dat hij niets liever deed dan kaarten en biljarten. Ik zei

tegen hem: "Maar als u nu eens met de keu in de hand dood zou vallen, waar dacht u dan neer te vallen?" Daar dacht hij niet over. Toen vroeg hij mij, wat mijn werk was. Ik antwoordde: "Ik ben ook reiziger." Hij vroeg toen aan mij: "Waarin?"

Ik antwoordde hem: "In Jeruzalemszout."

Daar had hij nog nooit van gehoord en daarom vroeg hij: "Wat is dat voor zout?"

Ik zei: "Ik verkondig de mensen, dat het de goddeloze kwalijk zal gaan en dat het de rechtvaardige wel zal gaan." Daar brak zijn hart onder. Ik zelf dacht niet anders dan dat die tranen wel op zouden drogen. Maar zes weken later stond hij voor mijn deur met dat Jeruzalemszout. Hartelijk beweevende hij zijn zonden, waarin de Heere Zich rijkelijk in de weg van vrije genade aan hem openbaarde. Tot het einde van zijn leven is hij mijn vriend gebleven. Deze vriend kwam die avond bij ons en vroeg mij met hem mee te rijden.

Ik had alles al weer uitgerekend. Dat zou de man zijn van de tien gulden! Ik gaf met woorden nog al hoog op van de zorgen Gods met ons, maar was te hoogmoedig om hem te zeggen, dat wij geen cent in huis hadden. Toen dacht die vriend: "Hier is overvloed, dus behoef ik niets achter te laten." Toen hij om tien uur wegging, liet hij dan ook geen tien gulden liggen.

Ja, en toen kon het niet meer! Te laat! Te vroeg blij geweest en te vroeg gepraat. Ze schoten pijlen door mij heen, zeggende: "Waar is God, op Wien gij bouwdet en aan Wien g' uw zaak vertrouwdet?"

Met stomheid geslagen zaten wij bij elkander. Geen woord konden wij zeggen en één stroom van beschuldigingen ging er door mijn hart heen. Wij verkeerden in zulk een storm tot kwart voor twaalf, en toen moesten wij toch naar bed. Alles mis! De hel lachte en mijn ziel schreeuwde.

Daar wordt echter op de deur geklopt! Ik ga naar de deur en doe ze op een kier open.... meteen wordt er een envelop naar binnen geschoven en hoor ik iemand op zijn klompen wegdraven. Ik heb nooit geweten, wie dat geweest is. Wij zaten weer stom bij elkander, maar nu van verwondering en aanbidding!

Ik zal nog een geval vertellen, waarin mijn dwaasheid openbaar kwam en de wijsheid en de liefde Gods verheerlijkt werd.

Ik werd sterk met deze gedachte bezet: "Als ik een man was, in wie zaligmakende genade verheerlijkt was geworden, zou wanneer ik een pan met water op het vuur zette, dat water in vet veranderen. Dit was dan een bewijs van de genade in mij. Mijn vrouw moest die avond weg. Zodra zij weg was, zette ik een pan met water op de kachel. Hoe langer het water kookte, hoe meer het binnen in mij kookte, terwijl zij riepen, dat ik zonder genade was. De ganse hel was op de been en verscheurde mijn ziel.

*God zal hem nu niet meer,
Verlossen, als weleer;
Hem is geen heil beschoren.*

Maar toen ik het water uit de pan wilde gieten, voordat mijn vrouw thuis zou komen en mijn dwaasheid zou zien, lag er reeds achter de buitendeur een pakje met vlees en vet. Het lag daar al lang klaar! Wat een wonder! Wat een zelfverfoeiing en diepe vernedering. Zonde en genade!

Drie kinderen zijn ons uit dat huwelijk geboren. Wij hadden nooit te eten en waren toch nooit zonder eten! Ik geloof, dat die bank Gods, net zomin als God Zelf bankroet zal gaan.

Maar ik zal mij bekorten. Mijn eerste huwelijk was niet zonder regen, maar ook niet

zonder zonneshijn. Het was onze gewoonte op de laatste dag van het jaar 's avonds om tien voor twaalf eerst onze knieën te buigen. Dat deden wij ook weer bij de jaarwisseling van 1935/1936. Toen de klokken - die er in de hemel en de hel niet meer zullen zijn - begonnen te luiden en onze klok twaalf uur had geslagen, was het eerste woord, dat de Heere sprak: "Vrees geen der dingen, die gij lijden zult."

Treurig en schandalig is het voor mij te moeten zeggen, dat wij zoveel afbidden, wat het woordje Amen niet waard is. De beste Bidder is in de hemel, Die altijd volmaakt geestelijk bidt en Wiens voorbidding nooit afgeslagen, maar altijd gehoord en verhoord wordt.

Ik kon geen woord meer zeggen, maar beefde en schudde over mijn ganse lichaam en tot in het diepste van mijn ziel. Ik gevoelde de Majesteit van Gods recht en werd gewaar, dat het zwaard Zijner wraakoefenende gerechtigheid zich in de dood van één onzer zou openbaren. De dood was zo kort bij, dat het in mijn gevoel dadelijk zou gebeuren. Ik zei tegen mijn vrouw: "Ik weet niet, wie er van ons gaat sterven; hetzij ik het zelf ben, u of één van onze kinderen."

O, wat een bangheid! Ik wilde vluchten, maar dat kon niet. Leven kon niet en sterven ook niet. Ik riep maar uit: "Mij is bange! Mij is bange!" Ik probeerde nog één gebed te doen en te zuchten, maar de hemel was van graniet en mijn hart was van koper. Ik verkeerde aan de rand van de wanhoop.

In die tijd werd ik sterk aangevallen, terwijl ze van binnen riepen, dat mijn naam en mijn weg niet in de Bijbel stond. Dit deed helemaal de deur dicht en de hel open. Ik zocht een week lang bij dagen en bij nachten in Gods Woord, maar waar ik ook zocht, van Genesis tot Maleachi in het Oude Testament, en in het Nieuwe Testament, ik vond mijn naam alleen maar staan bij de huichelaars en de verworpelingen, ik was iemand zonder genade. Ik hoorde niet bij de voorbeelden en bij de toonbeelden, maar bij de schrikbeelden, zoals zij in Gods Woord beschreven staan. Ik ben daarvan nog niet genezen! Judas, Achitofel en Simon de Tovenaar zijn mensen, wier namen tot aan het einde der wereld tot een afschrikwekkende gedachtenis en tot een verrotting in de Bijbel staan. Ik zocht echter, of ik ook mijn naam onder de Bijbelheiligen kon vinden. Dag en nacht maar zoeken!

Ze zeiden in mijn hart: "Zo'n weg, die met u gehouden wordt, is geen weg van de Heere. Al de wonderen, die gij beleeft, zijn niet uit het genadeverbond, maar vloeien enkel uit de voorzienigheid Gods." Zo ging dat door tot krankzinnig worden toe. "Was ik maar nooit geboren en had ik maar nooit gepraat!" Ik kon makkelijker sterven dan het God gewonnen geven, dat ik zelf Judas en de andere schrikbeelden gelijk was. O jong en oud, de hel zal nooit meevallen, want men kan daar niet onder God en Zijn oordeel vallen, omdat daar geen liefde tot Gods recht gevonden wordt.

Tenslotte zou ik op een vrijdagmiddag, toen ik alleen thuis was, nog eenmaal beproeven, waar toch in Gods Woord mijn naam stond. Ik was op weg naar de eeuwige hel met een brandende hel in mij, die nooit uitgebrand zou raken. Wie mij toen gezien zou hebben, had zeker gezegd: "Die man staat aan de dorpel van het krankzinnigengesticht."

Ik nam de Brief des Almachtigen en zette hem gesloten voor mij neer, terwijl ik een laatste alarmgeschrei deed horen: "O God, als ik mijzelf voor eeuwig, voor eeuwig bedrogen heb, laat Uw Woord het mij zeggen! Ik zal de Bijbel openslaan en waar ik hem opensla zal ik voor eeuwig Uw werk of mijn eigen duivelswerk zien!"

Nooit heb ik zo iets meer durven doen. Ik was aan het eind en mijn hoofd was een lege schedel geworden. Ik liet de Bijbel los en hij viel open.... de eerste woorden, die ik las, stonden in Ezechiël 2 vers 9 en 10: "Toen zag ik, en ziet, er was een hand tot mij uitgestoken; en ziet, daarin was de rol eens boeks. En Hij spreidde die voor mijn aan-

gezicht uit; en zij was beschreven voor en achter; en daarin waren geschreven klaagliederen, en zuchting, en wee." Een rol, die voor en achter beschreven, dus hele maal vol was. Daar kon niets meer bij en niets meer af. Zij stond vol met *klaagliederen, zuchting en wee*. Ik heb ze nog niet aan het einde geleefd.

Mijn ziel was zo verblijd, dat ik liever deze rol vol ellende had dan de vreugde van de ganse wereld. Die rol was voor mij zoeter dan honing. Het was in mijn mond als honing vanwege de zoetheid.

Klaagliederen: Dan mag men zich nog uitklagen. Zuchting: Zuchting raakt meer het hart.

Wee: Dan moet er een kind geboren worden en dat betekent omkomen, zowel wat betreft de vrucht, de rechtvaardigmaking en ook de heiligmaking.

In deze rol stond beschreven het smartelijke ziekbed van mijn vrouw, met een kankergezwell in de hersenen; mijn dertien operaties; mijn zesentwintig reizen naar het ziekenhuis om opgenomen te worden; mijn vier longembolie's en een hartinfarct, waarbij wij zes weken dag en nacht verenigd waren met Gods wil.

Ik noem deze dingen, omdat in de Zendbrief aan die van Korinthe, 2 Korinthe 6, de apostel Paulus ook zijn wederwaardigheden opnoemt.

Op een maandagmiddag in de maand februari begon het - nog altijd bezwaard zijnde, maar niet zonder ondersteuning - ziende op het weergaloze lijden en de dood van Christus, door recht verdoemd en door recht verzoend, in mijn hart te zingen. Ik zong niet, maar die grote Opperzangmeester zong, en elk woord van Psalm 138 werd een zaak:

*Als ik, omringd door tegenspoed,
Bezwijken moet,
Schenkt Gij mij leven;
Is 't, dat mijns vijands gramschap brandt,
Uw rechterhand
Zal redding geven.
De HEERE is zo getrouw als sterk;
Hij zal Zijn werk
Voor mij volen-den;
Verlaat niet, wat Uw hand begon,
O Levensbron,
Wil bijstand zenden.*

Toen mijn vrouw binnenkwam, zag zij, dat ik een gewaterde hof was. "Mij dunkt", zei zij, "dat het nu toch wel anders is?"

Ik zei: "Moeder, het is een ondersteuning voor hetgeen wat volgen zal, al weet ik niet, wat dat is."

Spoedig daarna kregen al mijn kinderen de waterpokken. De duivel zei: "Daar heb je het nu al!" 's Nachts ging ik mijn bed uit om aan de deuren van de bedstede te luisteren of ik ze nog hoorde ademen. O, bij elke stap, die ik deed, bij alles wat ik in huis waarnam en als ik mijn vrouw en kinderen aanzag, zag ik niet anders dan de dood. Dit duurde tot maandag daarop. Mijn vrouw had de was nog gedaan en gestreken. Zij was sterk en mankeerde nooit iets. Zij was gezond, maar niet bekeerd. Dat wist zij ook wel. Ds. van Ree zei altijd, dat het een water was met stille, diepe gronden.

Wij bewoonden een oud huis met twee ouderwetse bedsteden erin. Dat is natuurlijk voor vandaag niets, maar toen was het genoeg en goed. Menigmaal als ik wakker werd, hoe laat het ook was, dacht ik: "Eén van ons kon er wel eens dood zijn." Altijd bleef die

waarheid nog van kracht: "Vrees geen der dingen, die gij lijden zult."

Op een nacht werd ik wakker door een vreselijke gil in huis. De tafel met het theeblad en alles wat er op stond viel omver. De kinderen begonnen te schreeuwen. Toen ik naast mij voelde, merkte ik dat mijn vrouw weg was. Ik wist niet wat er gebeurd was, maar toen ik het licht gevonden had.... ziet! daar lag de vervulling van de waarheid: "Vrees geen der dingen, die gij lijden zult." Daar lag zij, achter het fornuis gekropen van ellende en wegens de vreselijke hoofdpijn, die zij had. Zij kreeg geweldige braken, al maar roepende: "Mijn hoofd! Mijn hoofd! O man, mijn hoofd!"

Daar stond ik met een vrouw aan de rand van de wanhoop en met drie schreeuwende kinderen! Wie heeft er dan nog verstand? Zo spoedig mogelijk kwam de dokter. Toen hij haar zag en hoorde, schudde hij zijn hoofd zeer bedenkelijk. Ik vroeg nog aan hem: "Dokter, wat zal het zijn?"

Hij antwoordde: "Ik vrees het ergste. Een gezwel in haar hoofd."

Ziet! daar had hij voor mij de dood voorgezegd. Hij gaf haar een spuitje voor de pijn. Toen zij weer op bed lag, nam ik haar handen in mijn handen en deed een noodschreeuw tot de Almachtige om hulp, sterkte, raad, verstand en ontferming over haar ziel en over de kinderen, en om genezing. Maar dat gebed werd bij de grond afgesneden met deze woorden: "De Heere brenge over mij al wat Hij over mij bescheiden heeft."

Mijn vrouw, dat gewaar wordende, schreeuwde erbarmelijk: "Nu weet ik de zin van die woorden: Vrees geen der dingen, die gij lijden zult. Ik moet sterven! Ik moet mijn kinderen verlaten en ik moet de eeuwigheid in om nooit meer bekeerd te kunnen worden!" "Ik weet het", zei ze, "het zwaard des doods hangt boven mij, want u krijgt geen opening meer, noch voor mijn ziel noch voor mijn lichaam. Te laat! Te laat, man! en dat voor eeuwig!"

De dokter kwam voor de middag terug en zei: "Ik vrees het ergste. Zij moet naar het ziekenhuis."

Zij is daar vier maanden geweest. Zeventig dagen heeft ze in de wanhoop verkeerd.

Als ik 's morgens bij haar kwam, vroeg zij of ik al opening in het gebed voor haar gekregen had en of er nog hoop voor haar was. Maar dan moest ik zwijgen! Het is wel gebeurd, dat ik tien keer op een dag voor haar bidden moest. Men zou zich krankzinnig bidden.

Ds. Bart, die toen in Dordrecht stond, een betrouwbaar dienaar des Heeren, had goede moed dat de Heere Zich nog aan haar ziel zou openbaren. Elke dag was ik in het ziekenhuis. Als ik 's avonds wegging, belde ik 's nachts op het politiebureau nog naar het ziekenhuis om te vragen, hoe het met haar was. Het is wel eens gebeurd, dat ik ze door de telefoon hoorde roepen: "Mijn hoofd! Mijn hoofd! Och Heere, och help! Het is voor mij voor eeuwig verloren!"

Dan ging ik als een gebroken mens weer naar huis. Ondanks alles probeerde ik toch aan de Heere te vragen, of Hij nog wat aan haar lichaam wilde doen. Maar ook dat werd afgesneden met Psalm 115: "Onze God is toch in den hemel, Hij doet al wat Hem behaagt." En dan was ik weer stom!

Ik zal het maar kort maken. Eens kwam ik in het ziekenhuis, toen bij haar de smart der zonde, in haar hoog oplopende pijnen, boven alles ging. Voor die tijd had zij nog nooit over de zonde en de smarten der zonde gesproken. Zij moest sterven en dan was het voor haar een eeuwig sterven onder de wraakoefenende gerechtigheid Gods, Welke rechtvaardig was in de uitstraling Zijner Goddelijke deugden. Het klonk soms door de zaal: "Verloren! Verloren! Voor eeuwig rechtvaardig verloren ! "

Ik werd in die nacht, al worstelende om het behoud van haar ziel, er bij bepaald, *dat de*

Heere Zijn volk bezocht had, gevende hun brood. Dat gaf even een verademing. Daarna brak echter de hellemacht weer los, want dat kon niet; ja, dat kon nooit van God zijn. Als ik naar het ziekenhuis ging zou ik er wel achter komen, dat alles bedrog was. En nu bezocht met brood uit Kanaän? Wat verstaat de mens er toch weinig van, dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om te zoeken en zalig te maken, dat verloren is.

Mijn schoonvader kwam die morgen bij mij om met mij naar het ziekenhuis te gaan. Ik was liever naar Amerika gevlucht, dan weer naar een wanhopende vrouw te moeten gaan. En hoewel die waarheid uit het Boek Ruth steeds weer door al die stormen heen naar voren kwam, behield de strijd toch de overhand. Maar wij moesten gaan, of het kon of niet. Kunnen of niet kunnen, wij moesten naar het ziekenhuis.

Toen wij daar kwamen, stond de directrice ons al op te wachten. Zij riep ons. Ik dacht bij mijzelf: "Dat is de dood!" Met schrik en beving ging ik naar haar toe. Toen wij bij haar kwamen, zei ze: "Van der Poel, u hebt nu een andere vrouw gekregen. Zij, die in geen zeventig dagen en nachten daarvan één woord gesproken heeft, verkondigt nu de grote werken Gods, die Hij in haar geschonken heeft."

Het was of de banden mijner lendenen losgemaakt werden. Toen zij ons in de gang hoorde, riep zij met een grote stem: "De Heere heeft ook mij met Zijn verlossende genade bedeed. Had u dat kunnen denken? En dat aan mij, de grootste zondares?" Het vermorzelde haar geheel en al.

In die week heeft zij afscheid genomen van haar kinderen, die zij in gebed en water gedoopt had. Zij begeerde van de Heere of Hij voor hen zorgen en ze bekeren wilde, opdat zij hen eenmaal in God ontmoeten mocht.

Ds. Bart was zeer verblijd met deze weldaad aan haar geschonken. Zij riep maar: "Geen zonde meer! Alles bloed!" En dan zakte ze weg in de liefde Gods: "En dat voor mij!"

Het was te zien, dat haar einde kwam. Vlak voor haar dood zei een zuster tegen haar: "Vrouw van der Poel, nu kunt u toch wel eens lachen."

Ze antwoordde: "Dat staat in de gehele Bijbel niet; maar wel: Oefen uzelf tot Godzaligheid." Met dat lachen bedoelde ze een werelds lachen.

Zij was de laatste dagen van haar leven verslonden in Psalm 45. Toen wij afscheid van haar namen, zei ze: "Hij is zo getrouw als sterk. Hij zal Zijn werk voor mij volenden." Daarop raakte ze buiten kennis en zij is in de hemel weer bij kennis gekomen.

De begrafenis was groot. Gods volk kwam van heinde en verre. Vriend Meijnster van Oud-Beijerland mocht in het overschot delen, want in alle smartelijke arbeid is overschot. De werken Gods werden groot gemaakt. De begrafenis werd besloten met Psalm 72 vers 11.

Zie daar de wonderlijke leiding, die de Heere met mijn eerste vrouw gehouden heeft. Ik hoop haar nu overgehouden te hebben als mijn zuster in Christus.

III. HET TWEEDE HUWELIJK

Nu was ik weduwman. Dat pad kende ik nog niet. Het is een donkere en zeer smalle weg. Degenen, die niet weten, wat het betekent een vrouw of een man te verliezen, weten meestal het beste hoe het verder moet. Ik heb een vriendin gehad, die zelf twaalf kinderen had. Bij haar kwam eens een vrouw, die zei: "Ik heb negen kinderen en ik weet er al geen raad mee, maar u hebt er twaalf. We kunnen het beste bij die mensen aan de overkant van de rivier raad vragen. Aan het eind van mijn tuin ligt een roeiboot, vaar daar maar mee naar de overkant van de Waal en ga maar naar die mensen toe, want zij hebben geen kinderen en zij kunnen u dus precies zeggen, hoe gij uw kinderen opvoeden moet."

Het pad van een weduwman is nog smaller dan van een weduwnaar, want met een vrouw hebben ze nog medelijden, maar met een man niet, al heeft hij ook kinderen. Een weduwnaarsleven betekent niet alleen een leeg bed en een lege kamer. Men moet oppassen, dat men niet staat te praten met een vrouw, want dan is men zijn naam al kwijt. Alles moet men zelf doen, ook het eten koken. Als het eens overkookt of heel of half verbrandt, dat doet niets van de zaak zelf af. De weduwnaarstaat is een leven zonder liefde en zonder verzorging. Denkt men er over een huishoudster te nemen, wat men beter niet kan doen, tenzij het niet anders kan, dan zou men het beste het oudste en het lelijkste mens kunnen nemen, want anders wordt men verdacht gemaakt. Als men een jonge vrouw neemt, zegt men al: "Daar zal hij wel mee trouwen." In de huishoudsters-wereld zijn ze gelukkig niet allemaal hetzelfde, maar meestal is het wel vechten of trouwen.

Maar er zijn er ook wel bij wie het anders is. De huishoudster trekt de kinderen aan en de kinderen worden aan haar gebonden, zodat zij tenslotte met hun vader in het huwelijk verbonden wordt.

In 1936 is mijn eerste vrouw gestorven. Toen zij nog leefde, kwamen wij al menigmaal in het gezin van weduwe De Jong, waar, na het overlijden van mijn vrouw, mijn oog maar zo ineens viel op haar oudste dochter; en wij sloten samen een verbond. Toen stond vroom en onvroom op zijn kop, omdat ik, zo'n arme aardmies, het aangedurfd had zo'n mens, dat nog geld had ook, te vragen. Ze stonden verbaasd over de blindheid van haar, omdat zij mij het ja-woord gegeven had. Ze zeiden, dat ik haar met de donder van de Wet gedwongen had met mij te trouwen, en als ze dat niet deed, dat dan de hel voor haar openstond.

Haar lieve moeder hield veel van mij, evenals ik van haar. Zij is op een kruisbalk van het gebroken schip uit Handelingen 27 naar binnen gedreven. Aan mijn schoonmoeder was ik even nauw verbonden als aan mijn eigen moeder. Zij was een God-missende zondares en zij is uit genade gezaligd.

Maar genoeg. De arme en de rijke ontmoeten elkander. Zij was rijk in eer en geld, maar ik was arm. Men zegt wel eens: "Zo arm als de mieren." Men zei: "Hij heeft dat geld van haar vaders besterven zo opgemaakt."

Dat was waar ook, want toen zij haar ja-woord gegeven had, begon het al. Zij moest mij aankleden. Ik had wel een zwart pak aan, maar het was groen van ouderdom. Ik werd in het nieuw gestoken en kreeg een zwarte wollen jas. Ik was een heer geworden. Ook mijn kinderen werden in het nieuw gestoken, zodat mijn vijanden, die zeiden: "Hij heeft ze gauw genoeg arm", wel gelijk hadden.

Nu wilden wij echter gaan trouwen, maar wie zou ons over willen trouwen? Mijn vrouw wilden ze dat wel, maar ik was er ook bij. Mijn vrouw werd door kerkelijke en onkerkelijke mensen gewaarschuwd om het verbond met mij toch nog te verbreken, voor het te laat was. De één zei: "Mens, denk toch aan Ezau." De ander zei: "Denk toch aan Bileam, Achitofel, Judas en Demas." Al die lui kende ik ook wel, want zij woonden allemaal in mijn straatje. Ze lopen nog elke dag eenmaal of tweemaal voorbij mijn raam; ja, ze staan menigmaal nog een poosje stil ook. Wie het vat, die vatte het. Wie zou zo'n ongelijkvormig huwelijk willen bevestigen? Het was evenwel niet zo ongelijkvormig als het huwelijk van Christus, want dan trouwt de dood met het leven, de schuldenaar met een Borg en de hel met de hemel. Dit is het wonderlijkste huwelijk! "Ik, ben zwart doch liefelijk!" Het is het wonder aller wonderen, als een hatelijke vrouw getrouwd wordt. Maar dit was een uitstapje.

Mijn aanstaande vrouw was lid van de Gereformeerde Gemeente te Ridderkerk. Daar leeft nu nog een oude vriendin van mijn moeder en van mij. Broeder Lamain wilde het huwelijk van ons bevestigen en hij heeft het ook gedaan. Hij heeft ook mijn kinderen op één na gedoopt. Ik ben hem nog dankbaar, dat hij zich voor ons niet schaamde, wat tot blijdschap voor mijn moeder en schoonmoeder was.

Over ons levensonderhoud hopen wij nog te schrijven. Menigmaal hebben mijn vijanden van mij getuigd, wat zij ook van Christus zeiden: "Hij, die daar nederligt zal niet weder opstaan." Ik weet wat het zeggen wil met Job, vanwege de smart, op het punt te staan in zijn nest de geest te geven. Ik wil over al deze omstandigheden niet verder uitbreiden.

In 1950 werd ik in Sliedrecht geopereerd. Ik had getuigd, dat de Heere ons terug zou brengen in de Gemeente van Giessendam. Ik werd erg geplaagd en zeer gekweld door de verzoeker, die zei: "Gij zult vloekende en Gods Naam ontterende uit de narcose wakker worden." De vreze des Heeren lag toen zo teer in mijn ziel, dat ik liever wilde sterven, dan dat de Naam des Heeren door mij, buitenkennis of bij kennis, gelasterd zou worden.

Men werd toen nog weggemaakt onder een kap. Wat had ik het benauwd! Ze konden mij maar niet buiten kennis krijgen.

De dokter zei tot mij: "Diep zuchten. Nog dieper zuchten."

Het leek voor mij op een sterfproces. Tenslotte riep ik het uit: "Heere Jezus, hier ga ik!"

Weg was ik! Toen ik bijkwam, zei de zuster: "Weet u, wat u zo vaak gezegd hebt?" Ze zeiden van binnen: "Daar zul je het horen!"

Ik antwoordde haar: "Ik weet het niet, zuster. Ben ik vloekende bijgekomen?" Want wat kunnen wij anders in pijn en ellende, dan alleen maar vloeken?

Ze zei echter: "Neen, maar dit hebt u zo dikwijls gezegd: *Zuster, ik zal u drie dingen vertellen: de zonde is een onding, de godsdienst is het gevaarlijkste ding, en de genade is het schoonste ding, want zij verzoent door bloed, God met de zondaar en de zondaar met God.*"

O, goede God en zoete God, Gij gaat alle honing te boven! O zoete, duizendmaal zoete Heere Jezus, Gij zijt zoet, niet omdat ik zalig word, maar omdat Gij de Zaligmaker zijt; daartoe gezonden van de allerzoetste Vader, Die Zijn Zoon, Eenswezens met Hem, waarachtig God, naar de hel gezonden heeft, om daar Uw helse bruid, zwart als de hel door Uw hel tot een onderwerp des hemels te maken! O zoete en bittere hel van Christus, Die de hel geweest is tot een hel!

O zoete Vader, hoe hebt Gij het Hart van Uw eniggeboren Zoon kunnen laten doorsteken, opdat door dat bloedende Hart de verlossing teweeggebracht zou worden,

en dat aller-wonderlijkste water tot een dagelijkse heiligmaking zou zijn! En zou ik U vergeten, allerzoetste Heilige Geest, Die in het meest bedorven hart een tempel bouwt der Goddelijke Drieënheid!

O, zoete Heilige Geest, Die nooit mens geworden is, want dan had stank en etter nooit tot een nieuwe mens kunnen gemaakt worden. O, allergeweldigste, vrijmachtige en almachtige God, Die Uw kerk leert roepen: "*Abba, Vader!*" Die Geest roept, maar niet wij als "*WIJ*", want dan zijn wij weg en dat is de weg om het als een stomme en een sprakeloze te ervaren. Wat zal ik zeggen? Dit was weer even een uitstapje.

Een dag of vier na de operatie, toen zij mij uit het bed haalden, kreeg ik onverwachts een longembolie. Het was gelijk nacht, al was het volop dag. Ik hoorde de dokter nog aan mijn oor roepen: "U moet stil liggen, niets verroeren en ook niet hoesten, want dat alles kan de oorzaak van uw dood zijn!"

Mijn vrouw moest dag en nacht in het ziekenhuis blijven. Ds. E. du Marchie van Voorthuysen, die toen in Sliedrecht stond, mocht elke dag vijf minuten om het hoekje kijken en bij mijn bed een kort gebed doen. Op een keer zei hij: "Van der Poel, het bloed, dat uit uw longen komt is zwart, maar het bloed van Christus is rood." "Amen! Amen!" Zijn bloed is rood en mijn bloed is zwart. Mijn bloed is waardig om vernietigd te worden.

Eens stond er een zuster aan mijn bed en zij vroeg aan mij, of ik niet bang was, omdat de dood elk ogenblik zijn werk kon doen.

Ik antwoordde haar. "Neen, bang zal ik zijn, als u mij op een plaats kunt brengen, waar Christus niet is." Tien dagen heb ik in de kracht van dat zoete, onvernietigbaar verbond gelegen. O, zoete rust, waar God in Christus' bloed, in Zijn volk rust! Ze hadden mij abusievelijk te veel sintrom-tabletten laten innemen. Daarom verwachtten ze een hevige longbloeding, met als gevolg de dood.

Een lid van mijn gemeente ging naar de dokter en vroeg hem, hoe het met mij was. De dokter zei: "Morgenochtend is hij dood!" Maar de almachtige en vrijmachtige God had anders gedacht. Die God, Welke altijd een Vriend van middernacht is. Hij is, als alle zonnen ondergegaan zijn, de Zon van zeven zonnen.

Ach, zweeg ik maar meer, want dan zou Hij mogelijk meer spreken tot mijn hart, dan mijn mond nu spreekt zonder hart.

Toen de nacht kwam, waarvan de dokter gezegd had, dat het de laatste zou zijn, vroeg ik aan de zuster, die bij mijn bed zat: "Zuster, weet u waar ik zo'n trek in heb? In een boterham met stroop!"

Dat mens schrok er van. Ze liep direct naar mijn vrouw en zei: "Uw man vraagt om een boterham met stroop!" Al het gestolde bloed was opgelost en geheel verdwenen. De waarheid was vervuld: "En al is het, dat zij iets dodelijks zullen drinken, dat zal hun niet schaden."

Ik wil nu al de operaties, die ik ondergaan heb, maar voorbijgaan, want anders weet ik niet aan het eind te komen. De Heere zij geprezen, Die mij Zijn kastijdingen waardig gekeurd heeft. Indien wij zonder kastijdingen zijn, zo zijn wij bastaarden en geen zonen. Gode zij dank, Die ons menigmaal vlak langs de natuurlijke dood, hoewel dwars door de hel heen, niet in 's vijands tanden overgaf.

Het is een wonder van de aller-wonderlijkste God, dat het Hem behaagde de voorwerpen Zijner verkiezing te maken tot onderwerpen van Zijn vrijmachtige wonderen.

In 1970 kreeg ik een blauwe kleur wegens zuurstofgebrek. Zeven weken lag ik in het

ziekenhuis aan het zuurstofapparaat. Al die tijd kwam mijn vrouw mij trouw tweemaal per dag bezoeken. Toen ik in Breda en Utrecht in het ziekenhuis lag, deed ze dat ook. Hoe meer ellende, des te meer liefde. Liefde is gelijk de mirte, hoe meer gij hem vertrapt, des te meer geurt hij. Zo was het ook in het begin van ons huwelijk, want dat werd toen door velen vertrapt en verguisd.

Maar de pijn ligt verder: "Is niet de pijn van u af en verder?" Altijd maar van u af en verder! Ik zit meer achter de steen Ezel (1 Samuël 20 vers 19), dan achter de steen Eben-Haëzer (1 Samuël 7 vers 12). Wegens mijn eigen wijsheid kan de ezel mij niet tot leermeester zijn. Niet omdat ik zo onkundig ben, maar omdat ik zo hardnekkig in mijn blindheid en onkunde ben. O, dat ik achter de ezel aankwam, want dan zou hij mij brengen bij de kribbe, waarin de Schepper van de ezelen lag, Die tevens mijn Herschepper is. Ik zou dan niet meer zijn als een os, om mijn Bezitter te leren kennen.

Toen ik nog maar heel kort in het ziekenhuis lag, kreeg ik een zwaar hartinfarct. Ik heb in mijn leven veel pijn gehad - in 1952 viel ik binnen een paar maanden, wegens de pijnen, die ik leed, zestig pond af - maar bij een hartinfarct vergeleken, zegt dat niets. Die angst en die vrees! Ik wilde vluchten, maar het was alsof ik tussen de hemel en de aarde hing. Aan elk haar hing een zweetdruppel. Ik wist niet, waar ik was. Voor mijn longen lag ik aan de zuurstoffles. In mijn angst maakte ik de zuurstofslang los en probeerde mijn bed uit te komen. *O God, Gij zijt groot en goed, want dat was juist het middel om dood te blijven.*

Ik zat al op de rand van mijn bed. Ik wist van niets, en had de hel in mijn hart. Waar is God? Ja, waar was God? Bij mij niet. Mijn beschuldigers zeiden: "Indien gij een kind Gods waart, had gij die angst, die strijd en die onverklaarbaarheid niet in uw hart."

Dit duurde zo lang, totdat ik nergens meer heen kunnende vluchten, tot Christus riep: "Indien ik Uw kind en Uw knecht niet ben, hier hebt Gij mij, doe maar met mij, wat goed is in Uw ogen!" O, die zoete overgave! En daar daalde die Vriend van middernacht in mijn ziel. Potappel zei altijd: "Met kracht in mijn ziel."

"Is niet Efraïm Mij een dierbare zoon, is hij Mij niet een troetelkind? Want sinds Ik tegen hem gesproken heb, denk Ik nog ernstelijk aan hem" (Jeremia 31 vers 20).

Mijn geestelijke banden braken en mijn ziel ademde rust, vertroeteld op de knieën van mijn Vader in Christus Jezus. Ik lag alleen. Ik raad elk mens, die naar het ziekenhuis moet, en nog een paar gulden over heeft, aan: "Ga alleen op een kamer liggen." Volk, alleen, want dan kan men knorren, brommen en schreeuwen, terwijl niemand er last van heeft."

Het was ongeveer 's avonds tien uur, toen dit gebeurde. Toen de nachtzuster binnenkwam riep zij: "Maar dominee, dominee! waarom hebt u niet gebeld? Man, man toch!" Dokter Lanting werd van huis gebeld en toen hij gekomen was, moest ik direct naar de hartkamer gebracht worden. Daarna werd mijn vrouw ook opgebeld. Ondertussen was het 's nachts twaalf uur geworden. Toen mijn vrouw kwam, kende ik ze nog wel. Ik zei tegen haar: "Moeder, als ik ga sterven, is het goed. God in Christus is mijn God. Er ligt niets meer tussen, want alles is vlak. Ik ben Zijn Efraïm. Moeder, tussen u en mij ligt ook niets, alles is goed." Wij weenden aan elkanders hals.

Zij moest echter weer naar huis. De getrouwde kinderen werden ook opgebeld. O, mijn ziel ging zo familiair met mijn Christus om! Ach, had ik er nog wat van. Op het ogenblik ben ik echter meer een schoft dan een Efraïm.

Maar toen mijn vrouw er 's morgens weer was, moest ik tegen haar zeggen: "Ik ga niet sterven, want Psalm 66 zegt: Hij wil ons in het leven sparen, ons hoeden op de steilste paan. En de Heere heeft er bij gezegd: Gij moet andermaal profeteren. Dus mijn dagen zijn nog niet om. Zeg dat maar tegen de kinderen." Wij werden door Gods volk, die

behoren tot de algemene Christelijke kerk, op de vleugelen des gebeds gedragen. O God, wij gedenken Uwer weldadigheid in het midden Uws tempels!

Maar de vervulling van die rol van Ezechiël was nog niet af, want het duurde niet lang of mijn vrouw moest naar de dokter, die haar doorstuurde naar een vrouwenarts. 's Middags brachten ze haar al naar de operatiekamer en spoedig daarna werd ik opgebeld, dat ik naar het ziekenhuis moest komen. De dokter zat bij haar bed en zei: "Mevrouw van der Poel, u hebt de kanker, in een vergevorderd stadium."

Ik stond er lam geslagen bij en vroeg tenslotte: "Maar dokter, kunt u ze dan niet opereren?" "Neen", zei hij, "dat kan niet, want dan snijd ik haar dood." Toen zei moeder: "Dokter, dan kan ik niet lang meer leven." "Neen", zei de dokter, "geen zes weken en ook geen zes dagen!"

"O mijn God, indien Gij ons niet ondersteund had, waren wij voor eeuwig in elkander gezakt!"

Toen vroeg ik aan de dokter: "Maar dokter, als het uw vrouw was, wat zou u dan doen?"

Hij antwoordde: "Ik zou ze ogenblikkelijk naar het ziekenhuis in Arnhem laten brengen, om ze daar de zwaarste kobalt- en de radiumbestralingen te laten ondergaan."

Dit moest dan ook eerst geschieden, hetwelk de Heere gezegend heeft. Het werd op het hart van Zijn knechten en Zijn volk gebonden.

Ook de oude vriend, ds. D.L. Aangeenbrug, mocht geloven, dat de Heere een wonder zou doen. En Hij heeft dat ook gedaan, want het is nu vijf jaar geleden en zij is er nog. Ja, zij doet haar werk en mag nog met ons in- en uitgaan. Wij hopen en zien er naar uit, dat zij ook nog eens door het Bloed van de kanker der zonde genezen mag worden. Wij zijn nu veertig jaar getrouwd. *Het is een wonder in onz' ogen; wij: zien het, maar doorgronden het niet!*

Tot zover mijn tweede huwelijk.

IV. MIJN PREDIKANTSLEVEN

Nu volgt het predikantschap. Ach Heere Jezus, maak mij toch eerlijk en oprecht. Een huichelaar en een leugenaar hoef ik niet te worden, want dat ben ik al. *Och lieve Geest, geef dat ik niemand hoef te ontzien, ook mijzelf niet.*

Het moet wel een aller-getrouwste Meester zijn, om zo'n weerbarstige knecht ruim veertig jaar in dienst te hebben en hem nog niet weggejaagd te hebben. Ik wist niet, dat ik onder een dubbele verkiezing lag. Verkoren tot het kindschap en het knechtschap. Ze schieten een pijl door mijn hart: "Als het maar niet alleen in de voorzienigheid Gods is, want dan is het niet in de gunste Gods."

Ik zie er tegen op hieraan te beginnen, maar ik durf het ook niet te laten. Wat is Hij toch een goede Meester, met een geduld dat taai is, met een lankmoedigheid, waarvan de lengte niet kan gemeten worden en met een lijdzaamheid aangaande al Zijn volk, die alleen maar te bewonderen is. Ach, wat is er slechter dan een mens, en wat is er arglistiger dan een mensenhart? Die mensen, die een T.V. in huis hebben zijn niet zo slecht als zij, wier hart een T.V. is. Alles draait in zo'n hart rond. Maar ik heb toch liever duizend T.V.'s in mijn hart dan één T.V. in mijn huis!

Ik moet weer vooraan beginnen. Persoonlijk moet ik altijd vooraan beginnen: "Heere, bekeer ons, zo zullen wij bekeerd zijn!"

Ik was achttien en een half jaar oud, toen de Heere mij een haak in mijn neus legde. Het was een sterke en een pijnlijke haak. Wij hebben er al over geschreven in het eerste hoofdstuk, dat handelt over Moeder en Zoon. Ik was negentien jaar oud, toen ik van de overtuiging in de overbuiging gebracht werd. De overtuiging is recht zonder liefde, dus een voorportaal van de hel. God te moeten rechtvaardigen in onze eeuwige verdoemenis zonder liefde, is onze hel. Dit zou een mens gek maken. Daar ben ik dan ook menigmaal kort bij geweest. Maar in de overbuiging, wat bij mij door middel van Psalm 65 geschiedde, valt men aan de kant des Heeren met een droefheid naar God, die een onberouwelijke bekering tot zaligheid werkt. Die keuze van Ruth, zonder een gezicht op Boaz, is zoet. Dan gaat het niet om de hemel of om de hel, maar om de vreze Gods. Dan heeft men met Ruth een diepe hoogachting voor Gods volk en dan ziet men geen gebreken in dat volk. Later ziet men er wel eens te veel.

Toen waren het echter voor mij de heiligen van hoge plaatsen. Ik ging soms in de stoel van mijn moeder zitten, want dat was toch de stoel van een kind Gods. Toen waren er meer knechten van God dan nu. Ik was zeer nauw verbonden aan wijlen ds. van Ree, want hij was mijn geestelijke vader.

Ook niet te vergeten ds. Roelofsen, ds. van Oord, ds. Kersten, ds. Fraanje, ds. Hofman en ds. Lamain. Zij waren allen voor mij mensen, van wie ik dacht, ook wat hun ambtelijk leven betreft, dat ze meer in de hemel dan op de aarde leefden. Nu weet ik echter wel beter, want er is geen ambt, dat meer het lichaam sloopt en de ziel verteert, dan het leraarsambt. Maar de Heere zij geloofd, dat wij in die meer dan veertig jaar, ondanks alles, nog zijn die wij zijn!

Toen ik ongeveer twintig jaar was ploegde ik het land, maar nu ploeg ik veel op rotsen. Toch moet ik doorgaan, want God wil dat er geploegd wordt: "Predikt het Evangelie aan alle creaturen!"

Ik kan echter wel begrijpen, dat Elia en Jeremia het ambt neer wilden leggen, en dat niet alleen door de kennisneming van mijn eigen onbekwaamheid tot het ambt, welke onbekwaamheid groter is dan ze besproken of beschreven kan worden. Zij, die geen ambt hoeven te vervullen, en dat geldt in het bijzonder voor het predikambt, worden voor

veel ellende bewaard.

Na ruim veertig jaar loop ik nog altijd tien minuten, voordat de kerkdienst begint, heen en weer door de consistorie. Helpt dat dan? Helemaal niet, maar ik kan dan niet meer stilzitten. Hoe komt dat? Omdat ik meer mijn eigen eer dan Gods eer op het oog heb. Als het zover is, kan ik er niet meer doorzien. Mijn vroegere ouderling, wijlen Jan Boon in Ede, zei wel eens: "Men moet er niet doorzien, maar doorzakken in de gerechtigheid van Christus tot Zijn eer, want dan gaat alles vanzelf."

Mijn pen is weer doorgevoerd. Gelukkig als de kerk voor doervloeden bewaard wordt en van invloeden moet leven. Maar genoeg, want de pijl ligt weer verder en van u af.

Ik was ongeveer twintig jaar, toen ik wenste nooit meer te zondigen en voor de Heere te leven en te sterven. Daar is niets van terechtgekomen. Ik begeerde dat wel, maar kon het niet uitvoeren. Dat wist ik toen helemaal niet en nu moet ik het elke dag nog overleren. Ik ellendig mens! Wat is er na de wetenschap van mijn verkiezing, mijn roeping, mijn rechtvaardigmaking en mijn aanneming tot een kind Gods overgebleven? Alleen een dode, stinkende romp! Ik ben soms jaloers als ik iemand aan de telefoon krijg, die uitroept: "Mijn zonden! Mijn zonden! Hoe kom ik ooit rechtvaardig voor God!" Ik heb eens een predikant horen zeggen: "Een natte bekommernis is profijtelijker dan de wetenschap van een uitgedroogde rechtvaardigmaking." Nochtans volk, sta er naar! Niet om anders, maar om eens Anderen te worden.

Als die Boom zo zoet is in Zijn vruchten, hoe zoet moet die Boom Zelf dan zijn, Die Zijn vrucht voortbrengt van maand tot maand? Dat ik nu weer wat afdwaal komt, omdat mij een meisje opbelde. Zij zei, dat zij nooit meer zalig kon worden, terwijl zij zo zalig geweest was.

Ik was twintig jaar oud, toen ik bepaald werd - met geloof en liefde, niet te keren en niet te weren, onverwachts en ongedacht - terwijl ik aan het ploegen was, bij Jesaja 41 vers 15. Door deze tekst werd mijn roeping en zending vernieuwd en bevestigd. Maar in die tussenliggende tijd is er wat afgetobd! Dat weet alleen hij, die op zulk land geweest is. Bij wijlen begon de Geest mij met een Simson te drijven, zodat ik vurig sprak van Gods eer en de noodzakelijkheid der bekering. Veel ging ik met Mozes op stap.

Toen echter de tijd aanbrak, dat Mozes mij onderhanden nam, hoefde ik nooit meer te preken. Ik was uitgesproken en de Heere kon er net zoveel roepen als Hij wilde, maar mij niet. Maar als Mozes zweeg en het Evangelie sprak, kon ik weer preken. Dan was er zoveel stof, dat ik elke dag achter de ploeg liep te preken. Mijn paarden waren Mozes dan ook kwijt, want dan zweeg de zweep, omdat zij voor mij en niet voor hen bestemd was. Als wij beginnen moesten, vroeg ik eerst aan hen of zij beginnen wilden. Menigmaal sprak ik, soms met veel vrijmoedigheid, op begrafenissen en onderlinge samenkomsten. Maar als mijn hart zo hard was als een steen, dan nam ik mij voor het nooit meer te doen. Ik wilde het liefste, en dat is nog zo, met de zalving des Geestes het Woord bedienen.

Ondertussen was ik natuurlijk getrouwd met mijn tweede vrouw, die ik van de godsdienst en de duivel niet hebben mocht. Dat mens was veel te net en ze had nog wat geld ook. Ze zeiden: "Zij is blind, maar als haar ogen opengaan zal het te laat zijn." Uit dit huwelijk is één kind geboren. Gelukkig leven de kinderen met elkander alsof ze van één moeder zijn. Toen mijn vrouw wegens de gevreesde ziekte naar het ziekenhuis moest, weenden ze alle vier, de oudste drie niet minder dan de jongste.

Genoeg.

Ik dacht: "Dit moet er nog bij." Op het ogenblik hebben wij zeventien kleinkinderen. Och, dat de Heere Zich ontferme over ons zaad, kleinzaad en

achterkleinzaad.

Omdat ik behoorde tot de Gereformeerde Gemeente, heb ik mij in 1937 met een attest van de kerkenraad der gemeente, waarvan ik lid was, opgegeven bij het curatorium van dat kerkverband om toegelaten te worden tot de predikdienst. Ik kwam op de afgesproken datum in Rotterdam aan, waar het curatorium vergaderde. 's Morgens was ik wél gestemd door de regels uit Psalm 118 vers 12: "Laat ons verheugd, van zorg ontslagen Hem roemen, Die ons blijdschap geeft."

Ik dacht: "Dat loopt zo door!" Mis gedacht! gelijk ik al zoveel mis gehad heb. Ik zal het eeuwig bewonderen als alles niet mis geweest is.

Ds. Vreugdenhil was de voorzitter. Hij was zeer vriendelijk en zei tot mij: "Uw zaken worden vandaag hier niet onderzocht, maar wel over drie maanden." Ik werd niet afgekeurd, ook niet goedgekeurd, maar teruggewezen. Ik heb echter die drie maanden niet afgewacht, maar de preekbeurten, waarvoor ik hier en daar gevraagd werd, vervulde ik. Gods Woord was niet gebonden! Evenwel waren en bleven al de predikanten vriendelijk. Er was geen vijandschap tussen ons, maar wel deed het mij smart en had ik er zieleleed van.

Totdat de Heere er mij bij bepaalde - en dat was juist in die tijd, dat mijn vijanden er zich in verblijdden - *dat zij smekend zouden komen om te aanbidden den Heere uwen God*. Dit is op zijn plaats gekomen in 1947.

Toen wilden **ds. Kersten en ds. Fraanje** zich met ons verenigen en ons als predikant overnemen, met of zonder gemeente. Ds. Fraanje is toen de hele dag bij ons gebleven. 's Avonds preekte hij over de voetwassing, opdat de twee gemeenten bij elkander gevoegd zouden worden. Het sprak mij wel aan en ik was zeker tot hen overgegaan, maar de kerkenraad voelde er niet voor. Het speet ook de predikanten dat het zo gegaan was. Ze zeiden: "Komt u dan maar alleen over." Dat durfde ik echter niet, want ik werd bij deze woorden bepaald: "Zijt vergenoegd met het tegenwoordige."

Ik antwoordde vriend Kersten: "Ik kan het niet doen, want ik weet hoe de Heere mij naar Giessendam gezonden heeft. Deze gemeente heeft mij als een landloper aanvaard, en de Heere heeft het gezegend."

Wel was ik zeer verblijd, dat die breuk tussen mij en de predikanten geheeld was. Ook heb ik samen met ds. Kersten nog in het hoofdbestuur van de SGP gezeten. Hij en ds. Zandt waren beiden zeer vriendelijke mensen. In Waarde (Zld.), waar ds. Kersten bij zijn zoon was, ben ik nog bij hem geweest. Wij waren samen verblijd dat, ondanks zijn verloren zetel in de Tweede Kamer hier op aarde, de genadezetel in de hemel bewaard bleef.

*De booswicht zal 't geweld nooit tegen hem gelukken;
Noch in- noch uitlands vorst zijn zetel onderdrukken.*

Hij zei, dat hij banger was van de hartkrampen dan van de dood. Toen kon ik daar geen ja of neen op zeggen, maar nu wel, want nu weet ik ook wat hartkrampen zijn. Het is het benauwdste, dat op aarde afgeleefd kan worden. Ik hoop hem nog eens weer te ontmoeten.

Met ds. Fraanje is het net zo gegaan. Wij waren weer broeders geworden en wij zijn ook broeders gebleven. Toen hij in het ziekenhuis "Salem" lag en ik in Rouveen moest preken, ging ik even bij hem kijken. Wij mochten er direct bij. Ik weet niet, wie er het meest verblijd was, toen wij elkander ontmoetten. Hij zei: "Ik zal u drie dingen vertellen: In de eerste plaats gaat mijn knechtschap de hoek in; in de tweede plaats wordt de mammon voorgoed begraven, en in de derde plaats hoop ik met mijn

kindschap naar Huis te gaan."

Maar het is anders met hem gegaan, want hij is niet van Salem naar Jeruzalem gegaan. Hij is van de hel als een naakte Aäron naar Huis gegaan. Hij is van de berg Hor uit vrije genade naar een land gegaan, waar alles genade-is.

Toen ik de laatste week van zijn leven bij hem kwam, viel deze regel voor hem in mijn hart: "Gij zult mijn kruis eindigen hier."

Niet lang daarna is dat ook gebeurd. Er was een grote in ons land gevallen en aangekomen in dat land, waarvan geldt: "Daar rusten de vermoeiden van kracht, daar houdt de drijver op en is de knecht vrij van zijn heer." Wij gunnen hem de rust. Hij mag rusten, waarin God rust, namelijk in de gerechtigheid van Christus. Zo ziet u, dat de Heere alle dingen op Zijn tijd op zijn plaats brengt.

Genoeg hiervan.

Wij gaan terug naar het jaar 1937.

Wij gingen dus preken op de plaatsen, waar wij gevraagd werden. Ik wil u nog wel zeggen, dat wij er nu blijder mee zijn, teruggewezen te zijn, dan toen het gebeurde. Het is mij nu goed te zijn, wat ik ben. Ik hoop zonder een Goddelijke omkering nimmer te veranderen. Het is overal nacht, gelijk als bij ons. De ouden zeiden: "In donker moet men niet lopen, maar stilzitten." O, dat wachten, dat wachten! Wat een les! Abraham moest wachten, totdat de lendenen in hem versteend waren en de moeder in Sara verstorven was. Maar toen was Izak ook zo geboren!

Vraagt u, hoe groot mijn loon toen was?

In de eerste tijd drie gulden voor een avond in Rotterdam-Zuid; veertien gulden voor een zondag; twee gulden vijfenzeventig voor een huwelijksbevestiging en als ik vijf gulden voor een avondbeurt elders kreeg, was dat veel. Eens ben ik op een plaats geweest, waar eerst de zaalhuur van het gecollecteerde geld afgetrokken werd. Met mijn reisgeld eraf schoot er net dertig cent met een nat pak over. U begrijpt wel wat er kerkelijk in mij omging en er gezegd werd. De mensen zeiden: "Als hij twintig preken gedaan heeft, weet hij niet meer." Wat moest ik mijn tegenpartijders antwoorden? Tegen mijn vrouw zeiden ze: "U bent gelijk een losbandige koe, want u bent nu nergens lid meer."

Zij zouden, als zij gekund hadden, mijn huwelijk stuk gemaakt hebben. "Arme vrouw", zei er één, "een man met drie kinderen, zonder inkomen." Wat moest zij er tegen zeggen? We deden niets dan schreeuwen, roepen en kermen. Ik was op een keer zo radeloos, dat ik dacht: "Mijn einde is nabij." Maar ik mocht mijzelf met alles wat er wasvermaken aan mijn zoete Heere Jezus. Ik vroeg, of ik, als ik mij bedrogen had en te vroeg was gaan lopen, in Zijn handen mocht vallen, want de handen van de barmhartigste der mensenkinderen zijn wreed.

Broer Lamain was ontstoken door medelijden met ons en hij leefde van stap tot stap met ons mee. Ik wil geen namen noemen van degenen, die mij naar de troon der genade geeseld hebben. Zij moesten doen, wat zij gedaan hebben.

Wat zei echter de Koning der kerk in Ezechiël 37 tot mij?: "Ik zal u uit uw graven doen opkomen, o Mijn volk!" Ik was begraven, terwijl ik nog leefde. Ik deugde voor de hemel niet en voor de aarde ook niet. Laat ik hier eerst AMEN onder schrijven. Mijn naam werd begraven, terwijl mijn persoon nog leefde. Hoe menigmaal heb ik gewenst nooit geleefd te hebben. "Ik zal hen uit hun graven doen opkomen!" Ik zal u er iets van vertellen.

De één zei: "Hij is te lui om te werken, maar niet te lui om te eten."

De ander zei: "Hij eet die familie De Jong wel op."

Weer een ander zei: "Er is een ster opgegaan, maar een dwalende."

Verder zeiden ze: "Zijn vrouw heeft een bunder land gekocht om hem van de winter daarin te jagen, want dan is hij uitgesprekt." Dat zou zeker waar geweest zijn als de Heere die lege buidel niet steeds gevuld had. Mijn leven bestond toen uit schreeuwen en braken van ellende. O mijn God, als Gij mij niet onderhouden had, ik ware reeds lang vergaan!

Eens wilde ik het preken uit moedeloosheid en hopeloosheid er weer bij neerleggen. Er is er echter maar Eén, Die met een verslagen geest om kan gaan. Hij sprak met kracht in mijn ziel: "De liefde is Zijn banier over mij." Toen ging het weer.

Ik moest te Sliedrecht in lokaal "De Geer" preken. Wij kwamen toen in de buurt van ds. Smits.

Ik zal u eerst mededelen, hoe ik aan hem als vriend gekomen ben. Enkele jaren eerder dan hetgeen ik u wil vertellen, was ik bij mijn schoonvader in Barendrecht. Ze vroegen aan mij: "Gaat u niet mee naar ds. Smits, want hij preekt hier?" Ik zei: "Ik niet, want ik moet geopereerd worden met een lege portemonnee en zonder geloof." "Die man is geleerd, want hij komt pas van de school."

Mijn tong is vaak te lang! Ik mocht altijd wel bidden: "Zet, HEERE, een wacht voor mijne lippen." O, die tong! Die tong, die nooit de maat heeft zonder de Heilige Geest. Maar toch ging ik mee naar de kerk. 't Eerste versje, dat gezongen werd, was Psalm 27 vers 3: "Och mocht ik in die heilige gebouwen." Toen begon die broeder te verklaren wat die heilige gebouwen waren en voor wie ze waren. Ze waren voor opstandelingen en communisten; ja, voor alles wat slecht was. Ik zonk weg in mijn schande en in de genade. Hij predikte uit Johannes 3 vers 14: "En gelijk Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft, also moet de Zoon des mensen verhoogd worden." O, mijn ziel was een gewaterde hof. Mijn portemonnee was nog leeg, maar mijn hart was vol van Hem, Wiens Naam Wonderlijk is. Ik wilde ds. Smits wel een hand gaan geven, maar ik durfde niet. Ik had hem wel vergeving willen vragen voor de lage gedachten, die ik van hem gehad had. Ik heb het voor de Heere uitgeschreeuwd, vragende of Hij het mij vergeven wilde door Zijn bloed; want wie Zijn volk aanraakt, raakt Zijn oogappel aan.

Niet lang daarna stond ik op een middag voor zijn deur. Ik was zo dom en onkundig, dat ik wel begreep de naam, die op zijn deur stond, maar wat er onder stond, daarvan begreep ik niets: C. Smits, V.D.M.

Ik vroeg mijzelf af: "Wat mag dat laatste toch betekenen?" Ik zei tegen de man, die bij mij was: "Wij kunnen niet terecht. Zie maar: V.D.M., dat wil zeggen: Voor de middag." Wat is een dom mens toch dom! Maar die man zei: "Welnee, dat betekent: Bedienaar des Goddelijken Woords."

Wij belden aan en mochten binnenkomen. Ik vertelde hem, hoe ik de laatste maal bij hem gekerkt had, toen hij handelde over Psalm 27 vers 3, en de tekst Johannes 3 vers 14.

Onder de gesprekken door noemde ds. Smits het woord *Dogmatiek*. Ik wist al weer niet wat ik met dat woord aan moest. Dogmatiek? Ik dacht: "Wat zou dat voor een beest zijn?" Dat dier ken ik niet. Maar ik vroeg niet wat dat woord betekende. Al wist ik het niet, ik wilde toch niet weten, dat ik het niet wist. Later ben ik er achtergekomen. Ik zal het maar in het kort zeggen: "Wijsheid met een erfdeel kunnen best hand aan hand gaan, maar dogmatiek zonder genade maakt mensen met een waterhoofd, want de kennis maakt opgeblazen, maar de liefde blaast de mens leeg. Zalig zijn de armen van geest!"

Wij gaan het huis van ds. Smits verlaten en keren weer terug naar de preekbeurt, die ik in Sliedrecht zou vervullen. In Alblasserdam ben ik wel eens bij ds. Fraanje aan de

Avondmaalstafel geweest, samen met Mina Bogaart, vrouw Mellegers en ouderling Herman Bas, die ook mijn vriend is. Dit gebeurde in 1947. Herman Bas zal dat nog wel weten. De anderen zijn verhuisd, met de gelukzaligste verhuizing, in God. Ja, in Hem is ruimte genoeg! Toen ik in Sliedrecht kwam werd ik bij Mina, die ook een vriendin van mijn moeder was, hartelijk ontvangen.

Wij spraken over Jeftha en het onderscheid tussen Schibboleth en Sibboleth. In Sibboleth zit geen CH, dus daar zit Christus niet in. Ja, dat is omkomen en dat voor eeuwig. Hij is alleen de Vrijstad der eeuwige vrijheid!

Zolang ik daar was, ging het nog wel, maar toen ik "Amen" gezegd had, kwam ik meteen in de macht der hel. Ze zeiden van binnen: "Man, zij zullen u nooit meer vragen, want u schreeuwt alles aan elkander, zodat mensen met een zwak hoofd er een hoge bloeddruk van zouden krijgen."

Na de dienst ontmoette ik Mina met haar man. Hij stond altijd van verre, maar op het eind van zijn leven is hij niet alleen anders, maar eens Anderen geworden door afsnijding van de eerste Adam en inlijving in de tweede Adam.

Mina had schik van de preek gehad. Ik begon weer wat op te leven. Ze zei: "Mijn jongen, je moet maar eens gauw terugkomen." Wel, wel! en nog terugkomen ook! *O God, wat was ik toen gauw blij.* De kleinste weldaad, een groet, die ik op straat kreeg, was voor mij soms een wonder. Wat was ik een nietsnut in mijzelf. Ik, die mijn vrouw bedrogen had met woorden van hel en verdoemenis en ze gedwongen had mijn vrouw te worden, zoals mijn vijanden zeiden. *O mijn God, Gij had mij diep vernederd; en ik wist niet dat dit alles liefde van U was.*

Mijn preken moesten geboren worden. Nachten en nog eens nachten ben ik op geweest om de geschriften des Bijbels te onderzoeken. Ik wist niets, en nu weet ik nog minder dan toen.

Al gauw werd ik voor de tweede maal te Sliedrecht uitgenodigd. Ik ging er dus weer heen. De Heere gaf opening en dat aan zo'n ellendig en verachte zwerver. Mina, Piet Booij, die naderhand mijn ouderling geworden is, waren zeer gesticht geworden. Er waren er uit uit Giessendam en ook van de kerkenraad uit die plaats,

Dubbeldam en Jakob Dankers, die beiden later mijn ouderlingen zijn geworden. Jakob Dankers was mijn rechterhand in het kerkelijke leven en Dubbeldam was dat bij de kerkelijke bezoeken, die wij samen aflegden. O mijn God, daar zat mijn kerkenraad al onder mijn gehoor, en ik wist het niet. Eerst moest ik weer de oven in, voordat ik rijp was hen als kerkenraad te ontvangen.

Ik dacht, dat er voor mij geen plaats meer op aarde was en ik verteerde van ellende. Aan mij werd vervuld: "Mijn erfenis is een gesprenkelde vogel."

Eens zei een man, die onder mijn preek gezeten had, tegen mij, en dat met zo'n satanisch gezicht: "U bent een leeuw voor de godsdienst; ik kan het niet meer uithouden onder dat gekwezel." Ik antwoordde hem: "U mocht willen, dat ik u verscheurd en opgevreten had, want dan was u er vanaf geweest en ik zou er gemak van gehad hebben."

Wat verbrijzelde het mij echter, toen mijn ogen geopend werden voor Hem, van Wien geschreven staat: "Want aanmerkt Dezen, Die zodanig een tegenspreken van de zondaren tegen Zich heeft verdragen, opdat gij niet verflauwt en bezwijkt in uw zielen." Hij, Die gescholden werd en niet wederschold. Ja, dan had ik er weer spijt van, dat ik het niet verdragen had.

Het duurde niet lang of ik kreeg een uitnodiging om te komen preken te Giessendam. Dat die plaats de oven zou zijn, waarin ik verder gesmolten zou worden om van mijn schuim ontdaan te worden, wist ik toen niet. Ik had een zeer benauwd gevoel, en ik ging

op de dag dat ik daarheen moest bij mijn zwager appels plukken met de bedoeling die preekbeurt maar te vergeten, want het werd toch niets. De vijanden lachten en zeiden: "Hij is zo uitgesproken. Nog een twintig preken en dan weet hij niets meer." Ik dacht bij mijzelf: "Als ik nog een voorraad van twintig preken had, zouden er nog wel wat bij kunnen komen, maar ik heb geen één preek in voorraad." *O God, wat hebt Gij mij altijd kort gehouden.* Wat heb ik menigmaal gebedeld om meer zakgeld. Ik liet die dag met opzet voorbijgaan. Ik wist, dat die gemeente in 1930 uit de Gereformeerde Gemeente getreden was, en dat zij in een school vergaderden. Het trok mij gans niet aan! *O Heere, wat vocht ik onbewust tegen de plaats, die Gij voor mij verkoren had.*

Maar daar kwamen twee van mijn zwagers bij mijn vrouw, die aan haar vroegen: "Is uw man nog niet klaar om naar Giessendam te gaan?"

"Dat is waar ook", zei mijn vrouw, "ik weet niet meer waar die briefkaart gebleven is." Ik werd geroepen en toen zei mijn vrouw tot mij, dat ik beter voor niets kon gaan dan dat die mensen voor niets gekomen waren. Ik had geen tijd meer om te eten, want ik moest direct naar de trein. Toen brak de strijd los. Ik had geen tekst en ook geen tijd meer om wat na te kijken, wat mijn eigen schuld was. Nu was het te laat! Ik had die dag stilzwijgend bij mijzelf een verbond gemaakt om maar bij mijn zwager in de boomgaard te blijven, want ik was zo moedeloos dat ik enkel moedeloosheid was. Ik kreeg er spijt van dat ik mijn vrouw ten huwelijk gevraagd had, en dat alleen maar voor armoede, smaad, hoon en spot. Maar ondanks dit alles moest ik naar Giessendam. Toen ik op het station van Giessendam aankwam, liep daar een man met een baard. Ik verachtte hem alleen al om zijn baard. Hij kwam op ons aan en vroeg mij: "Bent u Van der Poel? Ga dan maar met mij mee."

Bij hem thuis vroeg ons niemand: "Moet u nog eten?" Voor mij was dat ook niet erg. Zij dachten natuurlijk, dat wij al lang gegeten hadden.

Ik had nog geen tekst toen wij al op de kerk aanliepen. *Gij, Heere, wachtte zolang mij een tekst te geven, opdat het wonder voor mij des te groter zou zijn, en ik geheel uitgebrand zou zijn.*

Toen wij vlak bij de kerk waren werd ik bepaald bij Nehemia 2 vers 20. Met veel opening spraken wij daaruit. O Heere, wist ik vaker niets, want dan zoudt Gij Uzelf vaker aan mij kunnen openbaren. Ik ben daar toen met vrede geweest en ben ook met vrede weggegaan. Niet lang daarna waren wij er weer. Die mensen daar stelden een onderzoek in naar mijn roeping en bekering, zodat ik de laatste trein van kwart voor twaalf net kon halen. Toen ik in de trein stapte ontving ik deze woorden in mijn hart: "En gans Israël, van Dan tot Berséba toe, bekende, dat Samuël bevestigd was tot een profeet des Heeren" (1 Samuël 3 vers 20).

Toen ik 's nachts thuiskwam zei ik tegen mijn vrouw: "Moeder, wij gaan naar Giessendam, een plaats, die ik niet wil, maar die God gewild heeft." De weg liep toen zo, dat ik vele zondagen daar gepreekt heb. Er zijn nog vrienden, die al die preken bewaard hebben.

Ds. M. Overduin kwam er ook veel preken. De kerkenraad stelde zich met hem in verbinding om mij te beroepen. Hij maande hen echter tot voorzichtigheid, want hij had al zoveel ellende van die man, zoals hij zei, gehoord, dat dat zo maar niet kon! Ik moest er maar eens heengaan om kennis met hem te maken.

Hoe ik daar al kermende naar toe ging, kunnen zij alleen weten, die meer lood in hun schoenen hebben dan gist in hun hart. Toen ik bij hem kwam, brak door de vriendelijke ontvangst mijn hart open. En ziet! Twee werden één!

Het duurde niet lang of er kwam een vergadering. Toen er gestemd werd waren er vier tegen. Dus die landloper, die dwalende ster had een plaats ontvangen! Ze zeiden echter,

dat het maar voor een korte tijd zou zijn, want de gemeente was zo klein, dat zij wel spoedig teniet zou gaan; en dan zou ik met sinaasappels langs de weg moeten gaan venten. Ik had niet geleerd, dus de gemeente moest wel tenietgaan.

Maar de Heere ging door, want kort daarna werd ik bevestigd als lerend ouderling uit 1 Korinthe 1 vers 5 t/m 8. En de Heere wrocht mede. Mijn werk was meest: braken, kermen en schreeuwen. *O Heere, wat kleeftde mijn ziel U toen aan. Gij hielp steeds weer, maar altijd keer op keer.*

Eens kreeg ik op een zaterdag de teksten, waarin mijn zending stond, namelijk Jesaja 41 vers 15 en Jeremia 1 vers 7. Mijn ziel overwoog de tekst uit Jeremia, en dat ging met zoveel ruimte gepaard, dat ik bij mijzelf dacht: "Daar kan ik morgen wel tweemaal over spreken." Ik woonde toen nog in IJsselmonde. Ik ging van huis als iemand, die alles had. Ik kwam opgeruimd bij de familie Boon aan, wat nog de familie Boon is, want ik had de zaken klaar.

Arme hals, die ik was! Ik had er geen erg in, dat de gedachten menigmaal als een zeef zijn. Zolang men een zeef onder water houdt, is ze vol, maar als men ze naar boven haalt is ze zo weer leeg. Van die driehonderd mannen, die met Gideon de strijd in moesten, werd gezegd, dat wanneer zij de hand hadden leeggedronken - dus ze hadden geen emmer vol - zij weer moesten bukken om de holte van hun hand te vullen. Zij moesten zien wat zij dronken. Een zoete wetenschap te drinken, wat op de hand gelegd wordt. Maar al de geveinsden, die op de knieën bukkende zich vol dronken, zouden niet met Gideon trekken. De Heere zei: "Deze zal niet met u trekken, die zal niet trekken." Zulke mensen bukken alleen aan de buitenkant, maar ze hebben nooit een hart om te bukken. Driehonderd, die uit de hand gedronken hadden, bleven er over.

Welaan. 's Zondagsmorgens begon het toch te nijpen en kwam ik in het moerbeziëndal terecht. Op de preekstoel was ik zo klaar. Ik had nog wel gedacht tweemaal over die stof te kunnen doen en dan nog over te houden ook. Binnen anderhalf uur was ik schoon aan het eind en ik had geen preekstof meer voor de avond. De koffie en het eten smaakte mij niet meer. Het was alles zoutloos, want het Jeruzalemszout was op. Hoe moest dat nu voor de avonddienst?

Ik ging naar boven met die grote Statenbijbel. Ik begon bij Genesis te zoeken, zocht de hele Bijbel door, maar vond niets. Ik zocht het aan de linkerkant, maar het lag aan de rechterzijde, en dat wist ik niet. Al maar roepen, piepen als een zwaluw en op de klok kijken. Nog zoveel tijd en dan komen ze mij halen. Hoewel de hele Bijbel tekst is, stond er niet één tekst voor mij in. De duivel zei: "U bent in Giessendam gekomen om geopenbaard te worden als een hoogmoedige huichelaar." Daar zijn nu nóg de twee kwalen, waar ik veel mee te stellen heb. "Nu zullen uw vijanden gelijk krijgen, die zeiden: Laat hem maar, want hij komt wel openbaar. Het mag nog wel even gaan, maar dan is het gedaan, want hij is blijven stelen." *O God, spotters overnachtten in mij!*

Ik was een speelbal van de hel en ik wenste wel, dat ik er nooit aan begonnen was. Was ik maar nooit geboren! Maar de tijd ging door en toen het zes uur was, kwam ouderling Dubbeldam mij bij diaken Boon, bij wie ik gelogeerd was, halen. Dubbeldam zei: "Het is tijd. Wij moeten gaan." Maar voor mij was het niet de tijd, want ik had geen tekst en dus ook geen preekstof. Er staat: "De Heere maakt arm", voordat er volgt: "De Heere maakt rijk."

Toen wij in de consistorie kwamen, plofte ik op een stoel neer en wenste de dag mijns doods. Niemand zei er één woord. Als vijf lijken zaten wij bij elkander. Maar die tijd was ook zo voorbij. Eén van de kerkenraadsleden zei: "Wij moeten beginnen." Het was de beurt van Dubbeldam een gebed te doen, maar die man kon er niet doorkomen. Het stormde onder uit de hel: "God helpt hem nu niet meer, als weleer. Hem is geen heil beschoren." Eén van de kerkenraadsleden vroeg mij: "Wat moet er gelezen worden?" Ik

antwoordde: "Dat weet ik niet."

"Ja maar", zei hij, "wij moeten toch lezen."

Ik zei: "Ik weet niet, wat gij lezen moet." Als ik dat wist, had ik tenminste nog wat geweten. Toen zei er één van de kerkenraad: "Lees maar Psalm 76." Even een flits: "Zou daar de tekst in staan? Zou er nog een tekst voor mij zijn?"

Voordat wij vanuit de consistorie de kerk ingingen, moest ik eerst nog braken. Allemaal zenuwen. Het lichaam doet niet mee aan de bekering, maar ze wordt er wel in uitgewerkt. Als er vroeger in Sliedrecht een mens bekeerd werd, zei de dokter: "Daar zal ik wel gauw geroepen worden." Dan komen de hartkwalen, de maagkwalen enz. Ook dat braken hielp ons niet.

Wij gingen de kerk binnen. Ik wist niet wat ik vragen moest, "Help! Help! Help Help! Verhoor mij! O God, te laat!" Ik ging met meer dan duizend pond lood de preekstoel op. Ik zocht Psalm 76, onberijmd, op. Ik zag die Psalm even door, maar er stond niets in, dat aansloeg of insloeg. Het was gebeurd met Van der Poel! Zijn droevig einde was er! Ik zou dan maar zeggen: "Mensen, ik weet niets meer!"

Psalm 76 was aan het eind gelezen. Ik had het tot stervens toe benauwd. Er was echter geen overgave en ik kon niet onder God terechtkomen, hetwelk zoete daden Gods zijn voor een mens, die in oorlog met God is. Toen werd er een noodschreeuw geboren, die dwars door de zolders heenging! Psalm 20:

*Dat op uw klacht de hemel scheure!
Dat Zich de HEERE ontdekk'!
De God van vader Jakob beure
U in een hoog vertrek.*

Ik was mijn nood, mijn dood en mijn hel kwijt. De Heere spreekt altijd als wij het niet meer verwachten.

Dit weet ik vast: God zal mij nooit begeven! Psalm 56. Ik kreeg een hemel, die mijn hel ver overtrof. Ik gaf Psalm 56 vers 4 op om te zingen. De tekst was: Psalm 56 vers 4 en 5: "Ten dage, als ik zal vrezen, zal ik op U vertrouwen. In God zal ik Zijn Woord prijzen; ik vertrouw op God, ik zal niet vrezen; wat zou mij vlees doen?"

Nadat ik de tekst had opgelezen, begon ik te preken. Ik preekte maar door, twee uren lang zonder op te houden, want dat durfde ik niet.

*God, Die helpt in nood,
Is in Sion groot!*

Psalm 99 vers 2. Het was weer een onvergetelijke zondag voor mij geworden. Ik was ondergegaan en toch weer bovengekomen. Ik zou niet steeds iemand kunnen helpen, die het er altijd maar weer doorbracht. Als ik hem twee- of driemaal geholpen had, zou dat al heel veel zijn. Een ander moest het dan ook maar eens doen. De Heere helpt echter altijd dezelfde Jakob, maar nooit zaligmakend een Ezau. O, wat een vleesverterend leven! Dit en - nog veel meer hoorde nu allemaal bij die rol. O, het is wat! Zoeken in een Bijbel vol teksten en niet één tekst te kunnen vinden! Zoeken is toch zo'n naar werk, want men heeft dan altijd een gevoel of men het nooit vinden zal.

Ik denk aan een keizer, die zei: "Als ik mijn kroon op de straat leg, zijn er wel duizend mensen, die hem willen oprapen, maar als zij zouden weten, wat er aanhang, lieten ze die kroon allemaal liggen. Prediken is eigenlijk zonder roeping en zending niet te doen. De verhuizing van IJsselmonde naar Giessendam ging heel vlot. Dit was een wonder voor mij, want ik was niet gewend, dat iets zo vlot ging.

Het is meest maar slepen met het net. Zaterdags ging ik nooit vóór één of twee uur naar

bed, want ik kon nooit klaar komen. Arme hals, wat heb ik mij afgemarteld. En dat, terwijl ik het krachtens mijn roeping uit Jeremia 1 vers 7 en mijn zending uit Jesaja 41 vers 15 in 's Heeren hand had kunnen leggen.

Op een keer was het weer twee uur 's nachts geworden, en ik had nog geen tekst. Ik dacht: "Het bestaat niet, dat er nog zo'n armoedzaaier op de wereld is." Dat verdoemelijke ongeloof, dat alles overboord werpt, behalve zichzelf!

De zwaarste last, die de scheepslieden aan boord hadden, was Jona. Het was al ver na middernacht, en ik zat nog te zoeken, toen ik mij wat onwel begon te voelen. Toen dacht ik: "Maar nu heb ik geen tekst van node, want een ziek mens, dus ook een zieke Leviet behoeft geen werk te doen." Ik ging naar bed. Dit gebeurde tijdens de tweede wereldoorlog.

's Morgens kwam ouderling Dubbeldam mij altijd halen. Het was ongeveer een half uur lopen naar het schoolgebouw, waarin de gemeente samenkwam. Toen hij 's morgens binnenkwam, vroeg hij aan mijn vrouw: "Waar is het jochie?" Hij noemde mij altijd "jochie" of "Johannes." "Dominee" zei hij nooit tegen mij. Dat kwam, omdat ds. Van 't Hoog, toen hij na onze bevestiging als predikant ons en de gemeente toesprak, zei: "Nu moet u niet "Van der Poel" meer tegen hem zeggen. Maar toen hij daarna zei, dat mijn naam "Johannes" betekende "Genade Gods", riep Dubbeldam door de kerk: "Dan noemen wij hem Johannes, want wij hebben hem uit genade ontvangen!"

Als wij 's zondags eens weg waren, vroeg Dubbeldam in het gemeenschappelijk gebed: "Heere, gedenk Johannes. Gij kent hem gans en gaar."

Toen Dubbeldam dus vroeg, waar ik was, zei mijn vrouw tegen hem: "Mijn man is niet goed; hij ligt nog op bed."

"Dan zal ik eens gaan kijken", zei Leentje, want zo noemden wij en de bevolking hem daar. Toen hij bij mijn bed kwam, vroeg hij: "Wat scheelt er aan?" Ik antwoordde: "Ja Dubbeldam, ik ben niet goed."

Ik had de bovendeken goed over mijn hoofd getrokken. Leentje lichtte echter die deken van mijn voorhoofd af en legde zijn hand op mijn hoofd. Hij zei: "U hebt helemaal geen koorts; hebt u wel een tekst?"

"Neen", antwoordde ik, "ik heb geen tekst."

"Juist", zei hij, "dat is uw ziekte. Kleed uzelf maar gauw aan; ik zal wel even wachten."

Als een geslagene zei ik tegen hem: "Ja, maar ik heb geen tekst." En wat zei hij daarop? "Dat geeft niet, want dan gaat u maar stil op de preekstoel zitten en dan blijven wij ook stilzitten."

Ik behoef u toch niet te zeggen, wat er dan in een hart van een mens omgaat? Toen wij vlak bij de school waren kwam ineens in mijn gedachten het drieëndertigste vers uit het zesde hoofdstuk van het Evangelie van Mattheüs. Ik ben wel geholpen, maar er gebeurde niets, want Hij was niet in de storm.

Eens preekte ik over de offerande van Abraham en ik had er ook wel wat ruimte in. Plotseling begon een vrouw zo hard te schreeuwen, dat ik dacht: "Die is geraakt; die zit in het visnet." Had ik nu maar erg in Ezau gehad, want die schreeuwde zo hard, dat men hem buiten kon horen. Een lid van de kerkenraad haalde haar uit de bank en bracht haar in de consistoriekamer, die vlak achter de preekstoel was. Toen hij terugkwam, dacht ik: "Ik moet het eens aan hem vragen." Ik boog mij over de rand van de preekstoel en vroeg: "Wat is er aan de hand?"

"Aangereden met een fiets", zei hij. Daar stond ik! Dat mens was aangereden, maar ik werd met mijn verwachting en al overreden, en dat nog wel op de preekstoel.

De kerk is zo oud als de verkiezing. Ik hoorde eens een man zeggen: "Ik ben zo oud als God." Dat is onkunde, want het is niet: Eerst de verkiezing en dan God; maar: Eerst God en dan de verkiezing. In de verkiezing heeft dat lieve Wezen een stap buiten Zijn Wezen willen doen tot ere van Zijn Goddelijk Wezen. Hij heeft verkoren, wat Hem niet heerlijker kan maken, en verworpen, wat Hem niet minder kan maken. Christus heeft Zichzelf voor de verkorenen als de tweede Adam voor eeuwig gegeven, in de verbondssluiting van de eerste Persoon met de tweede Persoon. De onbegrijpelijke Goddelijke nood is opgelost door Zijn Menswording en dood; Jeremia 3 vers 19. Die zoete en bittere dood, die nimmer daarvoor op de aarde plaatsvond en daarna op de aarde niet meer beleefd zal worden. Die dood, die alle dood gedood en dóórgedood heeft!

In 1939 is mijn lieve moeder de eeuwige rust, die zonder onrust is, ingegaan. Ik heb haar nooit, zolang ik haar als moeder gekend heb, zien lachen. De dokter noemde haar: "Het zwarte, ernstige vrouwtje." Toen ik ruim twintig jaar oud was, zat ik met haar aan de avondmaalstafel, bediend door ds. Lamain. De Waarheid zegt daarvan: "Want alwaar het dode lichaam is, daar zullen de arenden vergaderd worden" (Matth. 24 vers 28).

Ook mocht zij bij ons in Giessendam aan de Bediening zijn. Dat was natuurlijk wel een gebeurtenis voor ons. Het is ook maar eenmaal gebeurd, want in datzelfde jaar is zij verhuisd naar een land zonder jaren en zonder eeuwen. Haar leven was Christus en haar sterven gewin. Als zij jarig was en wij haar feliciteerden, weende zij en zei: "Uw moeder is oud genoeg van het zondigen en ze verlangt met de dichter van Psalm 42 vers 1:

*Als een hert gejaagd, o Heere,
Dat verse water begeert,
Alzo dorst mijn ziel ook zere,
Naar U, mijn God, hoog geëerd,
En spreekt bij haar met geklag:
O Heere! wanneer komt die dag,
Dat ik toch bij U zal wezen,
En zien Uw aanschijn geprezen.*

Zij is van verlangen en het uitzien om van haarzelf verlost te worden, gestorven. Hoewel zij een mens was, dat teruggebracht was in het Harte Gods, ging het haar niet om de wetenschap van het kindschap, maar om de gemeenschap met de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, Dewelke in haar hart verzegeld had, dat God waarachtig was. Vanaf haar trouwdag, heeft zij nooit één dag gekend, dat zij gezond was naar het lichaam. Ook wat dat betreft, lijk ik op haar. Had zij het altijd over haar buik, ik ook. Zij mijnde God als haar Vader in het gemis, en Christus als haar oudste Broeder, al miste zij Zijn vriendelijk aangezicht. Ach, zij zag ook nog altijd op tegen de scheiding van lichaam en ziel. In elk gebed, dat zelden of nooit zonder tranen gepaard ging, lag de begeerte, of Jozua toch met de ark in de Jordaan des doods aanwezig mocht zijn. Gebedsopening noemde zij hemels banket. Ook vroeg zij menigmaal of de draadloze telegrafie van boven naar beneden aangesloten mocht worden.

In de maand september begon men te zien, dat het verval van haar krachten haar lichaam begon te slopen. Maar Jezus, Die zoveel wonderen had verricht, gaf haar ook stervensgenade. Geen dood heeft zij gezien, al was zij duizend doden gestorven, voordat zij stierf. Zij kuste mij en wenste mij toe, dat ik de volle raad Gods mocht verkondigen. Ik heb er geen ja of neen op gezegd, maar ik beantwoordde alles met mijn tranen.

Psalm 116 vers 11 was haar laatste Psalm, voordat zij van hier reisde, zonder om te zien.

*Ik zal met vreugd in 't huis des HEEREN gaan,
Om daar met lof Uw groten naam te danken.
Jeruzalem, gij hoort die blijde klanken,
Elk heff' met mij den lof des HEEREN aan.*

Toen overleed zij. Alle mensen sterven wel, maar overlijden niet, want dat geldt alleen voor Gods volk. Overlijden betekent: Over het lijden, boven het lijden, voor eeuwig uit het lijden te gaan. Haar begrafenis was een feestdag voor Gods volk. Zij heeft haar hele leven door al haar kinderen vermaand.

Mijn oudste zuster was door het geloof haar zuster. Ook zij is opgelezen en met moeder vergaderd tot de schare, die niemand tellen kan.

Toen de oorlog, die wij reeds lang tevoren hadden zien aankomen, in 1940 uitbrak, was ik in Enkhuizen. Ik werd 's nachts wakker door het geroep: "Oorlog! Oorlog!" Hoe ik naar huis moest, wist ik niet; maar de Heere, voor Wie geen ding te wonderlijk is, gaf uitkomst. Er waren in Enkhuizen veel mensen uit Giessendam, want zij werkten daar. Wij gingen maar zo met een bus, zonder remmen en zonder claxon, op huis aan. Het was levensgevaarlijk.

Ik ben met hen meegereden tot Waddinxveen. Daar ben ik bij ds. Van de Kraats de zondag overgebleven. Pinkstermaandag werd ik op een motorfiets thuisgebracht. Dit werd bekend gemaakt en toen hebben wij in Giessendam nog een kerkdienst gehouden. Wij preekten uit Jesaja 32 vers 2: "En die Man zal zijn als een verberging tegen de wind, en een schuilplaats tegen de vloed, als waterbeken in een dorre plaats, als de schaduw van een rotssteen in een dorstig land."

Nu zal ik schrijven over een gebeurtenis, die in Doetinchem plaats gehad heeft. Ik was daar op een zondag. 's Avonds was er gezelschap, zodat wij laat naar bed gingen. Midden in de nacht hoorde ik op de vensters kloppen. Ik luisterde en vroeg mij af, wat er toch aan de hand mocht zijn. Daar stond een vader, wiens kind in een zware stuip lag. Hij vroeg aan Ebbers, zo heette de man, bij wie ik geloged was, of hij even met de dominee bij hem wilde komen, want zijn vrouw was de wanhoop nabij. Ik dacht: "Wat moet ik daar nu doen?" Het wil wat zeggen als alle spotters losbreken en zich als wolven op een schaap storten. Ze zeiden in mijn hart: "U moet de laatste sacramenten aan een stervend kind toedienen. Neem maar een emmer wijwater mee en een paar kaarsen." Toen ik mijn jas aantrok, zeiden de spotters: "Nu zal mijnheer de pastoor heengaan."

O, die spotters! Ik kon er niet boven uitgewerkt komen, terwijl ze beneden op mij stonden te wachten. O goede God, Die in het aller-nijpendste gevaar met Uw uitkomsten al gereed staat, om zulke zielen, gelijk als Gij een Hiskia gedaan hebt, te verlossen. Terwijl ik naar beneden ging, kwam de Heere krachtig met deze woorden in mijn ziel: "Een krachtig gebed des rechtvaardigen vermag veel." Er was geloof en gevoel bij. Ik zei tegen Ebbers: "Wij behoeven ons niet te haasten, want de Heere zal dat kind genezen."

Toen wij in dat gezin kwamen was de moeder aan de rand van de wanhoop, want haar kind lag in een zware stuip. Ik zei: "Moeder, ga maar zitten, want de Heere maakt uw kind, zonder een gebed van mij, beter. Wij zullen echter wel een gebed doen en vragen of u wat rust mag ontvangen."

Toen gingen wij weer weg. Het overige van de nacht heb ik nog wel geslapen. Maar toen ik wakker werd, riepen ze van alle kanten mij toe: "Het kind is dood! Het kind is dood!" Het angstzweet brak mij uit. Toen ik beneden kwam, hoorde ik noch van leven noch van dood. Het was stil. Van binnen zeiden ze: "Ze durven niets te zeggen, want het kind is dood." Had ik mijn mond maar gehouden en niets gezegd. Terwijl wij zaten te eten, zonder smaak, kwam de vader van het kind met zijn fiets voorbij het raam. Het was om in elkaar te zakken! Wat moest die man anders komen doen dan ons vertellen dat zijn kind dood was?

Hij stormde bij ons binnen en riep: "Ons kind is bijgekomen en het heeft een bakje thee met een beschuitje op!" Toen zakte ik van verwondering in de hemel. *O Heere, genadige Heere, mijn ziel dankt U voor al die wegen, waarin ik sterven moest, opdat ik U zou kennen in de kracht Uwer opstanding!*

Intussen was het tijd geworden huiswaarts te keren. Ik kreeg een grote doos met levensmiddelen mee. Wij zaten al een paar jaar in de oorlog. De vader van ds. Wiltink zei: "Het is te hopen, dat de Heere een slot op die doos doet, want anders zult u het onderweg wel kwijt raken." Van alles zat er in: Spek, boter, geroosterd brood, kortom alles wat tot onderhoud van ons lichaam dient. In Doetinchem stapte ik op de trein. De trein was vol, maar toch vond ik nog een plaatsje. Maar wat moest ik met die doos aan? Ik dacht: "Ik zal hem maar onder de bank zetten." Maar dat bevredigde mij niet. Toen nam ik een kort besluit en zette hem in het bagagenet. Afgelopen! Daar stond die doos! Nauwelijks had de trein zich in beweging gezet of de controleur stapte de coupé al binnen. Daar had je het al! "Van wie is die doos? Wilt u hem eens openmaken!" Al zwetende begon ik er aan. Ondertussen vroeg hij aan een vrouw: "Van wie is die koffer?" "Van mij", zei ze.

"Openmaken die koffer!"

Onderwijl zat ik maar aan die touwen te trekken, want het pak was met zoveel touwen vastgeknoopt, dat die vrouw haar koffer veel eerder open had dan ik mijn doos. Die controleur kreeg echter, staande tussen mij en die vrouw, woorden met haar, zodat hij tenslotte tot haar zei: "Straks zullen wij in Arnhem wel verder praten." Meteen hen bij weg. Eindelijk had ik mijn doos ook los, maar toen hij verdween, zei er niemand wat, en ik maakte de touwtjes weer vast. Toen dacht ik terug aan wat die oude man zei: "Zou de Heere er dan toch een slot opgelegd hebben?"

In Arnhem moesten wij overstappen. De controleur stond bij een deur die vrouw op te wachten. Ik stapte over op de trein naar Giessendam en zag juist nog met een schim, dat die vrouw naar mij wees, omdat hij mijn doos natuurlijk niet nagezien had. Gelukkig stak een roodpet het sein omhoog.... en daar ging de trein! Wij kwamen te middernacht thuis.

Wij zeggen de gemeente van Doetinchem nog vriendelijk dank voor het vele, dat zij in de oorlog voor ons gedaan heeft.

Ook de kerkenraad en de gemeente van Rouveen zorgden altijd voor roomboter en zoveel andere levensmiddelen. Wij hebben in die tijd veel gekregen, maar er is van al die weldaden niets overgebleven dan schande en schuld. Bijna veertig jaar komen wij al in die plaatsen. De oudjes, die God vreesden, zijn al voor eeuwig jong geworden in de hemel, waar geen ouden van dagen meer zijn. De hemel heeft geen oude mensen. Daar zal geen oud man zijn, die zijn dagen niet vervullen zal, noch een zuigeling, die niet eeuwig van God te drinken zal hebben.

Zo zou ik nog wel door willen gaan, maar voordat ik terugkeer naar mijn ambtsleven,

nog iets over mijn ouderling Dubbeldam. Hij was altijd mijn rechterhand. Hij werd echter ziek; ja, zo ziek, dat hij menigmaal zei: "Ik hoor op deze wereld niet meer thuis. Ik kan niet meer tegen deze wereld, waarin men niet meer werken wil en in al de weelde en de goddeloze zeden verteerd." Hij werd door de mensen het "Leeuwke" genoemd. Hij had een scheepje, namelijk een Rijnaak. Als een ander vijf vrachten in een week wegbracht, vervoerde Leentje er zes. Eens was hij zo makkelijk gesteld, dat hij dacht wel te kunnen sterven. Hij moest bonestaken laden. Toen hij echter aan een bos trok om die in te laden, begon de hele stapel over te hellen en kwam naar beneden. Al roepende: "Het kan niet! Het kan niet!" kwam hij tussen het schip en de bonestaken terecht.

Als wij huisbezoek gedaan hadden en het meegevallen was, kon ik nog wel eens opgeruimd zijn, maar dan zei Leentje: "Dat visje zal wel krimpen als het in de pan komt." Dan antwoordde ik hem: "Maar dan kan de Heere toch olie in de pan gieten, en dan gaat het drijven."

Om kort te zijn, Leentje werd ziek. Hij kende wel een geopenbaarde Middelaar, zodat hij wist, Wie God was in Zijn recht en Wie Christus was in Zijn dierbaarheid. Verder was het niet gekomen. Hij stond nog voor eigen rekening. Christus was geopenbaard, maar niet als de zijne. Bloed gezien, maar niet schoongespoeld.

Leentje werd ziek, ernstig ziek. Het liet zich aanzien, dat het einde naderde. Banden des doods omringden hem, en beken Belials verschrikten hem. Daar krijgt hij zijn schuldbrief en zijn doodsbrief uit de hemel thuis. Leentje wordt echter verwaardigd zijn vonnis te ondertekenen en door inwinnende genade dat zoete recht te omhelzen. Zalig verloren en verloren zalig! Drie dagen voor zijn dood werd hij in Christus gerechtvaardigd tot ere Gods en tot verheerlijking van al de geschonden deugden Gods, opgeluisterd in het bloed Gods. Er was olie in de doodspan gegoten en hij dreef en roemde in de vrije genade. Zo'n zwarte baggerman, zo wit gemaakt als de natuur Gods! Soms was hij zichzelf niet meer. Dan was het Christus en niemand anders dan Christus. Christus is ook genoeg!

Donderdags, toen het gebeurd was, zei hij: "Thomas is verdronken in de wateren van de komst van Christus. Ik ben voor de sabbat boven. Ik antwoordde hem: "Maar zo ziek ziet u er niet uit." Ik was bang dat het niet uit zou komen.

De vijanden zouden daar schik van hebben, want die zien niets liever dan dat de kerk in haar verwachting beschaamd wordt. Hij nam afscheid van mij en zei zeer verblijd te zijn, dat de Heere mij op zijn weg gebracht had. Van vrijdag op zaterdag ben ik er nog geweest en heb die nacht bij hem gewaakt.

Zijn vrouw zei: "U moet niet bij hem gaan zitten, want dan rust hij niet." Maar zij was nauwelijks boven of Leentje riep al: "Kom hier zitten, opdat ik de lof des Heeren vertelle."

"Hoe zie ik er nu uit?" Weer zei ik tegen hem: "U bent wel ziek, maar niet aan 't sterven toe."

"Dat geeft niets", zei hij, "voor de sabbat ben ik in de eeuwige sabbat." Soms kreeg hij hevige pijnen, en dan vroeg ik hem: "Hebt u pijn?"

"Ja", zei hij dan, "Leentje zit nog vast en hij moet er uitgenepen worden." Eens toen de dokter kwam, wilde hij hem een spuitje voor de pijn geven. Hij vulde zijn spuit en liep naar het ledikant. Maar toen de dokter zei: "Even een klein prikje", vroeg Leentje aan hem: "Waar is dat voor, dokter?"

"Dat is voor de pijn." "Neen, neen, dokter", riep Leentje, "want zij hebben mijn Borg niet ingespoten voor de pijn, dus mij ook niet! Mijn Borg wilde niet bedwelmd worden, dus ik ook niet!"

"Daar dan!" riep de dokter, en hij spoot het van nijd tegen het raam. 's Zaterdagsmorgens zei hij: "Dit is mijn laatste dag en dan komen er voor mij geen dagen

meer." Ik dacht bij mijzelf: "Zeg dat nu toch niet." Ik had hem er niet voor over, dat het niet uit zou komen. Ik ging naar huis. Wij woonden maar vijftig meter van elkander af. Toen het middag was, zei ik tegen mijn vrouw: "Wij moesten toch maar even gaan kijken." Bij zijn bed zat Cor Boom.

Tussen twee haakjes: Er waren ook nog een paar vrouwen, bij wie ik elke maandag voor de middag kwam en bij wie wij menig gezellig uur hebben doorgebracht. De zoon en de man van Ma Dubbeldam heb ik samen met ouderling Dubbeldam nog begraven. Maar om nu weder te keren naar het sterven van ouderling Dubbel- dam.

Toen ik met mijn vrouw in de deur van de slaapkamer stond, was Leentje al voor driekwart in de hemel. Zonder verzwakking van stem blies hij de adem uit.

Het was een groot verlies voor ons, maar niet voor hem. In de gemeente was hij zeer gezien. Als hij voor de dienst een hoofdstuk uit Gods Woord moest lezen en hij vergiste zich eens, dan zei hij: "Mensen, abuis is weer abuis."

Nog een gebeurtenis buiten de gemeente om. Ik had gehoord, dat ds. Van de Kraats ziek was. Toen ik op een doorreis was, ging ik eens bij hem kijken. Toen ik bij hem kwam, zei hij: "U bent net op tijd gekomen, want ik lag op u te wachten. Ik wilde u vragen of u mij zou willen begraven. Dat moet u mij beloven." Dat deed ik. Hij was een zeer eerwaardig mens. Niet alleen een mens met genade, maar ook met de vreze des Heeren. Ik heb hem begraven met wat Paulus zegt in 2 Timotheüs 4 vers 7: "Ik heb den goeden strijd gestreden, ik heb de loop geëindigd, ik heb het geloof behouden." Ook zijn vrouw was een zeer eerbaar mens.

Anna van Vliet wenste ook dat wij haar zouden begraven. Bij haar was het van tijd tot tijd een herberg van gezelschappen. O, wat staan er al een huizen leeg, die vol geweest zijn! Waar een kind Gods woont, daar woont Hij Zelf; daar wordt het heil verkregen, en het leven tot in der eeuwigheid. Haar heengaan was voor velen van Gods volk een groot gemis, want ook deze gezelschappen waren weer geëindigd.

Op een keer werd ik geroepen bij ds. Kramp te Grafhorst. Hij was ernstig ziek. Hij zei: "*Ik ga sterven om de zonden van land en volk*", waaronder hij veel verteerde. Hij vroeg mij of ik hem wilde begraven. Hij was de enige man, die ik begraven heb, zoals ik nooit, maar dan ook nooit een ander heb begraven. Hij was een man met zakelijke genade. Daarvan getuigen nu nog zijn werken. Ik heb hem begraven uit Hooglied 2 vers 10, 11, 12 en 13. Ik weet niet of ik ooit iemand onder zo'n open hemel begraven heb. Bij ogenblikken dacht ik, dat ik ook ging naar de plaats, waar hij was.

Ik zou niet graag willen, dat ik vriend Visser en zijn vrouw niet op mijn weg ontmoet had. Het was een man met vele wonderen in zijn leven, en soms ook een wonderlijke man. Eens predikte ik in de zendingskerk te Ermelo. Daar zou bediening van het Heilig Avondmaal gehouden worden. Leen wist daarvan niets, totdat hij de kerk binnenkwam. Dat was een verrassing voor hem. Aan de tafel sprak hij nog wat. Aan het einde vroeg ik: "Leen, heb je nog een versje?"

En daar klonk het door de hele kerk heen: "Psalm 72 vers 10."

's Avonds spraken wij over Ruth aan de voeten van Boaz. Ik zag, dat zijn vrouw zich geheel verluisterde. Bij het uitgaan van de kerk liepen de wateren des levens zo over haar ziel, dat haar verstand daardoor voor een ogenblik overspoeld werd. Ik zei tot Leen: "Uw vrouw wordt niet goed." Leen riep door de kerk: "Stierf zij maar!" Hij bedoelde: Sterven om in Christus te gaan leven in de bewustheid van haar hart. Toen

Leen in het portaal kwam en daar zijn vrouw zo lijkwit zag liggen, riep hij: "Heere, zo heb ik het niet bedoeld!" Maar de Heere bracht haar weer bij. Nooit is zij dat vergeten.

Wij hebben nog eens in die Zendingskerk gepreekt. Onze lieve vriend Leen was er toen ook. Wij preekten 's middags en 's avonds. Tussen deze twee diensten bleven er wel vijftig mensen over. Toen ik binnenkwam vroeg ik: "Waar is Leen?" Ze antwoordden mij: "Hij staat aan de weg, want hij wil niet bidden." Tegenwoordig een vreemde taal, die men maar zelden meer tegenkomt. Het land is immers vol met bidders zonder te bidden.

Er moest gegeten worden en daarom dacht Leen: "Dan ben ik weer aan de beurt; ik ga weg, hij moet maar zien." Ik trok mijn jas aan en ging naar hem toe. Toen hij mij zag, zei hij: "Ik krijg van u zeker een proces-verbaal?"

Ik antwoordde hem: "Helemaal niet, Leen. U hoeft niet te bidden, u mag alleen maar eten zonder bidden." Hij ging met mij mee. Ik heb toen zelf maar geprobeerd een gebed te doen, maar toen begon hij bitterlijk te wenen en beleed zijn schuld zeggende, dat hij een deserteur was, die doodgeschoten moest worden.

Ik zal nu haast maken met het schrijven, want ik weet niet aan een eind te komen. Leen dacht altijd, dat hij eerder zou sterven dan zijn vrouw, maar de Heere deed het anders. Toen zijn vrouw ziek was, lag zij bij haar dochter in Nunspeet. Toen zij echter niet meer at en dronk, daar dat volgens haar niet meer hoefde, werd zij naar het ziekenhuis gebracht. Toen ik bij haar kwam, drukte zij mijn beide handen en zei: "U wordt bedankt voor al de goede woorden, die ik gehoord heb." Zij lag in haar geestelijk leven aan de voeten van Boaz. Vlak voor haar dood kwam zij te liggen aan de zijde van Boaz, want zij werd door recht veroemd en door recht verzoend. Zij zei tot mij: "Ik krijg bloedtransfusie, maar dit is de laatste fles, want het bloed van Christus heeft mijn ziel gewassen." Ze had haar doodsgoed al klaar liggen. Leen omhelsde zijn vrouw en weende bitterlijk. Welke man, welke kinderen zouden zo'n moeder en schoonmoeder niet bewenen? Zijn warme tranen liepen over haar stervend gezicht. Ze zei tot hem: "Wat doet u nu, man?" Hij antwoordde: "Schreeuwen, schreeuwen!" Zij zei: "Dat moet u niet doen, want als u in mijn plaats lag, zou ik zeggen: "Ga maar!" U hoeft niet lang te wachten, want u blijft maar voor een korte tijd hier achter. Nog een kleine tijd en dan zullen wij beiden bij de Heere zijn."

Ik heb ze beiden met zalving des Geestes mogen begraven.

Ds. Breevaart was bij de begrafenis van hen beiden ook vol van de lof des Heeren voor wat Hij aan hen bewezen had.

Acht à negen maanden na het sterven van zijn vrouw belde Leen mij op en zei wenende voor de telefoon: "Ik hoef mijn vrouw niet meer terug te hebben. De Heere Jezus mag ze houden, want Hij heeft haar gekocht en betaald."

Toen zei ik tegen hem: "Dan denk ik, dat gij ook gauw wezen zult, waar uw vrouw is, Leen." Het duurde nog geen veertien dagen of Leen was ook thuis.

Nu moet ik schrijven over de laatste tijd van mijn ambtsleven.

Ik had nooit gedacht, dat ik nog eens uit Giessendam zou vertrekken en dat Ede op mijn weg zou liggen.

In 1954 moest ik weer geopereerd worden. Voor die operatie ging ik naar het ziekenhuis te Breda.

Vóór de dag van de operatie, die één van de zwaarste operaties zou zijn die ik meegemaakt heb, volgens dokter Houpst, kreeg mijn vrouw een briefje van Jan Boon, waarin hij schreef, dat wij samen in de geest al huisbezoek hadden gedaan. Dit was een versterking voor mijn vrouw. Zij dacht: "Dan sterft hij nog niet." Het is wel zwaar op de

proef gekomen. Ik was nog geen vijf dagen thuis of ik kreeg een longembolie. Mijn kleur was blauw geworden door mijn hart.

Ds. Slager mocht even bij mij komen. Hij gaf mij een kus op mijn voorhoofd en hij nam afscheid van mij tot in de eeuwigheid.

Ook ds. du Marchie van Voorthuyzen nam afscheid en zei: "Broer, tot de haven der ruste."

Ds. de Jong van Kralingseveer zei tot mij: "De kerk kan niet meer geloven, dat u beter worden zal."

Ik antwoordde: "Zolang ik niet in Ede geweest ben, heb ik de raad Gods nog niet uitgediend." En dat kon juist niet, want als men zag, hoeveel bloed ik elke dag opbracht, was genezing zowel voor de dokter als ook voor elk ander mens volkomen uitgesloten.

Op een nacht stond de hoofdzuster vol medelijden bij mijn bed en zei: "Ach man, wat bent u toch een worm." Ik zei: "Ja zuster." Tegelijkertijd werd ik er echter op gewezen, dat niet ik een worm was, maar Christus. "Ik ben een worm en geen man!" Meteen zei ik dit tegen dat nachthoofd en voegde er aan toe: "Zuster, ik word weer beter en zal door het ganse land de kruisbanier preken." Zij zei daarop: "Dat is geloof!"

Maar ik zei: "Dat weet ik niet, maar één ding weet ik wel, namelijk dat Hij mij andermaal in de bediening zal zetten."

Op een dag kwamen bij mij Jan Boon, vrouw Donselaar, Boorsma en Van Engelenhoven. De zuster zei, dat zij het heel kort moesten maken. Toen vriend Boon in de zaal kwam en mij zo blauw als een lei daar zag liggen, begon hij hard op te wenen. Nu zag hij ook, hoe het er bij stond. Nu kon het toch niet meer! Ik zei: "Boon, ik ga nog niet sterven, want ik moet eerst naar Ede."

De Heere heeft hun en mijn hoop niet beschaamd.

Die long ging echter maar niet dicht. Welke medicijnen ik ook kreeg, zij bleef bloeden. Dokter Romein zei: "U moet voor genezing van die long naar het Zuiden van Frankrijk, want daar is het klimaat beter voor u dan hier in dit natte land." Weer wat anders! Hoe moest dat?

Op de classis in Den Haag werd het besproken. Ze zeiden: "Ga maar; met de onkosten, die u maakt, komt het wel in orde."

Alle predikanten moesten 's avonds na de classis preken, maar voor mij was er geen preekstoel. God had mij vanwege mijn ontrouw buiten de wijngaard gezet. Ik was net een gejaagd hert. Nergens had ik rust, thuis ook niet. Menigmaal liep ik bij Looijen in de druivenkassen met mijn handen omhoog, roepende om één druppel water, één lichtstraaltje en één woord van de hemel, maar het was er niet. Het scheen dat het met alles afgelopen was. En nu nog naar Frankrijk ook!

Toen wij na de classis wegreiden, gingen de kerkenraad van Papendrecht en ds. De Jong mee, want hij moest in Papendrecht die avond preken. Toen wij door de Maastunnel van Rotterdam gereden waren, moest ik braken. Dat bloed in mijn mond moest ik kwijt. Ik zette mijn auto aan de kant van de weg en liep achter de auto heen naar de grasberm. Toen ik het fietspad overstak, kwam er een bromfiets aan. Hij reed wel met een gang van vijftig kilometer per uur. Hij vloog tegen mij op en ik ging als een krant door de lucht. Ds. de Jong zei: "Nu is hij dood."

Een ogenblik later lag ik in het Zuiderziekenhuis op de operatietafel. Nadat ik bijgekomen was zei de dokter: "Wij zullen dat gebroken sleutelbeen een schouderverband geven en dan mag u met de ziekenwagen naar huis. U moet echter zes weken plat achterover blijven liggen in het donker."

Dit is een Vaderlijke slag geweest, want toen ik niet meer tot rust kon komen, legde de Heere mij voor zes weken op bed. O, mijn Heere heeft nooit aan iemand zoveel

lankmoedigheid betoond als aan mij! Wat is er dan gebeurd? Door die rust is mijn sleutelbeen, mijn hersenschudding en ook mijn long genezen. *Hoe zal ik U loven voor zulk een slag met Uw rechterhand aan zo'n ondeugend kind bewezen?* Maar ik ben nu nog niets verbeterd.

Het was afgesproken met de kerkenraad van een gemeente dat ik daar bediening van het Heilig Avondmaal zou houden. Ik noem geen datum en geen jaartal. Toen ze het vroegen, had ik het zo maar aangenomen, zonder hun te vragen of het wel kon en of er geen breuken in de gemeente lagen. Dat verzuim was door mij gepleegd. Ik ben altijd, van achteren bezien, te laat wijs. En leerde die mens daar nog wat mee. Het is een gebrek aan de vreze des Heeren, aan de bedachtzaamheid en de voorzichtigheid. Eindelijk brak de zaterdag aan, dat ik naar die gemeente zou gaan. Ik had met veel moeite een tekst opgezocht. Driemaal moest ik preken, dus drie teksten en daarbij nog alle Psalmverzen. Alles bleef echter zeer in het duister liggen. Toch maar doorgaan! Die zijn nek verhardt, zal schielijk verbroken worden.

Diezelfde zaterdagavond moest ik eerst in Ede preken. Het was een warme dag. Toen ik 's avonds na de preek uit Ede naar die gemeente vertrok, reed Willem Kloot uit Veenendaal met mij mee. Deze vriend is ondertussen ook van erger naar beter gegaan. Toen ik bij de familie Bos aankwam, vroegen ze mij of ik nog wat wilde gebruiken. Ik had uit de benauwdheid des harten reeds tegen Willem Kloot gezegd, dat ik zo gesteld was, alsof ik ieder ogenblik in de hel zou verzinken. Ik vroeg aan die mensen: "Als u het goedvindt, ga ik graag naar bed."

Op mijn slaapkamer kwam de schuld en het oordeel, omdat ik zonder onderzoek de bediening van het Avondmaal aangenomen had. Het werd alles schuld, enkel schuld, en ik moest mijn oordeel mijnen. Ik zocht het aangezicht des Heeren en rechtvaardigde God, indien Hij mij voor eeuwig buiten Zijn wijngaard zou zetten. Mijn ziel weende, mijn ogen weenden en mijn gemoed weende. Het was alles een smartelijke smart, waarin ik vroeg of ik de oorzaak van alles was. De Heere sprak uit Jozua 7: "Ik zal voortaan niet meer met ulieden zijn, tenzij gij den ban uit het midden van ulieden verdelgt." Mijn lichaam, dat door dit alles zeer vermoeid geworden was, kreeg die nacht toch rust.

Toen die zondag 's morgens de ouderling kwam, vroeg ik aan hem, hoe het met hem stond. Hij zei: "Heel goed", want hij was bepaald bij Openbaringen 22: "En die dorst heeft, kome; en die wil, neme het water des levens om niet."

Maar ik vertelde hem, wat mij wedervaren was. Hij antwoordde: "Dan zullen we de tafel maar weghalen."

Ik zei: "Neen, die moet blijven staan als teken, dat wij niet waardig gekeurd worden de dood des Heeren te gedenken."

's Morgens heb ik eerst schuldbelijdenis gedaan voor de gemeente en gezegd, dat ik zonder voorafgaand onderzoek dat verzoek had aangenomen; dat wij daarom het Avondmaal niet zouden houden, totdat de ban uit het midden weggedaan was. Dit is een paar jaar later ook gebeurd.

's Morgens heb ik gepreekt over Jozua 7 vers 12b: "Ik zal voortaan niet meer met ulieden zijn, tenzij gij den ban uit het midden van ulieden verdelgt."

's Middags uit Psalm 51 vers 13: "Verwerp mij niet van Uw aangezicht, en neem Uw Heiligen Geest niet van mij."

's Avonds uit de eerste brief van de apostel Johannes, hoofdstuk 2 vers 1: "Mijn kinderkens, ik schrijf u deze dingen, opdat gij niet zondigt. En indien iemand gezondigd heeft, wij hebben een Voorspraak bij den Vader, Jezus Christus, den Rechtvaardige."

Wij hebben die dag met schuld en schande zeer veel genade gehad in de bediening des

Woords.

Ik heb ouderling Boon en Kobus Hendriksen voor het eerst ontmoet in de eierhal te Lunteren. Na een predikdienst daar bij Bertha Floor zei ik tegen Boon: "Ik ken u niet."

"Ja", antwoordde Boon, "maar zouden wij elkander evenwel niet kennen?"

Ik zei: "Dat is waar, want het is één heilige algemene Christelijke kerk. In Christus zullen zij allen elkander kennen. Zij waren Uwe, en Gij hebt Mij dezelfde gegeven." Daar is de band gevallen tussen ons, Jan Boon en Kobus Hendriksen.

Wij zijn elkander niet meer kwijt geraakt. Die band is wel sterker aangehaald. De dood heeft hem niet gebroken, maar wel gerekt. Mogelijk komen wij daar nog op terug.

Ds. Kramp kwam nog al eens bij Potappel thuis. Als hij daarna bij mij kwam, zei hij: "U hebt de groeten van Potappel. Hij vroeg of u eens bij hem aankwam." Maar dat durfde ik niet, want Potappel was een Godvrezend en geoefend mens, met veel achting en zeer veel licht in de Schriften. Maar een volgende maal zei ds. Kramp: "Ga er nu eens naar toe, want u bent er van harte welkom, zowel bij Slager als bij Potappel."

Ik durfde echter niet. Ik zag mij daar al bij Potappel! Ze riepen van binnen: "Mené, mené, tekèl, upharsin!" Ik was immers te licht. En de vis, die onder de maat is, werpen ze weer weg. Ik dacht: "Ja, dat ben ik. Ik ben te licht en ik heb de maat niet."

Toen begon het van binnen bij mij wel eens te trekken, vooral als ik bij vernieuwing de groeten van hem ontving. Dan dacht ik: "Ik moest er toch maar eens heengaan." Maar dan kwam er een tweede bezwaar, want Potappel was tegen een auto. Ik dacht: "Dan kan ik er nooit komen." Een mens is slecht-slim en slim-slecht. Ze zeiden in mijn hart: "U moet de auto in Tholen laten staan en verder met de bus gaan, want dan ziet hij toch niet, dat u zelf met de auto rijdt." Die huichelaar had ik gauw te pakken. Ik zei: "Neen, ik zal zover met de auto rijden, dat hij zien kan, hoe en waarmee ik gekomen ben." Eindelijk ging die vis onder de maat, die het gewicht niet had, er toch heen. Ze zeiden: "Man, als Potappel u afkeurt, bent u voor heel Zeeland afgekeurd."

En dat was voor mij niet zo erg geweest, als ik mij maar in mijzelf reeds afgekeurd had. Ach, wat een getob om het hoofd boven water te houden! Jona was op zijn best toen hij onder water was, want toen bad hij, maar boven water deed hij niets dan brommen en grommen. Ja, het ongeloof is een algemene ziekte, waaraan Thomas ook leed. Wat is het een ellende met die verdoemelijke ziekte van mensenvrees, mensengunst en menseneer bezet te zijn! Het is voor mij de ellendigste ellende. Love had zoveel Godsvreze, dat bij hem alle mensenvrees aan de kant gezet werd, maar ik ben er nog lang niet van genezen. Het is bij mij nog altijd: "Heere, verlos mij van mensenoverlast." Er is schier geen juk, dat meer kwelt dan mensenvrees. Het is enkel hoogmoed, want men wil zelf goedgekeurd worden en wat er van de ere Gods terechtkomt is van minder belang, als onze eer er maar uitkomt.

Toen ik pas aangenomen was in de Oud-Gereformeerde Gemeenten in Nederland, moest ik eens een zondag naar Kampen. Daar stond de oude **ds. De Jong**. Een eerwaardig mens met een zeer hoge leeftijd, Het was in de winter. Terwijl ik in de trein zat, overdacht ik steeds maar weer de preken, die ik daar doen zou. Tenslotte werd ik er suf van.

Toen ik daar aankwam, vroeg zijn dochter Tina, die toen nog leefde, aan mij of ik Van der Poel was. Ik zei: "Ja, dat ben ik."

"Kom dan maar binnen", antwoordde zij. Ik groette de oude dominee en nog een andere man, die bij hem was.

Ds. De Jong zei op een bitse toon tegen mij: "Ga daar maar zitten." Ik zat als aan de grond genageld. Hij vroeg mij: "U moet zeker nog eten?" Maar mensen, ik had al

gegeten en gedronken. Ik dacht bij mijzelf: "Kon ik maar naar huis of naar bed."

Ds. De Jong zei tot die man, die bij hem zat, dat Maria al gerechtvaardigd was, voordat zij Christus gebaard had. Ik durfde echter, niets te zeggen, want ik was met stomheid geslagen. Tenslotte keerde die oude dominee zich tot mij en zei: "Als het mij morgenochtend niet bevalt onder uw preek, kruip ik morgenavond met mijn oude knokken zelf weer op de preekstoel."

Ik zat daar als een doodgeslagen mens in huis. Zijn dochter zei nog tegen hem: "Vader, doe toch niet zo hard tegen Van der Poel", maar dat hielp niets.

Ik zat gevangen als een paling in de fuik. Ik overwoog van alles om maar weg te komen. Het was echter zaterdagavond, zodat ik niet meer thuis kon komen. Eindelijk vroeg hij aan mij: "Wilt u soms naar bed?" O, wat een zoet woord was dat in al die bitterheid. Ik zei: "Alstublieft!"

"Dan", antwoordde hij, "zal ik u wegbrengen." Als een geslagen hond kwam ik achter hem aan. De slaapkamer, waar hij mij naar toebracht was tevens zijn studeerkamer. Er stond een opklapbed en de gehele wand was verborgen achter planken met rijen boeken erop. Hij trok de gordijnen weg en zei: "Als u vannacht uzelf vol wil pompen, dan gaat u uw gang maar. Welterusten."

Ik wist het niet meer. Ik kon niet op de stoel blijven zitten en ik kon ook niet naar bed. Ik zuchtte: "Was ik maar nooit in Kampen gekomen. Hier kom ik niet levend meer vandaan." Maar ja, ik kon zo ook niet op die stoel blijven zitten. Maar de Heere, Die het geroep des ellendigen altijd hoort, bezocht mij met schuld. God wil schuld zien, eer wij Christus zullen zien. God wil zonde zien, eer wij bloed zullen zien. God wil een doemeling zien, eer wij God in Christus zullen zien. Wat zei de Heere? "Gij hebt de ere des mensen liever gehad dan de ere Gods."

Ziet daar mijn schuld! Als ds. De Jong het goedkeurde, was alles goed. Met een door schuldgevoel verbrijzelde ziel, boog ik mijn knieën, zeggende: "Hier ligt de afgodendienaar en de hoereerder." Het zijn kwalen, waarvan ik nog niet genezen ben. Mijn ziel kreeg adem in het schulduitdelgend bloed en ik ging rustig naar bed. Het was mijn zaak niet meer, maar Gods zaak.

De volgende morgen was ds. De Jong zeer vriendelijk voor mij. Hij sprak met mij en deed na het eten een lief gebed. Toen het tijd was, wandelden wij samen naar de kerk. Mijn ziel kleefde de Heere achteraan. Ik vreesde niet meer, hoe het gaan zou.

Wij hebben gepreekt over Jesaja 38 vers 14. De Heere gaf veel opening en zalving des Geestes, zodat het maar vloeiende. Ik zag niemand meer! Toen ik aan het eind van de dienst van de preekstoel afkwam, liep die oude man, vol als een vat met water, al maar wenende naar mij toe en beleed zijn hardheid en vroeg om vergeving. Mijn hart deed hetzelfde: "Het is mijn schuld, want ik kwam om een medaille!"

O God, mijn ziel looft U, omdat Gij mij zolang gezeseld hebt, totdat ik voor U lag als een afgodendienaar. Wij gingen samen als broertjes naar huis. Ik zal maar niet schrijven, hoeveel beroepen ik daarna van Kampen gehad heb.

Wij hebben even de geschiedenis van de ontmoeting tussen **Potappel** en ons onderbroken.

Eindelijk brak de dag aan, dat ik naar Potappel zou gaan. Ik reed met mijn auto zover als ik kon en zette hem vlak bij zijn huis op het erf van een boerderij neer. Hij woonde in een eenvoudig huisje, maar het was groot genoeg voor Christus, om daar te wonen. Toen ik binnenkwam, was Potappel niet in huis, maar wel vlak bij huis. Toen hij kwam en wij bij elkaar zaten, opende de Heere onze harten zo, dat hij in mijn hart en ik in zijn hart geopenbaard werd. Met aangenaamheid des harten en in de gemeenschap des Heiligen Geestes zijn wij een paar uur bij elkaar geweest.

Toen die eerste ontmoeting tussen ons plaatshad, was ds: Slager niet thuis. Potappel vroeg mij eens te komen preken. Ik kon geen "neen" zeggen, want de Heere had ruimte gemaakt. Rehobóth! Ik moest die avond in 's-Gravenpolder preken en ik beloofde niet lang weg te blijven. Dat is ook niet gebeurd. Maar och mens! ik kreeg diezelfde vernielers aan boord. Als ik er één keer preekte, zou het wel openbaar komen, wie ik was. Potappel zou dan zeggen: "Eén keer, maar nooit weer!"

Ach, lieve Koning, als er één van Uw volk is, met wie God zoveel geduld moet hebben, is het wel met mij. Is er wel één mens in Uw kerk, die zo onverloochend is als ik? O weldoende, getrouwe God, moet Gij dan altijd eerst gewond worden, opdat ik gezond worde tot schuld en schuldbelijdenis, smart en ellende en opdat er weer een mosterdzaadje van geloof beoefend worde, zodat al die verdoemelijke bergen weer eens geslecht worden?

Toen wij preekten, ontmoetten wij natuurlijk ook ds. Slager en onze vrienden David Hage en Arie Gunter. Menig zoet uur hebben wij met elkander ten huize van Potappel doorgebracht. Ook waren er dan de schoonmoeder van Slager, die lieve Lena en Dingena, die met Slager getrouwd is. Leerzame gesprekken en oefeningen werden daar gehoord.

Eens vroeg Potappel mij of ik het Nachtmal op een zondag wilde komen bedienen. "Want", zei hij, "de Filistijnen hebben al de waterputten van Izak toegestopt en nu moeten de knechten van Izák ze weer opgraven en openmaken. Dat moet u komen doen." Later werd er een zondag afgesproken. 's Zaterdags daarvoor ben ik met veel vreze en beven naar Stavenisse gegaan.

's Avonds was er gezelschap. De oude zuster Lena - dat was toch zo'n lief mens in alles, wat zij ontmoet had - was er ook. Het ging bij haar altijd over Christus, en Christus alleen!

Na een geschonken nachtrust kwamen wij 's morgens weer bij elkander. De Geest des Heeren was in de raderen. Ik ben mijzelf daar kwijt geweest. Het is niet weinig als een mens zichzelf kwijt is, want dat is de hemel op aarde.

Potappel sprak, terwijl hij aan de Avondmaalstafel zat, met mij mee in de gemeenschap der heiligen. Dat heb ik nooit zo meer beleefd. De gehele dag heb ik geen erg gehad in mijn vrouw en kinderen, verslonden als ik was in dat Koninkrijk, waar God alles in allen is.

's Avonds voelde ik het leven wijken. Toen zei ik: "Vriend, het is gebeurd." Meteen kwamen vrouw en kinderen terug. Maar wij hadden het toch gemaakt. Het is te begrijpen, dat na zo'n ontmoeting in ons hart Psalm 133 vers 1 nog nazong. Zoete banden, die mij binden aan het lieve volk van God!

In 1953 heeft het water Potappel gebracht bij de wateren, die voortvloeien als een zee uit de Troon Gods en des Lams. Daar drinken zij zonder dorst en worden zij voor eeuwig omhelsd zonder verlating.

Toen ik in Giessendam stond, werd ik hoe langer hoe meer gewaar - terwijl ik dacht, dat daar mijn spa zou staan - dat ik nog naar Ede moest, zoals ik reeds geschreven heb. Ik kwam elke maand een keer in Ede preken. Toen wij samen met Boon eens over de Schaapsweg liepen, zei hij tegen mij: "Ik loop erover te denken, waar hier uw huis zal staan." Ik liep er ook over te denken. Indien er twee samenstemmen over één zaak, het zal hun geschieden.

Mijn kerkenraad merkte het ook. Tenslotte was ik niet meer in Giessendam, maar ook nog niet in Ede. *O Heere, was dat losmaking en vastmaking?*

Ik zag dat niet eerder dan toen mijn ogen er voor geopend werden. Daarna zei ik tegen

de kerkenraad: "Als er een beroep van Ede komt, zal mijn reis daarheen zijn."

Oudejaarsdag had ik in Ede een begrafenis van een jongeling, die niet verdronken was in een rivier, maar in een plasje water achter zijn huis. Na die begrafenis gaf Jan Boon mij een brief, waarin het beroep naar Ede geschreven was.

Wij hebben het met een Rebekka dadelijk aangenomen: "Ik zal trekken." Toen ik thuis kwam, zei ik tegen mijn vrouw en kinderen, dat ik het beroep naar Ede ontvangen en aangenomen had.

Die avond hielden wij in Giessendam een oudejaarsdienst. In de consistorie zei ik tegen de kerkenraad: "Ik heb vanmiddag een beroep aangenomen, dat ik al twee jaar verwacht had, namelijk naar Ede. Niemand zei één woord, want allen waren met stomheid geslagen.

Bijna achttien jaren heb ik er gestaan. Samen hebben wij de tweede wereldoorlog, rouw en trouw schier in elk huis beleefd. Ik wil al die oorlogshandelingen en wat wij daarin meegemaakt hebben, niet meer ophalen.

Ook in de gemeente maakte ik die avond bekend, dat ik het beroep naar Ede aangenomen had. Er ging een beving door de gemeente heen. Iedereen vroeg: "Hoe kan dat?" De mannen vertelden het thuis aan hun huisgenoten, die verhinderd waren geweest de kerkdienst bij te wonen. Ze zeiden: "De dominee gaat weg!" Een vrouw zei: "Ja maar, dat kan toch niet?"

"Het is toch waar!" Ik sprak een vrouw, die bitter wenende tegen mij zei: "Als u het in Ede niet uithouden kunt, tob daar dan niet langer, maar kom gauw terug."

22 april 1955 deed ik mijn intrede als herder en leraar van de Oud-Gereformeerde Gemeente in Nederland te Ede. Ik werd bevestigd door ds. E. du Marchie van Voorthuyzen te Leersum. Hij koos als tekst, Ezechiël 3 vers 17. 's Avonds deed ik mijn intrede met de tekstwoorden uit Handelingen 10 vers 29, met als thema: "Zonder tegenspreken gekomen."

Ik heb in Ede meer dan twaalfmaal in het ziekenhuis gelegen. Het mocht ook wel eens een rusthuis voor mij zijn. *Stil berusten in Zijn beleid, van nu aan tot in der eeuwigheid.* Elke morgen ging ik met Jan Boon samen op pad. Als mijn auto een paard geweest was, was het zelf er wel naar toegelopen. Menig uur hebben wij met elkander gesproken over hetgeen hij nu al jaren is.

Elke maand gingen wij een morgen naar Kobus Hendriksen. Dat was een man met grote genade en een aantrekkelijk karakter. Wij hebben hen beiden begraven. Ook is verlost onze vriendin vrouw Donselaar, een mens met veel genade en gaven om een gezelschap met haar gesprekken gaande te houden.

Ik denk nog aan onze lieve vriendin Bet Vos, die ook van alles los is, behalve van God in Christus, want zij is ingegaan in de rust, die er overblijft voor het volk van God. Eens zullen al Gods kinderen thuis zijn. Dan zijn ze één, al zijn ze hier kerkelijk niet één. Luister 's avonds maar naar een kind of een knecht Gods, als hij zijn knieën buigt. U kunt dan horen, dat de kerk één is, want dan bidden ze allen hetzelfde: "Heere Jezus, gedenk, bewaar en beschut Uw kerk."

Op de preekstoel is mijn gebed altijd: "Heere, gedenk al Uw knechten, wie ze ook zijn en waar ze ook zijn, daar vragen wij niet naar. Zij, die Uw knechten niet zijn, behoeft Gij niet te helpen, want zij helpen zichzelf wel."

Het is een wonder in onze ogen en wij doorgronden het niet! Een vrouw met kanker en een man, die 26 maal in het ziekenhuis gelegen heeft en dan toch nog veertig jaar met elkaar getrouwd!

Wij konden er niet van tussen om het te herdenken. Toen wij twaalf en een half jaar en vijftientig jaar getrouwd waren, hebben wij dat laten gaan.

Wij hebben veertig jaar lang met een lege buidel gepreekt. En dat is nog zo. Het wordt bij het klimmen der jaren niet makkelijker. Het verstand, dat nooit veel geweest is, wordt korter. Het geheugen wordt minder. Soms weet ik de meest gewone namen niet meer. God heeft echter Zijn Woord gehouden, geschreven in Jeremia 1 vers 7 en in Jesaja 41 vers 15. Hij laat nooit varen de werken Zijner handen.

Ik heb in mijn leven geen aantekeningen gemaakt, dus moest ik alles opschrijven uit mijn herinnering. Daarom heb ik bij het meeste van hetgeen ik schreef geen datum en jaar genoemd.

De HEERE, Jehovah, mocht onze bediening zegenen, opdat Zijn koninkrijk uitgebreid worde. De Heere leeft nog en niet één uitverkorene zal vergeten worden.

Alle namen, die in dit geschrift voorkomen, zullen de meesten van Gods volk wel kennen. Christus is eeuwig waardig Zijn bruid te bezitten, maar de bruid is niet waardig Hem te bezitten. Voor Christus was het niet te arm om als de Armste aan het kruis te hangen. Hij maakt ons arm om Hem te kunnen ontvangen.

De Heere ontferme Zich over het zaad en het kleinzaad der gemeente. In deze donkere tijden zijn er toch nog enkele knechten des Heeren, die niet weten te beginnen. Hoewel ik van al Zijn knechten houdt, kunnen wij toch niet in één kerkverband met elkaar leven, al mogen wij wel in het Verbond zijn. Naar eenheid te staan is gezonder dan maar aan elkaar te plakken zonder de lijn van de Goddelijke liefde.

Ik denk nog aan een gebeurtenis in 1952.

Toen hebben wij een darmoperatie ondergaan. Gedeelten van mijn ingewanden werden operatief verwijderd en al de ingewanden moesten aan de linkerkant van mijn buik gelegd worden. Mijn pijnen en dorst waren toen van zodanige aard, dat ik met Job en Jeremia mijn geboortedag vervloekte. Binnen twee maanden vielen wij zestig pond af. Ik was soms bijna gek. Daarbij kreeg ik acute pijnaanvallen van de alvleesklier. Geheel opgezet van water werd ik naar huis gebracht om te sterven. Wij werden naar mijn schoonmoeder gebracht. Soms brulde ik als een beer. Ik had zo'n pijn, dat ik uitriep: "Ik zal in mijn nest de geest geven." Nooit heb ik zulke pijnen meer gehad. Wat moesten ze thuis toch met mij aan? *O Heere, ik was niet rijp voor de hemel en van de ellende kon ik ook niet op aarde blijven.* Maar terwijl mijn ziel brulde van smart, was zij toch met Gods doen verenigd.

Toen ik in het ziekenhuis lag, kwam mijn vriend Florijn elke avond mij een stukje voorlezen. Maar toen ik thuis gebracht was, wist ook hij geen raad met zo'n man, die het uitgilde van de pijn. Pijn is een voorspel van de dood. Het is een kleine dood, die aan de grote dood voorafgaat. De vereniging met Gods doen duurde echter niet zo lang. Als God de ziel met Zijn doen verenigt, is alles goed, wat Hij ook doet, want dan is God alleen goed.

Mijn huisgenoten besloten dokter Florijn, internist van het ziekenhuis te Utrecht, op te bellen en hem te vragen of hij eens naar mij wilde komen zien. Hij kwam en zei: "Hij mag van mij best naar het ziekenhuis, want dit is voor jullie ook geen leven. Als hij echter onderweg dood blijft, is dat buiten mijn verantwoording."

De rol van klaagliederen, zuchtingen en weeën, o Heere! De vrucht daarvan moet gebaard worden door de eeuwigheidsweeën der hel en van de toorn Gods. De kinderen, die de kerk baart, moeten door de Eeuwigheid gebaard worden, door almachtige en vrijmachtige genade, want anders smoren ze allemaal. Dan komen ze tot de geboorte en dan is er geen kracht om te baren. Die grote IK, die zoete IK baart geen misdrachten,

maar kinderen Gods en dat in de misdachten van hun diepe, ja zeer diepe val. Die put is zo diep, dat wanneer het deksel geheel van die afgrond onzes harten weggenomen zou worden, wij zouden stikken en smoren in die afgrond van onze val.

De dokter zei: "Ik meende u open te moeten maken, maar mijn gedachten zijn omgewend, zodat ik u met rust moeten laten genezen."

Wij zijn Gode, in zoverre dat gezegd kan worden, nog dankbaar voor de zegen, die Hij verbonden had aan de middelen, zodat wij door middel van die middelen in enkele maanden weer genezen zijn. *O Heere, Uw weg was in de zee, en Uw pad in grote wateren, en Uw voetstappen werden niet bekend.* Nog is die rol met de klaagliederen, zuchtingen en weeën niet afgeleefd. Dagelijks kom ik al meer achter mijn diepe verdorven staat. Altijd moet Christus door de hel heen gebaard worden.

Misschien vraagt iemand: "Hoe maakt u het nu met het preken, na zoveel ambtsjaren?" Dat wordt hoe langer hoe minder. 't Is al veel minder dan toen ik er mee begon. Ik leer niets af en ik leer niets aan.

Ik zou niet graag willen, dat mijn hoorders zagen, hoe het er van binnen bij mij uitzag. Ik heb nog nooit een preek klaar kunnen krijgen. Ik zeg wel eens, wanneer het weer zaterdag is: "Heere, het is weer precies zoals vorige week zaterdag. Ik ben nog nooit zo dood en ellendig geweest." Het is altijd nog maar graven in die bodemloze val. En daar zit geen bekeerd mens in, maar een godloochenaar en een leugenaar; ja al de zonden van de Tien Geboden. Deze tien geboden zijn alle heilig. Daarom ligt alles dan ook onder de vloek. Als Christus er niet is, wat kan er dan anders buiten Christus zijn dan vloek?

Daarbij komt, dat het ambtsleven een vleesverterend leven is. Als de Heere mij niet dikwijls met Zijn gunst nabij geweest was, was ik al lang vergaan. Ik heb wel eens gedacht: "Als ik ouder mag worden, en ik steeds het Woord en de geliefde oudvaders onderzoek, zal het wel wat beter gaan, want dan krijg ik meer Schriftkennis en meer licht." Zo dacht ik nog wel eens met wat meer wetenschap de preekstoel op te kunnen gaan. Maar deze wetenschap heb ik reeds voor meer dan veertig jaar opgedaan: Ik weet het niet; en nu weet ik het soms helemaal niet meer.

Mijn gemeente heeft meer schik van mijn armoe dan ikzelf er gemak van heb. Op de preekstoel, die meest een strijdstoel is, mag ik mijn Jezus tot mijn hulpe hebben. Dan stort Hij de rijkdom Zijner genade uit in zo'n mens, die meestal vervuld is met wantrouwen en ongeloof. Ik geloof niet, dat het nog beter zal worden. Er zijn duizend zorgen en duizend doden, persoonlijk en ambtelijk.

Menigmaal sta ik tweemaal per week op het kerkhof. De meeste tijd is mijn hart ook een kerkhof en word ik alle dagen in de dood overgegeven. Dit geschiedt zolang, totdat de dood de ziel van Gods volk zal voeren in de handen van de uitverkoren engelen en dezen hen zullen brengen in de schoot van Abraham. Aan alle sterfbedden staan engelen. De dood levert de mens door de bloedgerechtigheid van Christus over aan de schoot des Vaders, of sleept hem met die rijke man naar de eeuwige verdoemenis.

O mijn kinderen, kleinkinderen en lieve catechisanten!

De Heere ontferme Zich over u en beware u voor de zonden. Hij verheerlijke vrije genade in de harten van ons zaad. Waar genade valt, daar blijft ze. Genade maakt de mens in zijn kennisneming tot de slechtste van de gehele wereld. De ondankbaarste mensen zijn zij, die niet alleen wedergeboren, maar ook afgesneden uit de eerste Adam overgebracht zijn in de tweede Adam. Dit zijn de verschrikkelijkste mensen op de wereld, want zij zondigen niet tegen de Wet, maar tegen het Evangelie. God maakt van gevleesde duivels nieuwe mensen! Men moet er God voor zijn, om zo'n groot werk te

kunnen verrichten.

En nu, volk, wij moeten niet uit de vrucht leven, maar uit de Persoon, in Wie God woont. Ik eindig, maar het zal de vraag zijn of ik wel begonnen ben.

Nog een woord in het kort.

Alle zonden worden door Bloed en Geest, naar het eeuwig welbehagen Gods, geworpen in een zee van eeuwige vergetelheid, zodat Christus' Vader onze Vader wordt en Zijn God onze God; Joh. 20 : 17. Toch zie ik nog tegen de dood op. Menigmaal vraag ik: "Hoe zal dat nog gaan?" Wat zal het een eeuwig wonder zijn en een eeuwige bewondering baren, als het allemaal, waarop wij hopen voor eeuwig door Christus in God te zijn, waar zal zijn.

De dood is de eerste stap in het Paradijs. Nog even en dan zijn al Gods kinderen thuis. Thuis en nooit meer van huis! Dan sterft het kruis der zonde - en dat zijn wij zelf - en dan sterven wij voor eeuwig de zonde af. Hier moeten wij steeds helwaardig worden. Th. van der Groe zegt: "God wil schuld zien in elke stand van het leven", want Hij kan Zijn Zoon alleen maar kwijt aan een zondaar, hetzij statelijk of standelijk. Hier hebben wij meest geen gebed en bidden alleen maar paternosters, maar in de hemel behoeven wij niet meer te bidden. Er is in de hemel maar één volk, dat bidt, en dat zijn de martelaars; Openbaring 6 vers 10. Het zal daar aan aanbidders niet ontbreken. Hier zijn wij vaak lusteloos, maar in de hemel zal enkel lust zijn om God eeuwig te verheerlijken. Hier willen wij vaak uit vijandschap niet bidden, maar in de hemel is er geen duivel meer en wij zelf zijn er ook niet meer. Hier lopen wij menigmaal met de vuilste harten over de wereld; die haast nog te slecht zijn voor de hel, maar zulke harten zullen door Christus' nederdaling ter helle en door de waardigheid van Christus' toegerekende gerechtigheid voor eeuwig blinken en nooit meer met een Lazarus, toen hij nog op aarde was, stinken. Laat ze hier maar stinken door de ontdekking, maar daar zullen zij blinken.

Volk, God en onze consciëntie weten af van alle zweren, zelfs van onze boezemzonde, die niemand weet. De aller-slechtste ligt in de allerbeste handen, namelijk Zijn doorwonde handen. Daar kan niemand ze uitrukken, want dan nemen ze de Kwantitie weg, Die in de hemel is.

Die ellendige oude mens zal nooit bekeerd worden. Hij is tot vernietiging gezet. Straks zullen de omzwevende gevangenen haastelijk losgelaten worden.

Dan zullen alle strikken breken en dan zullen al die vogels, die gesprengelde vogels, vrijkomen. Ze zullen dan eeuwig daar zijn, waartoe de Vader ze verkoren heeft, en waarvoor de Zoon Zich doodgeliefd heeft tot verheerlijking van de deugden Gods. Wie kon de Goddelijke deugden beter opluisteren dan God Zelf in het vlees?

Ik houd op.

God is nooit begonnen God te zijn. Hij zal ook nooit ophouden God te blijven. Het Patmos hier beneden loopt ten einde. Al Gods volk krijgt een Patmos waarover zij met niemand kunnen praten behalve met degenen, die ook een Patmos hebben.

Nog een ogenblik, en er behoeft nooit meer gepreikt te worden, want de kerk leeft in de hemel niet door de middelen, maar onmiddellijk uit de verheerlijkte Middelaar.

O eeuwigheid! o eeuwigheid! Als ik daar kom, heeft Hij het Zelf gewild. Hij zal het door blijven willen, totdat de kerk in de hemel der hemelen zal rusten in een storeloze rust.

Het is een land zonder weduww Vrouwen. In het natuurlijke, en ook in het geestelijke. Daar zijn geen wezen, zonder Vader. Geen zwarte kleren, die wij hier dragen, omdat wij

altijd nog zondaars zijn. De mode in de hemel is wit! O, ik durf het haast niet te zeggen: Wat zal het zijn, als er dan gezegd zal worden: "Kom in, want over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten!"

Veel is alles wat Christus is, maar Christus is alles en in allen!

OP UW NOODGESCHREI Uit het leven van zijn moeder

(Psalm 78 : 2-3)

1. Enige wonderen

Wonderen, die in deze tijd overleden schijnen te zijn. Toen het laatste kind in mijn moeders huis geboren werd, was er geen plaats meer voor om het neer te leggen. Alle bedsteden en alle kribben waren vol. Dit werd nood! Moeder vroeg: "Heere, waar moet ik dit kind neerleggen?" De Heere beloofde haar een huis te bouwen.

Nu was mijn moeder gelukkig geweest als zij de belofte in des Heeren hand gelaten had; maar dat naar alle kanten uitzien, hoe die belofte toch vervuld moest worden! Zij werd met vele slagen van alle steun des vleses afgegeseld.

Op een dag kwam ds. Van Oord, die toen te Ridderkerk stond, bij ons op bezoek. Zolang hij te Ridderkerk gestaan heeft, kwam hij elk jaar een dag bij ons, want mijn moeder kon zelden, vanwege de zwakheid haars lichaams, naar de kerk gaan. Hij bracht nog een man met zich mee. De gesprekken gingen over de oudste dingen, die zonder veroudering zijn. Moeder vertelde hun van de laatste geboorte en wat ze daarin wedervaren had tussen God en haar ziel. Zij verhaalde hun, hoe de Heere haar een huis beloofd had, maar dat de boer, bij wie vader werkte, dat huis niet wilde bouwen, en dat zij nu niet meer wist, waar dat huis vandaan moest komen.

Die vriend van ds. Van Oord luisterde maar en zei niets.

De daarop volgende week schreef hij echter een brief, waarin hij vroeg: "Vrouw van der Poel, mag ik dat huis bouwen?"

Dit gebeurde bijna zestig jaar geleden. Toen kostte dat huis ongeveer f. 5500,-. Dat was in die tijd veel geld. Nu was er wel een nieuw huis, maar wij hadden geen huisraad om het in te richten, want wat wij bezaten was oud en versleten. Het was zo weinig, dat het wel op één hondenkar geladen kon worden. Wat deed echter de Koning der kerk? Hij gaf niet alleen een nieuw huis, maar Hij bekleedde het ook met nieuw huisraad.

Als het nodig is, geeft God, van Wie alle huizen zijn, een huis met het huisraad erbij.

2. Nog een wonder

Mijn vader, die boerenknecht was - dus geen profeet, en zo ben ik geen profetenzoon - overreed eens met een voer vlas een meisje van zes of zeven jaar oud. Het was dodelijk. Zij werd in huis gedragen en daar was geen hoop meer voor haar. Toen mijn vader thuis kwam, viel hij mijn moeder om de hals en schreeuwde: "Janna, Janna, ik heb een kind doodgereden! Ik kom nooit meer op straat, want die ouders zullen altijd zeggen, als zij mij zien: "Dat is de moordenaar van ons kind."

De Heere bond dat kind op de ziel van mijn moeder. Zij kwam er mee in de kelder terecht. De kelder was voor haar een huis Gods, want daar werd alles uitgeschreeuwd. Het mocht door lucht en wolken heengaan en op dat retourgebed sprak de Heere tot mijn moeder, dat Hij dat kind genezen zou, zodat een ieder, die het hoorde zijn beide oren zouden klinken. *De smeltkroes is echter voor het zilver, en de oven voor het goud; maar de HEERE proeft de harten*; Spreuken 17 vers 3.

Dat kind lag in een diepe bewusteloosheid. Als schooljongen moest ik elke morgen gaan vragen, hoe het met Neeltje ging. Dinsdagmorgen was het nog hetzelfde. Woensdagmorgen was ze nog buiten kennis. Zo ging het een week lang door, tot de volgende maandagmorgen. Hoe zwak moeder ook was, toch moest zij die

maandagmorgen de was doen. Toen ik weer ging vragen, hoe het ging, zei de vader van dat meisje: "Nog hetzelfde jongen, zij blijft bewusteloos."

Daar wordt op de deur geklopt en geroepen: "Janna, hebt u het gehoord?" Moeder antwoordde: "Ik weet niet, wat u bedoelt."

"Neeltje is dood, dat zei de buurvrouw!"

Moeder zakte gelijk in elkander. Vader en de dokter werden geroepen. Allen schreeuwden wij: "Moeder! Moeder!"

Toen ze haar ogen opendeed en bij kennis kwam, zei ze tegen mij: "Hans, nu moet je eerst nog eens gaan vragen."

Ik antwoordde: "Ja maar moeder, ik ben er een uur geleden pas geweest en toen was zij nog bewusteloos." Maar ik moest evenwel gaan. Ik lette erop of de vensters gesloten waren, want dan moest ik direct terugkeren. Hoewel ik een ondeugende jongen was, beefde ik toch. Maar de vensters waren niet dicht. Ik riep: "Volk!" De vader kwam weer voor en zei: "Ben je daar al weer?"

"Ja", zei ik, "ik moest toch nog eens van moeder gaan vragen."

"Wel mijn jongen, zeg maar tegen uw moeder, dat er een groot wonder gebeurd is, want Neeltje is bijgekomen en zij heeft een kopje thee met een beschuitje op!"

Ik wist niet, hoe hard ik naar huis moest lopen. Mijn moeder en Neeltje, beiden buiten kennis geweest, waren niet gestorven! Dat was voor mij als jongen een groot wonder. Wel, wel, wat een zoete God! Ik stormde het huis binnen en riep: "Moeder, Neeltje is wakker geworden en zij heeft een bakje thee met een beschuitje op!"

Och geliefden, wat zonk dat mens weg in Hem, Die trouwe houdt en eeuwig leeft; en nooit of nimmer laat varen de werken Zijner handen. Alle beloften zijn in Christus Jezus ja en amen.

Enkele dagen later wandelden de ouders met dat kind langs onze ramen heen.

3. Nog een wonder

Het gebeurde in de oorlog van 1914-1918. Het was een schaarse tijd en vele dingen waren op de bon. Mijn ouders hadden van de hervormde dominee een bon gekregen voor turf. Ze moest aan de haven gehaald worden. Toen ik uit school kwam, moest ik met een kar die turf gaan halen. Ik kreeg een portemonnee met een rijksdaalder erin mee. Toen ik na schooltijd aan de haven kwam, werd de turf in mijn kar geladen. Terwijl ik betalen wilde, stond de schipper op de plank, die tussen het schip en de wal lag. Ik wilde hem de portemonnee geven, maar voordat hij haar vast kon pakken, plonsde zij met de rijksdaalder in het water en zonk meteen als een baksteen. Daar stond ik verlegen en beschaamd. Hoewel ik toen beter vloeken kon dan bidden, riep toch mijn ondeugend kinderhart: "Och Heere, help!" Maar de turf ging de kar uit en de schipper zei: "Vanavond is het laag water, misschien dat we dan het geld nog vinden. Ga nu maar naar huis, want anders sta je een ander in de weg. Kom vanavond maar eens vragen." Diep teleurgesteld en met trage voeten liep ik met mijn lege kar op huis aan. O, wat zag ik er tegenop zo thuis te komen, want de tranen van mijn moeder geselden mij meer dan haar slagen.

Toen ik haar wilde vertellen, wat er gebeurd was, zei moeder: "Kind, je hoeft mij niets te vertellen, want je moeder weet alles. Eet maar gauw je bord leeg en ga dan maar direct naar de haven terug, want de rijksdaalder is gevonden en onze turf ligt al klaar."

Ik zei: "Moeder, het is vanavond pas laag water en dan moest ik terugkomen."

"Kind", zei ze, "je moet mij niet tegenspreken en het niet beter weten. Nu moet je gaan."

Wat heb ik hard gelopen met de klompen in de kar! En ziet, toen ik aan de haven kwam, zei de schipper: "Daar ligt je turf! Een man sloeg met een hark langs het schip door het water en toen bleef de portemonnee er aanhangen."

Zou voor Mij één ding te wonderlijk zijn?

3. Nog een wonder

Mijn vader had eens een paar varkens. Zij zijn het beeld van een nabijkomend christen, want zij verdelen wel de klauwen, maar zij herkauwen niet.

Maar goed. Zij groeiden niet, vraten veel en vlogen als windhonden de gehele dag door het hok. Zij braken het hok bijkans af.

Mijn vader was een heel beste man van aard, veel beter dan mijn moeder; maar toen zei hij toch: "Janna, ik voer die krengen niet meer. Ik wil ze niet meer zien. Ze moeten zo gauw mogelijk weg."

Moeder antwoordde: "Piet, je mot ervoor bidden." Maar toen zei mijn vader: "Voor varkens bidden? Ik kan nog niet voor mijzelf bidden, en dan zal ik het voor zulke jachthonden doen?"

Toen moest ik de varkens voeren. Moeder kwam erbij staan en zei: "Zoveel blikken meel, zoveel karnemelk en een handjevol zout." Ik zei: "Moeder, dat doen ze nooit! Zout in het varkenseten? Maar moeder antwoordde: "Kind, je moeder zegt het, en daarom moet het."

Zij zijn gaan groeien. Toen de slachtmaand kwam, zat er een turfdikke laag spek op. Zij was weer met alles in haar heiligdom geweest, de kelder.

4. Nog een wonder

Eens had mijn vader een varken, dat al ongeveer 200 pond woog. De baas van mijn vader zei: "Piet, de vlekziekte heerst. Straks komt de veearts en dan moet jouw varken ook ingeënt worden." Mijn vader zei niets. Zijn baas had liever, dat mijn moeder stierf dan dat het varken doodging. Hij was zo vijandig op haar, dat hij haar niet genoeg kon plagen. Hij stuurde de veearts naar ons toe. De veearts kwam en riep bij de deur: "Volk!" Moeder deed open en toen zei hij: "Ik kom uw varken inspuiten."

"Mijn varken", vroeg moeder, dat kan niet, want het is niet ziek. Daarom hoeft het niet ingespoten te worden. Dat kan niet en dat mag niet. Die gezond zijn hebben geen medicijnmeester van node, maar die ziek zijn."

"Dan is het uw eigen schuld", zei die man, "als uw varken doodgaat." Meteen ging hij weg.

Twee dagen later lag het varken doodziek met het schuim op zijn bek in het hok. Er was niets anders van te verwachten dan de dood. Maar dit dreef moeder naar de Troon der Genade. De Naam van Hem, Die van het helpen niet moe wordt, was ook ditmaal Wonderlijk. Moeder kwam ermee in de arbeid. Zij was het verlies van het varken wel waard: "Maar wat zult Gij dan met Uw grote Naam doen?"

Een legio vijanden schreeuwden van alle kanten haar toe: "Waar is nu uw God, op Wien gij bouwdet?" Maar Hij, Die altijd redt, als alles reddeloos is, deed haar ook nu ervaren, dat Hij spreekt en het is er en dat Hij roept de dingen, die niet zijn, alsof zij waren.

Ik ging nog naar school. Vanuit school moest ik bij de visboer twee zoute haringen halen. Zij waren natuurlijk niet voor ons, want wij waren gezond, meest bij brood met stroop. Toen ik thuis kwam, ging moeder met mij mee naar het hok. Ik moest die zoute haringen vlak bij zijn bek leggen. Het likte er eens aan en at ze toen allebei op. Later moest ik het een blik karnemelk brengen en een half uur daarna weer één. Het dronk al de karnemelk op. Binnen drie dagen stond en liep dat varken weer door het hok.

God zorgt voor hen en voor hun goed!

Toen in de maand november dat varken geslacht werd en op een laken in de kelder lag, ging moeder met vele schaaltes de kelder in. Die kelder was voor haar een huis Gods.

Vader riep boven aan de trap van de kelder: "Janna, je zult toch niet dat hele varken weggeven?"

Moeder zei: "Piet, toen dit varken ziek was, zodat wij niet anders konden verwachten als de dood, heb ik hier in de kelder de belofte gedaan, dat de Kerk van dit varken zou mee eten als armen des lands. Ds. van Oord kreeg er ook een stukje van. Ik heb het hem zelf nog gebracht.

5. Nog een wonder

Mijn moeder schreef op de ene kant van een briefje de inkomsten, die zij kreeg - en die waren in die tijd niet zo groot - en op de andere kant daarvan de uitgaven. De uitgaven waren veel groter met zo'n gezin dan de inkomsten. De beide zijden van dit briefje liet ze dan aan de Heere zien. Zo kreeg de Heere de gelegenheid haar te doen ervaren, dat van Hem het goud en het zilver is op duizend bergen.

6. Nog een wonder

Als er weer een kind geboren moest worden, legde moeder altijd een rijksdaalder weg voor de verloskundige. Ze was blij, als ze zoveel geld voor die komende gebeurtenis kon wegleggen. Maar vlak voor die geboorte was er meestal wel iets, dat dadelijk betaald moest worden. Weg was die rijksdaalder! Dan werd echter dat geld van boven naar beneden geschreeuwd. Zij heeft meer geld uit de hemel gekregen dan van deze aarde.

Totdat haar leven eindigde in een zorgeloze eeuwigheid, een eeuwigheid zonder zorgen! Bijna veertig jaren heeft zij er over gedaan om bekeerd te worden. Haar heiligmaking was één tranendal. Haar sterven was: Gestorven aan alles, behalve aan Christus. Ze was wel met Hem gestorven, maar niet aan Hem gestorven.

Zij, die zoveel doodsvreze had, is met de prikkel uit de dood naar een land gegaan zonder prikkels en doornen. 1939 was het laatste jaar van haar leven. Zestig jaar oud is zij geworden, welke jaren eindigden in een jubeljaar zonder jaren.

KERKBODE VAN DE OUD GEREFORMEERDE GEMEENTE IN NEDERLAND TE EDE
 HOOFDREDACTIE:
 Ds. Joh. van der Poel Veenderweg 82, Ede
 ADMINISTRATIE: G. van Wolfswinkel Lindenlaan 40, Ede
 PENNINGMEESTER: W. van 't Land

mei 1976 2e jaargang

MEDITATIE.

De begravenen begraven. (*Elizabeth ...*)

De hemel telt een bewonderaar meer, maar de aarde een worstelaar minder. Onze geliefde vriendin, met wie we dertig jaar geleefd hebben is door haar laatste vijand in een land gebracht zonder strijd, zonder kruis en vo] kronen. Zoveel gezaligden er in de hemel zijn, zoveel kronen zijn er. Maar zoveel mensen er op de aarde zijn, hellen zijn er; en zij stromen allen naar de hel. Onze vriendin heeft haar hel echter overleefd en de gemeenschap Gods is nu haar hemel, die ze net zo min overleven kan dan God in Christus overleefd kan worden.

Zij was voorverordineerd om op aarde tweemaal te worden gegenereerd. Zij werd door sterfelijk zaad des doods gegenereerd tot de dood, maar ook, gelijk Petrus schrijft, het onsterfelijke zaad des Woords gegenereerd tot eeuwige onsterfelijke heerlijkheid des Drieënige Gods. Naar sterfelijk zaad was zij sterfelijk, maar door onsterfelijk zaad overleefde zij de dood tot een onsterfelijkheid een zaligheid, die niets minder is dan de ere Gods. Haar voorverordinerings was onsterfelijke genade, vrije genade en onveranderlijke genade, die nooit van Jacob zal gaan naar Ezau. Jacob heb Ik lief gehad. Dat is gebeurd; dat is voor goed en ook voor eeuwig gebeurd! Overdoen is onmacht, daarom behoeft God nooit wat opnieuw doen, want wat Hij doet is volmaakt goed en blijft goed. Zondigen is onmacht, sterven is onmacht en liegen is onmacht. Al deze dingen kan God niet, want Hij is alleen almachtig en niet onmachtig.

In Genesis 6 leest men - belezen te worden is beter – dat God berouw had, dat Hij de mens gemaakt had. De Onberouwelijke heeft berouw op menselijke wijze gesproken. Zo de onberouwelijkheid Gods de mens tot berouw. God heeft mens goed gemaakt, maar hij heeft zichzelf zo slecht maakt, dat hij nu alleen maar alles is, wat slecht is. De verkiezing van de kerk is er, omdat God ze gewild heeft. Deze wil gaat eeuwig door tot een eeuwige verslinding van de wil der kerk in Zijn wil. Haar verkiezing wortel in een woord zonder bodem, namelijk in het welbehagen van God. God heeft er nooit berouw van gehad en zal er ook in eeuwigheid geen berouw van krijgen. Hoewel de slechtste gekocht zijn, heeft Christus geen kwade koop gedaan. Hij weet wat van Zijn maaksel zij te wachten: Niets dan de zonden en schande! Dit moeten zij zelf ook aan de weet komen, opdat zij door de liefde des Heiligen Geestes gebracht worden tot de omhelzing van de eeuwige deugden Gods, die zij geschonden hebben tot hun rechtvaardige verdoemenis.

Zij was niet uitverkoren om weer uit Gods handen te vallen, maar om als een gevallene door het bloed en de gerechtigheid van Christus in Gods beeld hersteld te worden. Zij is door de oudste genade tot genade verkoren om als een verlorene voor eeuwig behouden te worden door de dood van Hem, Die niet sterven kan, maar Mens werd en God bleef om in de plaats van haar verdoemd te worden als Borg om haar met God te verzoenen, alsof zij nooit onverzoend geweest was. God doet twee dingen: Vergeven en vergeten. Niet andersom!

Zo was zij tweemaal geboren en aan beide geboorten heeft zij zelf niets gedaan. Zij

heeft geen hand uitgestoken naar haar wedergeboorte, zo min als naar haar natuurlijke geboorte.

Niets uit ons, maar al uit Hem, zo dobbert het scheepje van de kerk naar het hemels Jeruzalem. Tweemaal gegenereerd, tweemaal geboren is wis verkoren.

Ze was ook tweemaal gedoopt. Met water tot een verbondsteken der Goddelijke Drie-eenheid aan haar voorhoofd, maar ook met de Heilige Geest, en dat is een verbondsvrucht. Zij leefde een tweevoudig leven. Een natuurlijk en een geestelijk leven. "Ik leef, doch niet meer ik"; Galaten 2 vers 20. Zij stierf duizend doden en toch is zij nog bijna tachtig jaar oud geworden. Zij was begraven, voordat zij begraven werd. Haar dood was een afleggen van de dood. Zij was dood, zodat zij niet door de werken der wet gerechtvaardigd kon worden, en zij was een dode voor de wet, zodat de wet haar niet kon rechtvaardigen. Zo was de wet dood voor haar en zij was dood voor de wet. Zij is met behoud van de wet tot een huwelijkswet gemaakt en door de dood van Christus gerechtvaardigd. Zij werd een erfgenaam Gods en een medeerfgenaam Christi door het geloof. Zij was gestorven met Christus, maar niet aan Christus. Zij was gestorven voordat zij stierf.

Het wachten op de wagens van Jozef duurde haar haast te lang. Ik heb nog tegen haar gezegd, dat zij zich niet behoefde te haasten om de erfenis te verkrijgen, want dat die wel voor haar bewaard bleef. Dit zei ik tegen haar drie weken, voordat zij naar een land ging zonder dagen, zonder eken, zonder maanden, zonder jaren en tenslotte ook zonder eeuwen. Naar een land, waarin alles heilig is en niets dan reinheid is. Ja, daar moet het goed zijn, want daar woont Hij Zelf en daar wordt het heil verkregen tot in eeuwigheid. Zij vroeg of ik haar begraven wilde. Daar was ik voor, maar ook tegen, want ze had wat haar jaren en haar krachten betrof nog wel wat kunnen blijven. Maar Christus heeft de oudste rechten, inzonderheid een kooprecht, want Hij heeft ze gekocht niet door zilver noch door goud, maar door het dierbaar bloed Gods. Hij werd Mens om bloed te kunnen storten.

Ik wil nog even iets over haar verhuizing optekenen. Zij is verhuisd zonder ooit meer te moeten verhuizen. Nooit hoeft de verlorne kerk weder te keren naar de strijdende kerk. Zij is geëindigd met het buiten staan en is naar binnen gegaan om met al de gezaligden in God, haar Zaligmaker voor eeuwig God en het Lam te prijzen.

- Haar eerste verhuizing was vanuit de baarmoeder in de tijd.
- Haar tweede verhuizing vanuit het lijkenhuis in het tuchthuis.
- Haar derde verhuizing was uit het tuchthuis naar het rechthuis. Daar ging ze onder in de bewondering van de ere Gods in haar verdoemenis. Daar had zij kunnen blijven liggen, als zij door Christus niet gekocht was om uitgespoeld en schoongespoeld te worden door het zoetste wasmiddel, waardoor God Zelf geen zonde meer ziet in Zijn Jacob en geen overtreding meer in Zijn Israël.
- Toen is zij van het rechthuis gegaan naar het Vaderlijk huis.
- Een vandaar kwam zij in het armenhuis.
- Maar nu is zij verhuisd naar het huis des Vaders. Ziet! nu hoeft zij nooit meer te verhuizen!

Als zij haar afsnijding door recht en haar inlijving door recht mededeelde, weende zij als een kind. O, dat wonder, dat wonder! Geen vertoornd God meer, omdat God op God is uitgetoornd en God door God voldaan is. God heeft Zijn gemeente van God voor God met Zijn bloed gekocht om haar weder te brengen tot God.

Haar verlangen was de laatste veertien dagen sterk. Zij was gestorven aan haar kinderen en kleinkinderen, die zij altijd op haar hart gedragen had. Ze was rijp, en als een vrucht

rijp is valt ze vanzelf in de hand. God behoeft dan de ziel niet weg te nemen, maar Hij ontvangt ze uit hun hand. "En Abraham gaf den geest en stierf". Let wel, daar staat niet, dat God zijn geest nam, maar dat Abraham haar gaf.

Toch was zij nog zo oud niet en ook zo zwak niet, toen zij stierf. Haar pols klopte nog vol en haar voeten, handen en hoofd waren nog warm. Eten en drinken behoefde zij niet meer, want zij ging naar een land van levend water om daar met de miljoenen eeuwig te eten van dat nooit verzurende en verminderende Brood.

Van de kinderen had zij op een hart ontroerende wijze afscheid genomen, hen vermanende zich toch niet te laten wegvoeren met de wereld en met de godsdienst dezer wereld, maar te staan naar de waarachtige bekering van al Gods ware volk. Haar pols bleef sterk, maar nog sterker was haar verlangen naar een land, waarin men nooit meer omziet naar zichzelf noch naar een ander, want in de hemel ziet men maar één aangezicht en dat is het aangezicht van God en het Lam.

Ze zei: "Mijn leven hangt niet aan mijn pols". En terwijl de dokter er nog was, ging onze lieve zuster **Elizabeth** de eeuwige rust in. "Daar blijft een rust over voor het volk Gods.!"

Wij hebben haar, die in Christus begraven was, 's zaterdags daarop begraven.

Haar lichaam, hetwelk een tempel des Heiligen Geestes was, rust in de hope der laatste opstanding. Het was een lichaam vol juwelen.

In dat lichaam woonde de Heilige Geest, de Beginner en Voortzetter van het werk Gods in haar.

In dat lichaam woonde Christus, haar oudste Broeder en de Vader van Christus als haar Vader. Daar woonde een geredde ziel in. De verzegeling des Heiligen Geestes, Die getuigde met hare geest, dat zij een kind Gods was. De Heilige Geest, Die haar alles leerde.

Wat ze hier stamelende deed, mag ze nu volmaakt doen.

Van alle oorden des lands waren ze opgetrokken en gekomen om dit gekochte stof in een klein stukje bouwland van twee meter lengte en een halve meter breedte te zaaien om één- maal in onverderfelijkheid te worden gemaaid. Dit stukje land is ook door de Goddelijke Landman gekocht tot een slaapstede der rust. Zijn graf heeft alle graven der heiligen geheiligd. Het graf van Hem, Die al de graven van de kerk eens leeg zal maken is reeds ledig. Het is onbegrijpelijk, dat een ieder weer met zijn eigen lichaam, waarin hij geleden heeft, zal opstaan.

Enkele honderden waren er opgekomen, niet om haar de laatste eer te bewijzen, maar om de laatste liefdedienst uit liefde aan haar te verrichten. Omstreeks twaalf uur waren al die zwartjes bij elkander op de deel, waar gewoonlijk ook gepreekt wordt.

Er werd gezongen Psalm 89 : 19 en daarna werd er gelezen Openbaringen 7 van vers 9 t/m 17.

We hebben gesproken over vers 9 en 10. Honderd vier en veertig duizend, uit de lendenen van Abraham voortgekomen, zijn door Hem gekocht om tot levende stenen gebouwd te

worden op het wonderlijkste fundament, namelijk een bloes fundament, dat houdbaar, gangbaar en bestaanbaar is tegen de dood, de duivel en de hel. De zonden maken de hel vol, maar de dood van Christus maakt de hemel vol. Zijn zaad is menigvuldiger dan de sterren des hemels en zij zullen eeuwig blinken aan de kerk-hemel der verlostten. Het uitverkoren getal der heidenen gaat het getal der Joden te boven.

Jafeth zou wonen in Sems tenten.

"Na dezen zag ik " Dit geldt niet voor de dierenwereld, maar voor de mensenwereld. De wereld der mensen, die nog minder dan de dieren geworden zijn. Wij zouden, als wij niet zo dodelijk eigenwijs waren, aan de wereld der ossen kunnen vragen of wij niet eens bij hen op school mochten komen, want dan konden ze ons leren, wie krachtens schepping onze Eigenaar is. De ezel zou ons de kribbe aanwijzen, waarin God als een geboren Kind in het midden van de kribbe lag. Ja, waren wij niet zo eigenwijs, dan zouden we de konijnen kunnen vragen naar de plaats hunner beschutting en zij zouden die plaats het hol der steenrots, aanwijzen. Bij de geboorte van Christus lopen de ezels, namelijk de wijzen uit het Oost naar de kribbe en eten God, geopenbaard in het vlees.

"Na dezen ... "Na dezen is het voor eeuwig verloren, wat rechtvaardig is, of voor eeuwig behouden door de gerechtigheid Gods, waaraan door Christus dood voldaan is. Johannes, de borstdiscipel aan de nooit verminderende borsten der eeuwige voedzaamheid van het Oude en Nieuwe Testament gevoed wordende, is door deze voeding gevoed en én gelaafd.

"Na dezen ... " Na dezen is het één nacht of geen nacht.

De hel is één nacht zonder morgen en zonder dag. Wat is de hel? Vuur zonder licht! Conscientie-vuur, zielepijn, een worm, die nooit ophoudt met knagen, doorknagen: "Te laat! Te laat!" Een voor eeuwig te laat berouw!

Nooit had Johannes beleefd, wat hij op Patmos beleefd heeft. De vijand dacht, dat hij op zo'n verlaten eiland wel zou sterven van eenzaamheid en verdriet. Dat zou ook wel gebeurd zijn, als die borsten van zijn Christus niet des te voller geopenbaard hadden. Wij liggen tussen Zijn borsten en Hij tussen onze borsten. "Mijn Liefste mij een bundeltje mirre, dat tussen mijn borsten vernacht." O, Rutherford zou zeggen: "Christus in mijn armen en ik in Zijn armen!"

Maar genoeg, elk kind van God krijgt een Patmos-kruis, wat het aan niemand kwijt kan dan aan de troon der genade. Onderwerping en vereniging is een ademtocht onder het Patmos-kruis. Een Patmos-kruis kan niet door de deur heen en op de markt gezet worden. Maar volk, de bitterste kruisen kleven de zoetste lessen en brengen de zielszaligste vertroosting mee. Al die kruisen moeten dienen om te doen sterven aan alles wat geen gestorven Christus is. Zij moeten dienen om de zonden bitterder te maken dan de dood en de hel en de ziel te doen sterven van heimwee naar een land zonder zonden, waar geen Patmos is en ook nooit komen zal.

Ze zeggen van binnen, dat ik op moet schieten, want dat ik anders niet klaar kom.

Ach, waar komen we wel mee klaar? In de wereld komt de wereld nooit klaar met de wereld. In de hel komen ze nooit klaar met de hel en in de hemel komen de gelukzaligen nooit klaar om God te eren.

"Na dezen zag ik ... " De eerste weldaad, die God schonk in de schepping, was het licht. Het licht is ook de eerste weldaad in het rijk der herschepping. Maar dan wordt het voor de ziel donkerder, want dan komt men eerst op de wereld, die alleen maar een geestelijk krankzinnigengesticht is; Psalm 14 en 53. Men ziet dan, wat men nooit eerder gezien heeft. Trouwens, eeuwig God zien blijft eeuwig nieuw. Zij zingen daar een nieuw lied. Dit is een lied zonder veroudering, want God is dat Lied.

Dit heeft eens een vriend van ons ondervonden. Hij werd er sterk mee aangevallen, dat hij het altijd zingen van hetzelfde lied nog eens moe zou worden. Maar toen ontving hij dit onderwijs, dat dit lied niet anders was dan God Zelf.

"Na dezen zag ik, en ziet, een grote schare, die niemand tellen kon". De ontelbaren geteld. Die zichzelf niet meer tellen, zullen eeuwig God alleen tellen, waarin alleen de zaligheid bestaat. Zichzelf tellen is de hel, maar zijn eigen leven niet meer tellen, is des hemels. Als de zonden ophouden, houdt de hel ook op, want de zonden lijn de brandstof voor de hel. Als er geen hout meer is gaat het grootste vuur uit.

"Een grote schare, die niemand tellen kan." Door al de rollende eeuwen heen zijn er in alle geslachten, die er geweest zijn, ook uitverkorenen tot de zaligheid geweest. Door alle geslachten heen zullen er op aarde rechtvaardigen blijven. Noach was een rechtvaardige in zijn geslacht. Die kleine kerk hier op aarde maakt de kerk tot een grote kerk in de hemel. In de veelheid der onderdanen is des Konings heerlijkheid. Ik ben een vriend, ik ben een metgezel van allen, die U vrezen. Uit alle natiën blijft er maar één natie over en dat is het genaderijk met zulk een Koning, Die al Zijn onderdanen verworven heeft door Zijn dood. Hij overwint al Zijn vijanden voor Zijn kerk, die in Hem meer dan overwinnaar is. Van alle natiën en geslachten blijft alleen het verzegelde geslacht over; van alle volken schiet alleen Gods volk over en van alle talen blijft alleen de tale Kanaäns over. Babel zal dan voor eeuwig vernietigd worden, want dat lied van Mozes en het Lam wordt in één taal, de taal des hemels gezongen, terwijl zij staande zijn voor de troon en het Lam. Zij staan, want in de hemel is geen plaats voor lediggangers, waarmee de wereld vervuld wordt. Zij zijn overeind gezet door de wedergeboorte in engere zin en door de rechtvaardigmaking in ruimere zin.

Een mens ligt van nature in zijn doodstaat gelijk een natuurlijk mens in zijn dood op zijn rug ligt. Maar met dit grote onderscheid, dat een natuurlijk mens lijdelijk dood is en wij in onze geestelijke doodstaat vijanden van God en onze naaste zijn. De geestelijke dood heeft maar één vijand en dat is God. Als God te vermoorden was, dan was er al duizenden jaren geen God meer geweest, want dan had Kaïn al een eind aan God gemaakt. O eeuwig wonder!

God is Mens geworden om Zich te laten vermoorden door hen die Hij zalig wilde maken. Staande voor de troon aanschouwen ze Hem, Die op de troon zit. Zij liggen niet meer, ze kruipen niet meer, zij worstelen niet meer, zij schreeuwen niet meer en daar is voor hun geen verbergings van Gods aangezicht meer, maar daar genieten ze eeuwig het genoegen Gods zonder ongenoegen. Ze staan niet onder de troon en ook niet naast de troon, maar voor de troon, wat zeggen wil, dat ze recht door het recht, recht staan. Het kromme in dit leven wordt daar voor eeuwig opgelost in God. Zij staan op de grond van het welbehagen Gods en van het eeuwige verbond in de verheerlijkte deugden Gods door de zoendood van de tweede Adam.

Het is een staan zonder vermoeidheid, want men staat in God en God rust in de kerk en de kerk in God. Zij zullen zo recht staan, dat ze gelijk met de wet staan. Zij staan voor het Lam. Wie heeft ooit gehoord van een Lam, dat geslacht is en dat niet alleen leeft, maar dat gezet is in de troon des Vaders? Dit is het Lam, Dat leeuwen, beren en tijgers overwint en ze maakt tot lammeren. Zij zullen daar eeuwig zien, waarnaar zij hier bij tijden uitgezien hebben. In de hemel is er geen uitzien meer, maar een eeuwig inzien zonder er ooit door te zien.

Daar zullen ze bekleed zijn. Adam zondigde zich met al zijn nakomelingen voor eeuwig naakt, verliezende Gods beeld, gerechtigheid en heiligheid.

God haat Adam en zijn nakomelingen, in hun naaktheid van Hem. Zij zijn haters Gods, met een volkomen haat. Nooit zal iemand, zonder het beeld Gods, God kunnen zien en leven, maar met een eeuwige vervloeking der wet vervloekt worden, vervloekt met een eindeloze vervloeking, tenzij wij van de oude Adam worden afgesneden en de tweede Adam worden ingelijfd. Wij hebben ons wel naakt gezondigd, maar wij kunnen nooit

onzelf bekleden met een kleding, die voor God houdbaar is. Deze kleding is wit, blank en rein, maar de klederen, die Adam maakte deugden niet. Het vuur verteert zulke klederen en de hel doet ze verrotten.

Zij zijn daar bekleed! Ze zijn gekleed geschapen, maar naakt geboren, verkoren en door de herschepping weer bekleed met de gerechtigheid. Ze hebben hun vloekwaardige klederen in de wastobbe met het bloed van Christus door het geloof gewassen tot een volkomen overeenstemming met al de deugden Gods; Psalm 85. Al de deugden Gods worden in het bloed der rechtvaardigmaking in de dood van Immanuël voor eeuwig gekust en omhelsd.

"Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het, Die rechtvaardig maakt. Wie is het, die verdoemt? Christus is het, Die gestorven is; ja, wat meer is, Die ook opgewekt is, Die ook ter rechterhand Gods is, Die ook voor ons bidt"; Romeinen 8 vers 33 en 34.

Welnu, onze vriendin is afgereisd en de hoop heeft haar voor eeuwig in een land gebracht, om dat eeuwig te bezitten. Een land zonder geloof, maar van een eeuwig aanschouwen. Er is geen ongeloof in de hel, maar met de vruchten van het ongeloof gaan we naar de hel en de vruchten van het zaligmakende geloof zijn niet de weg in de hemel, maar naar de hemel. De mode in de hemel is wit, en van de hemelse kleding straalt een Goddelijke deftigheid; ze is lang, sierlijk en heerlijk.

"Bekleed zijnde met lange witte klederen en palmtakken waren in hun handen". Palmtakken zijn takken der overwinning. In zichzelf zijn ze verliezers, maar ze zijn in Hem, Die al hun en Zijne vijanden overwonnen heeft, in de strijd meer dan overwinnaars. Het is beter te zijn in een land zonder vijanden, dan in een land, waarin men de vijand moet overwinnen. Daar zijn geen ledige handen. Hier geldt het: "Grijpt met een ledige hand naar het eeuwige leven, maar daar zijn de handen gevuld. Daar zwaaien zij voor eeuwig van zich af, altijd en altijd weer van zich af. "Door U, door U alleen om het eeuwig welbehagen!" Ze zingen eerst het lied van Mozes en dan van het Lam. Ze hebben zich hier zo menigmaal kwijtgeschat en ondergelegen, maar nochtans - dat eeuwige nochtans! - zijn ze overwinnaars in Hem, Die ze liefgehad heeft.

"En zij riepen met grote stem". Zij roepen daar in verwijdering en overvloedige aanbidding zich verliezende in de oceaan van de eeuwige vrolijkheid van de Drieënige God, met een hoorbare en luide stem - dus niet binnensmonds - "De zaligheid zij onze God, Die op den troon zit en het Lam!" Daar zal hart en mond eeuwig één zijn.

"De zaligheid zij onze God!" Neen volk, ze leven in de hemel niet meer van de zaligheid, maar van God Zelf, Die onze zaligheid is. Wie zou die hoogste Majesteit, dan niet met eerbied prijzen? God prijzen is God bezitten en God bezitten is God prijzen.

Ziet daar met een enkel woord iets gezegd van de begrafenis, waar éénheid was, hoorbaar, voelbaar en geloofbaar, De Heere ontferme Zich over de kinderen en de kleinkinderen. Hij make hen met wijlen hun moeder en grootmoeder kinderen Gods door recht en gerechtigheid, gelijk zij dat geworden is. Hij gedenke de oude man. Hij zij hem de Goddelijke Gever van een onverdiende zaligheid.

Zo zij het.

Zo hebben wij een begravene begraven. Onze vriendin is van heimwee gegaan naar een land zonder heimwee en zonder wee.

Uw vriend.

0-0-0-0-0-0-0-0-0-0

VOOR DE ZIEKEN. Johannes 5 : 1 t/m 9.

Het is onnatuurlijk om ziek te zijn, maar het is niet onschrijfbaar, want op vele plaatsen in de Heilige Schrift wordt over zieke mensen geschreven, zoals ook in dit hele stuk. Hier gaat het over een man, die opgegeven was en nooit meer herstellen kon. Een zieke, die op reis naar dood, riep om te mogen blijven leven. Alle middelen tot herstel waren opgehouden en er was geen middel meer. Je er was toch nog wel één middel, maar dat was niet voor hem. Eens in een jaar daalde op een zekere tijd een engel neer in het badwater en beroerde dat en wie dan het eerste er in kwam na de beroering van het water, werd genezen, aan welke kwaal hij ook leed. Men werd echter niet van de ziekte der zonde genezen, want daar was geen badwater voor nodig, maar daar is bloed voor nodig. Ik kan niet bezien, dat het bloed zijn ziel genezen heeft. Dat laat ik over aan hen, die meer licht hebben dan ik.

De dagen, dat een engel in het badwater afdaalde waren voor hem de ellendigste dagen. Hij was niet een lopende, maar een liggende zieke en daarom kon hij in dat badwater niet komen. Waar hij lag, daar lag hij. Men had hem menigmaal op de rand van dat badwater gelegd, om hem terstond er in te kunnen werpen, na de beroering van het water, maar het was altijd mis geweest en te laat geweest, zodat anderen hem altijd voor waren. Ik kan mij indenken, wat een beroering, dat in het hart van die man teweeggebracht heeft: "Altijd te laat! Het is altijd voor een ander en nooit voor mij. Was ik maar nooit geboren, terwijl ik hier zo lang moet leven om beter te willen worden en toch nooit beter wordt!"

Er waren veel mensen, die hem menigmaal geholpen hadden, maar als het dan niet helpt en het altijd te laat is, zegt de godsdienst: "Laten wij er maar mee ophouden, want er is toch niets meer aan te doen". Hij zelf gaf het op en zijn vrienden gaven het ook op. Zij zeiden: "U bent toch altijd te laat, dus wij behoeven niet op deze wijze, waarop er zoveel genezen zijn, nog verder door te gaan".

"Ik heb geen mens om mij te werpen in het badwater, wanneer het water beroerd wordt. Als ik kom dan is een ander mij voor". Zo was het al 38 jaar lang! Hoe is die man er door gekomen? Och, toen hij er achter stond moest hij zeggen, dat die tijd met al zijn teleurstellingen toch nog snel voorbij gegaan was.

Jezus zei tot hem: "Wilt gij gezond worden?"

Een wonderlijke vraag, die alleen Christus mag vragen en wij niet, want het is een vanzelfheid dat een gezond mens gezond wil blijven en een ziek mens gezond wil worden.

Het was een vraag, die Christus aan die man deed, opdat hij zou openbaren hoe hopeloos het er met hem bijstond. Jezus, de Zaligmaker, de Redder van ziel of lichaam of beiden, Die God en Jezus, God en Mens is, zei: "Sta op, neem uw beddeken op en wandel."

Die man ontving, wat hij miste, namelijk een gezond lichaam en dat is veel. Maar de vrouw uit Lukas 7 ontving ook wat zij miste, vergeving der zonden en dat is meer.

De Heere mocht dit willen zegenen en door Woord en Geest heiligen. De vergeving der zonden is een weldaad voor de eeuwigheid, die alle natuurlijke weldaden overtreft. Met God verzoend is een weldaad, waarmede men in vrede God kan ontmoeten.

De Heere behoeft u voor de eeuwigheid en voor de tijd.

De hartelijke groeten van een man, die ook liever niets voelde.

VOOR DE OUDEN VAN DAGEN.

Het oudste is een mens als hij de zonden, de wereld en de duivel moe is. En dan een mens met de zonde van bijna 60 jaar oud! De bondsbreuk is een zonde, die elk mens oud maakt. De schepping maakt niemand oud en de herschepping nog minder. De herschepping schenkt de mens een jeugd tot in de eeuwigheid.

De zonden maken het lichaam oud; de gedachten oud, want ze worden kort; de ledematen oud, want die worden stroef en de knieën oud, want die worden stug. De lust om te lezen wordt minder, en men gaat het liefst maar vroeg naar bed en als men dan laat van bed komt is men nog moe en niet uitgerust.

Dat is met een jong mens anders, want die gaat vermoeid naar bed en staat weer fris en uitgerust op. Dit gaat echter allemaal met het ouder worden over.

Al kan men in zijn ouderdom niet meer met de wereld mee, het hart blijft toch wereld. De begeerten blijven jong! Men zou het liefst het leven nog eens over doen, hoewel dat niet kan. Trouwens, men zou het niet beter maken dan men het gemaakt heeft.

Het lichaam gaat, met een grijs of een kaal hoofd, met rimpels en groeven, op het graf lijken, en tenslotte is alles voor de dood en het graf.

Dat de Geest der genade ook uitgegoten mag worden op een oud mens, al zou dat een eeuwig wonder zijn, is onze wens.

Handelingen 2 vers 16 en 17.

O-O-O-O-O-O-O-O-O-O

Korte schets van Johannes van der Poel

Johannes van der Poel werd geboren Hendrik Ido Ambacht, 26 april 1909 en overleden te Ede 9 oktober 1981. Hij was vele jaren predikant van de Oud Gereformeerde Gemeente te Giessendam en te Ede.

Van der Poel werd geboren als zoon van Pieter van der Poel en de Johanna Saartje (Janna) de Wit. Zijn moeder geloofde al snel dat haar zoon, een van elf kinderen, door God uitverkoren zou worden om "de Naam des Heeren te dragen."

Hij werd op achttienjarige leeftijd bekeerd, en op 29 maart 1939. Hij is tweemaal getrouwd geweest; zijn eerste vrouw stierf jong aan een hersentumor. Hij heeft tot 1955 in Goessendam gestaan. Op oudejaarsdag 1954 krijgt hij een beroep naar Ede. Een half jaar na zijn intrede is de ruime kerk te klein. Ede groeit tot een regionale gemeente en de kerk wordt keer op keer vergroot tot circa 1.450 zitplaatsen.

Op 9 oktober 1981 sterft Van der Poel. Zijn begrafenis op 14 oktober 1981 trok naar schatting 5000 mensen. De rouwdienst werd geleid door ds. E. du Marchie van Voorthuizen.

Bij zijn veertigjarig ambtsjubileum ontving ds. Joh. van der Poel de onderscheiding van Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Tevens heeft hij enige jaren in het hoofdbestuur van de SGP gezeten.

Ds. Joh. van der Poel had een groot talent en was uniek in zijn puntige uitdrukkingen, spreken en diep bevindelijke kennis van God de Vader, verzoend in Christus en gekend door de Inwoning van de Heilige Geest. De Persoon en het werk van de Heilige Geest kende hij zoals weinig anderen.

Ds. Van der Poel hield niet van dorre theologische beschouwingen en redetwisten over dergelijke visies. Een bekende uitspraak van hem: "Twist over de leerstukken maakt ze zo hard als stukken leer."

Helaas, een gemis in zijn preken was: een duidelijke exegese van de tekst, het tekstverband en de letterlijke én profetische betekenis van de Schrift. Als dat ontbreekt is er sprake van een bevindelijke toespraak

Hij was buitengewoon vriendelijk, zowel tegen kerkelijken als tegen buitenkerkelijken. Hij heeft een aantal boeken met preken en meditaties nagelaten en een aantal digitale preken. Hij mag nu rusten van zijn arbeid en zijn werken volgen met hem.

**Ds. Joh. van der Poel: wij hebben onze kerkmuren tot drempels gemaakt
Er is maar één Christus, één waarheid, één gemeente**

RD 23 augustus 1977

EDE — "Als er nu een kerkgenootschap was in ons vaderland, waar nog iets meer licht was dan bij ons, dan ging ik proberen om daar nog te komen. Maar dat kan ik niet vinden. Ik vind het overal even donker. Nu kan ik mij nergens beter in bewegen dan in het Oud Gereformeerde verband. Dat is nog een beetje een rekverband".

Dat zegt ds. Joh. van der Poel uit Ede. Wij zochten hem op omdat het op 2 september veertig jaar geleden is dat hij in het huwelijk trad en bijna tegelijkertijd is ds. Van der Poel veertig jaar geleden bevestigd in de ambtelijke dienst te Giessendam. Het huwelijk werd kerkelijk bevestigd in de Gereformeerde Gemeente te Ridderkerk door "broer" Lamain.

Ds Van der Poel hoopt die tweede september, vrijdagavond, een gedachteniswoord uit te spreken. Alle vrienden en belangstellenden zijn dan welkom in het kerkgebouw van de Oud Gereformeerde Gemeente aan de Schaapsweg te Ede, de gemeente waaraan hij sedert 1955 verbonden is. Een receptie komt er niet aan te pas. "Ik zou niet weten hoe ik er door moest komen". Bovendien, vakantie, emeritaat en jubileum (dat is wat anders dan een Jubeljaar), dat zijn onbijbelse woorden, zo zegt de Edese predikant. Want als er een had kunnen jubileren dan was dat zeker Jesaja, die ongeveer 65 jaar heeft geprofeteerd. Maar zijn eind was de zaag.

Een waarheid

Een rekverband en geen knelverband. Ik noem een knelverband, zo zegt ds. Van der Poel, als je precies in het gareel moet lopen, net naardat de kerkelijke formatie zich beweegt. Maar ik ga bij Oomen preken in Nederhemert, verbandloos maar niet verbondloos, en in Krimpen aan de Lek, in Lekkerkerk en in Bergambacht. Dat kan natuurlijk eigenlijk niet. Maar de waarheid mag ook daar gepreekt worden waar ze niet persoonlijk bij de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland aangesloten zijn. Gods Woord is niet gebonden. En er is maar één waarheid, één Christus, één gemeente, één doop, één avondmaal en als het goed gaat maar één geloof hoop en liefde.

Of dan de kerkelijke gescheidenheid, met name van hen die toch eigenlijk bij elkaar horen ds. Van der Poel niet hoog zit? Och ja. Tegen ds. J. Fraanje zei ik eens, zegt ds. Van der Poel: "Stel nu, dat wij allebei boerenknecht zijn. En dat u aan de ene kant van de sloot stekels loopt te trekken en ik aan de andere kant. We kennen elkaar. Wat doen we dan? Dan gaan we eens een keer wederzijds aan de slootkant zitten. En dan praten we met elkaar. Daarna begint een iegelijk zijn werk weer".

En zo was ds. Fraanje van de Gereformeerde Gemeenten en ds. Van der Poel bleef Oud Gereformeerd. Maar er is maar één waarheid, om te prediken: *Jezus Christus en Die gekruisigd*. Dus geen gemoedelijkheid met een benauwdheid zus of een versje zo. Er is maar één Fundament.

Levensloop

In 1909 — zo vertelt ons de jubilerende predikant — ben ik geboren, in Hendrik Ido Ambacht. En in 1927, de achtste november, tussen acht en negen uur werd een pijl in mijn hart geschoten door middel van het gebed van mijn lieve moeder. Toen was het

gebeurd met lachen, sport en spel. Er was niets meer dan dood, eeuwigheid, schuld, hel en een rechtvaardig oordeel. Totdat, waar de benauwdheid ten top gestegen was, in de eerste week van maart 1928 onder een preek van kand. M. Heikoop een deur der hoop ontsloten werd in het dal van Achor. Ik kon nog bekeerd worden", aldus ds. Van der Poel. "Een wonder hé, dat God naar een mens omziet. God ziekte de zondaar en dan gaat de zondaar God zoeken. Ik heb daaruit een vruchtbaar gebedsleven gehad en verkoos met Mozes liever met Gods volk kwalijk behandeld te worden dan de genietingen van de wereld.

Het eerste huwelijk van ds. Van der Poel duurde slechts 4½ jaar. Na een langdurig ziekbed waarin de Heere zich niet onbetuigd heeft gelaten, aldus ds. Van der Poel, stierf mijn vrouw aan een hersentumor. Drie kinderen waren er toen. We waren in die tijd erg arm, maar ik kon niet naar de steun. Bijgevolg werd God de kassier der armen, zoals Huntington schreef. "Ik heb ervaren dat wat Huntington schreef waarheid is; als 't maar eerlijk is, dan kun je bij God terecht".

Na verloop van een goed jaar is Van der Poel hertrouwd. "Ze was een boerenvrouw", vertelt hij van het huwelijk dat straks 40 jaar bestaat, "dus de mensen hadden er alles op tegen. Op dat huwelijksverbond was veel tegen. Maar God was ervoor. En ik was er ook voor". Dat huwelijk heeft veel te verduren gehad. Vijfjaar geleden constateerde men bij ds. Van der Poels tweede vrouw de gevreesde ziekte. Ondanks het zeer vergevorderde stadium heeft de ziekte het verwachte gevolg niet gehad. Mijn vrouw is toen, aldus de Edese predikant, gedragen op de vleugelen des gebeds, interkerkelijk. "We moesten dat alle dag bewonderen. Maar we doen het niet. Het is een teken van onze schande en ondankbaarheid". Ik heb zelf 27 maal in het ziekenhuis gelegen en 13 maal ben ik geopereerd. 4 maal heb ik longembolie gehad. Maar ik bevond me meer dan een keer zaliger op de operatietafel dan op de preekstoel, aldus ds. Van der Poel.

In 1937, ik was toen lid bij de Gereformeerde Gemeenten, ik liep met een roeping en een zending. De aangewezen weg was dus om mij te melden. Curatorium, het is nogal een groot woord. Wij, Oud Gereformeerden noemen het altijd maar commissie. Maar ja, als je wat groter bent, dan noem je het curatorium. In die tijd leefde ds. G. H. Kersten nog en die hele oude generatie waar je eerbied en krediet voor kunt hebben. Maar ja, er lag wat tussen de kerkenraad en mij, hoewel ze me toch een attest gaven.

Dus ik kwam daar bij al die predikanten en toen maakte ds. J. Vreugenhil me bekend dat mijn zaken pas over drie maanden gehoord zouden worden. Het moest met de kerkenraad eerst in orde komen. Dat was een teleurstelling. Ben mens rekent onderwezen of afgewezen te worden. "In die drie maanden kwamen er onderscheiden verzoeken tot preekbeurten. En we zijn gaan preken hè. Wat natuurlijk niet gemogen had".

Als u mij vraagt, kon dat, dan zeg ik, ja. Want ik had er drijving voor. Dan hang je niet aan een curatorium, maar aan God. Maar het preken moet ik nog altijd leren. Je sterft soms duizend doden voordat je die preekstoel op moet. En als je er dan af komt dan staan ze ook weer met een geladen pistool.

Giessendam

In 1937 heeft Van der Poel toen een beroep aangenomen naar Giessendam. Die gemeente was in 1930 uit het verband van de Gereformeerde Gemeenten getreden met ds. D. C. Overduin. "Ik heb natuurlijk geen dag of uur onderwijs gehad. Maar toch ontbreekt ons de rechte geestelijke armoede teveel. Ik heb wel eens tegen ds. Van Voorthuysen gezegd: "wij zijn geen nachtpitjes. Dat waren de 2 Brakels, dat was Huntington. Daarom werden ze zo verlicht".

In 1947 stonden we nog in Giessendam. De Heere zegende het. "Ach ja, als ik niet zo'n

goede God gehad had, dan was ik in de wanhoop gestikt." Ds. Kersten en ds. Fraanje hebben toen persoonlijk verzocht alsnog om te komen naar de Gereformeerde Gemeenten. Toen is ds. Fraanje een hele dag geweest, heeft 's avonds gepreekt over de voetwassing. Maar ja, oren wassen is gemakkelijker dan voeten wassen. In het eerste geval kun je blijven staan, maar anders moet je buigen.

Ik heb toen ds. Fraanje 's avonds thuisgebracht. Kom zélf dan over, zei hij. Dat kon niet. Die mensen, antwoordde ik, hebben mij als een landloper aanvaard niet als een landmeter, die doet nog iets goeds, die kan ik niet verlaten.

Maar de vriendschap heeft het nooit geschaad. Ik heb trouwens ook nog met ds. Kersten in het hoofdbestuur van de SGP gezeten.

Door ds. M. Overduin van Dordrecht ben ik tot lerend ouderling bevestigd en door ds. C. Kramp van Grafhorst en ds. J. van 't Hoog uit Utrecht tot predikant. Ds. Kramp is de enige predikant die ik met het Hooglied begraven heb: "Sta op, mijn vriendin, mijn schone en kom. Want zie, de winter is voorbij, de piasregen is over, hij is overgegaan." Daar had ik reden voor. De bediening des Geestes was overvloedig en daardoor was ik zeer zalig gestemd. Ik heb trouwens ook ds. N. van der Kraats begraven uit Waddinxveen waar nu ds. Verloop staat in de Chr. Afscheiden gemeente en nog meer anderen, zoals ds. Toes en ds. Van 't Hoog.

Vereniging

De gemeente van Giessendam was toen, in 1937 nog niet in het verband van de Oud Gereformeerde Gemeenten opgenomen. Er waren, zo vertelt ons ds. Van der Poel, twee groepen: die van ds. W. H. Blaak, ds. M. A. Mieras en ds. D. van Leeuwen, afkomstig van de gemeenten van ds. L. Boone en ds. P. van Dijke. Dan was er ook nog de federatie van Oud Gereformeerden, ontstaan in 1922, waarin ds. C. de Jonge uit Kampen een dominerende rol heeft gespeeld. Ds. De Jonge overleed in 1945. Tot die groep hebben onder andere behoord ds. B. Hennephof, ds. C. Kramp, ds. J. van 't Hoog, ds. N. van der Kraats, ds. J. van Wier, ds. W. van Dijk, oefenaar Wijting, ds. M. Overduin, ds. Zwoferink en oefenaar - later predikant - H. Wiltink. Tot die groep van ds. De Jonge trad de gemeente van Giessendam in 1937 toe. In 1946 had men voor het eerst samensprekingen.

In 1948 op 22 april bekrachtigde een gemeenschappelijke vergadering het fusiebesluit tussen de beide groepen. Diversen van de bovenvermelde predikanten uit de groep ds. De Jonge waren toen zelf al overleden óf inmiddels uit het verband getreden, zoals onder andere ds. B. Hennephof, ds. M. Overduin, ds. N. van der Kraats en anderen. De vergadering had in Utrecht plaats. "Het was binnen een half uur besproken", zo vertelt ons ds. Van der Poel. "Want ja, een dogmatiek hadden we niet. We wisten nauwelijks dat het woord in de wereld was. Maar we waren wél eensgeestes."

Als u me vraagt - want bij Blaak zongen ze Datheen en in onze gemeenten de berijming van 1773 - als u me vraagt of in die vereniging geen oud principe werd losgelaten (een van de punten waarom in 1907 ds. Boone immers niet met de Geref. Gemeenten wilde verenigen was de psalmberijming) dan moet ik zeggen: daarover is in Utrecht gans niet gesproken. Ik denk verder aan Potappel uit Stavenisse. Ik ben blij dat hij mijn vriend geweest is. Hij zong "de nieuwe" in huis en Datheen in de kerk.

Wij vraagden ds. Van der Poel of hij nog altijd een band voelt met de (Gereformeerde Gemeenten. Jazeker, was zijn antwoord. Als ds. W. C. Lamain overkomt preekt hij altijd in Ede. Met diverse anderen heb ik regelmatig contact. "Verder wil ik geen schiften maken; ik ben maar een mens."

Ik wil, aldus ds. Van der Poel, iets zeggen van J. R. van Oord. Altijd ben ik nog blij die

gekend te hebben. Hij was een patriarch, een vader in Israël. Vroeger kwam hij elk jaar een dag bij mijn moeder. Hij stond toen in Ridderkerk en wij woonden in Hendrik Ido Ambacht. Vrouw Van der Poel, zei hij, eer dat wij vijftig jaar verder zijn kon het er in de Gereformeerde Gemeenten wel eens zeer donker uitzien. Maar voor datzelfde ben ik nu ook bang in de Oud Gereformeerde Gemeenten.

Pas wilde er nog een predikant overkomen. Ik zei: doe het maar niet, tenzij je verhinderd wordt de volle raad Gods te prediken. Het is bij ons óók donker.

Als u vraagt: voelt u nog een band zeg ik: ja. Maar binnenkort zal bij een Veenendaalse uitgever een boek uitkomen waarin ds. Joh. van der Poel uit Ede diverse episoden uit zijn leven beschrijft. ik verkies ons rekverband. Wij hebben onze kerkmuren tot drempels gemaakt.

De oude ds. D. L. Aangeenbrug hoeft niet te klimmen, hij kan er zo overheenstappen, mag komen preken. Ik zou wel wensen dat hetgeen bij elkaar hoort bij elkaar kwam. Maar de staf liefelijkheid is in onze tijd hatelijkheid geworden en samenbinders verslinder. Er is niets te bereiken, als dat men zijn ziel met een Baruch als een buit uitdrage.

Wij hebben ook met de Geref. Gemeenten in Nederland wel samensprekingen gehad. Maar het mocht niet gelukken, aldus ds. Van der Poel, wat wij wensten. Maar als u mij in verband daarmee naar mijn boodschap vraagt, zeg ik, ik heb voor ieder mens een boodschap. Voor die van drie jaar en voor die van 83. Er is een onderscheid tussen het aanbieden van de genade en het aandienen. Aanbieden, dat doe je aan ieder mens. Ik spreek de naam van Jezus uit en dat zitten er vele mensen onder mijn gehoor. Maar alleen waar die Naam door de Heilige Geest wordt aangediend, daar is dat tot zaligheid. Verder moeten we het aan de Koning der kerk overlaten. Ieder wordt vermaand, bestraft, gewaarschuwd. Je kunt voorts leerstukken ook tot stukken leer kloppen, aldus ds. Van der Poel.

Verder, nogmaals, ik houd van een rekverband. Wij hebben in de Oud Gereformeerde Gemeenten wat vrijheid in de prediking. Als we het in de grondstukken der waarheid maar eens zijn. Natuurlijk, er zijn in de Oud Gereformeerde Gemeenten diverse Chr. Gereformeerden binnengekomen. En we waren ook zeer verblijd met de overkomst van ds. B. Toes. Wat betreft de Chr. Gereformeerden, ds. L. Gebraad was het, ds. C. Smits, ds. E. du Marchie van Voorthuysen, ds. M. Pronk. Maar als u me daar naar vraagt, aldus ds. Van der Poel, daar letten wij wel op: de drieverbondenleer blijft buiten de deur. Jazeker, we hebben er aan twee genoeg.

"U bent toch ook geen drieverbondenman zeker?

Neen, want anders moet je ermee ophouden hoor! Dan moet je er vanavond nog over praten met je vrouw."

Een bladzij uit het levensboek De 'buitenschilders' van ds. Joh. van der Poel

OUDE PADEN 1 juni 2004, J.M. Vermeulen

Ds. Joh. van der Poel uit Ede worstelde vaak met huisvesting voor zijn immer groeiende gemeente. Begin 1964 kwam de mogelijkheid om de pastorie aan de Schaapsweg te ruilen met een huis en een stuk grond op Veenderweg 64. Daardoor kon de kerk uitbreiden met een dwarsvleugel. Het karwei was omvattender dan men dacht.

Maar half november had dominee - misschien wat impulsief - in een preek gezegd dat

hij 10 december dankdag zou houden. Dan zou hij tevens de verbouwde kerk in gebruik nemen. Er volgde een race tegen de klok. Ede had schilders nodig. Ds. Van der Poel vertelde in die betreffende dankdagdienst:

"Onze schilder, die man kon dat niet op tijd klaar hebben. En ge weet dat ik zondag veertien dagen geleden in uw midden heb gezegd, om 10 december dankdag te houden. Ge weet hoe het er toen nog uitzag, wat een zee van werk er nog was. Maar het was afgekondigd..."

Die volgende donderdagavond, nadat ik de gehele dag zo'n beetje in het gebouw gelopen had, was ik vermoeid tot in mijn ziel toe. Ik weet nog dat ik die donderdagavond in mijn ziel voor het aangezicht des Heeren uitriep: "Heere, help ons, ach Heere, help ons, anders komen we er nooit doorheen, ik weet er geen weg mee." Maar gelijk dacht ik: Hoe moet dat nu met dat gebouw? Hoe moet dat nu met die schilders?

Ik zei: "Heere, weet U er nog raad mee? "

En wat denk je dat er gebeurde? Toen kwamen mij drie schilders in de gedachten: Ten Ham uit Woudenberg, Van der Meer uit Monster en Donkersloot uit Oud-Beijerland. Ik zeg: "Heere, zouden die mogen en willen helpen? Want elke zakenman zit tot z'n oren toe in z'n werk. Zou dat een weg en middel mogen zijn?"

Ik ben doorgaans vroeg op; toen was ik zéér vroeg op. "Heere, wilt U de harten neigen, want als ze "nee" zeggen, dan zink ik in een dubbele moedeloosheid."

En ik belde die schilder op, en die lag nog op bed. Ik zei tegen die vrouw: "Met Van der Poel uit Ede."

"Maar dominee, wat is er gebeurd?"

Ik zeg: "Mens, geen narigheid hoor, maar schilderszwaringheid." Ik zeg: "Onze schilder kan het gebouw 10 december niet klaar hebben, hij heeft z'n handen vol. Mag ik je personeel niet overnemen?"

Ze zei: "We komen, hoor. We gaan straks van huis."

Toen naar Donkersloot gebeld. Daar komt ook die vrouw aan de telefoon. Ik zeg: "Met Van der Poel uit Ede."

"Maar dominee, wat is er gebeurd? "

"Er is niks gebeurd, hoor. 't Is enkel maar een beetje scheef gegaan, we weten het gebouw niet op tijd klaar te krijgen."

Ze zei: "Ik zal mijn man roepen." En daar komt Donkersloot aan de telefoon. Hij zei: "We komen hoor, we gaan zo van huis."

Nou nog één, want ik had er drie in mijn gedachten, dan moetje er ook drie vragen. Toen naar Monster gebeld.

Die vrouw kwam ook al aan de telefoon, want ze lagen allemaal nog op bed, die mensen. "Ja, wat is er aan de hand?"

Ik zeg: "Niks geen narigheid hoor, een beetje schilderszwaringheid."

"Ik zal mijn man eens roepen." Daar komt Van der Meer, die zei: "Ben je niet bij de verkeerde?"

Ik zeg: "Bij de verkeerde niet hoor, hier zit de verkeerde."

Na even praten, zei hij: "We komen hoor, we gaan zo van huis."

Ja, toen liep het de hele dag vol met schilders. Ze hebben alles met vriendschap en in der minne met elkaar besproken. En je ziet het, het was op tijd klaar."

Johannes van der Poel
Een voorbeeld voor velen

Terdege, 13 oktober 1999. J. M. Vermeulen

Binnen en buiten eigen kerk straalde hij gezag uit. Met een kwinkslag verlaagde hij kerkmuren tot drempels. Dorre systematieken legde hij naast zich neer. Academische theorieën waren aan hem niet besteed. Als men hem vroeg naar zijn standpunt ten opzichte van ds. Kok en dr. Steenblok, was het antwoord: "Wat zegt een standpunt? Er zijn maar twee hoofdpunten: zonde en genade". Zo heette ook zijn kerkblad. 'Twee Wegen'. Zo waren zijn preken. Zo was de man: dominee Johannes van der Poel.

Het leven van Johannes van der Poel begint op 26 april 1909 te Hendrik Ido Ambacht. Hij is de zoon van Pieter van der Poel en Johanna Saartje de Wit. Hun oudste kind heet Lijntje. Dan komen Adrianus, Huibertje en Annigje. Nu dus Johannes.

Dokter Dirk Jan Kamberg is bij de bevalling ten einde raad. Moeder zegt echter: "Dokter, God weet het, dus geen zorgen. Evenwel het vaste fundament Gods staat! Dit kind móet geboren worden! Dit kind móet op de wereld geworpen worden, om nog eens gebaard te worden!"

Het leven van de jonge Johannes lijkt er niet op. Hij breekt door in de zonden. Moeders tranen helpen niet. En haar gebeden? Het gezin is hervormd. Ds. Van de Poll, die Hannes gedoopt heeft, is inmiddels vertrokken. Na hem komen ds. Ronner en ds. Trillart. Dan ds. Willekes, die bijna doorlopend voor conflicten zorgt, waardoor velen opstappen.

In mei 1915 sluit ook het gezin Van der Poel zich aan bij de Gereformeerde gemeente van Ridderkerk, waar ds. Andries Makkenze de herdersstaf draagt. In 1918 volgt ds. Jan Rokus van Oordt hem op. Hij is een zielenvriend van moeder, die elk jaar een dag op bezoek komt. En Hannes? Hij vraagt in die tijd aan zijn moeder of hij clown mag worden en noemt zich "de zotte jongeling van het dorp".

Bekering

Moeder bidt onophoudelijk. Door het geloof "Op 8 november 1927 tussen acht en negen uur werd er een pijl in mijn hart geschoten door middel van het gebed van mijn lieve moeder", zal haar zoon later schrijven. God slaat diepe wonden. Hannes wordt radeloos van verdriet over zijn zonden. Het is tijdens een biddagdienst van kandidaat Heikoop dat God Zijn Zoon openbaart in een arm en wanhopig zondaarshart. Ook de bediening van ds. J.W. van Ree, christelijk gereformeerd predikant te Barendrecht, is hem tot zegen. Hannes kerkt overal waar hij de waarheid kan horen en werkt mee aan de oprichting van een vrije gemeente in Hendrik Ido Ambacht, die ds. D. Rustige laat preken en direct erna als een zeepbel uiteen spat.

Hij wordt vervolgens een van de stichters van een Gereformeerde gemeente in die plaats. In 1929 wordt hij geroepen tot het wondere ambt.

In 1931 trouwt Van der Poel met Aaltje van Bree, die hem drie kinderen schenkt. In de crisisjaren raakt hij zonder werk, maar naar "de steun" kan hij niet. Het gezin heeft het niet breed; het leven is een aaneenschakeling van tegenslag. Tijdens het aardappelrooien krijgt Van der Poel een hevige longontsteking. Op de betonfabriek waar hij later werkt, laat een collega plotseling een betonplaat vallen, waardoor hij blijvend letsel oploopt.

In 1936 wordt zijn vrouw met een hersentumor in het ziekenhuis opgenomen. Zeventig dagen verkeert ze in grote geestelijke nood, maar op 4 juni mag ze met veel ruimte gaan in de vreugde van haar Heere.

Tweede huwelijk

Van der Poel krijgt van zijn kerkenraad een attest om gehoord te worden door het

curatorium. Dit college wijst hem tweemaal terug. Uitstel! Drie maanden wachten. Er zit iets tussen de kerkenraad en Van der Poel. Zijn kerkgaan elders is sommigen een doorn in het oog, maar Van der Poel kan en wil het niet laten. Het gaat hem niet om een kerk, maar om de Waarheid! Hij volgt de stem van zijn hart en begint in augustus '37 te preken in vrije groepen. De vrienden ds. Barth van Dordrecht en ds. Lamain van Rotterdam trekken zich de ballingschap van Van der Poel erg aan en zoeken koortsachtig naar een oplossing, maar ds. Kersten laat de Ambachtse kerkenraad aan Van der Poel "een bewijs geven dat hij ophoudt lid te zijn van de Gereformeerde Gemeente". Dat gebeurt op 2 september.

Diezelfde dag trouwt Van der Poel met Jacomijntje de Jong. Ds. Lamain stoort zich niet aan het vonnis van ds. Kersten en bevestigt het huwelijk met de troostrijke woorden uit Spreuken 10:29: "De weg des Heeren is voor den oprechte sterkte, maar voor de werkers der ongerechtigheid verstoring".

Federatiepredikant

Spot en hoon treffen de jonge oefenaar. Zijn huwelijk wordt het mikpunt van laster. Hij dreigt eronder te bezwijken, maar God is wonderlijk goed. Van der Poels preken krijgen een plaats in de harten van Gods kinderen. Ook Leen Dubbeldam, Jacob Dankers, Maurits Boom en Adam Trapman, kerkenraadsleden van een vrije gemeente in Giessendam, laten hem preken. God verbindt hem aan deze gemeente.

Van der Poel krijgt een beroep en ds. Martinus Overduin, federatiepredikant te Dordrecht, bevestigt hem er op 19 februari 1938 als oefenaar. Van der Poel sluit zich nu aan bij de Federatie van Oud Gereformeerde Gemeenten, waar ds. De Jonge, ds. Overduin, ds. Van 't Hoog, ds. Kramp, ds. Van de Kraats en ds. Hennephof predikant zijn. Hij wordt op 29 maart 1939 tot dominee bevestigd en neemt al snel een vooraanstaande plaats in.

Oorlogstijd

Een jaar later zucht Nederland onder het regime van nazi-Duitsland. Ds. Van der Poel fungeert als de spil van een interkerkelijk voedselcomité en trekt er als de stoutmoedigste van de plaatselijke herders op uit om de nood te lenigen. "Ik moet gaan", zegt hij op maandagochtend, terwijl de kinderen aan moeders rokken hangen en vader smeken om thuis te blijven. Aan boord van de hakkenpoffer van ouderling Dubbeldam waagt hij zich dicht onder de frontlinie om daar tarwe en aardappelen in te slaan.

Anderen tellen zo'n slordige vierhonderd gulden neer voor een mud tarwe, hij betaalt de regeringsprijs: niet meer dan vijftien gulden. "Papieren? Moet ik die nu voor de tiende keer weer laten zien? Je ziet toch dat mijn handen versteend zijn van de kou?"

Hij hakt hout voor mensen die in de kou zitten, maar Duitsers omkopen met brandewijn kan hij niet, omdat hij 's vijands dronkenschap niet op zijn geweten wil hebben. Hij koopt in Tilburg twintig ton tarwe en tien ton gerst die hij in Geertruidenberg laat verwerken tot dertienduizend dampende broden. Zelfs verstokte onkerkelijken spreken over "de wonderbare spijziging".

Het is gebeurd dat de boot het doel was van vliegtuigen die zo fel schoten dat schipper Dubbeldam riep: "Dominee, ik heb ook een ziel, een vrouw en kinderen te verliezen; laten we alstublieft terug gaan."

"Wacht even Leen, ik ga even naar beneden."

De dominee ging naar het ruim en boog daar zijn knieën en smeekte om bewaring door zijn Koning. Vlug klom hij weer omhoog. "Vaar maar gerust verder Leen, er zal niets gebeuren."

Op zondag staat hij weer op de preekstoel en zijn gemeente zingt uit de volheid van haar gemoed:

*Het is een wonder in ons' ogen,
Wij zien het, maar doorgronden 't niet.*

Geheeld en verenigd

In augustus 1947 zoekt ds. J. Fraanje contact met ds. Van der Poel om de breuk te helen. Hij bekent schuld voor het feit dat Van der Poel werd teruggewezen. Ook de heer Van Bochove en ds. Van de Woestijne worden er door ds. Kersten op uitgestuurd om hem terug te halen, desnoods zonder gemeente. Ds. Van der Poel aarzelt, maar zijn kerkenraad wil niets van terugkeer weten. Van der Poel laat zijn gemeente niet in de steek: "Ik weet hoe de Heere mij naar Giessendam heeft gezonden. Deze gemeente heeft mij als een landloper aanvaard en de Heere heeft het gezegend".

Kort hierna wordt hij door God vrijgesproken van schuld en straf. "Het gelaat van de Rechter veranderde in het gelaat van een zoete, verzoende God."

Weer later mag het Pinksteren in zijn ziel worden.

Inmiddels zijn samensprekingen aan de gang tussen de Federatie- en de Blaakgemeenten. Die gemeenten hebben niet veel haast. Totdat Sint-Philipsland zich losmaakt en ds. Van der Poel beroept. Zelfs tweemaal. Dan zetten ze er vaart achter. Ds. Van der Poel reageert positief op een brief van ds. Mieras en trekt "zijn" Federatiegemeenten erbij. Hij is voorzitter van de eerste gezamenlijke synode, waarmee een droomwens in vervulling gaat.

Kruisbanier

Ds. Van der Poel krijgt beroep na beroep. Hij bouwt in Giessendam een nieuwe kerk en krijgt een zetel in het hoofdbestuur van de SGP. Hij haalt ds. Toes in het kerkverband en bevestigt vriend Gebraad in Capelle a/d IJssel. Toch tobt de actieve prediker met een uiterst zwakke gezondheid. Keer op keer ligt hij in het ziekenhuis. Zo ernstig, dat ds. Van Voorthuysen de hogepriesterlijke zegen over hem uitspreekt, als hij opnieuw voor een ernstige operatie staat.

In 1952 valt hij binnen twee maanden dertig kilo af. In 1954 wordt hij geopereerd in Breda. "Ds. Slager nam afscheid van mij tot in de eeuwigheid. Ds. Du Marchie van Voorthuysen zei: "Broer, tot de haven der ruste". Ds. De Jong van Kralingseveer zei tegen mij: "De kerk kan niet meer geloven dat u beter worden zal".

Ik antwoordde; "Zolang ik niet in Ede geweest ben, heb ik de raad Gods nog niet uitgediend". Tegen een nachtzuster zegt de dominee door het geloof: "Zuster, ik word weer beter en zal door het ganse land de kruisbanier preken".

Regionale gemeente

Op oudejaarsdag 1954 krijgt hij zijn lang verwachte beroep naar Ede. Ds. Du Marchie van Voorthuysen verbindt hem op 22 april aan zijn nieuwe gemeente, die gesticht is door Jan Boon, Tjerk Boorsma, Geurt van Steenbeek, Henri van Hunnink, Herman van Engelenhoven, Maas van Veldhuizen en Jan en Mor Veenendaal. De vrienden zijn begonnen in 1946, in de schuur van Davelaar en in "Ons huis". Daarna kochten ze een kavel grond met fruitbomen en kippenhokken op de hoek van de Schaapsweg en de Veenderweg, om er een nieuwe kerk te bouwen.

Ds. Van der Poel nam het Godshuis eind 1950 in gebruik. Een half jaar na zijn intree is de ruime kerk te klein. Een galerij brengt uitkomst, maar binnen korte tijd doen de klapstoelen weer dienst. Ede groeit tot een regionale gemeente en het Godshuis wordt keer op keer vergroot.

Singulier

Ds. Van der Poel is in zijn preken singulier bij uitstek. Hij heeft iets dat niemand kan nadoen. Woord- en zinspelingen wisselen elkaar onafgebroken af. Sommige legt hij vast in de vorm van originele "splinterhoutjes" en diepzinnige "sprokkelhoutjes". Over zijn ambt schrijft hij: "Het predikantsleven is in de waarneming meestal zonder leven. Als men daartoe geroepen wordt, meent men dat men altijd zal leven. Maar nu is het veelal een leven van klagen zonder te klagen".

Wanneer ergens in het land een oudgereformeerde predikant bevestigd wordt, is het bijna vanzelfsprekend dat ds. Van der Poel dat doet. Hij leidt de bevestigingsdiensten van dhr. Van Prooijen te Grafhorst (1961), ds. Slager te Stavenisse (1962), ds. Van Prooijen te Grafhorst en ds. Kamp te Utrecht (1964), ds. Slager te Rijssen (1965), ds. Du Marchie van Voorthuysen te Urk (1966), ds. Van Prooijen te Stavenisse (1968), ds. Smits te Giessendam (1971), ds. Schinkelshoek te Kampen (1973), ds. Du Marchie van Voorthuysen te Leersum (1974), ds. Slager te Werkendam (1975), ds. Van Prooijen te Rhenen (1976), ds. A. van der Meer te Rijssen (1977) en ds. Van de Ketterij te Urk (1978).

Eben-Haëzers

Ds. Van der Poel heeft ook zitting in vrijwel alle commissies en deputaatschappen en spreekt verscheidene keren op landelijke zendingsdagen. Vanaf 1947 is hij deputaat bij de Hoge Overheid, vanaf 1953 lid van de Commissie van Onderzoek en vanaf 1977 hoofdredacteur van het landelijk "Kerkblad".

Van zijn hand verschijnen diverse preken en herdenkingsbundels. Ook verzorgt hij in Ede het veelgelezen blad "Twee wegen".

Bij het klimmen der jaren viert hij zijn "Eben-Haëzers". Ter herdenking van zijn 40-jarig ambtsjubileum houdt hij in september 1977 een preek over Klaagliederen 3 vers 22. Na de dienst volgen toespraken van ds. Smits, ds. Mieras, ds. Du Marchie van Voorthuysen, ds. Wiltink, ds. Van Prooijen en ouderling Van Dam.

Bij zijn 70e verjaardag, in april 1979, houdt hij een gelegenheidspreek over Psalm 71 vers 9. Op 25 april 1980 herdenkt hij in een speciale kerkdienst 25 jaar aan Ede verbonden te zijn.

Kerkgrip

Ds. Van der Poel staat open voor de rechte oecumene. Hij overstijgt kerkgrenzen en persoonlijke interpretaties van tijdgevoelige kerkregels. Hij verlaagt kerkmuren tot drempels en houdt interkerkelijke diensten met ds. Lamain en ds. Aangeenbrug. Altijd is hij op zoek naar de heilige, algemene, katholieke Kerk, de Kerk der eeuwen.

Als iemand vraagt naar zijn kerkgrip, zegt hij: "Kerkgrip? Wat is dat? Moet ik dat hebben dan? Mijn ziel groet allen die Sion niet gram zijn".

Kerkmuren verkrummen onder zijn kwinkslagen. Hij legt de wortels bloot. "Veel kerkscheuringen worden gerechtvaardigd met leerstukken, maar de wortel der verbittering zit in de kopstukken". Hij gruwet van het schelden uit ivoren torens van het hoogkerkelijk denken. Hij is door God geplaatst in de Oud Gereformeerde Gemeenten en heeft die ook hartelijk lief: "Dat is nog een beetje een rekverband en geen knelverband". Hij ijvert daarom ook niet voor een kerkverband dat feitelijk alleen maar een schande is. {Als het eigenzinnige ijver is}

Onophoudelijk probeert hij de werelden van Ledeboerianen, Kerstianen, Steenblokkianen, Presbyterianen en Puriteinen bijeen te brengen. De praktische bediening van het Woord staat centraal. Geen ijdel getheologiseer op de vierkante

centimeter over deelwaarheden, maar het levende Woord. Twee wegen: zonde en genade.

Overlijden

Diverse malen wordt hij geroepen bij ziek- en sterfbedden van Gods knechten. In 1957 houdt hij een rouwpreek voor ds. Blaak, in 1973 voor ds. Toes en in 1979 voor ds. Wiltink. In mei 1980 preekt hij op de begrafenis van ds. Gebraad.

In april 1981 gaat er een golf van ontroering door de herderloze schare van Krimpen, als hij de rouwdienst leidt van zijn zielenvriend "broer" Mieras. Veel van zijn oude vrienden worden ingezameld. Ook ds. Van der Poels krachten nemen af.

Vanuit het ziekenhuis in Bennekom zucht hij in augustus 1980: "Terwijl ik allengskens mag genezen, rijzen al weer bergen van bezwaren ten opzichte van het preken. Ik weet dat ik nog nooit een goede preek heb gedaan. Wie is tot deze dingen bekwaam?"

Na enige tijd elders verpleegd te zijn, wordt hij op 9 oktober 1981 van een gezegend ziekbed, in volle zekerheid des geloofs, opgenomen in de eeuwige heerlijkheid, om het loon van een getrouwe dienstknecht te ontvangen.

De laatste ogenblikken zei hij volgens een vriend: Ontbonden te zijn en met Christus te zijn, klonk van zijn sterven de lippen. Toen hij deze woorden sprak strekte hij zijn hand naar boven terwijl een hemelse glimlacht van zijn aangezicht straalde.

Ds. E. du Marchie van Voorthuysen deed nog een gebedje en eindigde: *En mij hiertoe door U bereid, opnemen in Uw heerlijkheid.*

"Toen blies hij de laatste adem uit. Er was schuim op zijn lippen. Zo is het gegaan."

Bij de begrafenis spreken ds. E. du Marchie van Voorthuysen en ds. M. van de Ketterij in het eigen kerkgebouw. Vijf andere predikanten in drie andere kerken. Op het kerkhof zijn zo'n vijfduizend mensen aanwezig, als ds. Smits Psalm 58 vers 7 laat zingen.

De volgende zondag spreekt ds. Du Marchie van Voorthuysen in Ede een rouwpreek uit over Deuteronomium 34 vers 5 en 6: *"Alzo stierf Mozes, de knecht des Heeren..."*

Mevr. Dankers-van der Poel: Ik heb heimwee naar zijn preken

De beminnelijke dominee van Ede. Door J. van 't Hul

WADDINXVEEN – "Als vader ons eens strafte, kwam hij even later zelf om vergeving vragen. Hij zei dan: "'t Is ook m'n eigen schuld. Je zou zo ondeugend niet wezen, als je zo'n vader niet had." Hij was een echte vader. Als we eens zorgen of problemen hadden, konden we ermee bij hem terecht."

Mevrouw J. Dankers-van der Poel te Waddinxveen beschrijft haar vader, ds. Joh. van der Poel, predikant van de Oud Gereformeerde Gemeenten, als een bij uitstek vriendelijk mens. "Vriendelijk voor iedereen, kerks of onkerks. Het was denk ik de liefde die hij uitstraalde die hem zo beminnelijk maakte. In Giessendam zeiden zelfs onkerkelijke mensen: "Als je aan Van der Poel komt, dan sla ik je voor de vlakte."

Bij begrafenissen vroegen politieagenten wel eens aan de begrafenisbedienaar: "Wie spreekt er?" Als het antwoord was: "Ds. Van der Poel", dan zeiden ze: "Dan gaan we luisteren."

Vader kon vaak heel stil zijn, zegt mevrouw Dankers. "Hij leidde een ernstig leven, leefde echt in het besef van een naderende eeuwigheid. Maar vader kon ook heel vrolijk zijn. Zelf zei hij een lacherige natuur te hebben. Zo collecteerde hij soms op catechisatie zelf, met zo'n lange stok, en maakte dan opmerkingen als: Ik voel het al, dit is een cent,

maar o, wacht, dat is een stuiver.”

Preken

"Vader kon verhalen vertellen als de beste. De geschiedenis van Jozef in de put kende natuurlijk iedereen. Maar als hij daarover vertelde op catechisatie, dan hing iedereen aan z'n lippen. Hij heeft ook eens gepreikt uit Jeremia, waarna een van onze kinderen thuis zei: "Pa, alsof Jeremia op de kansel stond.”

Maar ds. Van der Poel kon ook zeer moedeloos zijn. Dan kon hij schrijven: "Mijn werk is meest braken, kermen en schreeuwen. Zij die geen ambt hoeven te vervullen, worden voor veel ellende bewaard."

"Iedere preek woog hem als lood", zegt mevrouw Dankers. "Onder aan de kansel werd hij vaak bestreden. Daarvan vertelde hij eens dat dan de straatdeuntjes van vroeger terugkeerden in zijn gedachten. Maar op de kansel was hij het liefst, dan lag er soms een glans op zijn gezicht.

Vader heeft er altijd verdriet over gehad dat hij zo weinig studie had genoten. Op z'n rapporten wemelde het van de rode cijfers. Aan de ene kant zei hij: "Kennis maakt de mens maar opgeblazen, en dogmatiek zonder genade maakt mensen met een waterhoofd", maar dat nam niet weg dat hij ook lijden kon aan het gebrek aan een goede opleiding.

Er gaan wel veel verhalen dat vader zonder tekst naar de preekstoel ging, maar dat waren uitzonderingen. Hij bereidde zijn preken in de regel erg goed voor. Hij was 's morgens al om 4 uur op. Voor ons gevoel studeerde hij altijd, onderzocht hij bij dagen en bij nachten de Schrift; altijd zat hij te schrijven, dingen die niemand kon lezen. Zwanger was hij van iedere preek.”

Schuilings

Toen in 1936 ds. Van der Poels eerste echtgenote overleed, brak er voor het gezin een moeilijke tijd aan. Mevrouw Dankers: "Ook de oorlogsjaren waren niet gemakkelijk. Maar als vader dan nog maar bij ons was, dan voelden we ons veilig. We schuilden altijd bij hem. Als hij weg moest, gingen wij mee. Hij was een gewone vader, maar zijn geloof in de Heere heeft altijd indruk op ons gemaakt. Als vader ergens geloof voor had, meenden we, dan gebeurde 't ook. En als hij er geen geloof voor had, dan gebeurde het niet. Hij was helemaal geen waarzegger of zo, geen profeet, maar vader had wel een diep gevoel van dingen die zouden gebeuren. Zo'n aangebonden leven had hij. Goedbeschouwd liep hij altijd als een waterstroom Hem aan. En dat gaf aan ons gezinsleven een grote brok ernst.”

In zijn preken moest de dominee uit Ede nog wel eens op gang komen, herinnert schoonzoon K. Dankers zich. "Soms dacht je: Wat moet dit worden. Maar als na een minuut of tien de naam van Jezus viel, dan gebeurde het. Op zulke momenten dacht ik vaak aan opoe Van der Poel. Zij had, toen Johannes 5 jaar oud was, deze waarheid ontvangen: "Deze is mij een uitverkoren vat om Mijn Naam te dragen. "En als die ene Naam dan in de prediking meekwam, dan was hij als boven het stof verheven.”

"Hij kon op Goede Vrijdag zo diep spreken over Zijn Borg, over Zijn Middelaar, dat je hart zomaar naar Hem uitging. Ik heb daar nog heimwee naar, naar zulke diensten", zegt mevrouw Dankers.

Psalm 56

Ds. Van der Poel was iemand met een bijzonder charisma, met grote oratorische, soms zelfs literaire gaven, zegt K. Dankers. In zijn preken had hij een volstrekt eigen kleur, een origineel coloriet. Het was de stijl van invallen, woordspelingen en tegenstellingen.

Onbevangen smeedde hij naar believen nieuwe woorden en uitdrukkingen (kleinzaad, slecht/slim, de dag afleven). "Vader heeft eens gepreekt over Psalm 56, over de tranen die in Gods fles worden bewaard. De halve gemeente was in tranen, letterlijk. Vader preekte niet op iemands gemoed, hij deed het er niet om, maar hij kon wel mensen ontroeren. Je voelde als kind op zo'n moment: "Dit is niet zomaar een preek, hier gebeurt iets bijzonders." Maar hij kon ook zo preken dat er als het ware een glimlach door het kerkgebouw trok."

Op zondagavond was voor ds. Van der Poel de spanning even weg. Dan genoot hij van het gezin. "Broer Piet speelde orgel. En dan zei vader: Kinderen, zingen jullie nog eens over die pelgrim op aarde."

Kerkisme was ds. Van der Poel ten enen male vreemd. Hij zei: "Ik heb geen kerk. Wat moet ik met een kerk doen? Ik weet met mijzelf al geen raad. Nee, ik ben blij dat ik geen kerk heb. Maar het grootste, eeuwige wonder zal zijn als ik er een van die kerk mag zijn die door bloed gekocht en betaald is."

Mevrouw Dankers: "Z'n hart lag gedurende zijn gehele ambtsperiode bij de Oud Gereformeerde Gemeenten. Toch had hij daarbuiten vele vrienden, want hij had van de kerkmuren drempels gemaakt. Ds. W. C. Lamain was misschien wel z'n beste vriend. Als er weer eens post uit Amerika kwam, dan was hij zo blij. Dan zei hij: "Kijk, een briefje van broer Lamain. Een goede tijding uit een ver land is als een beker water op een dorstige ziel."

Moeder is nu 95, zegt mevrouw Dankers. "Ze heeft dit alles samen met vader afgeleefd. Vader hield veel van zijn kleinkinderen. Ze waren hem tot vreugde."

Dieren

Voor liefhebberijen gunde de oud gereformeerde dominee zich geen tijd. "Maar van dieren hield hij veel. Wat zou hij bij voorbeeld met de varkenspest begaan zijn geweest. Zelf had hij een afgerichte politiehond. Als vader thuiskwam, dan ging de preekjas uit, en was het eerst even stoeien met de hond. Ook hield hij van paarden. Vader wilde altijd met paarden begraven worden. Dat is ook gebeurd."

Mevrouw Dankers herinnert zich haar vader ook als een echt natuurmens. "Als het eens wekenlang geregend had, en het wilde maar niet droog worden, dan ging hij soms met de rug naar het raam zitten. Dan zei hij zacht: "Heere, ik kan het niet meer aanzien." Maar als de regenboog weer aan de wolken stond, dan sprong zijn hart op van vreugde. Vader hield veel van het koningshuis. In Vianen zag hij ooit de Koningin. Hij was er ontroerd van.

Eens zei iemand op gezelschap: "Dominee, geeft u nou eens een versje op." Toen zei hij: "Laten we dan het Wilhelmus maar zingen.""

OVERZICHT VAN DE VERDWENEN OEFENAARS

OUDE PADEN, 1 maart 2007, door H. Florijn

Het einde van een hulpambt

Hebt u er wel eens bij stilgestaan dat de oefenaar eigenlijk geheel uit het kerkelijke leven verdwenen is? Dat is een opmerkelijke ontwikkeling. Want laten we wel zijn: oefenaars hebben een enorme invloed gehad in de bevindelijke kerken.

Vandaar dat we ook in dit tweede artikel willen nagaan hoe dat gekomen is. Vorige keer ging het over de oefenaars en hun positie in de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland. Het bleek dat daar uiteindelijk geen plaats voor hen was. Nu richten we ons op de overige kerkverbanden behorend tot de gereformeerde gezindte. We beperken ons opnieuw tot de eerste helft van de twintigste eeuw.

Waar nodig, wordt bij de voorgeschiedenis stilgestaan.

De Christelijke Gereformeerde Kerken

De Christelijke Gereformeerde Kerken ontstonden in 1892. Ook in dit kerkverband kwam al spoedig "het ruime aanbod aan oefenaars en degenen die de kerken wilden dienen met het spreken van een stichtelijk woord" ter sprake. Al direct bepaalde de synode dat in geen geval een oefenaar voor mocht gaan die nog geen lid van de gemeenten was. Dat kwam dus hier, evenals in andere kerken, blijkbaar wel voor. Wel erkende de synode dat oefenaars voorzien konden in de prediking.

Toch was niet iedereen gelukkig met hun optreden en het was met name docent F.P.L.C. van Lingen, een van de oprichters van het kerkverband, die zich tegen het voorgaan van oefenaars verzette.

Hij vond het in 1898 niet eerlijk tegenover zijn studenten, die hard moesten studeren, terwijl men oefenaars zonder meer liet spreken. Van Lingen stelde zelfs voor om artikel 8 van de Dordtse Kerkenordening voor een bepaalde tijd buiten werking te stellen. De synode volgde hem daarin evenwel niet. In 1899 besloot zij dat degenen, die op grond van dit artikel 8 oefenaar wilden worden, eerst een examen moesten afleggen in allerlei vakken, tevens dat een onderzoek zou volgen naar roeping en genadestaat. Verder zou de persoon moeten preken in enige gemeenten, waarvan schriftelijk verslag aan de synode zou worden uitgebracht. Die zou vervolgens beslissen of er al dan niet toelating volgen zou.

Deze procedure heeft wel een rem gezet op het voorgaan van de oefenaars. Desondanks heeft ook dit kerkverband enkele personen gekend die hun hele leven geoefend hebben. De bekendste was waarschijnlijk wel **Willem Vermeer** (1837-1929). Hij werd geboren uit ongodsdienstige ouders. Na zijn bekering probeerde hij in Kampen een theologische opleiding te volgen maar geldgebrek werd er de oorzaak van dat hij die niet kon afronden. Door de classis Utrecht van de Christelijke Gereformeerde Kerk werd hem verlof gegeven om als oefenaar voor te gaan. Hij oefende in de gemeente te Culemborg en vanaf 1872 in Vianen. Later sloot Vermeer zich aan bij de Dolerenden, waar hij tot 1894 werkzaam was; in dat jaar ging hij over naar de Christelijke Gereformeerde Kerken waar hij gemeenten te Lisse en te Zeist diende.

Vermeer heeft zich met zijn oefenen overigens niet tot zijn kerk alleen beperkt, dat blijkt nog hieruit dat hij kort voor de eeuwwisseling in de kruisgemeente te Tricht

catechiseerde.

De Gereformeerde Gemeenten

In 1907 was een gedeelte van de Ledeboeriaanse gemeenten verenigd met de Gereformeerde Gemeenten, een kerkverband dat na 1869 onder leiding van de voormalige oefenaar **Elias Fransen** (1827-1898) tot stand gekomen was. Vooral in de Ledeboeriaanse gemeenten - die vaak ontstaan waren uit gezelschappen - waren oefenaars actief, maar hier was het in tegenstelling tot de afgescheidenen niet de regel geweest dat zij tenslotte als predikant bevestigd werden. Het kon wel, maar het aantal oefenaars bleef toch altijd groter dan dat van de predikanten.

Bij de Gereformeerde Gemeenten van ds. Fransen lag dat anders.

Daar werden de oefenaars wel min of meer gelijk gesteld met kandidaten, zij het dat het ook hier niet op problemen stuitte als een voorganger zijn hele leven oefende.

Het had er dan ook veel van weg dat de in 1907 (nu, in 2007, dus honderd jaar geleden) ontstane Gereformeerde Gemeenten mogelijkheden bieden zouden aan oefenaars. Bij de betreffende vereniging in 1907 waren als zodanig al werkzaam de Ledeboerianen **Cornelis de Jonge, Marinus Remijn en Hendrik Kieviet, uit de Gereformeerde Gemeenten Hendrik van Schothorst**. Maar De Jonge onttrok zich al snel aan het kerkverband om zich bij de afzijdig gebleven Oud Gereformeerden te voegen, Kieviet werd in 1909 predikant. Remijn en Van Schothorst zijn hun hele leven lang oefenaar gebleven.

De voormalige timmerman Marinus Remijn (1858-1937) die vanaf 1903 als zodanig was voorgegaan, diende van 1908 tot 1923 de gemeente te Krabbendijke en tot zijn sterven die van Oosterland.

De enige reden waarom hij geen predikant is geworden was volgens het "woord vooraf in een bundel met enige oefeningen omdat er "geen vrijmoedigheid was om hem toe te laten". Boer Van Schothorst (1865-1938) wilde de opleiding voor predikant niet wilde volgen.

Daarmee zijn beide oefenaars toch uitzonderingen geworden, want anderen zoals J. Fraanje, M. Hofman werden vroeg of laat wel predikant. Daaruit kan geconcludeerd worden dat het oefenaarschap in de Gereformeerde Gemeenten in Nederland steeds meer gelijkgesteld werd aan een proponentsschap.

Slechts een persoon bleef oefenaar uit vrije wil en wel **Leendert Wijting**. Hij begon er mee, met name in (vrije) Oud Gereformeerde gemeenten. Na bij de Federatie van Oud Gereformeerde Gemeenten aangesloten te zijn geweest, verenigde hij en zijn gemeente te Rijssen zich met de Gereformeerde Gemeenten. Aandrang op hem om tot de volle bediening van Woord en sacramenten gesteld te worden, had geen gevolg: hij wenste zijn werk op oude voet voort te zetten.

Er was dus in dit kerkverband sprake van een verandering ten aanzien van het verleden. Voor een belangrijk deel was dit het werk van ds. G. H. Kersten (ooit zelf begonnen als oefenaar in Meliskerke), een van de meest invloedrijke predikanten van de Gereformeerde Gemeenten. Want toen de classis Rotterdam op 29 juni 1911 besloten had dat in de toekomst "de gemeene geloovigen kunnen toegelaten worden tot het spreken van een stichtelijk woord in de wettige vergadering der gemeente", toonde hij aan dat oefenaars zoals Justus Vermeer dit in het verleden, in de zeventiende en achttiende eeuw, niet hadden mogen doen. Wel hadden ze gezelschappen geleid, maar in kerkdiensten waren ze volgens hem niet voorgegaan. Zijn argumenten waren blijkbaar overtuigend want op de synode van 20 en 21 mei 1913 werd tenslotte besloten om niet toe te laten dat allerlei sprekers in kerkdiensten voorgingen.

De synode meende dat "in ons Gereformeerde Kerkrecht, gegrond op Gods eeuwig Woord, voor zulk optreden in de gemeenten geen plaats is". Een toespraak van zo'n

oefenaar was volgens haar in wezen "een onambtelijk" voorgaan. Hiermee werden hun activiteiten in wezen afgesneden.

Evenals de Christelijke Gereformeerde Kerken gingen ook de Gereformeerde Gemeenten er steeds meer toe over om iemand die zich geroepen voelde te spreken op te leiden tot het ambt van predikant.

Opvallend is in dit verband de uitspraak van de classis 'Barneveld met betrekking tot oefenaar Van Schothorst. Toen deze in 1918 afscheid had genomen van de gemeente Westzaan teneinde weer landbouwer te worden en verder zonder vaste gemeente te oefenen, verklaarde men dat dit eigenlijk niet kon aangezien hij niet meer beschouwd werd "als oefenaar onder het oude Regime" (de situatie voor de vereniging van 1907, H. F.) maar als "Proponent naar de volle bediening".

De Oud Gereformeerde Gemeenten

De Oud Gereformeerde Gemeenten bestonden na 1907 vooral uit drie kerkverbanden, te weten de Oud Gereformeerde Gemeenten (met als predikant ds.

L. Boone), de Federatie van Oud Gereformeerde Gemeenten en de Bakkerianen. Twee daarvan hadden hun wortels in de Ledeboeriaanse traditie namelijk de Oud Gereformeerde Gemeenten en de Bakkerianen; de Federatie van Oud Gereformeerde Gemeenten werd in 1922 opgericht onder leiding van ds. C. de Jonge (evenals L. Boone als oefenaar begonnen). In dit laatste kerkverband zijn verscheidene oefenaars actief geweest zoals **A. Spijkhoven** en **C. den Hertog**. Zij werden aanvankelijk aangesteld op classisvergaderingen, totdat de procedure in 1926 op voorstel van Spijkhoven gewijzigd werd. Men besloot dat in het vervolg een kandidaat zich eerst bij zijn kerkenraad diende aan te melden, waarna een onderzoek kon plaatsvinden in aanwezigheid van een predikant.

Hun bevindingen zouden ze doorgeven aan een commissie bestaande uit drie leraars, twee oefenaars en twee ouderlingen; zij op hun beurt stelden de kandidaat voor aan de algemene vergadering. Bij een positief advies werd het de toekomstige oefenaar opgedragen om een proefpreek te houden en werd hij al dan niet toegelaten. Begeerde een van de gemeenten een oefenaar als predikant, dan werd dit ter kennis van de algemene vergadering gebracht, die doorgaans geen bezwaar maakte als hij tot het eigen kerkverband behoorde.

In de praktijk werd het oefenaarschap vaak een voorbereiding op het predikambt, maar dat hoefde niet zoals bij de al eerder genoemde Anthonie Spijkhoven te zien was. Het was dus bij de Federatie-gemeenten niet zo als bij de Gereformeerde Gemeenten dat de oefenaars als proponenten gezien werden, het bleef een aparte categorie van voorgangers.

Wat de Oud Gereformeerde Gemeenten betreft, op hun oprichtingsvergadering van 3 december 1907 werd besloten om alleen die oefenaars toe te laten die besliste meerderheid kregen. Dat zou moeten gebeuren "na onderzoek van leven, wandel en bekwaamheden en de roeping tot het werk na een biddend onderzoek en na menigmaal optreden". Deze oefenaars zouden gehouden zijn om tijdens hun voorgaan de psalmberijming van Datheen te gebruiken. Dat laatste was een belangrijke bepaling, want mede omdat de Gereformeerde Gemeenten deze psalmberijming niet verplicht hadden gesteld, was ds. Boone in 1907 niet met hen meegegaan.

De Oud Gereformeerde Gemeenten hebben duidelijk het positiefst tegenover de oefenaars gestaan, zij hielden in dit opzicht het meest de Ledeboeriaanse traditie vast. Zelden gebeurde het in dit kerkverband dat een oefenaar als predikant bevestigd werd, het is voor 1940 alleen W. H. Blaak overkomen. Dat was in de tijd dat de enige predikant ds. Boone in verband met ouderdom en een slechte gezondheid niet meer voor

kon gaan.

De bekendste oefenaars in de Oud Gereformeerde Gemeenten waren verder **E. J. Ariesen, P. Beekman, P. Kolijn en J. Vijverberg**. Wel werd ook hier het pad der gemeenten soms enige tijd gekruist door voorgangers die een tijdlang actief waren om zich vervolgens aan Vrije gemeenten te verbinden, waar ze al dan niet predikant werden.

De Bakkerianen vormden het kleinste verband van de drie. Zij waren in 1864 ontstaan doordat het Ledeboeriaanse kerkverband gescheurd was in een Dijke-aans gedeelte (onder Pieter van Dijke (1812-1883) en een Bakkeriaans

gedeelte (onder Daniël Bakker (1821-1885)). Het Bakkeriaanse gedeelte was het kleinste. Aangezien de eerste predikant Daniël Bakker destijds zelf als oefenaar door een andere oefenaar bevestigd was tot predikant, werd dit bij deze gemeenten regel.

Zelfs kende men hier het "ambt" van lerend diaken in plaats van lerend ouderling, aangezien Gerrit van der Garde (1853-1933) diaken was toen hij als spreker werd toegelaten. Van der Garde is de laatste predikant van de gemeenten geweest; gedurende de jaren 1924 tot 1928 werd hij bijgestaan door oefenaar **Gerrit Koeteuw** (1871-1951)- Maar toen deze bij ds. Boone probeerde toegelaten te worden, was het vertrouwen van de Bakkerianen in hem dermate geschokt, dat hij niet meer mocht voorgaan. Het Bakkeriaanse kerkverband ging rond 1945 teniet.

Vrije gemeenten

Minder is bekend over allerlei vrije gemeenten en degenen die daarin voorgingen. Toch lijkt het er veel op dat juist daar een groot potentieel aan oefenaars actief was. Zij, die bij andere kerken waren aangesloten, spraken er, maar men komt ook namen tegen van voorgangers die moeilijk te plaatsen zijn. De gang van zaken in enige willekeurige gemeenten toont dat aan. Zo was de gemeente van Den Helder in 1910 na conflicten zonder predikant komen te zitten. Er moesten andere voorgangers komen.

Aan een zekere C. Oosterwijk te Rotterdam werd door de kerkenraad om namen gevraagd en in een brief van 17 januari 1911 noemde hij naast predikanten de oefenaars C. de Jonge uit Den Haag, L. Wijting uit Rijssen, G. W. H. Eigeman uit Achterberg, H. J. Vaarties uit Dordrecht, W. Vermeer uit Zeist en later ook nog een zekere J. Smit uit Rotterdam. Daarmee waren oefenaars uit bijna alle kerkelijke richtingen vertegenwoordigd.

In een samenkomst te Bergambacht, die ontstaan was nadat in 1916 de Hervormde predikant D. Th. Keck en zijn kerkenraad uit hun ambt waren ontzet, liet de voormalig ouderling C. van der Graaf allerlei sprekers komen. Ook bij hem kwamen voorgangers uit verschillende kerkverbanden, het meest uit de Oud Gereformeerde Gemeenten.

Namen die we nog niet eerder tegengekomen zijn, waren die van G. Fransen te Vaassen, een zoon van Elias Fransen, de stichter van de Gereformeerde Gemeenten, N. van de Kraats te Apeldoorn, J. J. Otte te Rotterdam, A. Gh. J. Schepper te Amerongen en C. Waardenburg te "s-Gravenhage. Van de Kraats en Otte zijn later predikant geworden.

Een soortgelijk beeld vertoonde de vrije Oud Gereformeerde Gemeente te Doetinchem. Daar spraken naast predikanten van 1906 tot 1909: L. Wijting, J. Bisschop, J. Ponstein, een christelijk gereformeerd voorganger, en een zekere oefenaar Stuyvesant.

In de periode 1918 tot 1933 kwamen daar opnieuw Stuyvesant en L. Wijting en verder: G. Fransen, A. Spijkhoven, C. den Hertog, E. J. Ariesen, H. J. Grisnigt, H. Siegers, P. Beekman, E. Wijnne en W. van Dijk, opnieuw oefenaars uit alle kerkelijke richtingen, waarvan sommigen predikant geworden zijn; maar het is wel opvallend dat met het verstrijken van de tijd het Oud-gereformeerde aandeel is gaan overheersen. Bijna alle

uitgenodigden waren korter of langer die richting toegedaan. Dit hing natuurlijk samen met het feit dat rond die tijd oefenaars alleen nog in de Oud Gereformeerde Gemeenten een erkende positie hadden.

Het einde

Vele oefenaars uit de eerste helft van de twintigste eeuw hen waren gewetensvolle voorgangers, die trouw hun achterban bezochten, maar die zich niet beperkten tot één bepaald kerkverband. Hun invloed is groot geweest.

2. Uit het leven van Oefenaar Evert Jan Ariesen (1863-1965)¹

Evert Jan Ariesen was de zoon van Gerrit Arsiesen (1834-1866) en van Evertje Sukkel, 1838-1911.

Op 25-jarige leeftijd van de moeder werd Evert Jan geboren.

Hij is getrouwd met (1) Geertui Gaasbeek op 29 april 1897 te Veenendaal; hij was toen 33 jaar oud. Het echtpaar kreeg geen kinderen. Geertrui stierf 15 januari 1898.

Evert Jan hertrouwde met (2) Dirkje Bos op 18 september 1902 te Ede. Hij was toen 38 jaar oud.

Kind(eren):

1. Aalbert, werd 13 dagen oud; tweeling van:
2. Gerrit 1903-11 mei 1995. Getrouwd met Wilhelmaina Middelbmen. Het echtpaar kreeg elf kinderen

¹ **J. van Dam, *Komt, luistert toe I***, St. Philipsland 1981, blz. 157 enz.
Predikanten en Oefenaars, Biografisch woordenboek van de Kleine Kerkgeschiedenis

Deze Ariesen werd geboren op 20 dec. 1863 te Veenendaal, doch van zijn prille kinderjaren kunnen we eigenlijk alleen maar zeggen, dat zijn eigen vader stierf, toen Evert Jan nog maar een kleuter was. Zijn moeder was een vrouw die in beginsel wel een leven uit God had leren kennen, doch daarna weer in een weg van afwijking leefde. Die verachtering in de genade ging bij haar wel bijzonder ver, want ze hertrouwde met een zekere Veenendaal, een landbouwer, die echter ook een klein café'tje had.

Die Veenendaal ging wel gewoonte-getrouw zondagsmorgens naar de kerk, doch onderwijl moest z'n café wel openblijven.

Toen Evert Jan groot genoeg was, werd de zaak zo geregeld, dat hij zondagsmorgens altijd thuis was om de klanten te helpen en de ouders gingen altijd netjes naar de kerk. En als Veenendaal thuiskwam, was z'n eerste gang om met belangstelling in het geldlaadje te kijken, hoeveel er die morgen ontvangen was.

Dit ging jaren zo door, totdat Evert Jan dertig jaar was. Hij was toen nog ongetrouwd en steeds in het ouderlijk huis. Weer, als naar gewoonte op Gods Dag in het café bezig zijnde, werd het nu echter des Heeren tijd.

God had van eeuwigheid gedachten des vredes over hem gehad en het uurtje der minne kwam. Dan vindt God z'n volk vaak op plaatsen, waar ze niet moesten zijn. Zo was het ook hier. Terwijl twee mannen aan het biljarten waren, ging plotseling het licht op in zijn ziel. Hij kwam krachtdadig uit de duisternis tot het licht en hij werd er direct bij bepaald, dat het de Dag des Heeren was; dat hij die Dag tot hiertoe vreselijk en voortdurend ontheiligd had en dat hij daar een ontzettende straf op te wachten had. Daar werd hij bij aanvang reeds schuldenaar voor God, voor deze zonde en zag hij ook al zijn andere bedreven kwaad. Dit was zó krachtdadig en zó Goddelijk overtuigend, dat hij direct met de zonde brak. Hij gebod die twee bezoekers om op te houden met het biljarten en te vertrekken.

"Maar Evert", zeiden ze, "ben je nou gek? Dat is nog nooit gebeurd!"

"En toch moet het nu gebeuren" zei Ariesen, "want ik ben niet gek, maar ik ben nog nooit zo wijs geweest als nu, en omdat het Gods heilige Dag is, die jullie en ik ontheiligen en omdat we daar zeker een oordeel mee over onze ziel halen, daarom moeten jullie nu direct weg. De deur gaat op slot en de luiken dicht!"

Die mensen gingen weg en niet lang daarna kwamen zijn ouders thuis en vonden het vreemd, dat de luiken gesloten waren. Toen Ariesen hen binnenliet, liep zijn stiefvader naar de geldla, maar daar zat weinig in en het wonderlijkste was, dat hij er nooit iets van gezegd heeft. Wel werd er gevraagd hoe het toch kwam, dat de luiken dicht waren en de deur op slot.

Toen vertelde Ariesen wat hij ondervonden had en zei er ook bij, dat de deur zondags nooit meer open kwam voor zulke zaken. 't Is te begrijpen, dat zijn moeder bij deze opzienbarende verandering bij haar zoon, zeer beschaamd was en Gods Geest wrocht hierin mede; zij kreeg de schuld thuis van haar medewerken aan het kwaad in haar gezin en met een oprecht berouw mocht ze weerkeren tot God en mocht ook bij vernieuwing genade vinden in de ogen des Heeren.

Met Ariesen werkte de Heere door en van stap tot stap werd hij in een weg van vallen en opstaan gebracht aan de voeten van Hem die hem van eeuwigheid geliefd had.

Nu kwam er ten huize van Veenendaal altijd een eenvoudige godzalige man op vaste tijden met petroleum. Ariesen kreeg betrekking op deze man en tot zijn verwondering begon die man, toen hij weer met z'n olie kwam tegen hem te praten. Hoewel hij haast niets durfde te antwoorden vanwege het opzien tot die man, gaf hij tenslotte toch zoveel te kennen van zijn beleving, dat die petroleum-man alles begreep. Onderwijl kon Ariesen zelf er nog niets van maken.

Deze nieuwe vriend nodigde hem uit, om de volgende avond op een gezelschap te komen. Ariesen beloofde het niet, uit vreesachtigheid, maar inwendig trok het hem wel aan. Ariesen kende die mensen van dat gezelschap wel, ze waren net als die olieboer; die had aan hem gevraagd hoe hij gekomen was aan hetgeen hij besprak en dat zouden die andere bekeerde mensen ook wel gaan vragen. Toch ging hij er heen met hoop en vrees in zijn ziel, hoe het vallen zou.

Toen hij bij de eenvoudige woning kwam, zag hij 22 wit-geschuurde klompen staan en die behoorden aan elf kinderen Gods - dat wist hij - en hij gevoelde zo'n ontzag voor dat volk, dat de moed hem in de klompen zonk. Hij dacht: daar hoor ik niet bij en mogelijk is het aan die mensen al geopenbaard, dat ik een huichelaar ben! Zo keerde hij van die deur weer naar huis, vol gedachten - en bestrijdingen.

Toen Everts nieuwe vriend, dat petroleum-mannetje, de volgende dag aan hem vroeg waarom hij niet gekomen was, was het antwoord: "Och man, ik ben er wel geweest, maar toen ik die 22 klompen zag en er aan dacht, dat ze aan elf kinderen Gods behoorden, werd ik van binnen zo geteisterd, dat ik maar terugging."

"Wel Evert", zei die man, "wat hebben ze je dan toch te pakken gehad! Die mensen zijn allemaal mensen, die ook alleen maar van genade kunnen leven."

"En toch", zei Ariesen, "zijn het de heiligen der hoge plaatsen." Heel vriendelijk vroeg de olieboer of Evert de volgende week dan toch naar het gezelschap kwam. Hij is toen ook echt gegaan en vanaf die tijd is hij steeds bij Gods volk gekomen. Ook ging hij nu weer trouw ter kerk - de Herv. Kerk in Veenendaal - en niet lang daarna werd hij ook ouderling; dat is hij nog 25 jaar geweest.

Inmiddels was Ariesen getrouwd met een weduwe, die twee dochtertjes had. (Hij had echter wel gedachten over een andere vrouw gehad, maar die durfde hij niet te vragen). Zijn vrouw vreesde God, doch toen hij ongeveer anderhalf jaar met haar getrouwd was, werd zij ernstig ziek en terwijl zij getuigde van haar levendig geloof, ging zij in de eeuwige ruste.

Familie en vrienden kwamen hem condoleren en beklagen, daar hij nu zo spoedig weduwnaar was met twee kinderen en geen hulp meer in huis.

Ariesen vond echter, dat hij helemaal niet te beklagen was, want toen hij in de voorgaande nacht (dus terwijl zijn vrouw boven aarde stond) aan tafel zat, had het de Heere behaagd om met hem door te werken. Zoals hij vaak verteld heeft, werd hij daar gedagvaard voor de vierschaar van Gods heilig recht met deze woorden: "Komt, laat ons te samen richten." Hij was in die dagen ook met alles aan een einde gekomen. Geen beloften, geen waarheden en geen Jezus (waar hij toen toch al veel van ondervonden had) konden hem toen helpen. Er moest rechtspraak gehouden worden en er zou dus een rechtvaardig vonnis geveld worden. Alles ontzonk hem daar. Geen zucht bleef er over.

De Heere kwam hem nu over te buigen om in te vallen voor- en toe te stemmen in het vonnis, dat stond uitgesproken te worden. Hij werd het waardig, om voor eeuwig verstoten te worden en hij kreeg hier werkelijk Gods heilig recht en Zijn vlekkeloze deugden meer lief dan zijn eigen zaligheid. In dit "dood'lijkst tijdsgezicht" echter kwam de gezegende Tweede Persoon naar voren in Zijn hoedanigheid van de hemelse Advocaat om voor hem te pleiten en om God de Vader te wijzen op de losprijs, die Hij betaald had, ook voor deze zondaar.

De Vader nam genoegen in het offer van de Zoon en de Heilige Geest kwam het aan hem toe te passen. Zo was Ariesen dan gewassen en gereinigd door Hem, Die hem gekocht had van voor de grondlegging der wereld en hij kreeg kwijschelding van zijn zonden en schuld, zo volkomen, alsof hij ze nooit gedaan had, want ze werden geworpen in de zee van eeuwige vergetelheid. Nu was hij een heel ander mens

geworden en hij stond weer waarlijk vrij op de aarde.

Vele stormen zou hij hierna nog meemaken in de beoefening van dat leven. 't Is zelfs nog weleens zo ver met hem gekomen, dat hij aan het Godsbestaan twijfelde. We zullen daar nu echter niet verder op ingaan, doch willen ook nog iets mededelen betreffende zijn ambtelijke loopbaan.

Uit de notulen van de Herv. Gemeente te Veenendaal blijkt dat Ariesen op 11 dec. 1899 op een kerkenraadsvergadering onder leiding van ds G. Nijhuis gekozen werd tot ouderling.

Op 18 sept. 1902 hertrouwde Ariesen met Dirkje Bos.

In 1904 werd ds. M. Jongebreur te Jaarsveld beroepen te Veenendaal, welks beroep hij aannam. Of deze leraar ook echt begenadigd was kon Ariesen niet zeggen, doch Ariesen was ouderling bij hem en in dat ambt was hij ook zeer getrouw. Hij deed huisbezoeken, hij gaf catechisaties en daar zijn stichtelijke gaven weldra aan de dag kwamen en toenamen, liet de dominee hem ook begrafenissen leiden en ook wel huwelijken bevestigen, wanneer hijzelf weleens verhinderd was.

In die tijd kreeg Ariesen een waarheid, waar hij eerst geen weg mee wist: "Doe het werk van een evangelist, maak, dat men van uwen dienst ten volle verzekerd zij", 2 Tim. 4 : 5. Eerst meende hij, dat deze woorden zagen op zijn ouderlingschap, doch spoedig bleek, dat Gods weg nog anders zou zijn: hij moest gaan prediken.

Ariesen voelde zich dus ergens gedrongen om Gods Woord te verkondigen en in zijn oprechtheid had hij ds. Jongebreur ook wel wat verteld, van hetgeen er in hem omging, doch verder liet hij deze zaak aan God over en had niet het minste vermoeden van de weg, die in Gods raad voor hem bepaald was.

Nu gebeurde het in Gods voorzienigheid dat de dominee ziek werd. Hij riep toen Ariesen bij zich en vroeg hem of hij de eerstvolgende zondag een stichtelijk woord wilde spreken. Ariesen zei, dat hij dat niet kon, doch ds. Jongebreur wilde wel een handje helpen; hij had al een schets met een puntenverdeling enz., voor hem gemaakt. De leraar dacht dat het zo toch best wel zou gaan, doch Ariesen bleef weigeren: "Ik doe het niet hoor, ik zal wel een preekje lezen!"

Dezelfde avond echter werd hij Goddelijk vermaand met dezelfde woorden: *Doe het werk van een evangelist*, enz. Nu werd het een aangeboden zaak voor hem en tenslotte ging hij ingewonnen naar zijn leraar en zei, dat hij bereid was. Het preek- schetsje van de dominee wilde hij echter niet hebben. "Ik hoop dat de Heere Zelf er mij zal doorhelpen!"

't Werd zondagmorgen en zelfs toen hij al in de consistoriekamer was, wist hij nog niet waar hij over spreken moest. De voorlezer had al tevergeefs gevraagd welk hoofdstuk er gelezen moest worden, maar hij had al wel bekend gemaakt dat "de heer Ariesen" zou spreken. De kerkgangers hadden geen vermoeden wie dat nu toch was, want hij werd altijd "Evert Veenendaal" genoemd.

Juist toen het tijd werd om te beginnen, kwam God bij hem over en opende voor hem in een ogenblik de geschiedenis van Esther. Ariesen ging spreken over: *Wanneer ik dan omkome, zo kom ik om* (Esther 4 : 16).

De mensen waren stom verbaasd, toen "de heer Ariesen" hun eigen Evert Veenendaal, die al 25 jaar hun ouderling was, bleek te zijn. Ze keken naar hem alsof ze hem nog nooit gezien hadden. In het spreken mocht hij zich aan God overgeven en Die maakte het zeer wel met hem. Zo heeft hij daarna nog meerdere malen daar gesproken als de predikant er niet was.

In Overberg scheidde een groep mensen zich af waaronder ook de latere ds. Toes. Deze kwamen in 1918 samen in een schuur. Ariesen ging hier voor terwijl ds. G.J. Wolbers de sacramenten bediende. In 1919 werd Ariesen herkozen als ouderling te Veenendaal. Op 7 okt. 1920 overleed z'n tweede vrouw.

In Overberg kwamen bezwaren tegen hem. Hij bedankt als ouderling. Ds. Wolbers overleed in 1922. In Overberg vroeg men ds. Boone om voor te gaan.

Nu had Ariesen ds. Boone wel eens gehoord en ds. Boone hoorde van goede getuigen over Ariesen. Daar ds. Boone vaak van St. Philipsland weg was, vroeg hij nu ook aan Ariesen om eens een zondag op St. Philipsland te gaan preken.

Ariesen zag er tegenop als tegen een berg. Hij was nog nooit verder weg geweest als de directe omgeving, doch ds. Boone wist al zijn bezwaren op te lossen. De reis werd uitgestippeld over, Utrecht en Rotterdam "over de Leeuwenbrug, daar moet je tussen twee leeuwen door, maar daar hoeft je niet bang voor te zijn; die doen je niks, want ze liggen aan de ketting." enz.

In St. Philipsland moest hij drie keer preken op die zondag, doch, hoezeer hij er ook tegenop gezien had: de Heere gaf hem met veel opening te spreken.

Op de Algemene vergadering van 21 mei 1924 gehouden te Nieuw Beierland kreeg hij toestemming om dat jaar voor te gaan, om dan tijdens de volgende vergadering nader onderzocht te worden.

Sindsdien preekte hij steeds in de "Boone-gemeenten" en in allerlei vrije gemeenten, waar hij maar gevraagd werd. Toen ds. Boone ziek werd, heeft hij ook nog wel aan Ariesen gevraagd of hij hem wilde opvolgen, doch Ariesen weigerde, omdat hij geen roeping voor leraar had. Boone stierf in 1935. Op 70 jarige leeftijd vertrok hij uit Overberg en leidde een teruggetrokken leven op zijn boerderij.

Toen hij reeds 92 jaar was, sprak hij nog eens in de Vrije Oud Geref. Gemeente van ds. Woudwijk te Rotterdam en in diezelfde tijd ook nog eens in de Geref. Gem. te Alblasterdam (waar toen ds. v.d. Ketterij stond).

Ariesen is na de dood van zijn eerste vrouw hertrouwd, en wel met de vrouw, die hij het eerst begeerd had. Dit was ook een godvrezende vrouw en zij kregen nog een tweeling, twee jongens. Eén van deze jongens stierf op 7-jarige leeftijd.

In de oorlogsjaren van 1940 werd zijn boerderij door de Duitsers afgebroken en kwam hij dus met het gezin van zijn zoon op de puinhopen te zitten.

De burgemeester kwam vragen, waarmee hij hen mocht helpen, doch Ariesen zei dat het niet hoefde, omdat hij het met God eens

was geworden, daar hij wist om wiens schuld en afmakingen hen dit overkomen was. "En burgemeester", zei hij, "die God is vanmorgen al bij mij geweest met de belofte dat in het huis Zijns Vaders vele woningen zijn en dat er één van eeuwigheid reeds voor mij bestemd is". Hij zei ook te geloven, dat de Heere het in de tijd wel zou maken. Na een ernstige waarschuwing ging de burgemeester heen en de boerderij is weer opgebouwd.

De laatste drie jaren van zijn leven was Ariesen eigenlijk kinds. We hebben eens gehoord, dat Ariesen in zijn leven ook eens de belofte kreeg uit Ps. 91 : 16: "Ik zal hem met langheid der dagen verzadigen, en Ik zal hem Mijn heil doen zien." Dit is letterlijk vervuld, want, geboren te Veenendaal 20 dec. 1863, is hij overleden te Houten in april 1965, dus ruim 101 jaar oud.

Wij vinden het ook aardig en betekenisvol, dat Ariesen ook kennelijk nooit over de verbreking Jozefs, over onze kerk-schuld heen heeft kunnen stappen, want hoeveel hij

ook in allerlei kerkjes sprak, hij bleef lidmaat van de Herv. Kerk.

Hij zal wel als een echte Ledeboeriaan het verbond oneindig veel hoger dan het verband gesteld hebben.

In dat zoutverbond is hij dan ook gestorven en de eeuwige rust ingegaan. Hij is begraven te Veenendaal door ds. S. de Jong, toentertijd Herv. predikant te Houten.

3. Uit het leven van Oefenaar Cornelis Spreeuwenberg (1881-1940)²

Pieter Spreeuwenberg 1856-1917 was de vader van Cornelis Spreeuwenberg. Hij was 24 jaar bij zijn geboorte. Hij trouwde met Johanna Vink te Rotterdam, 21 jaar oud.

Cornelis Spreeuwenberg 1881-1940, trouwde in 1902 met Maria Clazina Bout, 1883-1859.

Kinderen: "Er zijn totaal 15 kinderen geweest en verschillenden hebben zich later nog wel volwassen in de Ned. Herv. Kerk laten dopen en dan was vader Spreeuwenberg er ook wel bij aanwezig.

Jan (ging naar Indië)

Cornelia Spreeuwenberg 1917-1994

Cornelis Spreeuwenberg werd geboren op 24 februari 1881 in een zeer armoedig groot gezin in een geringe buurt (genaamd "het Achterklooster") in de binnenstad van Rotterdam. Zijn vader, een bekwame timmerman, was van roomse afkomst, doch zijn moeder beslist niet. Spreeuwenbergs moeder had namelijk een godzalige moeder en die was er met haar man ook geheel op tegen geweest, dat hun dochter met die roomse jongeman trouwde; doch 't was gebeurd.

In het ouderlijk gezin had Cornelis als kind een droevig leven, want door het drankmisbruik van de vader was er veel gebrek. Zo zal die vader ook door zijn gedrag maar weinig beleid in het gezin gehad hebben en aldus kon moeder Spreeuwenberg haar kinderen wel in de Hervormde Kerk laten dopen.

In armoede en ontbering nam Kees nogal eens de toevlucht tot z'n grootmoeder en die onderwees hem troostrijk "dat hij al zijn zorgen aan de Heere mocht voorleggen."

Hij moet toen ook wel opmerkelijke dingen in zijn kinderleven gehad hebben, zoals op een dag, toen hij naar school moest zonder de stuiver schoolgeld, die er toch moest zijn. Hij werd teruggestuurd, maar terwijl hij onderweg ergens tegenaan schopte, zag hij plotseling een stuiver op straat liggen en zo kon hij toch weer naar school. Het vertroostende onderwijs van die ene grootmoeder is hem altijd bijgebleven en daar sprak hij later ook nog vaak over.

Mogelijk was die grootmoeder reeds overleden toen Spreeuwenberg op 18-jarige leeftijd socialist was, maar nu herhaalde de geschiedenis zich in die zin, dat Spreeuwenberg Maria Klazina Bout ten huwelijk vroeg en dat meisje was uit een zeer nette familie. Haar vader was ouderling geweest in de Hervormde Kerk en haar moeder en nog enige anderen in die familie vreesden de Heere. Zo was begrijpelijkerwijze die fam. Bout er ook weer sterk op tegen dat hun zuster (moeder was reeds overleden) met een socialistische timmerman trouwde.

Zo was dus de jonge Kees Spreeuwenberg tot zijn achttiende jaar opgegroeid aan het einde der negentiende eeuw in Rotterdam en hoewel de Heere "veel volk in deze stad had" was hij toch "zonder Christus, vervreemd van het burgerschap Israëls, enz., zonder God in de wereld." Ook in zijn jongelingsjaren had hij het niet breed en daar hij als aankomende timmerman met een helder verstand ook al spoedig over de vele misstanden nadacht, viel hij, mede door al de praat, die hij om zich heen hoorde, het socialisme toe.

Volgens een bepaalde overlevering zat Spreeuwenberg eens op een zondag te vissen en

² J. van Dam, *Komt, luistert toe IV*, St. Philipsland 1981, blz. 11 enz.

Predikanten en Oefenaars, Biografisch woordenboek van de Kleine Kerkgeschiedenis

toen kwam er toch wel op een voor hem totaal onverklaarbare wijze in zijn hart, dat het toch Gods dag was en dat hij dus zondigde, door op die dag te doen, waarin hij lust had. Maar blijkbaar kon hij over die "neep in zijn consciëntie" wel weer heenkomen, maar bij de volgende keer "toen God zijn levenspad kruiste" kon dat beslist niet meer.

De negentiger jaren van de vorige eeuw waren sociaal- economisch heel moeilijk en onrustig; er was veel werkloosheid en armoede. In die tijd waren er ook stakingen en de jonge Spreeuwenberg deed dapper mee. Er werd een bijeenkomst gehouden waar vele honderden stakers werden toegesproken door hun voormannen en terwijl Spreeuwenberg achterin zat, waren er dingen, die hij heel duidelijk voor zich zag en waarvan hij vond, dat de stakingsleiders dat toch duidelijker moesten zeggen. Hij was niet verlegen en vol vuur ging hij staan en liep door die grote zaal naar het podium: "Hij zou het eens even duidelijker gaan zeggen!"

Maar voordat hij bij het spreekgestoelte kwam, geschiedde daar met hem hetzelfde als met de jongeling Saulus, op weg naar Damascus: "Hem omscheen snellijk een licht van den hemel" enz. en daar zag de jonge Kees Spreeuwenberg, dat hij tegen God gezondigd had, met al die mannen in die zaal was hij aan het strijden geweest voor "de rechten van de mens", maar nu stond hij voor het recht van God en daar had hij geen bestaan meer. Hij was neergeveld en dat moet zó uitermate krachtdadig geweest zijn en vanaf datzelfde ogenblik was zijn leven ook zo radicaal veranderd, dat hij die grote ommekeer later in zijn preken vaak vergeleek met de uitleiding van Israël uit Egypte. Die waren in de maand Abib "door een sterke hand en een uitgestrekte arm" uitgeleid en daarom zei hij later vaak uit de grond van z'n hart: "gedenk aan de maand Abib!"

Direct verliet hij die stakingsbijeenkomst; volgens sommigen was hij met de grootste snelheid over de daken die zaal ontvlucht. Wellicht was die zaal op een verdieping gelegen en was de dichtstbijzijnde deur een nooduitgang met een brandtrap.

De bovenstaande krachtdadige omkering moet plaatsgehad hebben, toen Spreeuwenberg 18 jaar was (dus in 1899) en vanaf dat moment heeft hij blijkbaar enkele jaren als een ongelukkig mens voortgeleefd. Totdat "het Gode behaagde om Zijn Zoon in hem te openbaren" en hij door het geloof in waarheid mocht leren kennen de vrede, die alle verstand te boven gaat.

Men vertelde ons ook, dat hij in die tijd (rond zijn 20ste jaar) belijdenis deed in de Nederlands Hervormde Kerk en dat, tot blijdschap van zijn schoonfamilie, zijn huwelijk ook kerkelijk werd bevestigd. In die dagen moet hij ook veel achting voor- en omgang gehad hebben met ds. Van Dorp.

Nu heeft de bekering van Spreeuwenberg reeds zo lang geleden plaats gehad, dat de overlevering daarvan maar heel vaag en gering is, maar gelukkig ontvingen wij van een dochter van hem een bundel getypte vellen, waarop Spreeuwenberg zelf 't een en ander heeft vastgelegd. In die bundel is nogal tamelijk veel (zoals wij dat noemen) in kreupelrijm.

Er is ook een allegorisch stuk bij over vijf zieken (dat lijkt wel veel op het werk van zijn goede vriend Pleun Klein), een zeer goede verhandeling over de rechtvaardigmaking, nog een samenspraak en ook enkele brieven. Er is ook een stuk op rijm bij, dat Spreeuwenberg schreef in 1932, toen hij 30 jaar getrouwd was.

Hij is getrouwd op 26 november 1902 op 21- jarige leeftijd, terwijl zijn vrouw 19 was en nu mocht hij na 30 jaar eens omzien op de weg, waarlangs de Heere hem geleid had. We krijgen uit dit stuk de indruk, dat hij in een van de eerste jaren van zijn huwelijk de grote weldaad van de vergeving zijner zonden heeft mogen ontvangen en zoals dat ook bij al Gods volk is, heeft dat grote voorrecht zijn hart zo ingenomen, dat die zaak een

groot gedeelte van dat rijmstuk inneemt. Uit dit "verhaal op rijm" blijkt dus niet alleen de grote genade, die hem te beurt was gevallen, maar men ziet er ook wel in, dat Spreeuwenberg weinig schoolonderwijs had genoten. 't Is dus wel wat kreupel, maar dat gelieve men in liefde over het hoofd te zien.

Spreeuwenberg woonde na zijn huwelijk aan de Waterloostraat 37 in Kralingen en toen hij nog in z'n ongeluk liep had hij zelf die huizen helpen bouwen; toen had hij de balken wel natgemaakt met z'n tranen wegens het gemis van God, dat hij toen inleefde; het huis staat er nog. In diezelfde tijd is hij in het maatschappelijke leven ook als timmerman eigen baas geworden. Hij had een werkplaats bij zijn huis, maar later was het een loodsje aan het "Laantje van Nooitgedacht." Over het bouwen van die loods lazen we ook een stuk op rijm; de zakelijke inhoud is niet erg duidelijk, maar de voorzienigheid Gods werd bij dat alles ook wel wonderlijk ondervonden. Het was een arme tijd en daar er spoedig een groot gezin was, waren er ook vele zorgen.

Het tweede kind was een meisje, dat slechts vijf jaar is geworden, maar toen dat kind stierf, mocht Spreeuwenberg vast geloven, dat het eeuwig bij God was. Hij ging het alleen begraven en daar hij een gevoelige man was, stond hij in z'n eentje bij haar grafje te zingen: "Maar 't vrome volk in U verheugd, zal huppelen van zielevreugd, enz." en daarop kwamen andere kinderen Gods vertellen, dat ze ook mochten geloven, dat dit kind naar de hemel was.

Er werd nog eens een kind geboren, zijn zoon Jan, en in die dagen was er echt gebrek. Spreeuwenberg en z'n vrouw wisten echt niet, hoe ze 't een en ander moesten betalen. Nu had hij altijd zeer goede vriendschap met twee broers in Kralingen, genaamd Madern, beide mannen die een nabij leven hadden in de vreze Gods. Toen dan die Jan geboren was of misschien een uurtje later, belde er een keurige dame aan en die zei, dat ze gehoord had, dat er een kind geboren was. Ze was hartelijk belangstellend en vroeg, of ze het kindje ook even mocht vasthouden. Dat gebeurde en toen het kind weer in de wieg lag en die onbekende dame weer weg was, zag Spreeuwenberg, dat hij in elk handje een briefje van tien gulden had. De Hervormde dominee kwam ook op kraambezoek en daar hij zelf kinderloos was en zag, dat deze Jan werkelijk een bijzonder knap kind was, zei hij: "Dat kind moest je maar aan mij geven!" Daar wilden de ouders natuurlijk niet van horen, maar daarna kwam één van die gebroeders Madern in dat gesprek ertussen en met de grootste ernst zei deze: "Ik zal je eens wat anders vertellen. Kees, ik weet niet, of jij het zult meemaken en Marie, 'k weet ook niet of jij het beleeft, maar als je nog wat tijd van leven mag hebben, dan zul je van deze jongen nog erg veel verdriet ondervinden!"

Die Madern zag dat reeds door het geloof en dat is ook echt gebeurd; die zoon Jan heeft zich in alle kwaad begeven en ging later als koloniaal naar Indië, waar hij ook gestorven is. Er waren nog wel enige kinderen, waar het echtpaar Spreeuwenberg verdriet van had, maar gelukkig ook wel anderen.

Het kerkelijk leven van Spreeuwenberg was niet ordelijk. Het doet ons denken aan hetgeen Kohlbrugge aan een vriend in ons land schreef. Die was dus tegen de formatie van afgescheiden kerken, maar hij schreef, dat, als hij in Holland moest kerken, hij dan toch maar weide zou zoeken voor z'n ziel, waar het gras groen was. Hij had een grote vriendenkring en daar waren vele Godzaligen bij. Hij was een profetisch, een gedreven man en dat was volkomen echt. Hij had eigenlijk ook niet in enig kerkelijk leven ingepast kunnen worden. Een altaar, waar geen houwijzer over verheven was. Hij werd door de Geest geleid en de liefde tot Gods eer dreef hem. Hij leidde veel gezelschappen

en daar hingen de mensen vaak aan zijn lippen en dat was dan niet alleen tot stichting, onderwijzing en vertroosting, maar het is bekend, dat hij voor vele zielen, als middel in Gods hand, tot een eeuwige zegen heeft mogen zijn. Dat waren de echte "bedroefden om der bijeenkomsten wil" en die werden toch door God verzameld. (Zefanja 3 : 18)

Zijn gezelschappen hadden iets van de spelonk van Adullam: alle man, wiens ziel bitterlijk bedroefd was, vergaderde tot hem en "hij werd tot overste over hen." Evenals ds. Hendrik Stam en Plein Klein en velen van dat oude volk, bleef Spreeuwenberg er zonder enige twijfel bij, dat "we horen in de Hervormde Kerk." Ds. Stam was een gezalfde knecht en Spreeuwenberg hoorde hem in de week in een zaal in de stad, maar op zondag liep hij ook wel naar Capelle aan de IJssel om ds. Stam daar te horen.

Als Spreeuwenberg naar Capelle liep, dan passeerde hij een café, waar de caféhouder juist op zo'n zondagmorgen buiten stond. Spreeuwenberg sprak die man aan met grote vrijmoedigheid en bewogenheid over zijn arme ziel en "de Geest wrocht mede" en die man werd waarachtig tot God bekeerd. Hij heette **Gerrit Deelen** en die Deelen was verder met een hechte band van liefde aan Spreeuwenberg verbonden, want dan is het toch altijd, zoals Smytegelt zegt: "Zij hebben een bijzondere liefde tot diegenen, die voor hen een middeltje in Gods hand mochten zijn."

Nu vernamen wij (uit zeer betrouwbare bron) over de bekering van die Gerrit Deelen echter nog een andere lezing en die willen wij eerlijkheidshalve ook gaarne doorgeven. Volgens dat verhaal werd er op een dag aan ds. Stam van de hemel geopenbaard, dat er een kind in Sion was geboren. Hij wist echter beslist niet welk mens dat oneindige voorrecht in die dagen te beurt was gevallen; 't was in dat geval dus niet in zijn eigen gemeente. Hij hoorde echter al gauw een gerucht, dat er bij de herbergier, Gerrit Deelen, dus mensen die geheel in de wereld leefden, een meisje van dertien jaar doodziek lag en men vertelde ook van dat kind, welke uitlatingen zij gedaan had. Dit sloeg aan bij Stam en hij ging er naar toe. Er waren er onder zijn mensen ook nog wel, die het maar vreemd vonden, dat Stam daar binnenging, (Lucas 19 : 7) maar Stam deed niet anders als zijn Meester (Johannes 4 : 4) en hoorde van dat stervende kind, hoe God in dat gezin vrijmachtige genade had verheerlijkt. Hij mocht voor dat kind nog tot troost en onderwijzing zijn en toen dat meisje zalig was heengegaan verzocht de familie aan Stam om hun dochttertje te begraven.

Zoals wij nu vernamen, was dit sterven eigenlijk het middel in Gods hand, waardoor die vader Gerrit Deelen tot verandering kwam. Die man was toen reeds 48 jaar.

In elk geval is die Deelen zeer begenadigd. In het gewone leven was hij verder tuinder en had veel armoede. Maar geestelijk werd hij zo diep ingeleid in de verborgenheden van Gods Koninkrijk, dat Pleun Klein van hem betuigde, *dat Deelen nog iets had, dat hijzelf toch niet kende*. Deze Deelen is ook altijd een nauwe vriend van Spreeuwenberg gebleven.

Spreeuwenberg liet zijn oudste kinderen bij ds. Stam dopen. Later had hij weer zoveel strijd in zijn ziel en smart over de verbrokenheid der Kerk, dat hij verschillende kinderen niet liet dopen. Dat was wel een nalaten, maar zeker geen verachting van het sacrament. Er zijn totaal 15 kinderen geweest en verschillenden hebben zich later nog wel volwassen in de Ned. Herv. Kerk laten dopen en dan was vader Spreeuwenberg er ook wel bij aanwezig.

Ds. Hendrik Stam bediende te Capelle het Heilig Avondmaal en Spreeuwenberg zat vol bestrijding achterin de kerk; hij kon maar niet aangaan, zozeer had het ongeloof de overhand. Ds. Stam nodigde en Gods volk kwam tot de dis des Verbonds, maar die man Gods kon niet beginnen met de bediening. Hij voelde in z'n ziel, dat er één ontbrak en

toen hij nog eens onderzoekend rondkeek zag hij Spreeuwenberg en zei: "Er zit daar achterin nog een man en die moet ook komen!" Toen kon Spreeuwenberg niet meer blijven zitten, de strik brak los en hij werd vrij en de Koning was waarlijk in het midden.

In het begin van de Eerste Wereldoorlog, dus in 1914 of 1915, werd Spreeuwenberg door God bepaald bij de droevige staat van Gods Kerk in Nederland en in het bijzonder zag hij, welk een verwoesting er over de Nederlands Hervormde Kerk was gekomen, "ons heilig en ons heerlijk huis, waarin onze vaders U loofden". (Jesaja 64 : 11) Hierover was hij drie dagen lang vervuld met smart en worstelende voor God over de verbreking Jozefs. Hetgeen de Heere hem toonde, moet hem wel met verbijstering hebben aangegrepen en dat is van blijvende betekenis geweest in zijn verdere leven.

Wij hebben van deze zielservaring van Spreeuwenberg geen uitvoerige en nauwkeurige beschrijving, maar uit hetgeen we hierover wel lazen en mondeling vernamen, hebben we begrepen, dat daarmee verbonden was de gedachte, een verlangen en een zekere bereidheid uit liefde tot Gods Kerk, om nog mede werkzaam te zijn onder het oordeel tot behoud van zielen en tot verheerlijking Gods. Wellicht was er iets in (daar doet het ons aan denken) van hetgeen we lezen in Jesaja's roeping: "Wien zal Ik zenden?" Toen zei ik: "Zie, hier ben ik, zend mij henen!"

In alle geval is vanaf die dagen in het hart van Spreeuwenberg gebleven een zekere drang, soms een verlangen en een uitzien om nog dienstbaar te zijn voor Gods Kerk en daarbij was zijn hart eigenlijk ook vooral bewogen ten aanzien van de Nederlands Hervormde Kerk. Met deze aandrang, dat gevoel van een roeping, heeft hij daarop nog 16 of 17 jaar gelopen, wachtende op Gods tijd.

Onderwijl heeft Spreeuwenberg nooit stilgezeten, maar als een particulier christen verkondigde hij de deugden Desgenen, Die hem uit de duisternis getrokken had. Daartoe kwam hij, in Gods voorzienigheid, veel op gezelschappen en spoedig viel hij daar op als een geoefend christen, die bekwaam was om zielen te leiden. Zo was hij op gezelschappen, niet alleen in zijn eigen woning in Kralingen, maar ook bij vrienden in Rotterdam, te St. Philipsland en op nog verschillende andere plaatsen. Mede door de nauwe banden, die hij altijd had met ds. Blaak en Pleun Klein, waren hun vrienden ook zijn vrienden en zo had hij ook veel omgang met het volk des Heeren in de Hoekse Waard.

Vaak was Spreeuwenberg te vinden in gezelschap ten huize van Willem de Bruin') in Goudswaard. Daar praatte men niet over kerken en dominees, maar over geestelijke zaken. Daar trachtte men het rijk van de satan afbreuk te doen en Gods Kerk werd gebouwd in het allerheiligst geloof. Dan logeerde Spreeuwenberg daar enige dagen en was er ook weleens de zondag over. Zo zou hij eens op een zondagmorgen beginnen in een kamer vol met mensen, toen men ineens in het achterhuis een vreselijk tumult hoorde. Willem de Bruin stond op en zei: "Er komt zeker nog meer volk!" Maar Spreeuwenberg had veel ervaring met de listen van de satan en zei: "Willem, blijf maar hier; want ik wist wel, dat hij me achterna zou komen!" De duivel was vergramd over dat gezelschap, omdat daar zijn rijk werd aangetast en daarom trachtte hij hen vrees aan te jagen.

Spreeuwenberg was ook een fijngevoelig mens met veel liefde en gevoel voor de natuur en zoals we dat van meerderen van het oude geoefende volk hebben gehoord, had hij er ook kennis aan, dat "het ganse schepsel tezamen zucht en tezamen als in barensnood is tot nu toe". (Romeinen 8 : 22) Hij wist natuurlijk wel, dat de dieren geen ziel hebben voor de eeuwigheid, maar hij wist ook, dat die schepselen leden om de zonden van de

mens.

Zo liep hij eens bij Goudswaard, op weg naar het gezelschap en daar kwam hij langs een weiland, waar veel vogels bijeen waren. Op een wonderlijke wijze voelde hij zich toen gedrongen, om tot die vogels te spreken en dat deed hij ook. Terwijl hij sprak kwamen er heel opmerkelijk nog hele zwermen van allerlei vogels bij en die streken allemaal voor hem neer. Ik denk, dat hij maar zeer stamelend heeft kunnen uitdrukken wat er in zijn hart omging, maar wij denken, dat Spreeuwenberg daar een voorsmaak had van de heerlijkheid op de nieuwe aarde, wanneer het aardrijk niet meer vervloekt zal zijn vanwege de zonde en de wolf met het lam zal verkeren. (Jesaja 65 : 25) 't Was, alsof hij even kerk hield met die schepselen en toen hij zijn gevoelens had uitgesproken, zei hij: "Nou, gaan jullie nu allemaal maar weer weg, want ik ga ook weg; ik ga naar het volk en daar gaan we praten over hetgeen God ons door Zijn Woord en Geest heeft geleerd en dat zijn toch zaken, waar jullie geen kennis van hebben!" Na deze woorden, was het echt alsof die "kerk" uitging: ineens vlogen alle vogels weer weg.

Nu behoorden die vrienden van Spreeuwenberg in de Hoekse Waard wel meest tot de "Boone-gemeenten" en met die mensen kende hij dus "de gemeenschap der heiligen." Nu geviel het eens, dat ds. Boone in Nieuw-Beijerland het Heilig Avondmaal zou houden en toen Spreeuwenberg dat gehoord had, kreeg hij begeerte om met dat volk de dood des Heeren te verkondigen. Hij was gewoon thuis in Kralingen, maar hoe meer die zondag naderde, hoe meer Spreeuwenberg ook verlangde naar die gemeenschap met dat volk, dat hij liefhad. 't Werd zaterdagmiddag er hij liep maar te tobben, maar hij had er tegen niemand iets over gezegd. Zijn goede vriend Madern kreeg het echter wel in de gaten en zei: "Kees, jij loopt ergens mee, is 't niet waar?" Hij antwoordde: "Ik ergens mee lopen, hoe kom je daarbij?"

"Ja, Kees, er is wel iets en ik weet ook wat het is!"

"Hoe wou jij dat nou weten?"

"Kees, ik zal het je zeggen en dan geef ik je nog raad ook! Jij loopt er over te tobben, dat je graag wil deelnemen aan de bediening bij ds. Boone in Nieuw-Beijerland. En als dat nu de begeerte van je hart is, dan moet je die begeerte ook opvolgen. Weet je wat je nou moet doen? Nou moet je vanavond het gezelschap een uur vroeger beëindigen - je zegt het maar tegen de mensen - en dan ga je vroeg naar bed; dan heb je toch nog wat nachtrust gehad voordat je van huis gaat, want dan zul je toch wel om een uur of drie vannacht van huis moeten!"

Spreeuwenberg was verwonderd, dat Madern zo precies wist, wat er in zijn hart leefde en hij bekende, dat het echt zo was en hij volgde die raad ook op. Op zaterdagavond had hij toen altijd gezelschap in zijn eigen huis, maar dat hield hij nu korter en in de nacht ging hij lopen: over de Maasbruggen, over de Barendrechtse brug, de Hoekse Waard door en tegen kerktijd was hij bij Gods volk. Ds. Boone kwam naar hem toe en gaf hem de hand: "Zo Kees, ben je er ook! We hebben je verwacht!"

Het werd een gezegend Avondmaal. De Heere vervulde (Psalm 65) dat hij mocht "naderen om te wonen in Uw voorhoven; wij zullen verzadigd worden met het goede van Uw huis, met het heilige van Uw paleis" en "Gij bezoekt het land, en hebbende het begerig gemaakt, verrijkt Gij het grotelijks; de rivier Gods is vol water."

Eén van de plaatsen, waar Spreeuwenberg ook wel "gezelschappelijk" sprak was bij een familie Brokking bij Jaarsveld; die hadden een graanbedrijf en zij vroegen Spreeuwenberg om in hun zaak timmerkarweitjes te doen. Spreeuwenberg bleef daar dan de hele week en dat vonden die mensen prachtig, want zijn avondgesprekken vonden ze zo aangenaam, dat ze soms maar weer timmerwerk opzochten, om hem nog

weer langer bij zich te kunnen houden.

Spreeuwenberg had dus veel vrienden onder het volk, dat te Capelle aan de IJssel onder ds. Stam gekerkt had. Ds. Smits heeft daar in die kring ook zijn vrouw gevonden en zo heeft ds. Smits in zijn jonge jaren Spreeuwenberg goed gekend. Toen ds. Smits trouwde (in 1930), was Spreeuwenberg ook als gast op de bruiloft aanwezig en ds. Smits is verschillende malen bij Spreeuwenberg thuis geweest.

Gods volk heeft een leven van wisselingen; daar kunnen we in de psalmen voortdurend van lezen. Droefheid, als God Zijn aangezicht verbergt, maar ook weer grote blijdschap als Hij daarna Zijn aanschijn doet lichten. David zegt: "Want een ogenblik is er in Zijn toom, maar een leven in Zijn goedgunstigheid; des avonds vernacht het geweest, maar des morgens is er gejuich." (Psalm 30 : 6)

Van deze zaken had Spreeuwenberg ook rijke ervaring. We vonden daar iets van in een brief, die hij (in juli 1926) aan een vriend schreef en omdat we met zo'n stukje, dat hijzelf schreef, een blik in zijn hart hebben en in zulke zaken de eigen woorden van Gods volk toch het uitnemendste zijn, geven we nu eerst een stukje weer uit deze brief.

...Ik had al geruime tijd gelopen en kon de Heere nergens vinden. O, vriend, dat is wat, de Heere niet te kunnen vinden! Dan hier zoeken, dan daar; het Woord gesloten, de uitgang verstopt, moedeloos, lusteloos, och, wat is bij deze toestand te vergelijken? Dat moet beleefd worden, anders weet een mens er niets van. Wat zou dan de ziel gelukkig wezen met het allerkleinste indrukje! O, dan kwijnt de ziel en hij is uit zijn element. Niets bekoort hem, maar hij kan niet ophouden met zuchten en zoeken. "Ach," zegt hij, "wij zien onze tekenen niet meer!" Dan zit hij als een roerdomp in de woestijn. Maar lieve vriend, zo was het al een geruime tijd en zo zat ik gistermorgen weer met dat heimwee: o, de Heere kwijt, dat is wat!

Maar, ziedaar, alles (zegt de Prediker) heeft een bestemde tijd onder de zon. Dat mocht ik gistermorgen ondervinden. O, wat nam de Heere mijn hart in, onverwacht, want lieve vriend⁴ hij kent toch de stem van die lieve Herder nietwaar? En wel uit de 89e Psalm: "dat Zijn zaad zou eeuwig zijn, Zijn goedheid hun geleide, ja zo bestendig als de zon en de maan staat daar die Getuige." Dat is wat, die Getuige, die alles ziet en weet, ook zijn zoeken, zijn zuchten! O, wat is dat groot; ik smolt weg in nietigheid, in verwondering, die zoete wederzijdse omhelzing!

"Wel Heere," zei ik, "ga nu toch nooit meer weg, want ik kan U niet missen! Wat is mij alles, als ik U mis?"

Hij kuste mij met de kussingen Zijns monds! O, eeuwige liefde voor zo één, zo één! O, vriend, ik kan het toch niet schrijven, als dat hij dan zegt: "Heere, ik zal nu maar zoetjes voorttreden alle dagen mijns levens." O, wat zal dat eenmaal wezen; hier is de Heere als een ree, als een hert op de bergen van Bether, maar daar zullen zij Hem zien, die zoete Heere Jezus, die Schoonste, dat Alles in allen, die Zichzelf heeft laten doden voor zulken!

Kom, lieve vriend, mochten wij hier met de schare al mede bukken en uitroepen: "Hij, Hij is alleen waardig! Ja hoor, alleen die zoete Heere Jezus! Ach, mijn ziel bezwijkt van sterk verlangen! O, eeuwigheid, wat zal dat zijn: nooit stil zijn en toch uitrusten; een wonderlijk werk! Wel, lieve vriend, zoals het nu ligt: zij zullen die Koning zien in Zijn schoonheid! Ach, dat er hier nooit meer scheiding was; maar ach, de zonden, de zonden, die maken de scheiding!

Tot zover een stukje uit een brief, waarin we dus zien, waarin Spreeuwenberg geoefend was.

Onderwijl ging bij Spreeuwenberg de tijd voort, hij was reeds ver in de veertig. Er

trouwden reeds enige kinderen van hem, maar de roeping, die lust en die ijver om de Naam des Heeren te noemen en om Zijn Woord uit te dragen, was er nog steeds en hij zag maar uit, wat de Heere daarin nog zou werken. Want die van God geroepen is, moet toch ook door de kerk geroepen worden. De ene roeping is een bewijs voor de echtheid van de andere, en wat is dat dan een consciëntieuze zaak. Nu kwam daar voor Spreeuwenberg nog bij, dat hij krachtens zijn kerkelijk standpunt — dat hetzelfde was als van de oude Stam — zich bij geen kerk aansloot. Dat lag teer in zijn hart en daar bleef hij bij. Niet wetende, hoe de zaken dan toch ooit hun vervulling zouden krijgen, was hij ook weleens bestreden en vertwijfeld en in zo'n moedeloze bui ging hij ook eens praten bij ds. Kersten. Die leraar onderkende wel de genade, die Spreeuwenberg had, maar met zo'n kerkelijk standpunt kon hij toch niets beginnen. Ds. Kersten was een man van regels, dus het eerste, wat hij nodig vond, was natuurlijk: lidmaat worden! Dat kon Spreeuwenberg beslist niet doen: het werd geen ruzie, maar hun wegen gingen wel uiteen.

In het verborgene mocht hij zijn zaken voor de Heere neerleggen en Hij onderwees hem, dat hij Gods tijd maar moest afwachten. "Wacht op den HEERE, zijt sterk, en Hij zal uw hart versterken, ja wacht op den HEERE." In die dagen (het jaar 1930) lezen we wel van een reisje naar Ochten, waarbij hij in een kamer reeds voorging, maar dat moet toch "gezelschappelijk" geweest zijn.

In de buurt van Strijen trof Spreeuwenberg toen eens een godvrezende schaapherder aan. Die man heette Smids en hij woonde aan de Schenkeldijk. Zij spraken van hart tot hart en het viel allemaal zo vlak, dat Spreeuwenberg ook vertelde van de roeping, waar hij mee liep. Dat zal zeker zonder arglistigheid of bijbedoeling geweest zijn, maar het werd wel Gods tijd. Die schaapherder voelde in zijn hart, dat de zaken bij Spreeuwenberg oprecht lagen en hij sprak er over met een paar mensen, die onder 's Gravendeel bijeenkwamen in een. gebouwtje aan de dijk, een kleine buurtschap, die men "de Wacht" noemde. 't Is merkwaardig, dat Spreeuwenberg de boodschap had gekregen, dat hij wachten moest en hier was een groepje mensen, die aan "de Wacht" Gods Woord zochten. Kerkordelijk en organisatorisch was het aan "de Wacht" allemaal niets; 't was alleen maar een groep hoorders, waar stellig arme zuchters bij waren.

Die mensen vernamen dus over Spreeuwenberg en spoedig vernamen zij zijn adres en vroegen hem, om eens te komen preken. Zo wij begrijpen, moet dat geweest zijn op zondag 30 april 1931. De Heere trok mede op, dat ondervonden de hoorders en de spreker. We lezen dan (in kreupelrijm):

*"Na ruim dertig maanden wachten,
Dat heus niet ging, zo zonder klachten,
Kwam een bericht en wel uit "de Wacht".
't Versterkte mij met nieuwe kracht.
Gegaan daarheen met vreê,
En raakte daar nog aan 't geweest,
De snaren gingen trillen,
Dan is er geen bedillen,
Wat wij ook anders willen,
Daar achtmaal heen gereisd," enz.*

Gods volk sprak er over en op gezelschappen werd er verteld dat de Heere een man had uitgestoten. Zijn naam kwam ook in de krant en spoedig kwamen er uitnodigingen van 's Graveland bij Hilversum, van de Evangelisatie te Lekkerkerk, uit Alphen aan de Rijn,

van Numansdorp, uit Raamsdonksveer, enz.

Toen Spreeuwenberg voor de tweede keer naar "de Wacht" ging (dat was voor een avond in de week), ging ook zijn goede vriend Gerrit Deelen mee. Spreeuwenberg sprak over: "De wind blaast, waarheen hij wil," enz. en God gaf te spreken naar de mening des Geestes.

Er waren die avond ook bestuursleden van "Calvijn" in Dordrecht op de geruchten afgekomen en ook daar begeerde men de prediking van Spreeuwenberg; hij heeft daar in de volgende jaren veel gesproken en dat was ook voor de levende Kerk.

Hij werd ook losgemaakt van zijn timmerbedrijfje. Hij had zijn werk altijd met lust en ijver gedaan, maar in die dagen is het gebeurd, dat hij tegen zijn vrouw zei: "Ik weet niet wat het is, maar ik voel me zo vreemd in het werk; ik kan soms geen hamer en geen beitel meer vinden!" In september 1931 schreef hij daar iets over op rijm:

*Tien weken geleden klaar gekomen,
En wel voor Maassluis, deuren, ramen,
Kozijnen, kasten, ik weet niet wat nog meer, enz.*

Spreeuwenberg ging dus (vanaf 1931) uit preken op allerlei plaatsen, waar hij gevraagd werd. Dat waren veelal evangelisaties of groepjes van mensen, die met elkaar een zaal huurden en in weekdiensten voorgangers lieten komen, die dan de levende waarheid brachten. Zulke "preekgelegenheden" waren er reeds, maar ze ontstonden ook wel, juist om Spreeuwenberg te kunnen laten voorgaan (en later verdwenen die zaaltjes weer). Alleen al in de stad Rotterdam heeft Spreeuwenberg aldus op verschillende plaatsen gepreekt (Helenastraat, Dijkstraat, Wolphaartsbocht, Everdijkstraat), in omliggende plaatsen als Bolnes, Krimpen aan de IJssel, Capelle, Lekkerkerk, en nog vele andere plaatsen, ook wel ver weg (IJmuiden, Rouveen); in Heicop in het huis van ene Piet Broere. Heel veel sprak hij te Zwijndrecht (een lange tijd elke dinsdag) en aan de Everdijkstraat elke woensdagavond.

In Numansdorp hoorde men hem graag in een Oud Gereformeerde Gemeente, maar een leraar, die daar ook weleens sprak, vond dat niet goed. Spreeuwenberg maakte daar een rijmstuk over (wel echt kreupel) en daarin noemt hij het preken dan vissen, en hij viste dus "zonder acte" in verboden viswater. Hij neemt het gemoedelijk op en zegt, dat de dominee alleen "grote vissen" wil vangen, maar dat het hem juist om "de kleintjes" gaat. Spreeuwenberg wilde in geen kerkverband en zo eindigt dat "gedicht" met:

*Het valt toch niet mee,
Hij verstoort de vree,
En daar ik niet ga mee,
Heeft hij mij boos gemee.
Nu, ik heb geen zin,
Mij te laten bin.
Dan maar gevist op kleintjes,
En wat hij zegt van geld,
Dat ik hem toch niet vermeld.
Dat doet hij ook niet
Maar, wat men ziet,
Hij heeft veel verdriet.
Ik hoop, dat hij 't ziet,
En mij nu maar zo liet.*

Ergens anders waren er mensen, die 's zondags bij (een bekeerde) dominee naar de kerk

gingen, maar in de week in een zaaltje naar Spreeuwenberg gingen. De dominee ging er nogal achterheen en dreigde zijn mensen met censuur, want die man, "die ook een zwarte jas had aangetrokken" was nu eenmaal niet van zijn kerkverband, dus dit gedoe kon nooit goed zijn!

Zo ging Spreeuwenberg "door kwaad gerucht en goed gerucht," want overal, waar hij kwam, waren er toch ook velen, die hem aankleefden. Hij sprak naar het hart van Jeruzalem; zijn spreken was tot troost en tot onderwijzing van Gods volk, maar er werden ook verscheidene zielen toegebracht.

Spreeuwenberg had een diep inzicht in het oordeel, dat op Gods Kerk in ons land rust en daarbij was hij ook (evenals velen van het oude volk) er heilig van overtuigd, dat er toch nog eens een gezegende tijd voor de Kerk op aarde zou komen en zo deed hij de uitspraak: "Monumentenzorg is de dienaar van God, om de gebouwen in stand te houden tot de tijd, dat het volk in de schuld komt en elkaar zal zoeken en zij terug zullen komen op de plaats, waar de schuld gemaakt is."

Hij heeft ook nooit getracht, om leraar te worden en hij zei ronduit, dat hij daartoe niet geroepen was. Met Paulus' woorden zei hij "dat hij wel geroepen was om te preken, maar niet om te dopen." Wij hoorden (uit zeer betrouwbare bron) dat hij wel uitdrukte: "Ik moet maar een woordje spreken onder het oordeel voor de verstrooiden." Aan die roeping is hij ook getrouw gebleven en daar heeft hij de goedkeuring des Heeren op mogen ondervinden.

Ds. Boone en Blaak stonden erg hoog op hem en ds. Boone heeft ook nog wel flink geprobeerd, om hem in "zijn kerkelijk gareel" te krijgen. Spreeuwenberg had uitnemende sprekersgaven en ds. Boone deed zijn best, om te regelen, dat er een opvolger voor hem was, maar Spreeuwenberg ging er niet op in.

Voor het geld hoefde Spreeuwenberg niet te gaan preken, want de tijd van zijn bediening (1931-1940) was economisch juist een zeer slechte periode. Als de zaalhuur en de reiskosten van de collecte waren afgetrokken, bleef er vaak maar heel weinig over. In het gezin was er steeds armoede, maar er waren talloze uitreddingen.

Op een dag was er geen eten in huis en Spreeuwenberg ging dan vaak in het nabijgelegen Kralingse bos, om daar zijn nood aan de Heere te klagen. Toen hij weer thuiskwam, was er een man met twee mud aardappelen.

Op een andere keer moest hij met de trein mee om ergens te gaan preken, maar hij had geen cent reisgeld. In biddend opzien ging hij toch maar naar het station en daar kwam iemand naar hem toe, precies met het treinkaartje, dat hij nodig had. Bij die gever waren de plannen veranderd; dat kaartje was wel gekocht, maar werd toch niet gebruikt, dus zocht hij naar iemand, die hij er een plezier mee kon doen. *Wat gelooft gij van de voorzienigheid Gods?*

Spreeuwenberg heeft ook vaak gesproken te Oude Tonge op Flakkee. Hij moest dan overvaren bij Hellevoetsluis. Op één van die reizen had hij eens zo'n diep besef van de verdorvenheid van zijn oude natuur, dat hij gruwde van zichzelf. Hij durfde de veerboot niet op te gaan, daar hij zeker dacht, dat die boot dan wel moest vergaan: om zijnentwil. Te Oude Tonge logeerde hij dan bij de fam. Joh. Jonkers: daar werd dan gezelschap gehouden en in een oude school werd de preek beluisterd.

Nu woonde daar ook C. Fris, een erg stugge man, die evenwel de Heere vreesde (later is hij in de ramp van 1953 omgekomen). Anderen van Gods volk hadden Spreeuwenberg erg geprezen en gezegd, dat hij toch echt eens moest gaan luisteren, maar Fris geloofde er niets van, dat Spreeuwenberg door God was geroepen om te preken. Tenslotte zou hij echter (wellicht alleen om vrienden een plezier te doen) toch eens een keertje gaan, maar hij was zo weerspanning dat hij, voordat hij van huis ging, in z'n gebed zei, dat, als

Spreeuwenberg nu die en die Psalm zou laten zingen, dan zou hij geloven, dat het Gods werk was.

Spreeuwenberg liet zingen vóór de toepassing en zei: "Mensen, nou had ik die versjes wel zo en zo opgegeven, maar het moet toch die en die Psalm zijn!" en hij noemde precies de Psalm, die Fris gevraagd had. Wat was die man beschaamd! Bij Jonkers in huis hebben ze toen met elkaar gepraat; ze wilden allebei erg graag voor elkaar onderdoen. Beide mannen verfoeiden zichzelf en God werd verheerlijkt.

Spreeuwenberg had eens een spreekbeurt beloofd voor Oude Tonge, maar op die dag was hij in vreselijke bestrijdingen. In zijn gezin was grote armoede en hoe gauw is er dan niet iemand geprikkeld en vallen er verwijten? We hebben begrepen (en dat roerden we reeds aan), dat Spreeuwenberg ook wel als David mocht zeggen: "Alhoewel mijn huis also niet is bij God, nochtans, heeft Hij mij een eeuwig verbond gesteld..." Op die dag ging de duivel rond als een briesende leeuw en Spreeuwenberg was toegesloten; hij had ook echt wel zijn gebreken, dus op hetgeen de verklager der broederen hem in z'n aangezicht wierp, had hij geen antwoord. Alles was donker en het ongeloof heerste. De duivel riep al triomferend: "Hij heeft geen heil bij God!"

Zo ging hij (omdat hij het toch toegezegd had) wel naar Flakkee, maar in diepe verlatingen. Afgetuigd en verwoest kwam hij bij de fam. Jonkers te Oude Tonge. Daar liep hij al zuchtend door het huis en sprak niet. De duivel zei, dat er geen mens zou komen en dat er dus ook geen cent zou zijn en hij zou enkel schuld en schande overhouden. Tenslotte gingen ze toch maar naar de oude school en daar bleek de duivel weer de "vader der leugenen" te zijn: de zaal zat volgepakt met mensen. Toen de dienst begon moest de duivel wijken en Spreeuwenberg mocht spreken met Geest en leven. Gods volk werd vertroost en alle aanwezigen waren verslagen over die prediking en God deed een volkomen werk. Zo was er ook nog een collecte van zestig gulden; voor die tijd een groot bedrag voor een spreekbeurt!

Zoals we reeds opmerkten, had Spreeuwenberg een kerkelijk standpunt dat voornamelijk overeenkwam met dat van Sterkenburg en Stam, maar in de praktijk had hij zeer veel vrienden onder het Ledeboeriaanse volk en zo waren er ook verschillende Boone-gemeenten, waar hij preekte.

Nu vernamen wij van een dochter, dat er ooit eens ergens "een vergadering was, waar veel ambtsdragers bijeen waren, die met elkaar wel wilden, dat Spreeuwenberg leraar werd, maar hijzelf wilde het niet." We hebben die (wat vage) mededeling onderzocht en bevonden, dat de Boone-gemeenten te Nieuw- Beijerland op 22 mei 1935 hun "algemene vergadering" hielden. Ds. Boone was een maand eerder (25 april 1935) overleden, ds. Blaak was voorzitter en de oude Van Harmelen scriba. We lezen van die vergadering letterlijk in de notulen (dus geschreven door de oude heer Van Harmelen):

"Ter tafel is een brief van een ouderling en een lid van de gemeente te Numansdorp. Deze brief, gericht aan C. Spreeuwenberg te Rotterdam, beoogt hem in onze kring als oefenaar aan te nemen. De vergadering besluit Spreeuwenberg te horen.

Hij zegt, in het begin van de oorlog drie dagen voor de Heere met smart aangedaan te zijn geweest voor de Hervormde Kerk, daar aan die verborgen Kerk nog een boodschap te brengen. Na 18 jaren werd ik teruggebracht, met een levendige aanwijzing tot dat werk. Hij wil wel met ons samenwerken, maar vrij blijven.

De voorzitter betoogt, dat juist hier de scheidingslijn is: Spreeuwenberg moet wel een paar passen naar ons doen, doch wij niet naar hem. Ook anderen zetten

uiteen, dat een geordende kerkstaat altijd het doel der vaderen is geweest en dat ook Gods Woord ons daartoe vermaant.

Hieraan kan Spreeuwenberg niet voldoen en verlaat in vriendschap de vergadering."

Tot zover de betreffende passage in de notulen van de "Boone- gemeenten," die we dus letterlijk vermelden. Er is natuurlijk enige tijd beraadslaagd en van heel die discussie maakte Van Harmelen (zoals het bij hem overgekomen was) deze korte samenvatting. Wij vermoeden, dat Van Harmelen persoonlijk wel meer organisatorisch aangelegd was dan die vergadering in het algemeen en dat er aldus toch ook licht wel enige subjectieve inbreng in die notulen is. Evenwel geeft deze passage toch wel behoorlijk het gevoel van Spreeuwenberg weer, zoals we dat uit verschillende andere bronnen reeds begrepen hebben.

We zien in deze notulen ook, dat Spreeuwenberg niet uit eigen beweging gegaan was. Die mensen uit Numansdorp droegen de zaak aan en Spreeuwenberg was zo welwillend om te komen. Uit mondelinge overlevering vernamen wij, dat men niet twijfelde aan zijn staat voor God en zijn roeping om voor te gaan en dat men hem dus echt wel hoogachtte en begeerde, maar dat werkelijk niets anders dan het kerkelijk standpunt hem weerhield. Hij stond dus zeer vast in hetgeen hij ten deze bij Goddelijk licht geleerd had en een zuivere consciëntie was hem meer waard dan goud en ook meer waard dan een goedkeuring van die vergadering.

Er waren maar twee godzalige vrienden, die hem gelijk gaven en ook zeiden, dat hij "niet over zijn geweten moest heen werken"; dat waren Pleun Klein en M. Huyzers, maar die waren denkelijk geen van beiden op die vergadering.

De vrouw van Spreeuwenberg zou er zowel voor als tegen geweest zijn. In zoverre, dat haar man dan een beter inkomen zou hebben, was zij wel voor, want de voortdurende geldzorgen waren een zwaar kruis, maar wat betreft het Oud-Gereformeerd worden was zij er op tegen, want zij ging met haar gezin steeds naar de Nederlands Hervormde Kerk.

Die laatste woorden uit bovenstaand notulen-citaat zijn ook typerend voor Spreeuwenberg: "hij verliet in vriendschap de vergadering." De vrede in zijn gemoed bleef met hem.

Wat betreft de aard van Spreeuwenbergs prediking, moet men bedenken, dat hijzelf zeer krachtig en helder door God was begenadigd en daar hij toch veel een groot geloof mocht beoefenen, geloofde hij met veel ruimte, dat er ook een volheid van genade was voor zijn hoorders. Wat Paulus zegt (in Romeinen 5 : 20) "Waar de zonde meerder geworden is, daar is de genade veel meer overvloedig geweest" moest blijkbaar het middelpunt van de preken van Spreeuwenberg geweest zijn. We hebben ook wel begrepen, dat hij erg gunnende en weleens gemoedelijk was. We hoorden ook over een zoon van Spreeuwenberg, die als zendeling in Indië werkte. Over de brieven, die hij van deze zoon ontving, moet hij nogal wat opgetogen geweest zijn. Zo men ons vertelde, moeten er dan wel mensen geweest zijn, die met veel overtuigingen en gemoedswerk zich wat toeëigenden, terwijl Spreeuwenberg dan niet erg diep separeerde; er moeten onder zijn gehoor wel mensen "te vroeg bekeerd zijn geworden."

De ligging van een bepaalde kerkenraad kan door de inbreng van bepaalde personen weleens wat veranderen en dat was blijkbaar ook het geval in de Evangelisatie te Lekkerkerk, want nadat Spreeuwenberg daar gedurende enige jaren had gesproken, vermelden de notulen van de bestuursvergadering van november 1937 "dat voortaan de

voorgangers J. Vroegindewey en C. Spreeuwenberg niet meer begeerd werden vanwege hun gemoedelijke prediking." In andere gevallen zal er ook weleens kritiek op zijn prediking geweest zijn, die z'n oorsprong slechts had in kerkisme, hetwelk naar Gods Woord niet vreemd is. (Markus 9 : 38-40) Zo ging Spreeuwenberg, evenals al Gods knechten door kwaad en goed gerucht, maar hij beoogde Gods ere en de zaligheid voor z'n medemens en de levende Kerk had grote liefde voor hem.

In 1937 ongeveer is Spreeuwenberg ziek geweest. Wegens hartklachten moest hij toen negen maanden rust houden.

Tenslotte heeft hij daarna nog wel weer een paar jaar gepreekt, maar in augustus 1940 was een hartaanval de oorzaak van zijn heengaan. In die maanden van gedwongen rust leefde hij, behalve van enig inkomen der kinderen, uit de hand des Heeren. Hij is op het einde van die ziekte ook nog belasterd "dat hij het maar makkelijk opnam" en dat smartte hem, want God was zijn getuige en hij had een zuiver geweten. Evenwel, vanwege die smaders besloot hij dan toch maar weer eens te gaan preken, hoewel het van de dokter beslist nog niet mocht. Dat was op Oudejaarsavond te Krimpen aan de IJssel (want juist daar hadden ze van deze begenadigde knecht durven lasteren) en hij was nog zo zwak, dat twee zoons hem op de preekstoel droegen en zittende sprak hij over: "*Uw God, mijn God.*"

In het boekje van Eva v.d. Groe "Oorlog, kerk en staat" lezen we hoe deze godzalige vrouw met innige gebeden werkzaam was aangaande de staatkundige toestanden en zo hebben wij wel meer gehoord, dat er verschillenden van Gods volk in de winter van 1939 en 1940 werkzaam waren bij God voor de inwoners van Finland. Dat heeft ook Spreeuwenberg op een bijzondere wijze bezet en hij mocht dat volk, dat toen zo gruwelijk door de Russische macht werd aangevallen, in de binnenkamer opdragen. Hij geloofde zeker, dat God ook daar nog een arm zuchtend volk had. Wij hebben zelf weleens met een Fin gesproken, die er op wees, dat er toen toch geen enkele Rus in Finland was gekomen. Spreeuwenberg schreef er over in rijm op 22 februari 1940:

*Kent gij dat volk in 't hoge Noorden,
Dat men probeert zo uit te moorden?
Dat kleine volk, een land vol meren,
Daar kunnen wij toch veel van leren,
't Is niet bevreesd voor 't grote beest,
Wat gij toch in berichten leest,
Maar hogerop ziet - naar den Hoge,
En voor dat beest niet heeft gebogen, enz.* ³

In Zwijndrecht heeft Spreeuwenberg vaak Gods Woord uitgedragen; een tijd lang (wellicht enige jaren) elke dinsdagavond. Dat is achtereenvolgens op twee verschillende plaatsen geweest; toen men het eerste gebouw niet langer kon huren, werd er elders in Zwijndrecht een andere lokaliteit gevonden. Nu weten wij niet of het volgende voorval in de eerste of tweede plaats van samenkomst voorviel, maar het was in een bouwmerk dat op de begane grond en ook op een verdieping, een zolder, voor allerlei doeleinden gebruikt werd.

Zo gebeurde het dan eens een keer, dat Spreeuwenberg op de zolder van dat gebouw

³ . In de winter van 1939 op 1940 was kerkelijk Nederland zeer begaan met Finland. Men deed voorbede in de kerken en een man als prof. Wisse en anderen hielden tijdredes met collecte voor Finland. Zie "In de houten broek" door D. v.d. Stoep en H.H. Felderhof (inde 5de druk, pag. 61) "Amalek strijdt tegen het volk Gods."

was begonnen met preken, maar onder hen kwamen er even later ook mensen bij elkaar en op een ogenblik bleek dat een fanfarekorps te zijn. Ineens zette de muziek in met volle kracht en het geluid kwam zo sterk door de planken vloer heen, dat Spreeuwenberg niet meer te verstaan was. Toen de muziek even zweeg, zei hij: "Ja mensen; zo gaat het natuurlijk niet! Maar blijf nog maar even zitten, dan zal ik eens even gaat praten!" Blijkbaar was het de onoplettendheid van de eigenaar geweest, dat het gebouw op één avond verhuurd was voor twee, zo totaal verschillende zaken en zo zullen die muzikanten dus wel te goeder trouw geweest zijn. Ze keken dus verbaasd op, dat er plotseling zo'n verschijning als Spreeuwenberg was, van de trap kwam: een lange man in het zwart (ook een zwart overhemd) bij wie de ernst op z'n gezicht lag, terwijl er toch zo'n innemende vriendelijkheid van afstraalde. Op aller gezicht lag de vraag: wat moet zo'n man nu toch in ons midden? Zeer vriendelijk sprak Spreeuwenberg hen aan en zei, dat er dus blijkbaar een fout gemaakt was door die verhuurder. Hij had dat ook niet geweten en nu was dat toch wel een vervelende zaak, maar beide groepen waren er nu eenmaal, dus: wat nu gedaan?

Spreeuwenberg had een vraag: "Als ik het nu vanavond eens kort maak, zouden jullie dan nog even kunnen wachten met de muziek? Dan kunnen jullie toch ook nog wel een uurtje oefenen?"

Zo ongeveer moet Spreeuwenberg hen aangesproken hebben en dat deed hij zo allerbeminnelijkst en zodanig ontwapenend, dat de muzikanten al gauw bereid waren, om in te schikken. Zij zouden dan wel een poosje wachten en Spreeuwenberg zag, dat er enig beslag viel. En wel begrijpende, dat die mannen niet veel levensernst hadden, maar toch ook op reis waren naar de eeuwigheid, voegde hij eraan toe, dat ze natuurlijk mee naar boven konden gaan om te luisteren. God had hem als een vuurbrand uit de wereld gerukt. Hij had toch ook de wereld en de ijdelheid gekozen, maar God had uit vrije genade onderscheid gemaakt, waar aan zijn kant geen onderscheid was. Hij begreep wel, dat de muzikanten eigenlijk wereldse mensen waren, maar daar zag hij niet op neer. Hij volgde zijn Meester, Die toch telkens innerlijk met ontferming bewogen was over de schare. God kon even goed een wereldse muzikant in z'n hart grijpen als een vroom godsdienstig mens. Het flitste ook door z'n hoofd, dat Paulus "den Joden winnen zou" en "dengenen, die zonder de wet zijn als zonder de wet zijnde" enz. (1 Korinthe 9 : 20, 21) en spontaan voegde hij er aan toe, dat hij dan weleens preken wilde over de muziek!

De muzikanten keken elkaar wat bedremmeld aan, want dat was toch wel een wonderlijk mens en in een mengeling van verwondering en nieuwsgierigheid en wellicht bij sommigen ook krachtens opvoeding enige eerbied en overtuiging, stonden er inderdaad een aantal van hen op en kwam luisteren.

Nu waren die muzikanten aan het oefenen in verband met een aanstaand Koninginnefeest, dus daar zei Spreeuwenberg als rechtgeaard Oranjegezinde ook wat van; hij had liefde voor koningin Wilhelmina, maar voor het preekje, dat hij verder hield, nam hij als tekstwoorden: "Heft een psalm op, en geeft den trommel, de liefelijke harp met de luit. Blaast de bazuin in de nieuwe maan, ter bestemder tijd, op onzen feestdag. Want dat is een inzetting in Israël, een recht van den God Jakobs. (Psalm 81 : 3-5)

Spreeuwenberg had een wonderlijke bekwaamheid en ook licht, om onvoorbereid over een onderwerp te spreken, dus hij zal zeker wel in letterlijke zin wat over de muziek gezegd hebben, maar hij zal tenslotte toch ook wel gesproken hebben over het geloof van de psalmist Asaf en dat daar zijn blijdschap en muziek uit voortkwam. Huntington zegt: "Ik geloof, dat de muziek van koning David een afschaduwing is van de melodie der evangelietijden onder de regering van Sions eeuwige Koning, wanneer vreugde en

blijdschap in de kerk zal gevonden worden, dankzegging en een stem des gezangs, Jesaja 51 : 3."

Zo zal Spreeuwenberg ook zeker wel gewezen hebben op de geestelijke betekenis van de Oudtestamentische muziek en hij zal zijn hoorders zeker ook aangesproken hebben over het belang van hun onsterfelijke zielen en welk een zaligheid er is voor "dat volk, dat het geklank kent."

De gewone hoorders zullen verwonderd geweest zijn over die stof, maar die muzikanten zullen wel nooit tevoren zoiets gehoord hebben en de eeuwigheid zal openbaren, waartoe deze zaak heeft moeten dienen.

Een lezer schreef ons ook over een avond, dat er twee mensen in de koude winter door sneeuw en ijs, naar een gebouw in de buurt van Rotterdam gingen om Spreeuwenberg te horen. Eén van die twee was wijlen ouderling Noordhoek van St. Philipsland en onderweg wees hij z'n mede-kerkganger met verwondering op een sneeuwklompje, dat ondanks de vrieskou toch reeds stond te bloeien. Toen ze op de plaats van bestemming kwamen sprak Spreeuwenberg over Hooglied 2 : 12 "De bloemen worden gezien in het land, de zangtijd genaakt en de stem der tortelduif wordt gehoord in ons land." Na de dienst op het gezelschap bekende Spreeuwenberg, dat hij, gaande naar de plaats van samenkomst nog geen tekst had, maar dat God hem gewezen had op die sneeuwklompjes. Vandaar die tekst. Hij zal dit ook wel recht geestelijk verklaard hebben.

Spreeuwenberg was ook een voorbidder als er ellende en ziekte was. We noemden reeds zijn gebed voor het volk van Finland maar we vernamen ook over een zielevriend van hem, P. Gebraad te Oude Tonge. Die moest op een dag om elf uur geopereerd worden. Spreeuwenberg was in Rotterdam, maar ging daar juist op die tijd op z'n knieën en kreeg de belofte, dat de Heere hem niet zou begeven en niet zou verlaten.

Later vertelde die Gebraad, dat hijzelf op dat tijdstip ook diezelfde belofte had ontvangen en hij kwam er ook echt goed doorheen.

In de laatste paar jaar van z'n leven sprak Spreeuwenberg 's zondags in een kleuterschool te Capelle aan de IJssel en daar kwamen ook kinderen en kleinkinderen van ds. Stam bij hem luisteren. In die dagen lag er eens een dochttertje van die mensen op haar uiterste van longontsteking en de grootmoeder van dat kind (een dochter van ds. Stam) vroeg aan Spreeuwenberg om de voorbede voor dat kind. De Heere gaf hem kennelijk te bidden en daar hij er die dag en die nacht ook mee werkzaam was, kwam hij 's morgens om zes uur reeds weer uit Kralingen lopen om in Capelle te zien hoe dat kind het maakte. Wellicht had hij er ook reeds bestrijding van de boze over gehad. Het ging toen goed met het kind (ze leeft nu nog; een dochter van J. van Herk) en de ouders vertelden dat er op de tijd van het gebed een wending ten goede begonnen was. (Johannes 4 : 52) Spreeuwenberg was er op die vroege maandagmorgen zo verbroken en verwonderd over, dat hij bij die mensen uitriep: "O, en dat op het roepen van zo'n verachte fakkel!" en zonder bij die mensen iets te willen eten of drinken liep hij weer terug naar Kralingen.

Spreeuwenberg heeft in de tijd van zijn bediening vaak gesproken in gebouw "Calvijn" te Dordrecht. Daar had dus van 1922 tot 1927 de heer W. van Leeuwen de volle raad Gods verkondigd en daarna hebben verscheidene godzalige voorgangers daar het Woord Gods uitgedragen. Vaak voor een grote schare en daar waren dan veel kinderen Gods bij. Zo heeft ook ds. W. Baaij in die tijd daar zijn eerste preken gedaan (wel na zware bestrijdingen, maar met bijzondere zalving des Geestes).

Spreeuwenberg sprak hier naar het hart van Jeruzalem voor een flinke kerk met mensen.

Een tijdlang heeft hij daar ook de catechisaties verzorgd. Door het grote aantal hoorders kon die "vereniging Calvijn" een behoorlijke vergoeding geven aan de voorgangers. Dat was in de dertiger jaren zo'n 25 gulden voor een hele zondag en dat maakte voor Spreeuwenberg dan vaak weer goed wat hij elders miste, want er waren immers nogal eens spreekbeurten, waar na aftrek van de reiskosten bijna niets overschoot.

Vlak voordat ons land in oorlog kwam (denkelijk april 1940) kwam Spreeuwenberg op zaterdagavond per trein in. Dordt om er de volgende dag te preken en de hele stad was vol feest en ijdelheid, omdat er een nieuwe brug voltooid was. Op die zondag vermaande hij zeer ernstig tegen de ijdelheid en zei ook dat het feesten in rouw zou veranderen "en dat is zeer dicht bij."

Wij zagen in aantekeningen van Spreeuwenberg zelf, waar hij in januari en februari 1940 ging preken: toen was het op zondag steeds in "Eben Haëzer" aan de Bermweglaan te Capelle aan de IJssel en in de week ook weleens daar en verder aan de Everdijkstraat in Rotterdam, in Zwijndrecht en ook eens in Dordt.

Op 10 mei 1940 vielen de Duitsers ons land binnen en op dinsdag 14 mei werd Rotterdam gebombardeerd, waarbij de wijk Kralingen ook zwaar getroffen werd. In de Waterloo- straat, waar Spreeuwenberg woonde was de verwoesting ontzaglijk; het huis naast hen werd door een voltreffer weggevaagd, maar het huis van Spreeuwenberg bleef in Gods voorzienigheid staan en het hele gezin bleef bewaard. Wel is het gezin heel gauw daarna verhuisd naar Capelle, maar dat was alleen maar voor een dochter, die met groentehandelaar Wielhouwer getrouwd was. Dat jonge echtpaar was door het bombardement dakloos geworden. Die hebben toen van de vroegere werkplaats van Spreeuwenberg een groentewinkel gemaakt. Spreeuwenberg zelf woonde verder dus dicht bij het gebouwtje, waar hij 's zondags preekte, maar dat heeft maar een paar maanden geduurd, daar hij in diezelfde zomer nog overleed.

Er moet in die dagen, toen het oordeel, dat hij reeds negen jaar had aangekondigd, zo ontzaglijk kwam, in het hart van Spreeuwenberg veel zijn omgegaan. Toen hij zo opmerkelijk met zijn gezin verschoond was, heeft hij met enige vrienden in waarheid gezongen:

*Maak Uwe weldaán wonderbaar,
Gij, die Uw kind' ren wilt behoeden
Voor 's vijands macht en vrees'lijk woeden
En hen beschermt in 't grootst gevaar, enz.*

Doch, al was hij persoonlijk met zijn gezin gespaard, evenwel zuchtte Spreeuwenberg onder de voltrekking van de oordelen. Hij weende zeer, toen hij vernam, dat koningin Wilhelmina naar Engeland was gevlucht en toen hij zag, hoe de bezetter vanaf mei 1940 steeds meer onze vrijheden beperkte, trachtte Spreeuwenberg nog wel in zijn binnenkamer met de noden van ons land voor God te komen, maar het werd afgesneden. Hij had dezelfde ervaringen als Jeremia: het oordeel was vastbesloten en het zou zich daarhenen wenden en God sprak letterlijk met kracht in zijn hart: "Gij dan, bid niet voor dit volk, en hef geen geschrei noch gebed voor hen op, en loop Mij niet aan; want Ik zal u niet horen." (Jeremia 7 : 16)

Zo was hij ook evenals de profeet gebroken vanwege de breuk der dochter mijns volks, ik ga in het zwart, ontzetting heeft mij aangegrepen (Jeremia 8 : 21) en wetende, dat hij dit oordeel had moeten aanzeggen, riep Spreeuwenberg uit: "O, Heere, zou U me dan nu ook maar niet wegnemen? Als het kwaad bij U zo vast besloten is en Gij het gebed ook

wegneemt, dan is toch mijn werk gedaan?"

Dit was inderdaad Gods raad: Spreeuwenberg had zijn werk gedaan; hij hijgde als een dagloner naar de schaduw en hij was rijp voor de hemel. In de eerste week van augustus 1940 preekte hij met opening en opmerkelijke zalving over Marcus 9 : 2 "...en Hij werd voor hen van gedaante veranderd."

Op zondag 4 augustus te Capelle aan de IJssel was hij hemels gesteld toen hij die tekst behandelde en op dinsdag 6 augustus kwam hij met diezelfde woorden te Zwijndrecht en een dag later, dus op woensdag 7 augustus sprak hij er nog eens met opmerkelijke bediening des Geestes over aan de Everdijkstraat te Rotterdam. Hij liet er tenslotte bij zingen: "Die gunst heeft God Zijn volk bewezen..."

Op donderdag 8 augustus moest Spreeuwenberg te Oude Tonge preken en hij zal wel wonderlijk gesteld geweest zijn, zodat het volk evenals bij Elia gevoelde, dat hij weggenomen zou, worden (2 Koningen 2 : 3 en 5); hij sprak weer over diezelfde woorden en hij was weer hemels gesteld. Te Oude Tonge meende iemand zich stellig te herinneren, dat zijn tekst daar was "...de Rechter staat voor de deur," Jakobus 5 : 9.

In de nacht van donderdag op vrijdag sliep hij nog te Oude Tonge, maar 's morgens voelde hij zich niet goed, benauwd op de borst. De reis was omslachtig en vergde verscheidene uren, maar Spreeuwenberg wilde beslist naar huis. Medepassagiers in de stoomtram zagen wel dat hij er lichamelijk slecht aan toe was en trachtten hem bij te staan, zoveel als zij konden, maar tegen de beste raad in liep Spreeuwenberg toch weer van het station Rozestraat naar de bus, die naar Capelle ging. Lichamelijk in een heel ernstige toestand kwam hij tenslotte thuis en moest toen direct naar bed. Voor zichzelf had hij het geestelijk goed: "De Heere heeft mij thuis gebracht!" Doordat het gezin nog maar kort in Capelle woonde, was er niet gauw een dokter aan zijn bed, maar toen er tenslotte een dokter was, was het medisch wel duidelijk, dat het sterven werd.

Met de vrede Gods in zijn hart praatte hij die middag nog met zijn vrouw en kinderen en enkele kinderen Gods. Hij had op de maandag van die week nog gezegd: "Heere, als ik nou niet meer mag zuchten voor ons land en de Kerk, wil U me dan maar wegnemen?" Nu was hij eenswillend; al wat God deed was goed. Terugziende op zijn leven, zei hij, dat hij wel vaak met Job op de mesthoop had gezeten en met Johannes op Patmos en ook wel met Jeremia in de kuil, maar nu was hij enkel verwondering, dat hij met vrede op z'n kostelijk bed mocht sterven. Het was hem als een Thabor en toen hij in de avond zijn kinderen aansprak, was er een glans op zijn gezicht als van een engel.

Zo blies hij om half tien (8 augustus 1940) de laatste adem uit en mocht hij door soevereine genade ingaan in de Stad, die fundamenteën heeft.

't Was de bedoeling, dat ds. Blaak zijn begrafenis zou leiden, maar deze preekte en trok daarbij van de ene plaats naar de andere. 't Ging wat gebrekkig met de verbindingen (telegrammen) en zo kreeg men niet tijdig contact. Nu was Pleun Klein wel ter begrafenis gekomen ("om z'n vrienden te ontmoeten") en men verzocht dus Pleun om te spreken. Men heeft wel gemeend, dat het kennelijk was, dat dit zo liep: dat een man als Spreeuwenberg niet werd begraven door een leraar uit een kerkverband, maar door een man, die ook singulier als een profeet een taak had in Gods Kerk. Er was tussen Pleun Klein en Spreeuwenberg wel duidelijk verschil in ligging en typisch drukte hij zich uit over de wijze, waarop de Heere Zijn volk bewaarde bij de geschonken genade: "dat deed Hij bij mij door de pekel, maar Spreeuwenberg werd geconserveerd in de suiker!"

Zo werd Spreeuwenberg onder zeer grote belangstelling begraven, want juist velen van Gods volk waren gekomen om hem op "Oud Kralingen" ter aarde te bestellen tot de

grote Dag, waarop ook hij met Christus de wereld zal oordelen en waarop die wereld nog eens zal weten, dat er een profeet in hun midden geweest is.

4. Iets uit het leven en twee brieven van ds. T. de Jong (1892-1961) uit Kralingseveer.⁴

Teunis de Jong werd op 31 oktober 1892 te Stolwijk geboren en groeide daar ook op in het ouderlijk boerenbedrijf. Later was hij boer te Dalfsen (tot 1946), werd toen lerend-ouderling te Kralingseveer en op 22 mei 1952 aldaar door ds. Blaak bevestigd als predikant.

In het boek: *"Predikanten en Oefenaars"*, deel I, vindt men een aardige levensbeschrijving van hem (door dr. R. Bisschop) en daarin leest men (aan het eind), dat er vrijwel niets in geschrifte van deze leraar bewaard is.

Nu geviel het dat wij toch enige overgeschreven brieven ter inzage ontvingen, die door ds. De Jong werden geschreven in de jaren 1916 tot 1918. In 1916 was hij in militaire dienst in Den Haag en in 1918 te Maastricht in Limburg, aan de grens. Het verkeren onder de soldaten was vaak heel moeilijk voor hem, want hij had een leven in de tere vreze Gods. Hij was toen reeds boer (getrouwd in 1915) en dan gebeurde het in die tijd wel, dat men enige tijd verlof kreeg om bijv. in de hooibouw het werk thuis te behartigen.

Zo vonden we ook een brief, die hij in 1917 schreef vanuit Stolwijk aan een zekere vrouw Slingerland, een oudere vrouw te Berkenwoude. Dit moet een godzalige vrouw geweest zijn, waarmee de jonge Teunis (die op zijn 16e jaar bekeerd was) een heel goede geestelijke band had. We zien in deze brief, dat die geestelijke band voor zijn gevoel verminderd was en dan is het ontroerend om te lezen, hoe hij daarover tobt. Toen De Jong deze brief schreef, was hij dus nog maar 24 jaar, maar hij mocht met bewustheid weten in Wien hij geloofde. Hoe teer dat leven in zijn ziel lag, blijkt wel uit deze brief. De brief is als volgt:

Stolwijk, 21 juli 1917

Waarde vriendin met de uwen,

Ik kan het niet langer nalaten om u een leettertje te schrijven. De bijzondere gemeenschap en hartelijke vereniging, ook in de briefwisseling die we samen met elkaar gehad hebben, schijnt verkoud te wezen. Althans, ik denk dikwijls: Wat was dat vroeger gans anders. En hoewel ik gaarne bekennen zal, dat de schuld daarvan meest aan mijn zijde ligt, toch bedroeft het mij dikwijls. Want daar de Heere toch eenmaal, banden gelegd heeft door Zijn genade, daar wordt men toch nooit meer los van elkaar. Maar och, mijn vriendin, ik zucht daar menigmaal onder, dat ik zeg: "Ach Heere, wat is toch daarvan de oorzaak, want de innerlijke betrekking is toch nog altijd levendig." En hoewel ik dikwijls verlangen heb u te ontmoeten, zo bedroeft het mij toch telkens, wanneer ik u ontmoet heb, want dan komt het mij voor alsof de Heere Zelf een beslotenheid op onze harten legt. Dat, al is het dat ik voor mijzelf makkelijk verkeren mag, als ik bij u kom, de Heere mij nochtans geen opening geeft daaruit te spreken, tenminste niet zoals in vroeger dagen.

En nu denk ik, terwijl ik dit schrijf: Misschien zal dat vrouw Slingerland wel bedroeven, wanneer ze dit leest. Maar och, wij kunnen 's Heeren wijze wegen dikwijls niet doorgronden. En ook hierin zal de Heere wel Zijn wijze bedoelingen hebben. Denk dan met mij ook daaraan, dat de Heere ons toch niets meer geeft dan wat alleen goed voor

⁴ **J. van Dam, *Komt, luistert toe IV*, St. Philipsland 1981, blz. 11 enz.**

Predikanten en Oefenaars, Biografisch woordenboek van de Kleine Kerkgeschiedenis

ons is, al zouden wij het in onze dwaasheid menigmaal zo gans anders denken en willen. Maar toch bedroeft het mij ook veel. En de Heere weet hoeveel mijn verzuchtingen zijn dienaangaande, want dat weet je wel, dat het toch de grootste blijdschap is van al 't volk, om hier met elkaar onderling de Heere groot te maken en Zijn daden te vertellen in 't midden der gemeente. Maar och, wij leren hierin ook zo kennen onze steile en diepe afhankelijkheid van de Heere, dat we toch zonder hem niets kunnen doen. En och, dan moet ik mijzelf dikwijls wegschamen, wanneer ik onder het volk kom, dat mij ook menigmaal de vrijmoedigheid ontbreekt om ze op te zoeken, nog meer om ze bij mij te verzoeken.

Maar och, vrouw Slingerland, wanneer je soms ook zo gesteld bent, och laat het u dan niet te zeer bedroeven. Het behoort toch immers ook bij het tijdelijke, en het tijdelijke is en zal toch onvolmaakt en gebrekkig blijven. Laat ons dan uit onze ellende meer starogen op het toekomstige, op de eeuwige heerlijkheid die ons geschonken zal worden, waar geen gebrek of onvolmaaktheid wezen zal, maar altijd God genieten.

Ik heb in 't begin van deze week een droom gedroomd, die ik u ook even wens mee te delen. Het was maar een droom hoor, toch heb ik er nog troost uit gehad.

Ik droomde dat ik bij u werd geroepen en dat u ernstig ziek was en op sterven lag. Ik stond zo bij uw legertje en het zou toen dus de laatste stonde zijn, dat we hier op aarde elkander zouden ontmoeten en spreken over de dingen van Gods Koninkrijk. Wat toen ons gesprek was, weet ik niet en ook niet of u in ruimte of bekommering verkeerde, maar dit weet ik wel, dat mijn hart vervuld was met droefheid, berouw en zelfverwijt, dat ik u in de laatste tijd zo weinig gesproken had over de dingen welke eertijds toch zo dikwijls ons hart vermaakten, wanneer wij er met elkaar over mochten spreken.

Toen kwam mij zo voor (als gevoelend op dat ogenblik dat u mij ging verlaten) de ruime gelegenheid welke de Heere ons beiden hier geschonken had om tezamen de Heere groot te maken, Hem te loven en te prijzen voor Zijn menigvuldige weldaden. Wat toch alleen ons zo betamelijk zijn zou en om elkander tot een hand en een voet te zijn op de weg en elkaar op te bouwen in het allerheiligst geloof. Je kunt denken wat er in mijn hart omging, diepe smart en beschuldiging vervulden hetzelfde.

Zo stond ik toen bij uw legertje en terwijl ik zo vervuld met droefheid daar stond, werd ik zo in de Geest opgeleid, dat u mij nu ging verlaten en wat nu uw reize en eeuwig uw gelukzalig deel zou wezen.

O, vrouw Slingerland, wat ik daarin mocht smaken in uw en mijn vooruitzicht om eeuwig bij God uw Zaligmaker te zijn, Hem te genieten en te smaken en dan zo rein en onbevlekt Hem te dienen, te loven en te prijzen, eeuwig volmaakt. O, daar zal de ziel haar wens verkrijgen, Daar zal geen zonde, geen satan, geen wereld, geen bedorven bestaan meer zijn om ons te kwellen, maar eeuwige vreugde zal op onze hoofden zijn. O vrouw Slingerland, ik kan niet uitspreken welk een blijdschap toen mijn hart vervulde. Ik kon het toen zo overgeven en ik zei: "Ach lieve Heere, het is toch maar een spanne tijds dat zij mij vooruitgaat, want dat heil is toch ook mij beschoren, dat ik eeuwig zal zingen van Gods goedertierenheden en dan zullen we tezamen ons in U verblijden en Uw Naam groot maken, eeuwig en altoos". Mijn hart was vol blijdschap en in die verrukking ontwaakte ik en zie: het was een droom. Nochtans vertroostte het mijn ziel en het is nog menigmaal mijn overdenking.

Ach, vrouw Slingerland mochten wij meer ons oog daarop gevestigd hebben, dat we uit onze ellende die ons steeds omringt en waar we zo vol van zitten, hetzij van de satan of ons eigen boze bestaan, onze hoofden maar veel op mochten heffen tot de hemel en tot Dien, Die daarin woont. Die aan de rechterhand Gods zit en met Zijn genade en Geest onder ons wonen wil en Die van daaruit naar ambtelijke bediening de Zijnen regeert, bestuurt en bekwaam maakt voor Zijn gezegend Koninkrijk.

Ach, vrouw Slingerland, hoe mag je zo voor jezelf verkeren, kon ik dat eens raden. Misschien zou het kunnen zijn, dat je zo met jezelf overhoop zit, dat je zegt, als je dit alles gelezen hebt: "Teunis, je denkt veel te ruim over mij!" Ach, dat weet ik wel; aan uw kant is er geen ruimte. Misschien gevoelt ge uzelf wel zo gevangen onder het geweld en de macht der zonde, dat ge weleens geen uitkomst meer ziet. Daarbij wordt ge misschien ook gewaar dat alle middelen, die gij tevoren daartoe te baat nam, zoals bidden, wenen, kermen en lammenteren aan de Troon der genade, ja zelfs uw lichaam en geest daartoe bedwingen en jezelf te zetten tot de dienst des Heeren en wat niet al (een mens tobt wat om zichzelf een Gode, welaangename gestalte toe te brengen en daarin de gunst des Heeren en de vrede der ziele te gewinnen), dat al deze zogenaamde middelen komen te ontvallen.

Hij krijgt te ontdekken daar tegenover de vuiligheid en verdorvenheid van zijn eigen hart en bestaan. Dat hart, waarvan hij vroeger weleens meende, dat het door wederbarende genade een woonstede was geworden van de vreze Gods en liefde tot God, ijver en vermaak in Zijn dienst en dat altijd wakende was. Waar niet de minste zonde of onreinheid in geduld werd en waar bij de geringste zonde diep berouw en leedwezen gevonden werd. Och, datzelfde hart is nu gelijk geworden aan een opengebroken stad, waar alles in woont, waar alles zijn intrek en zetel neemt, dat buiten God is en er is niets meer bestand om dat te keren. En nu is dat hart zo vervuld met zonde en goddeloosheid, dat niet één van die aangename gestalten er meer in te vinden is, maar dat hij soms bevindt zo hard en koud en leeg van God te zijn, zo lusteloos en traag tot gebed en de dienst van God, dat van de morgen tot de avond niets anders opbobbelt als zonde en onreinheid voor zijn gemoed.

O, wat wordt het toch een contrarie-gesteldheid nietwaar! O vrouw Slingerland, als hij dan zo zichzelf komt waar te nemen, wat wordt het dan een hopeloze toestand, nietwaar? Wat kan hij dan in slingeringen en twijfelingen komen en wat heeft hij dan weinig grond in al zijn vorige verzekerdheden, wat kan dan soms alle hoop ontnomen worden! Maar kom, ik heb tot nog toe zo gans eenzijdig geschreven. Ik mag toch geloven dat de Heere u ook nog een andere weg heeft doen zien, waarin gij bij tijden hoop en moed hebt mogen scheppen. Die gezegende weg, die de Heere in de stilte der eeuwigheid al heeft uitgedacht en in Zijn lieve Zoon uitgewerkt in de volkomen gerechtigheid en genoegdoening van Christus. Welke Hij voor al de Zijnen heeft uitgewerkt en die daartoe door God de Heilige Geest worden bewerkt. Die dierbare Geest overtuigt hun van zonde, gerechtigheid en oordeel en door die Geest leren wij onszelf kennen als arm, jammerlijk, naakt en blind, gans onrein, dood in zonden en misdaden, waardoor wij ganselijk onbekwaam zijn tot één daad ten goede. Door de Geest worden wij ook ontdekt tot de fondamenten toe (onzer harten) en leren wij onze gerechtigheden tegenover Gods eisende gerechtigheid kennen als schade en drek en een stank in de neusgaten des Heeren. Zo wordt de ziel ganselijk ontbloot. *Wat Ik geplamt heb, ruk Ik uit en wat Ik gebouwd heb, breek Ik af, spreekt de Heere*, opdat Hijzelf de ziel vatbaar en ontvankelijk en pasklaar zou maken voor een grotere weldaad. O, wat is het een eeuwig voorrecht dat onze weg toch in Gods hand is! Dat Hij het is, Die het voor Zijn rekening genomen heeft en die dikwijls door wegen welke ons zo contrarie toeschijnen, komt door te gaan. Ja soms zelfs zó, dat de Heere heilig genoodzaakt is, om ons een tijd lang in het donker te laten gaan. Om ons daardoor van onszelf af te brengen, opdat Hij eenmaal Zijn volle liefde aan ons hart zou kunnen kwijtschenken, waardoor we dan in staat zullen zijn om in Christus volmaakt de Heere te dienen.

O, zalige weldaad om in Christus te zijn; om Hem door 't geloof te mogen omhelzen, en Zijn gerechtigheid te mogen aannemen. Waardoor wij volkomen verlost van schuld en straf der zonde het aangezicht des Vaders weer volkomen bevredigd en vervrolijkt

mogen aanschouwen en de ware vrede, voor onze ziel gewinnen. O, mocht ge veel de volheid en algenoegzaamheid en gepastheid van die gezegende Middelaar krijgen te beschouwen voor uw ziel, opdat uw hart met veel heilbegeerte tot Hem mocht uitgaan, opdat ge op mocht wassen in Hem en door het geloof u op Hem verlaten als uw enige Toevlucht. Opdat Hij u alles in allen worden mocht. Buiten Hem is er toch niets, maar in Hem is alle volheid.

Zoek dan veel Zijn volheid, algenoegzaamheid maar ook Zijn bereidwilligheid te beschouwen, dat Hij vol is van genegenheid om uit loutere vrije genade zonder enige voorwaarde of verdienste van uw kant u te zaligen, te redden en te verlossen van de schuld der zonde en om alles voor u te wezen. O, wanneer wij de volheid van Christus mogen genieten en door 't geloof toeëigenen, wat ligt daar een zaligheid in, wat een rust, sterkte en vrede voor onze ziel! Dan leren we dat wij zonder Hem niets vermogen.

Zijn naam is "Raad", dus mogen we ons op Hem verlaten en in alle omstandigheden Hem om raad vragen en dan is Hij die gewillige Dienstknecht des Heeren om ons in alles raad en bestuur te geven, hetwelk wij toch elk ogenblik nodig hebben. Hij zal ons verzorgen naar lichaam en ziel tot de dood toe en in welke omstandigheden wij naar het uit- of inwendige ook verkeren mogen, zo we het Hem maar bekend maken. Hij zal ons leren, wat we te doen hebben en wat ons ook ontmoeten mag, het zal alles medewerken ten goede en op Zijn tijd zal Hij ons altijd uitkomst geven, want Hij heeft alles overwonnen.

Zo is Zijn Naam ook "Sterke God". O, hoe moet de ziel niet elk ogenblik ondervinden, dat bij hemzelf alle sterkte is vergaan. Dat hij geen krachten heeft om tegen die grote menigte van vijanden te strijden, die het de ziel zo bitter maken, wanneer de Heere Zijn licht onttrekt. Maar bij Hem is sterkte genoeg en die sterkte hebben wij elk ogenblik van ons leven nodig om de vijanden te kunnen weerstaan. Och, mocht dan ook gij meer en meer Zijn sterkte leren aangrijpen, door het geloof u op Hem leren verlaten en Hem om raad vragen met volle vrijmoedigheid om door Hem geleerd en onderwezen te worden. Bid Hem veel, dat Hij uw geloof moge versterken, opdat Hij u moge schenken een bestendige vrede en vreugde in Hem voor uw ziel; dit bid en wens ik u toe en zegen en heilbede.

Uw vriend en br. T. de Jong.

Zoals we reeds vermeldde, groeide Teunis de Jong op te Stolwijk. Zijn vader was Adam de Jong en Teunis was het zevende kind uit Adams tweede huwelijk met Christina van Drunen. Toen Teunis achttien jaar was, stierf zijn vader en moest hij met enkele broers de boerderij voortzetten, maar moeder Christina hield de touwtjes wel in handen, totdat ook zij (in 1926) overleed.

Vanaf zijn bekering op zijn zestiende jaar leefde de jonge Teunis in liefde en hartelijke gemeenschap met Gods volk in het naastgelegen Berkenwoude en blijkbaar ook kerkelijk met de kleine Gereformeerde Gemeente die daar toen reeds was.

Op 14 februari 1916 was hij in Den Haag in het mobilisatieleger (blijkbaar enige dagen daarvoor opgekomen) en schreef hij een hartelijke brief "aan de leden der gemeente". Hij had het toen heel moeilijk te midden van goddeloze spotters en vloekers, maar 't ergste was, dat hij zelf met zijn hart ook niet op de rechte plaats voor God kon komen. Het getuigt wel van echte ontdekking, als hij dan schrijft: De hele dag was ik maar biddende en zuchtende tot God, dat Hij maar ondersteunen mocht. Ik had Hem in alles nodig, want dat gevoelt men pas in zulke wegen, maar ach, inwendig lag het toch niet vlak tussen de Heere en mijn ziel, wat ik pas van achteren mocht zien. Ach, dat is menigmaal zo, want ach, ik bad niet zozeer dat de Heere mijn hart mocht verenigen met

Zijn doen, maar wel, dat Hij mij uit die weg mocht verlossen. Och, ik dacht maar, als ik maar thuis was, als ik maar uit die ellende was, dan was alles goed! Och vrienden, wat is de mens toch dwaas en een liefhebber van zichzelf. Want wat zou het mij baten, wanneer ik thuis was, ja wanneer ik alles had, wat mijn hart wenste en ik moest de gemeenschap met dat lieve Wezen missen?

Aan het einde van diezelfde brief verhaalt hij ook nog, dat hij een adres had meegekregen van een gezin C. Bouwmeester in Den Haag. Daar zou hij in de avonduren weleens naar toe kunnen gaan. Met verwondering vertelt hij dan, wat die vrouw uit haar geestelijk leven vertelde en hoe hartelijk hij daarmee verenigd was. Maar met evenveel verwondering vertelt hij van de bittere armoede in dat gezin. Nu was hij van bemiddelde boerenfamilie, dus kon hij daar ook barmhartigheid beoefenen. Hij vertelt uiteraard niet precies, hoe hij hielp, maar Hij verwonderde zich met blijdschap, dat de Heere hem in die weg had gebracht, waarin hij geestelijke gemeenschap had en tegelijk dienstbaar kon zijn om Gods arme volk te helpen.

Op 16 september 1916 schreef hij aan vrouw Slingerland, dat hij ook briefwisseling onderhield met ds. Overduin (dat zal dan "ds. Daan" geweest zijn). De Jong had hem geschreven over het afsterven van zijn vriend Aris Anker en ds. Overduin was erg blij geweest om dat te vernemen.

In een brief uit Maastricht van 23 oktober 1918 lezen we reeds: "Och, het is zo dikwijls mijn verzuchting, als de Heere mij daar nog eens inleidt, dat ik zeg: Och Heere, wanneer zult Gij mijn mond nog eens opendoen, om dat dan aan alle mensen, die ik ontmoet, met vrijmoedigheid te verkondigen en aan te prijzen" enz.'

Toen moeder De Jong in 1926 overleed, kwam de ouderlijke boerderij in zijn bezit en daar moeder De Jong haar eigendom steeds in de brandverzekering had, werd dit door Teunis direct beëindigd.

Het volgende jaar (1927) brandde de boerderij af en De Jong kwam in diepe wegen van beproeving. Het is toen in de voorzienigheid zo geleid, dat hij tenslotte een boerderij overnam in Dalfsen (buurtschap Welsum).

Kerkelijk behoorde De Jong tot de Gereformeerde Gemeente te Kampen, maar hij was in die omgeving graag op de gezelschappen van Gods volk en daar sprak hij een stichtelijk woord. Hij had beslist een drijving, een verlangen om dienstbaar te zijn in Gods Kerk.

In de jaren dertig was er contact met het curatorium van de Gereformeerde Gemeente. Dr. R. Bisschop beschrijft deze gebeurtenis als volgt:

Toen hij 18 jaar was, verloor hij zijn vader en kwam de zorg voor het boerenbedrijf neer op Teunis en zijn broers. Enkele jaren later, op 25 maart 1915, huwde hij met Jannigje Vermey (overleden 26 september 1972), eveneens van boeren afkomst. Zij betrokken de ouderlijke boerderij, waar het merendeel van hun tien kinderen werd geboren en in 1926 ook zijn moeder overleed.

In dat jaar werd Teunis de Jong gekozen tot diaken van de Gereformeerde Gemeente te Gouda. Daar bediende in die jaren de in 1982 overleden ds. R. Kok het Woord. Het diakenambt vervulde De Jong tot zijn vertrek naar Dalfsen op 19 april 1928. Het jaar daarvoor was namelijk de ouderlijke boerderij afgebrand, en omdat rond de heropbouw nogal wat problemen rezen, werd besloten elders een boerenbedrijf over te nemen. Zo kwam het gezin op de boerderij 'De Halmen' in de buurtschap Welsum (Dalfsen). Al spoedig was de kaasmakerij van 'De Halmen' in de wijde omtrek een begrip; ook

werden gedurende de hongerwinter van 1944 veel trekkers uit het westen aan voedsel en onderdak geholpen. Na het vertrek van Teunis de Jong naar Kralingseveer in 1946, werd het bedrijf voortgezet door zijn oudste zoon Adam.

Nadat de familie De Jong zich in Dalfsen had gevestigd, behoorden ze kerkelijk tot de Gereformeerde Gemeente te Kampen. Tevens bezocht De Jong regelmatig gezelschappen bij Brasjen en Willems in Nieuwleusen en bij Van Dijk en Luitje in Zwolle. Na verloop van tijd ging hij daar de Heidelbergse Catechismus toelichten en geleidelijk aan leidde hij min of meer openbare godsdienstoefeningen. Dit kon hem door de kerkeraad van de Gereformeerde Gemeente in Kampen niet worden toegestaan; deze was van oordeel dat De Jong hierin de kerkelijke weg diende te bewandelen.

De Notulen van de Kerkeradsvergaderingen van de Gereformeerde Gemeente te Kampen vermelden over de vergadering van 11 september 1933 het volgende: 'Broeder de Jong uit Dalfsen komt ter vergadering (...) om zich aan te melden ter opleiding voor de dienst des Woords (...). Br. de Jong doet mededeeling van zijne bekeering en roeping tot het leeraarsambt, waarna de Jong de verg. verlaat en de kerkeraad de gemelde zaken overweegt. Niemand der broeders heeft bezwaren.' Op de vergadering van 11 juni 1934 verschijnt De Jong opnieuw, en besluit de kerkeraad 'hem een attest te verleenen en hem over te dragen aan de commissie van onderzoek welke daarvoor bijeenkomt op donderdag 28 Juni te Rotterdam.' De commissie wees echter alle kandidaten die zich toen meldden af.

Hoewel De Jong blijkens de Notulen later nog eens een attest werd verleend (1937), werd hij toch niet toegelaten tot de opleiding voor het leraarsambt in de Gereformeerde Gemeenten.

Naar verluidt ging hem het opgelegde verbod om voor te gaan steeds meer als een last wegen, en meende hij tevens in bepaalde voorvallen duidelijk een vingerwijzing van God te zien dat hij zich aan zijn roeping onttrok.

Daarom kwam hij terug op zijn toezegging zich van het oefenen te onthouden, werd in november 1943 uitgeschreven als lid van de Gereformeerde Gemeente te Kampen, en zocht toenadering tot de Federatie van Oud Gereformeerde Gemeenten.

In de Jaarverslagen der Oud-Gereformeerde Gemeente te Kralingseveer wordt over zondag 1 juli 1945 voor het eerst vermeld dat de heer T. de Jong uit Dalfsen voorging. In de week die er op volgde hield hij de catechisaties en vanaf dat moment ging hij met een zekere regelmaat in deze gemeente voor, vooral nadat de toenmalige predikant aldaar, ds. A. de Reuver, in augustus 1945 een beroep aannam naar Terneuzen (waarheen hij in november van dat jaar vertrok).

Zondag 23 juni 1946 werd in de gemeente afgelezen dat Teunis de Jong en zijn Echtgenoot Jannigje Vermey (...) als leden tot de gemeente waren overgekomen (...). Tegelijkertijd werd afgekondigd dat T. de Jong als candidaat voor leerend ouderling was gesteld.' Op de ledenvergadering van 2 juli werd vervolgens 'verslag gegeven omtrent de handelingen van de Kerkeraad met den Eerw. Heer T. de Jong' en werd hij met overgrote meerderheid tot lerend ouderling in deze gemeente gekozen. Sindsdien verzorgde De Jong wekelijks 's zondags en door de week de predikbeurten.

Op 27 augustus 1946 werd hij als lerend ouderling bevestigd door ds. A. de Reuver met Hooglied 8:11,12; de dag erna deed De Jong intrede met 1 Korinthe 2:1, 2. Enkele weken later, op 12 september, was De Jong ter kennismaking als gast aanwezig op de classicale vergadering te Utrecht. Hij hield daar een predikatie 'waardoor hij vanwege de Classis toelating ontving om in alle gemeentens te proponeeren.'

Hoewel de gemeente te Loenen aan de Vecht zowel in 1950 als in 1951 een beroep uitbracht op De Jong, bleef hij te Kralingseveer. Nadat hij in februari 1952, op voorstel van de kerkeraad van de Oud Gereformeerde Gemeente in Nederland te Lisse, door de classicale vergadering toegelaten was tot de volle bediening des Woords (tegelijk met H. Wiltink), werd hij onmiddellijk door de gemeente in Kralingseveer als predikant beroepen. Op 22 mei 1952 werd hij door ds. W.H. Blaak in het midden van deze gemeente in het ambt bevestigd.

Betrekkelijk kort daarna, namelijk op 5 oktober 1955, werd ds. De Jong plotseling ernstig ziek als gevolg van een hersenbloeding, waardoor onder andere tijdelijk een gedeeltelijke verlamming optrad.

Sinds die tijd bleef hij met zijn gezondheid sukkelen, blijktens de jaarverslagen en de notulen van de ledenvergaderingen over 1957, 1959 en 1960.

Uit een brief, gericht 'aan mijn Geliefde Gemeente en allen die met ons samenleven', die uit deze periode dateert, spreekt overduidelijk hoezeer hij met zijn gemeente meeleeft, en de gemeente met haar herder en leraar. Zo schrijft hij: 'dat de Heere mij nog lieflijk ondersteunt in mijn krankheid, en mij veel van Zijne liefde en vrede doet ondervinden. Zoodat ik in Hem mag rusten.'

Verder dankt hij de gemeente voor het ondervonden meeleven, in het openbaar en in 't verborgene, en spreekt zijn vreugde uit over de trouwe opkomst der gemeente tijdens de leesdiensten, waarvoor hij zelf de te zingen psalmen mag opgeven. Het zingen van de gemeente kan hij 'op bed hooren, dus mag ik met Ulieden en Ul. met mij nog meezingen.' Hij eindigt deze brief met hartelijke groeten en heilbede, en spreekt de hoop uit 'door Uwe gebeden Ulieden wederom geschonken te mogen worden.'

Uiteindelijk zag hij zich echter op de Synodevergadering te Amersfoort op 31 mei 1961 genoodzaakt onbezoldigd emeritaat aan te vragen. Dat werd hem verleend, maar op 20 oktober van dat jaar verwisselde hij al het tijdelijke met het eeuwige, bijna 69 jaar oud. De rouwdiensten werden gehouden onder leiding van ds. B. Toes (in de kerk waar ds. De Jong zo vaak was voorgedaan) en onder leiding van ds. E. du Marchie van Voorthuysen (in de kerk van de Vrije Oud Gereformeerde Gemeente te Kralingseveer).

De Oud Gereformeerde Gemeente in Nederland te Kralingseveer (Buffetstraat) is de enige gemeente waaraan ds. De Jong verbonden is geweest, al was hij door het vervullen van predikbeurten in gemeenten elders in den lande een bekende persoonlijkheid. Hij ligt begraven in het aangrenzende Capelle aan den IJssel.

Enkele kenmerkende zaken van ds. De Jong moeten hier nog genoemd worden. Uit de

notulen van de ledenvergadering gehouden op 17 januari 1957 blijkt dat aan de praeses (ds. De Jong) gevraagd werd waarom hij op de christelijke feestdagen niet voorging. 'De Voorzitter antwoordde dat de feestdagen van de Roomsche afkomstig zijn en ook de Oudvaders hebben zich daarvan onthouden.' Als een ander lid daarop tegenwerpt dat hij in het begin deze diensten wel heeft waargenomen, stemt ds. De Jong dit toe, maar voegt er aan toe dat dit was gedaan 'onder protest, doch dat hij dat later niet meer kon doen.' Als men hem op grond van Gods Woord kan aantonen dat die feestdagen van God zijn ingesteld, dan is hij bereid tot 'bespreking'. Het uitschrijven en houden van bid- en dankdagen achtte ds. De Jong daarentegen wel degelijk gepast.

Een ander opmerkelijk punt van hem was dat hij iemand pas tot lidmaat bevestigen kon, als deze belijdenis van het geloof kon afleggen - dus kon getuigen hoe hij rechtvaardig was voor God. Deze opvatting had tot gevolg dat hij ook kinderen doopte van die ouders die geen 'belijdend lid' waren, maar wel met de gemeente 'samenleefden'.

Verder is bekend dat hij hartelijke betrekkingen heeft onderhouden met mensen als Annigje Grolleman te Hasselt (overleden in 1974) en anderen.

Literatuur

Notulen van de Gereformeerde Gemeente (in Nederland) te Gouda.

Ledenbestand van de Gereformeerde Gemeente te Kampen.

Notulen van de Kerkeraadsvergaderingen van de Gereformeerde Gemeente te Kampen.

Jaarverslagen der Oud Gereformeerde Gemeente te Kralingseveer.

Notulen der Kerkeraadsvergaderingen der Oud-Gereformeerde Gemeente te Kralingseveer.

Ongedateerde (waarschijnlijk laatste) brief ter inzage gehad van de ouderling der Oud Gereformeerde Gemeente te Kralingseveer, de heer J. Kaat. Overlijdensbericht uit de Dalfser Courant, eind oktober 1961.

R. Bisschop

Vanuit Kralingseveer ging hij ook preken op vele andere plaatsen en overal was hij zeer geacht en geliefd bij Gods volk, want hij sprak naar het hart van Jeruzalem. Het was een bijzonder innemende, vriendelijke man.

Hij had ook enkele dingen, waar hij merkwaardig onverzettelijk aan vasthield. Onder andere was hij een grote tegenstander van de "emeritus-kas", dat was naar zijn overtuiging een fonds en ook was hij (evenals Jac. Koelman en Rutherford e.d.) een tegenstander van de Christelijke feestdagen. Dan preekte hij niet, maar de liefde kon dat bij Gods volk wel verdragen.

Te Kinderdijk en Alblasserdam was ds. De Jong zeer geacht onder Gods volk. Hij had een hartelijke vriendschap met ds. Toes en kwam hier ook weleens op gezelschappen. Op een dag was er gezelschap bij **vrouw Ooms** en ds. De Jong zou de leiding hebben. **Vrouw Stout** zou er ook naar toe gaan, maar daar zij wat later kwam, vertelde men aan ds. De Jong van de moeitevolle weg, die vrouw Stout in haar gezin had, bijzonder met haar zoon **Wim**. Zoals we lezen van een vrouw, die achttien jaren door "een geest der krankheid" samengebogen was (Luk. 13:11), zo werd Wim ook door een geest bezet, waardoor hij een paar jaar steeds in een keldertje zat en niemand vermocht hem te bepraten om weer eens gewoon bij de mensen te komen.

Toen ds. De Jong dat hoorde, ging hij in 't gebed en kreeg hij zeer opmerkelijk vrouw Stout en haar zoon op te dragen en dat werd wonderlijk verhoord. Van die dag af was Wim verlost uit die gevangenschap.

Ds. De Jong heeft dus niet zo lang gepreekt; van 1946 tot 1952 als lerend ouderling en van 1952 tot 1955 als predikant.

Op 5 oktober 1955 werd hij getroffen door een hersenbloeding en daarop heeft hij nog zes jaar met zijn gezondheid getobd. Er bestaat ook nog een brief, die hij vanaf zijn ziekbed schreef "aan mijn geliefde gemeente en allen, die met ons samen leven".

Per 31 mei 1961 gaf de Synode hem op zijn verzoek nog "onbezoldigd emeritaat".

Een van zijn laatste ambtsverrichtingen was het dopen van de kinderen van het gezin Den Braber uit Rotterdam. Met groot genoegen heeft hij dat mogen verrichten.

Wij vernamen, dat hij op zijn laatste ziekbed vaak in het donker verkeerde en ook nog veel bestreden werd over zijn roeping tot het leraarsambt. Maar kort voor zijn heengaan mocht hij nog weer zeer beweldadigd worden en roemen in de vrijheid der kinderen Gods. Ds. Toes wist daarvan en vertelde dat in een kerkenraad "en nu zal hij wel heel spoedig heengaan".

Daar was een ouderling, die ds. De Jong ook regelmatig bezocht. Die belde de volgende ochtend naar Kralingseveer en 't was inderdaad zo. Z'n dochter moest zeggen, dat hij gelegerd was in Ps. 65:2 en 3 (Datheen)

"Al mijn misdaden en mijn zonden

Waren zeer groot en zwaar;"

maar ook:

"Wij zullen met d' heerlijkheid schone

Uwes huis verzaad zijn,

d' Rijkdom, Heer' ! van 't huis Uwer wone

Zal ons wel voeden fijn."

De volgende dag (20 oktober 1961) ging hij de eeuwige heerlijkheid in. Ds. Toes had de leiding bij zijn begrafenis en ds. Du Marchie van Voorthuysen sprak in een ander kerkgebouw. Hij werd begraven te Capelle a/d IJssel.

Een brief van ds. De Jong uit zijn jonge jaren.

Onderstaande brief is uit 1918 en werd geschreven aan een groepje vrienden, vermoedelijk een gezelschappelijke kring rondom de godvrezende Jannigje Slingerland te Berkenwoude. De Jong was toen dus reeds boer te Stolwijk, maar als hij deze brief schrijft is hij soldaat in het mobilisatieleger te Maastricht. Blijkens de inhoud van de brief had hij enige weken tevoren landbouwverlof en was hij toen in Zegveld geweest. Uit een brief als deze leert men deze godvrezende man (hij was toen nog maar 25 jaar) wel nader kennen in zijn leven door het geloof.

De brief is als volgt:

Maastricht, 24 juli 1918

Geliefde vrienden,

Met deze meld ik u, dat ik door 's Heeren goedheid weer in redelijke welstand verkeren mag, hoewel ik pas gisteren uit het hospitaal ontslagen ben. Ik was verleden week nog maar kort hier, toen ik werd aangetast door de hier algemeen heersende ziekte, de Spaanse griep en moest toen al spoedig naar het hospitaal. Nu moet ik deze nacht waken en zieken oppassen in het hospitaal. Deze ziekte is hier zo algemeen, dat haast alle soldaten zijn aangetast en ook vele burgers en het personeel van 't hospitaal, dus zodoende moeten wij nu 's nachts zieken oppassen. Ik ben hier op een zaal waar 53 patiënten liggen en zo zijn er nog drie zalen. Ik moet hier waken van 's avonds 8.00 tot 's morgens 8.00 uur.

Het is nu 11.00 uur en de meesten slapen, dus ik hoop af en toe wat rust te hebben en van die gelegenheid gebruik te maken om u enige letteren te schrijven. Bij gebrek aan inkt zal ik het maar met potlood doen en ik zal maar hopen dat u het kunt lezen.

Ik was zeer verblijd, toen ik maandag hier in 't hospitaal uw briefkaart mocht ontvangen en bijzonder met de inhoud daarvan, waaruit ik mocht vernemen, dat gij bij vernieuwing nog weer eens iets van de goedertierenheden des Heeren had mogen smaken. Ik mocht mij verblijden met uw blijdschap, want dat is toch altijd onze verzuchting, dat God het juk van het kinnebakken van Zijn arm en bekommerd volk nog eens mocht oplichten om u bij vernieuwing nog eens iets van Zijn onwrikbare trouw en gemeenschap te doen smaken. De Heere laat Zich daarin niet onbetuigd, want Hij is de Alfa en de Oméga.

Nu, ik was verblijd, want het deed mij toen donderdag leed, dat je 's avonds zo vroeg heen moest, daar ik gaarne samen nog eens een poosje gepraat had. We zijn toen vrijdags te Zegveld geweest en hebben daar een bijzondere dag gehad. We zijn daar op zeven plaatsen geweest, dus we konden het overal maar heel kort maken, maar de Heere gaf ons overal zo'n ruime ontsluiting dat het bijzonder aangenaam was. Daar zijn oude banden weer vernieuwd en nieuwe banden gevallen.

Het laatst kwamen we nog bij mensen: Hij was een weduwnaar met twee kinderen, een bekommerde, daar ik al jaren kwam. Nu was hij de afgelopen winter getrouwd met een jonge vrouw, dus zij was mij onbekend. We hadden maar een kwartiertje tijd, dus we waren er heengegaan om ze maar gedag te zeggen. Wij kwamen daar binnen en de Heere gaf mij daar dadelijk zo bijzonder opening om te gaan vertellen wie de Heere was voor Zijn volk en onder dat spreken kreeg ik te gevoelen, dat die vrouw daar ook kennis aan had. Daaruit sprak ik haar aan en daar raakte haar tong los, zodat ze uit haar ongelukkige staat opkwam en het werd mij klaar, dat ze voor zichzelf in de grootste zielenood verkeerde. Ja dat ze gans moedeloos en radeloos over de aarde ging, geen weg meer wetende en geen uitkomst meer vindende.

Toen gaf de Heere mij ontsluiting zodat ik mee mocht delen, wat ik zelf had doorgemaakt, toen de eerste liefde van mij geweken was en ik in een weg van afsnijding al mijn goede gestalten verloren had en ik ook gans moedeloos en radeloos daar heenging. Totdat de weg voor mij ontsloten werd en ik een gezicht kreeg op de Heere Jezus als de enige mogelijkheid van zaligheid. O, toen ik ze dat meedeelde, had je ze in haar tranen kunnen wassen, want ze mocht daaruit weer hoop scheppen, hoop uit mijn behoudenis. Ik moest toen spoedig vertrekken, maar daar waren nieuwe banden gevallen.

Nu wens ik verder mee te delen, wanneer het de Heere belieft mij daartoe te bekwamen, hoe het mij vergaan is, nadat ik weer in dienst gegaan ben. Ik ben dan dinsdagavond weer vertrokken en had die dag een gemakkelijke dag voor mijzelf. Ik mocht het toen zo geloven en zo beschouwen dat het nu maar een Vaderlijke bestiering was van de Heere mij ten goede, dat ik weer in dienst moest. Want ach, vriendin, het is niet tot mijn eer maar ik heb het zo nodig, dat ik telkens weer eens losgerukt wordt uit mijn bedrijf en van m'n lieve vrouw en kinderen. De Heere wil toch, en Hij is het ook zo duizendmaal waardig, dat we Hem alleen aanhangen.

O, nu zijn de wegen voor mijn vlees dikwijls wel hard, maar anderzijds, wat acht ik me dan gelukkig als ik geloven mag, dat ik aan de leiband van mijn lieve Koning lopen mag, die mij door zulke wegen nog weer tot Zich komt te trekken en mij Hem doet achteraan kleven. Zulke zoete en goede gedachten van de Heere mocht ik die dag hebben en daarmee mocht ik ook vertrekken. Ik mocht ook zeer vertroost en versterkt worden door het hoofdstuk dat we juist die middag lazen, Jesaja 41, waar ik veel aan had. Zo ben ik toen dan bemoedigd vertrokken en de Heere heeft zich niet onbetuigd gelaten.

Wat het uitwendige betreft is ellende weer mijn deel geweest tot deze stonde toe. Nog maar pas was ik hier of ik kreeg die ziekte en moest het hospitaal in. Daar viel het mij zo tegen. Ik had gedacht tussen zieke soldaten in; dat zal wel gaan. Maar daar kwam ik weer tot dezelfde treurige ervaring.

Geloof mij vrouw Slingerland, ik heb er in dienst en in dat goddeloze Maastricht wat van leren verstaan, hoe die tekst bewaarheid wordt: En zij zullen vloeken vanwege de hitte der verdrukking. Want hoe harder de nood gaat nijpen, hoeveel te meer dat er gevloekt en verwenst wordt. In het hospitaal ondervind je dat ook al, hoeveel te erger ziek en hoeveel te meer pijn, ja tot de laatste snik van hun leven toe zullen ze vloeken en verwensen om dan eeuwig in de rampzaligheid daarmee door te gaan.

O, wat is toch de mens verschrikkelijk en ontzettend blind, dwaas, ongelukkig en diep gevallen hè? Maar het is ook verschrikkelijk om daaronder te moeten verkeren of er ziek tussen te liggen. Ach, als ik dan daarbij vergeleek, hoe gans anders het voor mij zou zijn, wanneer ik thuis zo ziek had gelegen; dat ik dan van al die ellende verschoond was en een liefderijke oppassing mocht hebben en dat ik dan kon krijgen wat ik hebben wou. Wat is het verschil toch groot. Want het eten krijgen de zieken ook uit de kazerne gebracht, gewoon zoals ze het in de kazerne krijgen. Als je dan weinig of geen eetlust hebt, dan begin je daar zo gauw niet aan, want je bent er dan nog vies van ook.

Ach vriendin, wat is er dan in zulke omstandigheden genade nodig om daar stil onder te zijn en verenigd met de handelwijze des Heeren, daar mijn bedorven bestaan zo gans anders is. Maar ik mocht neerliggen in stille gelatenheid. Ik mocht zo ingeleid worden in mijn door de zonde zo diep gezonken onwaardig en verdoemeniswaardig bestaan, dat ik maar zeggen moest in mijn gemoed: "Ach Heere, als u mij nu mijn gehele leven niets anders deed beleven dan de grootste ellende die er op aarde beleefd wordt, dan heb ik nog zoveel erger verdiend". Want ik heb de eeuwige verdoemenis verdiend en o, dan daar tegenover te beschouwen, dat eeuwige wonder van vrije genade dat Hij aan mijn ziel heeft willen verheerlijken door Zijn Zoon aan mij te openbaren, Die om mijnentwil Zich voor Gods gericht kwam te stellen en de eeuwige toom Gods gedragen heeft.

O vriendin, wanneer we daar eens wat van hebben mogen en we mogen eens wat inblikken in dat eeuwig wonder van Gods soevereine welbehagen, dan moet ik eronder wegzinken en eindigen in diepe bewondering. O, in zulke tijden dan zegt mijn ziel, wat zal dit beetje aardse tegenheên mij nog beroeren. Ik weet dat mijn ziel gered is en zal daarmee vergenoegd zijn. En immers dan zullen mij alle dingen medewerken ten goede. Dan is het mijn lust alleen om de raad Gods maar uit te dienen. Dat wens ik ook, wanneer het Zijn wil is voor Hem te lijden, want dan zal Hij daarin verheerlijkt worden. Dan mag ik ook uit al mijn ellende met blijdschap zien op het eind van mijn loopbaan, want dan zal God alle tranen afwissen en blijdschap zal op onze hoofden zijn.

O, duizendwerf gelukkig is dat volk, wiens God de Heere is. Mogen ze van dat geluk hier dikwijls al veel smaken en aanschouwen, hiernamaals zal dat eenmaal ten volle openbaar komen.

Maar, o duizendwerf ongelukkig, ja nooit uit te spreken zijn diegenen, die nog van God vervreemd leven, hetzij óf het kleine kinderen zijn óf ouden van dagen. Want o, hun leven is maar een vol maken van de beker van Gods eeuwige toorn en grimmigheid. En o, als God het niet verhoedt en in dit leven

er met Zijn levendmakende Geest niet aan te pas komt, dan zal eenmaal die eeuwige toom Gods in volle mate over hen uitgestort worden. O, wat zal dat dan uitmaken om dan te vallen in de handen des levendigen Gods, Die een verterend vuur en een zeer hittige gloed is voor de goddelozen.

O onbekeerden, hetzij jong of oud die dit lezen mogen, wat zou ik het je van harte gunnen, dat de Heere je nog bekeren mocht en dat moet ik je toch vooral aanzeggen en

toeroepen: Haast u toch om uws levens wil. De tijd dat God u genadig wil zijn, zal voor velen uwer wellicht zo spoedig voorbij zijn, reken daar maar vast op. De Heere, Die Zijn oordelen in volle mate komt uit te gieten over bijna alle landen, zal ook ons goddeloos en Godvergetend Nederland niet sparen, maar zal ook doortrekken met Zijn schrikkelijke roede.

O, wat zal het dan ontzettend zijn voor diegenen die dan nog onbekeerd zijn, want de hand des Heeren als Hij komt zal zwaar zijn. Dit zien we in de buitenlanden en o, dan zal er voor de onbekeerden geen verbergings wezen. Ach, mocht u dan de Heere maar verwachten in de weg van Zijn oordelen en verwacht van dit aardse leven maar heel weinig meer. Maar zoekt geborgen te komen voor tijd en eeuwigheid.

Nog staat de genadedeur open; nu zijt ge nog in de mogelijkheid om zalig te worden. O, bestorm dan nog de Troon der genade. Je kunt jezelf niet bekeren, maar dat is niet erg. De Heere wil het doen, indien ge het waarlijk maar van Hem zult begeren. O, smee Hem dan veel om ontdekkende genade, om een verlicht verstand en een vernieuwd hart. En ach, laat u door niets daarvan afbrengen, want er is niets bij te verliezen. Verloren ligt ge en Hij heeft nooit gezegd: "Zoek Mij tevergeefs".

De Heere mocht Zich uwer ontfermen. Wees hartelijk gegroet van mij.

Uw vriend T. de Jong.

5. Over het leven en de arbeid van de heer W. Vermeer (1837-1929)⁵

Willem Vermeer werd geboren te Renswoude op 4 juni 1837 en is overleden te Zeist op 27 september 1929, dus op 92-jarige leeftijd. Op 23 september 1868 trad hij in het huwelijk met Alida Johanna de Haan.

Een zoon is bekend: Willem Vermeer, 1869-1961

Zoals hijzelf in de brief, die hieronder volgt, vertelt, was Vermeer op zijn 24ste jaar reeds een bevestigd kind des Heeren. In hetzelfde jaar 1861, waarin God zulke grote genade in zijn hart verheerlijkte, werd hij ook ouderling in de Christelijke Afgescheiden Gemeente te Renswoude. Vanwege de vreze Gods kreeg hij veel vijandschap te verduren, doch toen zijn moeder overleden was, trok hij met zijn vader naar Utrecht, om daar een broer in diens bakkerij te helpen. In Utrecht werd hij spoedig diaken bij de afgescheidenen. Op 23 september 1868 trad hij in het huwelijk met Alida Johanna de Haan.

Na het overlijden van zijn moeder in 1864 vertrok hij met zijn vader naar Utrecht, om zijn broer in de bakkerij te helpen. Het duurde niet lang of hij werd ook hier tot het ambt gekozen, namelijk tot diaken, in de Christelijke Afgescheidene Gemeente. Te Utrecht trad hij die vele jaren een trouwe levensgezellin was. Door de begeerte om de Heere te dienen in de prediking van het Evangelie verhuisde hij met zijn vrouw naar Kampen, om aan de Theologische School opgeleid te worden. Hier kwam hij te wonen in de "korte ademstraat", zoals hijzelf zei. Hiermee bedoelde hij dat het hem door financiële tegenspoed na verloop van tijd niet meer mogelijk was verder te studeren. Hij was origineel in allerlei uitdrukkingen, waarmee hij zeer eigenaardig, maar ook vaak kernachtig de zaken wist te zeggen. Door geldgebrek moest hij dus zijn studie afbreken en dat was een bittere teleurstelling voor hem. Na zijn verhuizing naar IJsselstein kwamen er heel spoedig van alle zijden verzoeken om als oefenaar Gods Woord te komen verkondigen.

De Classis Utrecht gaf hem de vrijheid om voor te gaan en in Culemborg wenste men hem gaarne te hebben. Daar was echter geen huis voor hem beschikbaar en zo werd nu (in 1872) Vianen zijn woonplaats en arbeidsveld.

In Vianen had vóór die tijd ds. Schouten met veel zegen in de Ned. Herv. Kerk gearbeid en een groep "Schouterianen", die eigen bijeenkomsten hield, was het steeds niet eens over een kerkelijk standpunt. De heer Vermeer werd hun voorganger onder beding dat hij eens in de maand de gemeente te Culemborg bleef bedienen en dat Vianen een station der Chr. Geref. Gem. te Utrecht zou worden. In de buitenstad werd een huis gehuurd, dat boven voor pastorie en beneden voor vergaderlokaal werd ingericht. Vermeers prediking werd zichtbaar gezegend en in het stadje werd het bekend, wat God onder dit eenvoudige volk deed, vooral nadat Hij een zeer goddeloze man, die dronken kwam binnen vallen, krachtadig vernieuwde.

De vijandschap was ook groot; vooral van liberale zijde werd er veel laster en spot over de "Schouterianen" uitgegoten. Het aantal hoorders nam echter ook steeds toe, dus moest men naar een grotere ruimte uitzien. Dit ging allemaal met veel moeite gepaard

⁵ J. van Dam, *Komt, luistert toe III*, St. Philipsland 1981, blz. 61 enz.

en de moed zonk bij Vermeer wel zo in de schoenen, dat hij meende te vertrekken. De vijanden verblijdden zich reeds op dat gerucht, doch God gaf enkele gemeenteleden in het hart om het logement "St. Joris" aan te kopen. Dit gebouw werd in stilte voor kerkdiensten ingericht en toen Vermeer in plaats van te vertrekken nu steeds in een flink gebouw preekte waren de vijanden dol van woede. Zij bewogen een troep ruwe leeglopers met drank en geld om de kerkdienst woest te verstoren. Deze veroorzaakten met hun woest geschreeuw wel consternatie, doch Vermeer bleef kalm en liet zingen Ps. 68: 1: "De Heer' zal opstaan tot den strijd." Dit bracht de invallers zo in vertwijfeling, dat ze weer wegluchtten.

Het kerkelijk standpunt van Vermeers hoorders was lang een omstreden zaak en men meende dit tot een oplossing te brengen, toen men in 1888 onder de bekoring kwam van de Doleantie. Zo ging ook Vermeer daar (voor enige jaren) in mee en heeft deze knecht des Heeren 18 jaar te Vianen met rijke zegen gearbeid, doch ook met allerlei moeilijkheden geworsteld.

In het laatste jaar zijner bediening te Vianen, dus tegen of in 1890 moet ook de bekering van zijn dochtertje **Margaretha Vermeer** hebben plaatsgevonden. Als men dat zielroerende verhaal leest over dit elfjarige dochtertje, zoals Vermeer dat in het onder ons bekende boekje heeft beschreven, dan ziet men ook, hoe dit kind lichamelijk zeer heeft geleden en dat de verpleging ook zeer veel van de ouders heeft gevergd. Ook dat heeft de moeiten te Vianen dus wel verzwaard. Men kan ook in dat boekje zien, hoevelen van het geoefende volk er bij Vermeer, mede vanwege dat dochtertje Margaretha in hun huis kwamen.

Het leven van **Jansje Storm** ("gevonden op de Keizersgracht te Amsterdam in 1834") werd ook door onze Vermeer beschreven en deze bijna blinde godzalige vrouw behoorde ook tot hun vriendenkring. In die beide genoemde boekjes, die men dus eigenlijk bij elkaar moet lezen, ziet men het huiselijk leven van Vermeer en de heerlijke genade, aan zijn dochtertje bewezen.

Het leven, het lijden, de bekering en zalig sterven van Grietje zijn onvergetelijk geweest voor haar vader en we lazen, dat iemand na zijn overlijden schreef, dat hij wel dagelijks in zijn hele verdere leven de naam van Grietje op zijn lippen had. In 1890 ging Vermeer naar Giessendam en de zieke Grietje verhuisde nog mee en is dus ook te Giessendam overleden en begraven. Vermeer stond van 1890 tot 1894 te Giessendam en dat was dus in de "Geref. Kerk B". In 1894 verliet hij echter weer de kerken der Doleantie en nam een beroep aan naar de Chr. Geref. Kerk te Schiedam. Dat was slechts voor een jaar en daarop volgde (1895-1898) Culemborg. Daarna arbeidde hij nog vier jaar (1898-1902) te Lisse in de Chr. Geref. Kerk, die door afsplitsing uit de gemeente van ds. Fransen na diens weggaan was ontstaan. (Daardoor heeft Vermeer ook nog op het graf van ds. Fransen, die overleed op 4 juni 1898 te Barneveld, gesproken). Vanaf 1902 diende Vermeer de Chr. Geref. Kerk te Zeist en ging daar in 1919 met emeritaat en is daar in 1929 dus op de hoge ouderdom van 92 jaar, ingegaan in de vreugde zijns Heeren. Bij zijn begrafenis te Zeist werd ook getuigd, dat hij voor velen tot zegen is geweest.

Persoonlijke beschrijving van de weg des Heeren⁶

Vermeer nader verhaalt van de grote genade in zijn jonge jaren door God aan hem bewezen. De brief uit 1915 is als volgt:

Geachte vriend!

Ik heb uw brief met de andere brieven van Leentje ontvangen en uw verzoek om u terug

⁶ Zie: "Komt, luistert toe", deel III.

te schrijven en dan iets te melden van de leidingen met mij gehouden, overdacht. Door mijn uitgebreide werkkring dacht ik daar eerst niet aan te voldoen. Maar omdat u daar bijvoegde "dat het nog eens een middel mocht zijn tot opklaring in uw weg" gevoelde ik daarbij toch ook een zekere liefdesverplichting. Niet dat ik iemand ben, die u nog wat moet leren; daar leger ik niet. Vader Brakel zegt "ik behoef niet bovenaan te staan; als ik maar mee mag gaan". Daar wens ik ook gelegeerd te zijn of te worden.

Nu wat betreft uw verzoek, om iets van mijn leiding en weg te weten, die de Heere met mij gehouden heeft:

Mijn ouders woonden te Renswoude bij Veenendaal in Gelderland; daar hadden zij een logement en ook een boerderij. Daar ben ik geboren. Mijn werkzaamheden in dat logement waren (zoals u zich wel kan indenken): glaasje rondbrengen, kaarten aan de tafeltjes bezorgen en biljartspelers bedienen. Ook moest ik in mijn opgroeien wel voordrachten doen uit romantische boeken. Eénmaal was het ook uit de Bijbel, uit de geschiedenis van Jozef, maar onder die voordracht was het alsof ik voor het oordeel Gods stond en dat heb ik niet meer durven doen. Dit alles was ook meest zondagswerk.

Van m'n kindse dagen af had ik een zeker gevoel van en liefde voor Gods rechtvaardigheid, al was het, dat ik voor eeuwig naar de hel moest. U kunt dus wel indenken, hoe bezwaard ik moest zondigen. En dan was er ook altijd de remonstrantse leraar, die leerde: dat moest men eerst voor God zijn, eer God dat voor ons was. Nu had ik wel, zoals ik toen dacht, veel deugden, maar vooral met de feesten en dan in zo'n vreselijke werkkring verloor ik die steeds weer. Dus als dat logement niet werd afgeschaft dan ging ik met mijn ouders naar de hel, dat stond bij mij vast, want om door vrije genade behouden te worden? Daar hoorde ik nooit over preken en ik had er ook m'n ouders nooit iets van horen zeggen. Door onkunde hield ik Gods volk voor fijne farizeeërs.

Doch, wat gebeurt er toen ik 17 jaar oud was? Er komt een vrouw uit Veenendaal een boodschap doen en die vertelde aan de koffietafel, hoe God haar bekeerd had zonder deugden te hebben, maar dat Hij haar krachtadig uit de hel der zonde had verlost. Ik had zulke taal nog nooit gehoord. Ik zei tegen onze koejongen, die de koeien naar de wei bracht: "Geloof je ook niet, dat die vrouw dwaas is?"

"Neen," zei die jongen, "die vrouw is goed bekeerd. Ik ga met m'n moeder ook naar de fijnen, naar die fijne dominees, ook naar zulke mensen als deze vrouw. Maar datgene, waar die vrouw van sprak, dat leert hier de dominee niet."

Daarop zei ik: "Wel jongen, als ik dan ook eens bekeerd zou zijn, zou ik dan ook naar die mensen moeten gaan?"

"Ja zeker!" zei die jongen.

Ik antwoordde: "Dan wil ik niet bekeerd zijn, want dan zou ik nog voor m'n twintigste jaar dood zijn!"

Nu werd ik eigenlijk bang om bekeerd te worden zoals die vrouw, want dan zou ik ook naar die fijnen moeten. Ik bad toen van die tijd af: "Heere, bekeer mij zoals die vrouw, maar breng mij niet bij dat fijne volk!"

Ik was op het land....

Een buurvrouw zei: "Ga je ook zondagavond mee naar het fijne gezelschap." De andere vrouw zei: "Hoe laat begint dat?" Ze antwoordde: "Om zes uur."

Toen ik dat aanhoorde, sprak God in mijn hart: "Aanstaande zondag om zes uur zijt gij ook daar in het midden; *Ik ben God de Almachtige!*"

's Zondagsavonds werd ik, als met paardenkracht uit onze tuin gehaald. Daar kwam de jongeling van achttien jaren. Men verschrok, toen men mij aan de deur zag staan, want men kende mij niet anders dan als een openbare vijand. Een half uur werd men daardoor belet, men dacht slechts om te zien, wat ik zou uitvoeren.

Een godzalig man begon te bidden en zijn nood te klagen aan de Heere, maar hij bad ook "dat God machtig was, om de muil der leeuwen te sluiten en om die leeuw aan zichzelf te ontdekken, om zich met Asaf te leren kennen als een onvernunftig beest voor God, die achttien jaar de zonde en de duivel gediend had." Ik moet veel voorbijgaan, om me alleen bij de hoofdzaken te bepalen of te laten leiden.

Ik kwam daarna nog in een zware zielestrijd. Mijn ouders had ik niet alleen tegen; ik werd ook veel bestreden aangaande een Kaïns-ontdekking en een Judas'-berouw.

Tot mijn 22ste jaar ben ik in vreselijke bestrijdingen geweest en heeft de Heere door zwarigheden mijn hart vernederd doch toen ontving ik de belofte: "Zo Hij vertoeft, verbeid Hem, Hij zal gewisselijk komen". Dit gaf eniger mate hoop in mijn ziel en ik kon menigmaal vurig tot God bidden om die komst, maar de werkzaamheden namen weer af en ik voelde geen grond voor de eeuwigheid. Daar ging ik naar de hooibalk en daar ontvielen mijn werkzaamheden als grond met een toeleidende afsnijding, en al had ik er de hemel mee kunnen verdienen, ik kon niet meer bidden. Nu kwam mij voor, dat als ik niet in het welbehagen was opgenomen, dat dan mijn bidden ook niet baatte. Daarop kwam de Heere over met "Ik ben de ware wijnstok en Mijn Vader is de landman." Toen werd ik met bewustheid voor mijn hart als een rank in de ware Wijnstok ingelijfd. De Vader hield Zich nog verborgen, maar drie weken lang heb ik in de gemeenschap van die Borg en Middelaar mogen delen. Toen werd alles weer ingetrokken en kwam de vreselijkste zonde weer in mijn hart en dat duurde drie dagen.

U kunt indenken, wat een treurige gewaarwordingen dit waren: eerst met des Konings dochter verheerlijkt inwendig drie weken lang en nu die vreselijke zonde weer in de plaats. Doch daar ontving ik de woorden: "In Hem zijt gij volmaakt!" De grond lag buiten mij. In Hem, in Christus moest ik volmaakt zijn.

Ik werd in de volmaaktheid Gods ingeleid, met Adam voor de val, maar ik had in Adam ook van de boom gegeten en nu werd ik als met Adam uit het Paradijs verdreven op het veld en daar lag ik volgens Ezechiël 16 vertreden in mijn bloed. En nu kwam de eis tot mij over dat aan Gods recht moest voldaan worden. Nu was ik weleens voor het recht geweest maar nu kwam ik onder het recht Gods. Ik moest betalen of de gevangenis in en daar werd ik voor de vierschaar gedaagd en de Rechter sprak. Mijn schuld moest betaald worden; de wet veroordeelde mij en de satan klaagde mij ook aan. Maar nu sprak Jezus en trad voor mij in "Ik heb de pers voor hem getreden, Ik heb aan Uw recht voldaan!" Ik ontving de verzekering van de vergiffenis mijner schuld en zonden in een verzekerd geloof; dit was niet alleen de vrucht als in een toevluchtnemend geloof. Met dat alles bleef mijn Vader de Landman, nog verborgen. Een groot half jaar daarna ben ik met de verloren zoon weer in de verloren gunst des Vaders hersteld en ontving ik door de Zoon een toegang tot de Vader op Zijn verdiensten. Daarna heeft de Vader mij (op m'n 24ste jaar) als Zijn kind weer aangenomen en ben ik daarop van de Vader weer gegeven aan de Zoon en dat is door de Heilige Geest verzekerd en verzegeld in mijn ziel. En nu kan die W. Vermeer zichzelf niet helpen maar staat er nog menigmaal voor met de zucht in het hart: "Hoe kom ik er nog door?"

"Maar," zegt de dichter van Ps. 73 "En mij hiertoe door U bereid..." en dus is het met mij en al dat arm en ellendig volk in zichzelf.

Mijn vrouw leeft ook nog en is 69 jaar en ik 78. Mijn vrouw heeft van haar twaalfde jaar af de kentekenen en is aan de voeten van Ledeboer opgegroeid en ontdekt. Leentje heb ik nog niet weer ontmoet.

Ik heb geschreven, maar heb haast geen tijd maar u hebt wel de tijd om het uit te zoeken.

Na groeten, uw vriend,

W. Vermeer te Zeist.

Verder geven we nu dus nog een gedeelte weer waarin Vermeer beschreef hoe hij kennis kreeg aan een verzoend Vader in Christus, door de Heilige Geest verzegeld.

We zagen hoe hij na de openbaring van Christus in zijn ziel drie weken zalig gesteld was. Wat hij daarna ondervond beschreef hij in dit stuk wat uitvoeriger:

".... Deze toestand duurde ongeveer drie weken. Toen, op een nacht viel ik in slaap en ontwaakte met een ledigheid in mijn hart.

Ik werd bedroefd; mijn Liefste was geweken en ik gevoelde, hoe weer zondige gedachten in mij opkwamen. Wat was dat een teleurstelling. Ik had zo gehoopt, van stap tot stap te zullen voortgaan in de weg der heiligmaking en dan opgenomen te worden in het Vaderhuis.

En nu weer terugvallen in de zonde. 't Was verschrikkelijk en zelfs mijn lichaam leed er deerlijk onder. Drie dagen lang moest ik het bed houden en toen werd de oude kuiper tot mij toegelaten. Hij vroeg mij hoe het er mee ging en ik antwoordde: "Ik ben toch zo ziek." Want mijn ware toestand durfde ik hem niet zeggen. Hij scheen het te begrijpen en informeerde, hoe het met mijn inwendige toestand was. "Niet zo levendig meer, Pol," zei ik. "Juist," was zijn opmerking, "ik dacht het al, de oorzaak van je ziekte ligt in je zieletoestand. Je waart met des Konings dochter wel verheerlijkt inwendig, maar je moet in Hem volmaakt zijn, buiten jezelf."

Over die woorden dacht ik nog na, toen hij vertrokken was. Daarover ging nu een licht op. Ik had de volmaaktheid in mijzelf gezocht en de grond ligt in Hem, als het enige middel om de welverdiende straf te ontgaan en weder tot genade te komen. Hoe groot was de Gift des Vaders, om die Zoon te schenken en hoe groot was de bereidwilligheid des Zoons om Zich tot een Borg en Middelaar te geven. Die liefde des Vaders werd mij een zaak van overpeinzing en deze leidde mij terug naar het paradijs. Wat een zaligheid moet het voor Adam en Eva geweest zijn, om in die liefde te mogen delen. Ik mocht er zelf iets van genieten, iets van de vrede der paradijsgemeenschap, om de Heere te mogen ontmoeten. Doch ook dit duurde slechts kort.

Dan werd ik mij bewust van de val van Adam en hoe ik ook in die val gezondigd had, zodat ik Gods gemeenschap moest derven. Ik zag mij als uitgeworpen uit het paradijs en liggende op de vlakte des velds; genoemd in Ezechiël 16; vertreden in mijn bloed en een vijand van God en mijn naaste. Het was of ik de duivelen in de hel hoorde lachen. Nu was ik aan hen gelijk: verworpen van het aangezicht des Heeren. Maar ook scheen ik een heilig en rechtvaardig God te horen, Die geen afstand deed van Zijn heilig recht en sprak: "De vloek der Wet zal Mij niet rouwen; Ik doe geen afstand van Mijn recht". Zonder te overdrijven moet ik eerlijk zeggen: op dat ogenblik was 't of ik nooit van een Jezus, een Zaligmaker gehoord had. Toch had ik al dikwijls over Hem horen spreken en prediken.

De toegang tot het paradijs was voor mij gesloten - en dat was recht. Ik moest het toevallen, al betekende het, dat ik er onder verloren zou gaan. Verloren gaan, dat sloot in, hoe ik een heilig en rechtvaardig God voor eeuwig zou moeten lasteren. Dat was het verschrikkelijkste. Daar stond ik, wanhopig en radeloos - en in die toestand kwam de Vader Zelf mij te wijzen op Zijn Zoon. Hij had een genadetroon opgericht in Zijn Zoon en sprak: "Wie is Hij, die met Zijn harte Borg worde."

Naar die Borg ging nu mijn zielsverlangen uit. Hij was de Enige, Die het voor mij kon opnemen. Zo kwam ik voor het gericht te staan. De Rechter sprak Zijn rechten uit; de wet eiste en sprak zijn vloeken uit, de satan en mijn geweten verklaagden mij. En zo stond ik daar als de gedaagde misdadiger, die geen woord meer had om voort te brengen. Doch nu trad de Zoon voor, als mijn Borg en Middelaar. Hij voerde eerst Zijn lijdelijke gehoorzaamheid aan. Hoe Hij alles wat te eisen was, geleden had, om zo Zijn

volk van de hel te verlossen. Hij had de toorn Gods gedragen en doorgedragen en zodoende een eeuwige waardij verworven, waardoor Hij ook mij van de hel kon verlossen.

Daarna toonde Hij Zijn dadelijke gehoorzaamheid aan. Hij had de wet vervuld, door God lief te hebben boven alles en Zijn naaste als Zichzelf. En hierop was het eeuwige leven beloofd. Zo was de Rechter voldaan; was ook voldaan aan de eisen der wet; satans' aanklacht afgewezen en mijn geweten tot zwijgen gebracht. Ja, het handschrift der zonde lag voor eeuwig verscheurd en de verlossing door Christus' gerechtigheid werd aan mijn hart verzegeld. O, die liefde van mijn Bloedbruidegom, Die mij met zo'n dure prijs had gekocht en vrijgemaakt.

Maar ook mocht ik zien de liefde des Vaders, die bleek in het geven van Zijn Zoon. De betrekking op die Vader werd zo sterk, dat het rechterlijke in Hem maar op de achtergrond geraakte. De weldaad, die God mij had bewezen, kon ik niet verbergen.

Ik vertelde er van aan kinderen Gods, die ik ontmoette. Ze meenden, dat het werk Gods, in mij begonnen, nu door Christus was voltooid en ik in Hem verzegeld en verzekerd was. Toch durfde ik dit niet te beamen, want dan moest ik toch God mijn Vader durven noemen en daar aarzelde ik voor. Ik sprak er met een leraar over en vroeg, of ik nu God mijn Vader mocht noemen. "Zeker," zeide hij, "het kleinste kind mag dit doen...." Maar kan zulk een kind het doen? Er is verschil of iemand vaderlijk met ons handelt, of dat hij onze vader is. Want alleen door de Zoon en diens Geest, hebben we toegang tot de Vader.

Enige dagen later hoorde ik een andere leraar prediken over Jeremia 3: 19: "Ik zeide wel: Hoe zal Ik u onder de kinderen zetten en u geven het gewenste land, de sierlijke erfenis van de heirscharen der heidenen? Maar Ik zeide: Gij zult tot Mij roepen: mijn Vader; en gij zult van achter Mij niet afkeren." Met overtuiging en blijdschap sprak hij over de heerlijkheid van dat Vaderschap en over het kindschap van een kind des Heeren. Toen het ging over de woorden: "Gij zult tot Mij roepen: mijn Vader" werd de uitgang van mijn ziel tot die weldaad zó groot, dat ik mij bijna niet in kon houden, want voortdurend sterker werd in mijn binnenste het roepen tot de Heere: "Wat is het toch, dat ik U niet met vrijmoedigheid als mijn Vader kan aanspreken?" Deze vraag liet mij maar niet los, zelfs niet onder mijn dagelijkse arbeid.

Zo was ik eens met mijn vader en onze dagloner in het hooiland bezig een voer hooi te laden. Bijna was de wagen vol, toen mijn vader tegen mij zeide: "Ga maar vast vooruit binnendoor naar huis, dan ben je een half uur eerder thuis, om daar alles klaar te maken, zodat we dadelijk met het lossen kunnen beginnen."

Ik ging en kwam onderweg op een eenzame plaats, waar wat struikgewas stond. Wat een goede gelegenheid om even mijn hart uit te storten voor de Heere. Terwijl ik neerknielde tussen de struiken, viel met kracht in mijn ziel het woord: "Ik zeg niet, dat Ik de Vader voor u zal bidden, want de Vader Zelf heeft u lief."

Zo wilde God Zelf mij onderwijzen door Zijn Woord en Geest; dat mocht ik vast geloven. Hij wees mij ook op de gelijkenis van de verloren zoon en deed mij inzien, hoe die zoon in Adam zijn kindschap en het recht van gemeenschap met de Vader verloren had, maar door Christus zich een weg geopend zag, om tot de Vader weer te keren. De draf der zonde werd hem onthouden, opdat hij behoefte kreeg tot wederkeren. Ja, meer nog. Hij werd door de Heilige Geest geleid, op grond van Christus' kruis- en zoenverdienste. Het was alsof mij toegeroepen werd: 'Let er op, dat ook de Vader Zelf hem liefheeft; toen Hij de verloren zoon in de verte zag aankomen, kon en wilde de Vader niet rusten en ging de zoon tegemoet.'

O, dat gaan van de Vader naar de zoon; de belijdenis van onwaardigheid door deze en

het antwoord van de Vader hierop: "Deze Mijn zoon was dood en is weder levend geworden en hij was verloren en is gevonden." Wat kwam in dit alles de liefde des Vaders toch duidelijk aan de dag. En verder - het gemeste kalf geslacht, al de verdiensten en beloften van de Christus aan de zoon toegepast. Zo werd deze door de Zone Gods weer in de gunst Gods des Vaders hersteld.

Stuk voor stuk werden die zaken aan mijn hart toegepast en de Zone Gods Zelf leidde mij in de armen des Vaders, Die mij aannam als Zijn kind. De Heilige Geest verzegelde dit aan mijn hart, zodat ik mocht uitroepen: "*Abba, mijn Vader!*"

Hier bleef het niet bij. De Vader schonk mij terug aan de Zoon als een loon op Zijn arbeid en met Deze zou ik eenmaal weer onderworpen zijn aan de Vader en mij mogen verlustigen in één God de Vader; in één Heere Jezus Christus; en dat alles werd ook aan mij verzegeld door één Heilige Geest.

Zodat mijn heilstaat vaster stond dan die van Adam vóór de val. Want deze kon nog vallen en vervallen, maar ik kon met de kerke Gods hier beneden wel vallen, maar nooit meer vervallen. Door het geloof mocht ik blikken in de eeuwige zaligheid, waar ik met de Bruidskerk zou mogen aanheffen: "Heilig, heilig, is de Heere der heirscharen!" Een ongekende vrede daalde in mijn hart. Vrede met God, vrede met al het geschapene; zelfs met de dieren des velds.

Nu was God mijn bevredigde Vader, Jezus mijn oudste Broeder en de Heilige Geest mijn eeuwige, zalige Inwoner, mij tot een Onderpand gegeven, dat zo vast en zeker als Hij in mij was, ik ook eenmaal bij God eeuwig zou inwonen.

Toen ik oprees van mijn knieën, was het laat geworden en ik haastte mij naar huis. Wat zou ik tot mijn aardse vader zeggen; want die had reden om zeer verstoord te zijn; ik was meer dan een uur te laat! Doch er was vrede en vertrouwen in mijn hart.

"Laat uwe woorden weinige zijn," klonk het in mijn binnenste en toen ik de Heere vroeg, welke woorden ik dan zou moeten zeggen, kreeg ik ten antwoord: "Ik zal het geven, in de ure, wanneer het nodig is." Dat was mij voldoende.

Thuis komende, zag ik mijn vader op de wagen staan, bezig met het hooi te lossen; en de dagloner bracht het verder naar de bestemde plaats.

"Zo, ben je daar?" sprak vader, "kun je alles goed maken met je godsdienst? Je had hier moeten zijn om alles klaar te maken, maar er was niets klaar. Waar ben je geweest?"

Ik antwoordde: "Vader, u heeft gelijk; ik had er moeten zijn, maar vader, ik was aan een plaats, waar ik niet vandaan kon; moet ik nog meer zeggen, vader?"

"Neen, ga maar aan je werk," was het wederwoord. De dagloner was verbaasd en verbijsterd, dat vader zo kalm was en bleef. Toen ik een ogenblik later met hem alleen was, zei hij: "Wel, jongen, wat liep dat goed af; ik was zo bang, dat het er treurig voor je uit zou zien."

"Och, Bram," gaf ik ten antwoord, "de Heere is tussenbeide gekomen en Die heeft het hart van mijn vader ook in Zijn hand." Bram kreeg de tranen in de ogen. Later is het uitgekomen, dat deze Bram Moolenaar in 't verborgen een kind Gods was. Eer hij stierf heeft hij nog beleden, hoe mijn en mijns vaders toestand hem de Heere had doen aanlopen. Hij had gesmeekt of God de boosheid van mijn vader, maar op hem, op Bram, wilde doen loskomen, opdat de jongen maar vrij kwame. En de Heere had getoond een Hoorder en Verhoorder des gebeds te zijn.

Ja, de Heere maakte het bijzonder wel met mij. Ik was toen 24 jaar geworden en mocht veel in de nabijheid des Heeren leven. Gelukkig waren er getrouwe broeders, die mij raad en onderricht konden geven. Mij was veel gegeven en er zou ook veel van mij geëist worden. Mocht ik maar nooit de schoenen van afhankelijkheid uittrekken en er voor bewaard worden: Eens anders weg te willen vormen en afmeten naar de leiding,

die de Heere met mij gehouden had. "De laatste ontmoetingen Gods," zo zeiden mijn vrienden, "zijn de beste verzekeringen, beproefd naar het Woord des Heeren, waarmee de kleinste van Gods kinderen ook kunnen meegaan voor het aangezicht des Heeren."

6. Over het leven en de arbeid van de heer Willem Vermeer (1837-1929)⁷

De ouders van Oefenaar (2) **Willem Vermeer 1837 – 1929** waren:

(1) Willem Vermeer en Grietje van Hoeflaken

(2) Willem Vermeer trouwde met Alida Johanna de Haan, geb. 1841 - ?

Willem (2) werd geboren te Renswoude op 4 juni 1837 en is overleden te Zeist op 27 september 1929, dus op 92-jarige leeftijd.

Een zoon van Willem Vermeer was (3) Willem Jr. 1869-1961, hij was 32 jaar toen zijn zoon (4) Willem werd geboren. Willem (4) was getrouwd 29 mei 1895 met Catharina Moolenbeek, 1872-1931. Ze kregen 5 kinderen.

We ontvingen een brief, die volgens de becijfering, geschreven moet zijn in 1915 door de heer Vermeer, die de laatste 27 jaar van zijn leven te Zeist woonde. Zoals hijzelf opmerkt, had hij toen weinig tijd om uitvoeriger te schrijven en zo is dus deze brief over zijn leven maar beknopt en niet volledig. Omdat er in dit schrijven evenwel zeer treffende zaken vermeld werden, publiceerden wij haar wel, daar dit handschrift ook nog nooit openbaar gemaakt was. Na die eerste publicatie ontvingen wij verscheidene reacties van lezers en zo ontdekten we pas recht, dat de schrijver een godzalige oefenaar geweest was en konden we uit de ontvangen mondelinge en schriftelijke gegevens een kort overzicht van zijn leven opstellen en vooral ook van zijn gezegende ambtelijke arbeid in Gods Kerk. Dat was dus ons tweede artikeltje over deze heer Vermeer.

Maar intussen waren we ook geattendeerd op een korte levensbeschrijving, die deze zelfde heer Vermeer eens had geschreven en laten afdrukken op de achterzijde van scheurkalenderblaadjes van een scheurkalender uit de Chr. Geref. kringen. In dat levensverhaal vermeldt Vermeer bepaalde zaken omstandiger en vollediger, dan in de boven bedoelde brief en omdat zo'n verhaal van scheurkalenderblaadjes toch ook maar heel weinig bekend is, hebben wij er dankbaar gebruik van gemaakt om de gegevens uit de beknopte onderstaande brief meer compleet te maken.

Ds. C. Smits te Giessendam heeft dhr. Vermeer ook persoonlijk nog gekend; als student heeft hij met hem gesproken. Vermeer was toen dus zeer oud en ds. Smits vertelde ons ook r met de hoogste achting van die ontmoeting.

Zo valt dus dit hoofdstuk uit in drie onderdelen uiteen:

- Eerst een beknopte brief die wij vóór het eerst publiceerden in ons Kerkblad.
- Dan een korte levensschets, die we uit vele bronnen samenstelden en
- Tenslotte nog een stuk van scheur- kalenderblaadjes, waarin dhr. Vermeer na der verhaalt van de grote genade in zijn jonge jaren door God aan hem bewezen.

De brief uit 1915 is als volgt:

Geachte vriend!

Ik heb uw brief met de andere brieven van Leentje ontvangen en uw verzoek om u terug te schrijven en dan iets te melden van de leidingen met mij gehouden, overdacht. Door mijn uitgebreide werkkring dacht ik daar eerst niet aan te voldoen. Maar omdat u daar

⁷ J. van Dam. "Komt, luistert toe III", p. 61 etc.

bijvoegde "dat het nog ééns een middel mocht zijn tot opklaring in uw weg" gevoelde ik daarbij toch ook een zekere liefdesverplichting. Niet dat ik iemand ben, die u nog wat moet leren; daar leger ik niet. Vader Brakel zegt "ik behoef niet bovenaan te staan; als ik maar mee mag gaan". Daar wens ik ook geleverd te zijn of te worden.

Nu wat betreft uw verzoek, om iets van mijn leiding en weg te weten, die de Heere met mij gehouden heeft:

Mijn ouders woonden te Renswoude bij Veenendaal in Gelderland; daar hadden zij een logement en ook een boerderij. Daar ben ik geboren. Mijn werkzaamheden in dat logement waren (zoals u zich wel kan indenken): glaasje rondbrengen, kaarten aan de tafeltjes bezorgen en biljartspelers bedienen. Ook moest ik in mijn opgroeien wel voordrachten doen uit romantische boeken. Eénmaal was het ook uit de Bijbel, uit de geschiedenis van Jozef, maar onder die voordracht was het alsof ik voor het oordeel Gods stond en dat heb ik niet meer durven doen. Dit alles was ook meest zondagswerk.

Van m'n kindse dagen af had ik een zeker gevoel van en liefde voor Gods rechtvaardigheid, al was het, dat ik voor eeuwig naar de hel moest. U kunt dus wel indenken, hoe bezwaard ik moest zondigen. En dan was er ook altijd de remonstrantse leraar, die leerde: dat moest men eerst voor God zijn, eer God dat voor ons was. Nu had ik wel, zoals ik toen dacht, veel deugden, maar vooral met de feesten en dan in zo'n vreselijke werkkring verloor ik die steeds weer. Dus als dat logement niet werd afgeschaft dan ging ik met mijn ouders naar de hel, dat stond bij mij vast, want om door vrije genade behouden te worden? Daar hoorde ik nooit over preken en ik had er ook m'n ouders nooit iets van horen zeggen. Door onkunde hield ik Gods volk voor fijne farizeeërs.

Maar wat gebeurt er toen ik 17 jaar oud was? Er komt een vrouw uit Veenendaal een boodschap doen en die vertelde aan de koffietafel, hoe God haar bekeerd had zonder deugden te hebben, maar dat Hij haar krachtadig uit de hel der zonde had verlost. Ik had zulke taal nog nooit gehoord. Ik zei tegen onze koejongen, die de koeien naar de wei bracht: "Geloof e ook niet, dat die vrouw dwaas is?"

"Neen," zei die jongen, "die vrouw is goed bekeerd. Ik ga met m'n moeder ook naar de fijnen, naar die fijne dominees, ook naar zulke mensen als deze vrouw. Maar datgene, waar die vrouw van sprak, dat leert hier de dominee niet."

Daarop zei ik: "Wel jongen, als ik dan ook eens bekeerd zou zijn, zou ik dan ook naar die mensen moeten gaan?"

"Ja zeker!" zei die jongen.

Ik antwoordde: "Dan wil ik niet bekeerd zijn, want dan zou ik nog voor m'n twintigste jaar dood zijn!"

Nu werd ik eigenlijk bang om bekeerd te worden zoals die vrouw, want dan zou ik ook naar die fijnen moeten. Ik bad toen van die tijd af: "Heere, bekeer mij zoals die vrouw, maar breng mij niet bij dat fijne volk!"

Ik was op het land....

Een buurvrouw zei: "Gaat gij ook zondagavond mee naar het fijne gezelschap." De andere vrouw zei: "Hoe laat begint dat?" Ze antwoordde: "Om zes uur."

Toen ik dat aanhoorde, sprak God in mijn hart: *"Aanstaande zondag om zes uur zijt gij ook daar in het midden; Ik ben God de Almachtige!"*

's Zondagsavonds werd ik, als met paardenkracht uit onze tuin gehaald. Daar kwam de jongeling van achttien jaren. Men verschrok, toen men mij aan de deur zag staan, want men kende mij niet anders dan als een openbare vijand. Een half uur werd men daardoor belet, men dacht slechts om te zien, wat ik zou uitvoeren.

Een godzalig man begon te bidden en zijn nood te klagen aan de Heere, maar hij bad ook "dat God machtig was, om de muil der leeuwen te sluiten en om die leeuw aan zichzelf te ontdekken, om zich met Asaf te leren kennen als een onvernunftig beest voor God, die achttien jaar de zonde en de duivel gediend had." Ik moet veel voorbijgaan, om me alleen bij de hoofdzaken te bepalen of te laten leiden.

Ik kwam daarna nog in een zware zielestrijd. Mijn ouders had ik niet alleen tegen; ik werd ook veel bestreden aangaande een Kaïns-ontdekking en een Judas'-berouw. Tot mijn 22ste jaar ben ik in vreselijke bestrijdingen geweest en heeft de Heere door zwarigheden mijn hart vernederd doch toen ontving ik de belofte: "Zo Hij vertoeft, verbeid Hem, Hij zal gewisselijk komen".

Dit gaf, eniger mate hoop in mijn ziel en ik kon menigmaal vurig tot God bidden om die komst, maar de werkzaamheden namen weer af en ik voelde geen grond voor de eeuwigheid. Daar ging ik naar de hooibalk en daar ontvielen mijn werkzaamheden als grond met een toeleidende afsnijding, en al had ik er de hemel mee kunnen verdienen, ik kon niet meer bidden. Nu kwam mij voor, dat als ik niet in het welbehagen was opgenomen, dat dan mijn bidden ook niet baatte. Daarop kwam de Heere over met "Ik ben de ware Wijnstok en Mijn Vader is de Landman." Toen werd ik met bewustheid voor mijn hart als een rank in de ware Wijnstok ingelijfd.

De Vader hield Zich nog verborgen, maar drie weken lang heb ik in de gemeenschap van die Borg en Middelaar mogen delen. Toen werd alles weer ingetrokken en kwam de vreselijkste zonde weer in mijn hart en dat duurde drie dagen.

U kunt indenken, wat een treurige gewaarwordingen dit waren: eerst met des Konings dochter verheerlijkt inwendig drie weken lang en nu die vreselijke zonde weer in de plaats. Doch daar ontving ik de woorden: "In Hem zijt gij volmaakt!" De grond lag buiten mij. In Hem, in Christus moest ik volmaakt zijn.

Ik werd in de volmaaktheid Gods ingeleid, met Adam vóór de val, maar ik had in Adam ook van de boom gegeten en nu werd ik als met Adam uit het Paradijs verdreven op het veld en daar lag ik volgens Ezechiël 16 vertreden in mijn bloed. En nu kwam de eis tot mij over dat aan Gods recht moest voldaan worden. Nu was ik weleens voor het recht geweest maar nu kwam ik *onder* het recht Gods. Ik moest betalen of de gevangenis in en daar werd ik voor de vierschaar gedaagd en de Rechter sprak. Mijn schuld moest betaald worden; de wet veroordeelde mij en de satan klaagde mij ook aan.

Maar nu sprak Jezus en trad voor mij in "Ik heb de pers voor hem getreden, Ik heb aan Uw recht voldaan!" Ik ontving de verzekering van de vergiffenis mijner schuld en zonden in een verzekerd geloof; dit was niet alleen de vrucht als in een toevluchtnemend geloof. Met dat alles bleef mijn Vader de Landman, nog verborgen. Een groot half jaar daarna ben ik met de verloren zoon weer in de verloren gunst des Vaders hersteld en ontving ik door de Zoon een toegang tot de Vader op Zijn verdiensten.

Daarna heeft de Vader mij (op m'n 24ste jaar) als Zijn kind weer aangenomen en ben ik daarop van de Vader weer gegeven aan de Zoon en dat is door de Heilige Geest verzekerd en verzegeld in mijn ziel.

En nu kan die W. Vermeer zichzelf niet helpen maar staat er nog menigmaal voor met de zucht in het hart: "Hoe kom ik er nog door?"

"Maar," zegt de dichter van Ps. 73 "En mij hiertoe door U bereid..." en dus is het met mij en al dat arm en ellendig volk in zichzelf.

Mijn vrouw leeft ook nog en is 69 jaar en ik 78. Mijn vrouw heeft van haar twaalfde jaar af de kentekenen en is aan de voeten van Ledeboer opgegroeid en ontdekt. Leentje heb ik nog niet weer ontmoet.

Ik heb geschreven, maar heb haast geen tijd maar u hebt wel de tijd om het uit te

zoeken. Na groeten, uw vriend
W. Vermeer te Zeist.

Zover de brief, die Vermeer schreef aan iemand te Oud- Alblas.

Verder geven we nu dus nog een gedeelte levensbeschrijving weer, dat dhr. Vermeer zelf eens schreef. We zagen hoe hij na de openbaring van Christus in zijn ziel drie weken zalig gesteld was.

Wat hij daarna ondervond beschreef (voor een scheurkalender) wat uitvoeriger. We lezen daarin als volgt:

".... Deze toestand duurde ongeveer drie weken. Toen, op een nacht viel ik in slaap en ontwaakte met een ledigheid in mijn hart.

Ik werd bedroefd; mijn Liefste was geweken en ik gevoelde, hoe weer zondige gedachten in mij opkwamen. Wat was dat een teleurstelling. Ik had zo gehoopt, van stap tot stap te zullen voortgaan in de weg der heiligmaking en dan opgenomen te worden in het Vaderhuis.

En nu weer terugvallen in de zonde. 't Was verschrikkelijk en zelfs mijn lichaam leed er deerlijk onder. Drie dagen lang moest ik het bed houden en toen werd de oude kuiper tot mij toegelaten. Hij vroeg mij hoe het er mee ging en ik antwoordde: "Ik ben toch zo ziek." Want mijn ware toestand durfde ik hem niet zeggen. Hij scheen het te begrijpen en informeerde, hoe het met mijn inwendige toestand was.

"Niet zo levendig meer, Pol," zei ik. "Juist," was zijn opmerking, "ik dacht het al, de oorzaak van je ziekte ligt in je zieletoestand. Je waart met des Konings dochter wel verheerlijkt inwendig, maar je moet in Hem volmaakt zijn, buiten jezelf."

Over die woorden dacht ik nog na, toen hij vertrokken was. Daarover ging nu een licht op. Ik had de volmaaktheid in mijzelf gezocht en de grond ligt in Hem, als het enige middel om de welverdiende straf te ontgaan en weder tot genade te komen. Hoe groot was de Gift des Vaders, om die Zoon te schenken en hoe groot was de bereidwilligheid des Zoons om Zich tot een Borg en Middelaar te geven. Die liefde des Vaders werd mij een zaak van overpeinzing en deze leidde mij terug naar het paradijs. Wat een zaligheid moet het voor Adam en Eva geweest zijn, om in die liefde te mogen delen. Ik mocht er zelf iets van genieten, iets van de vrede der paradijsgemeenschap, om de Heere te mogen ontmoeten. Doch ook dit duurde slechts kort.

Dan werd ik mij bewust van de val van Adam en hoe ik ook in die val gezondigd had, zodat ik Gods gemeenschap moest derven. Ik zag mij als uitgeworpen uit het paradijs en liggende op de vlakke des velds; genoemd in Ezechiël 16; vertreden in mijn bloed en een vijand van God en mijn naaste. Het was of ik de duivelen in de hel hoorde lachen. Nu was ik aan hen gelijk: verworpen van het aangezicht des Heeren. Maar ook scheen ik een heilig en rechtvaardig God te horen, Die geen afstand deed van Zijn heilig recht en sprak: "De vloek der Wet zal Mij niet rouwen; Ik doe geen afstand van Mijn recht". Zonder te overdrijven moet ik eerlijk zeggen: op dat ogenblik was 't of ik nooit van een Jezus, een Zaligmaker gehoord had. Toch had ik al dikwijls over Hem horen spreken en prediken.

De toegang tot het paradijs was voor mij gesloten - en dat was recht. Ik moest het toevallen, al betekende het, dat ik er onder verloren zou gaan. Verloren gaan, dat sloot in, hoe ik een heilig en rechtvaardig God voor eeuwig zou moeten lasteren. Dat was het verschrikkelijkste. Daar stond ik, wanhopig en radeloos - en in die toestand kwam de

Vader Zelf mij te wijzen op Zijn Zoon. Hij had een genadetroon opgericht in Zijn Zoon en sprak: "Wie is Hij, die met Zijn harte Borg worde."

Naar die Borg ging nu mijn zielsverlangen uit. Hij was de Enige, Die het voor mij kon opnemen. Zo kwam ik voor het gericht te staan. De Rechter sprak Zijn rechten uit; de wet eiste en sprak zijn vloeken uit, de satan en mijn geweten verklaagden mij. En zo stond ik daar als de gedaagde misdadiger, die geen woord meer had om voort te brengen. Doch nu trad de Zoon voor, als mijn Borg en Middelaar. Hij voerde eerst Zijn lijdelijke gehoorzaamheid aan. Hoe Hij alles wat te eisen was, geleden had, om zo Zijn volk van de hel te verlossen. Hij had de toom Gods gedragen en doorgedragen en zodoende een eeuwige waardij verworven, waardoor Hij ook mij van de hel kon verlossen.

Daarna toonde Hij Zijn dadelijke gehoorzaamheid aan. Hij had de wet vervuld, door God lief te hebben boven alles en Zijn naaste als Zichzelf. En hierop was het eeuwige leven beloofd. Zo was de Rechter voldaan; was ook voldaan aan de eisen der wet; satans' aanklacht afgewezen en mijn geweten tot zwijgen gebracht. Ja, het handschrift der zonde lag voor eeuwig verscheurd en de verlossing door Christus' gerechtigheid werd aan mijn hart verzegeld. O, die liefde van mijn Bloedbruidegom, Die mij met zo'n dure prijs had gekocht en vrijgemaakt.

Maar ook mocht ik zien de liefde des Vaders, die bleek in het geven van Zijn Zoon. De betrekking op die Vader werd zo sterk, dat het rechterlijke in Hem maar op de achtergrond geraakte.

De weldaad, die God mij had bewezen, kon ik niet verbergen.

Ik vertelde er van aan kinderen Gods, die ik ontmoette. Ze meenden, dat het werk Gods, in mij begonnen, nu door Christus was voltooid en ik in Hem verzegeld en verzekerd was. Toch durfde ik dit niet te beamen, want dan moest ik toch God mijn Vader durven noemen en daar aarzelde ik voor.

Ik sprak er met een leraar over en vroeg, of ik nu God mijn Vader mocht noemen. "Zeker," zei hij, "het kleinste kind mag dit doen...." Maar kan zulk een kind het doen? Er is verschil of iemand vaderlijk met ons handelt, of dat hij onze vader is. Want alleen door de Zoon en diens Geest, hebben we toegang tot de Vader.

Enige dagen later hoorde ik een andere leraar prediken over Jeremia 3 : 19: "Ik zeide wel: Hoe zal Ik u onder de kinderen zetten en u geven het gewenste land, de sierlijke erfenis van de heirscharen der heidenen? Maar Ik zeide: Gij zult tot Mij roepen: mijn Vader; en gij zult van achter Mij niet afkeren."

Met overtuiging en blijdschap sprak hij over de heerlijkheid van dat Vaderschap en over het kindschap van een kind des Heeren. En toen het ging over de woorden: "Gij zult tot Mij roepen: mijn Vader" werd de uitgang van mijn ziel tot die weldaad zó groot, dat ik mij schier niet in kon houden, want voortdurend sterker werd in mijn binnenste het roepen tot de Heere: "Wat is het toch, dat ik U niet met vrijmoedigheid als mijn Vader kan aanspreken?" Deze vraag liet mij maar niet los, zelfs niet onder mijn dagelijkse arbeid.

Zo was ik eens met mijn vader en onze dagloner in het hooiland bezig een voer hooi te laden. Bijna was de wagen vol, toen mijn vader tegen mij zei: "Ga maar vast vooruit binnendoor naar huis, dan ben je een half uur eerder thuis, om daar alles klaar te maken, zodat we dadelijk met het lossen kunnen beginnen."

Ik ging en kwam onderweg op een eenzame plaats, waar wat struikgewas stond. Wat een goede gelegenheid om even mijn hart uit te storten voor de Heere. Terwijl ik neerknielde tussen de struiken, viel met kracht in mijn ziel het woord: *"Ik zeg niet, dat Ik de Vader voor u zal bidden, want de Vader Zelf heeft u lief."*

Zo wilde God Zelf mij onderwijzen door Zijn Woord en Geest; dat mocht ik vastelijk

geloven. Hij wees mij ook op de gelijkenis van de verloren zoon en deed mij inzien, hoe die zoon in Adam zijn kindschap en het recht van gemeenschap met de Vader verloren had, maar door Christus zich een weg geopend zag, om tot de Vader weder te keren. De draf der zonde werd hem onthouden, opdat hij behoefte kreeg tot wederkeren. Ja, meer nog. Hij werd door de Heilige Geest geleid, op grond van Christus' kruis- en zoenverdienste. Het was alsof mij toegeroepen werd: Let er op, dat ook de Vader Zelf hem liefheeft; toen Hij de verloren zoon in de verte zag aankomen, kon en wilde de Vader niet rusten en ging de zoon tegemoet.

O, dat gaan van de Vader naar de zoon; de belijdenis van onwaardigheid door deze en het antwoord van de Vader hierop: "Deze Mijn zoon was dood en is weder levend geworden en hij was verloren en is gevonden." Wat kwam in dit alles de liefde des Vaders toch duidelijk aan de dag. En verder - het gemeste kalf geslacht, al de verdiensten en beloften van de Christus aan de zoon toegepast. Zo werd deze door de Zone Gods weer in de gunst Gods des Vaders hersteld.

Stuk voor stuk werden die zaken aan mijn hart toegepast en de Zone Gods Zelf leidde mij in de armen des Vaders, Die mij aannam als Zijn kind. De Heilige Geest verzegelde dit aan mijn hart, zodat ik mocht uitroepen: "Abba, mijn Vader!"

Hier bleef het niet bij.

De Vader schonk mij terug aan de Zoon als een loon op Zijn arbeid en met Deze zou ik eenmaal weer onderworpen zijn aan de Vader en mij mogen verlustigen in één God de Vader; in één Heere Jezus Christus; en dat alles werd ook aan mij verzegeld door één Heilige Geest. Zodat mijn heilstaat vaster stond dan die van Adam vóór de val. Want deze kon nog vallen en vervallen, maar ik kon met de kerke Gods hier beneden wel vallen, maar nooit meer vervallen.

Door het geloof mocht ik blikken in de eeuwige zaligheid, waar ik met de Bruidskerk zou mogen aanheffen: "Heilig, heilig, is de Heere der heirscharen!" Een ongekende vrede daalde in mijn hart. Vrede met God, vrede met al het geschapene; zelfs met de dieren des velds. Nu was God mijn bevredigde Vader, Jezus mijn oudste Broeder en de Heilige Geest mijn eeuwige, zalige Inwoner, mij tot een onderpand gegeven, dat zo vast en zeker als Hij in mij was, ik ook eenmaal bij God eeuwig zou inwonen.

Toen ik oprees van mijn knieën, was het laat geworden en ik haastte mij naar huis. Wat zou ik tot mijn aardse vader zeggen; want die had reden om zeer verstoord te zijn; ik was meer dan een uur te laat! Doch er was vrede en vertrouwen in mijn hart.

"Laat uw woorden weinige zijn," klonk het in mijn binnenste en toen ik de Heere vroeg, welke woorden ik dan zou moeten zeggen, kreeg ik ten antwoord: "Ik zal het geven, in de ure, wanneer het nodig is." Dat was mij voldoende.

Thuis komende, zag ik mijn vader op de wagen staan, bezig met het hooi te lossen; en de dagloner bracht het verder naar de bestemde plaats.

"Zo, ben je daar?" sprak vader, "kun je alles goed maken met je godsdienst? Je had hier moeten zijn om alles klaar te maken, maar er was niets klaar. Waar ben je geweest?"

Ik antwoordde: "Vader, u heeft gelijk; ik had er moeten zijn, maar vader, ik was aan een plaats, waar ik niet vandaan kon; moet ik nog meer zeggen, vader?"

"Neen, ga maar aan je werk," was het wederwoord. De dagloner was verbaasd en verbijsterd, dat vader zo kalm was en bleef. Toen ik een ogenblik later met hem alleen was, zei hij: "Wel, jongen, wat liep dat goed af; ik was zo bang, dat het er treurig voor je uit zou zien."

"Och, Bram," gaf ik ten antwoord, "de Heere is tussenbeide gekomen en Die heeft het hart van mijn vader ook in Zijn hand." Bram kreeg de tranen in de ogen. Later is het uitgekomen, dat deze Bram Moolenaar in 't verborgen een kind van God was. Eer hij

stierf heeft hij nog beleden, hoe mijn en mijns vaders toestand hem de Heere had doen aanlopen. Hij had gesmeekt of God de boosheid van mijn vader, maar op hem, op Bram, wilde doen loskomen, opdat de jongen maar vrijkwam. En de Heere had getoond een Hoorder en Verhoorder des gebeds te zijn.

Ja, de Heere maakte het bijzonder wel met mij. Ik was toen 24 jaar geworden en mocht veel in de nabijheid des Heeren leven. Gelukkig waren er getrouwe broeders, die mij raad en onderricht konden geven. Mij was veel gegeven en er zou ook veel van mij geëist worden. Mocht ik maar nooit de schoenen van afhankelijkheid uittrekken en er voor bewaard worden: Eens anders weg te willen vormen en afmeten naar de leiding, die de Heere met mij gehouden had. "De laatste ontmoetingen Gods," zo zeiden mijn vrienden, "zijn de beste verzekeringen, beproefd naar het Woord des Heeren, waarmee de kleinste van Gods kinderen ook kunnen meegaan voor het aangezicht des Heeren."

Zoals hijzelf in de brief, die we hierboven afdrukten, verhaalde, was de heer Vermeer op zijn 24ste jaar reeds een bevestigd kind des Heeren.

In hetzelfde jaar 1861, waarin God zulke grote genade in zijn hart verheerlijkte, werd hij ook ouderling in de Christelijke Afscheiden Gemeente te Renswoude. Vanwege de vreze Gods kreeg hij veel vijandschap te verduren, doch toen zijn moeder overleden was, trok hij met zijn vader naar Utrecht, om daar een broer in diens bakkerij te helpen. In Utrecht werd hij spoedig diaken bij de afgescheidenen en daar mocht hij ook in het huwelijk treden met de godvrezende Alida Johanna de Haan.

In die dagen voelde Vermeer zich ook steeds gedrongen om Gods Woord uit te dragen en dit deed hem ook met zijn vrouw verhuizen naar Kampen om daar de opleiding aan de Theologische School te volgen. Door geldgebrek moest hij de studie afbreken en dat was een bittere teleurstelling voor hem, doch na zijn verhuizing naar IJsselstein kwamen er heel spoedig van alle zijden verzoeken om als oefenaar Gods Woord te komen verkondigen. De Classis Utrecht gaf hem de vrijheid om voor te gaan en in Culemborg wenste men hem gaarne te hebben. Daar was echter geen huis voor hem beschikbaar en zo werd nu (in 1872) Vianen zijn woonplaats en arbeidsveld.

In Vianen had vóór die tijd ds. Schouten met veel zegen in de Ned. Herv. Kerk gearbeid en een groep "Schouterianen", die eigen bijeenkomsten hield, was het steeds niet eens over een kerkelijk standpunt. De heer Vermeer werd hun voorganger onder beding dat hij eens in de maand de gemeente te Culemborg bleef bedienen en dat Vianen een station der Chr. Geref. Gem. te Utrecht zou worden. In de buitenstad werd een huis gehuurd, dat boven voor pastorie en beneden voor vergaderlokaal werd ingericht. Vermeers prediking werd zichtbaar gezegend en in het stadje werd het bekend, wat God onder dit eenvoudige volk deed, vooral nadat Hij een zeer goddeloze man, die dronken kwam binnen vallen, krachtadig vernieuwde.

De vijandschap was ook groot; vooral van liberale zijde werd er veel laster en spot over de "Schouterianen" uitgegoten. Het aantal hoorders nam echter ook steeds toe, dus moest men naar een grotere ruimte uitzien. Dit ging allemaal met veel moeite gepaard en de moed zonk bij Vermeer wel zo in de schoenen, dat hij meende te vertrekken. De vijanden verblijdden zich reeds op dat gerucht, doch God gaf enkele gemeenteleden in het hart om het logement "St. Joris" aan te kopen. Dit gebouw werd in stilte voor kerkdiensten ingericht en toen Vermeer in plaats van te vertrekken nu steeds in een flink gebouw preekte waren de vijanden dol van woede. Zij bewogen een troep ruwe leeglopers met drank en geld om de kerkdienst woest te verstoren. Deze veroorzaakten

met hun woest geschreeuw wel consternatie, doch Vermeer bleef kalm en liet zingen Ps. 68 : 1: "De Heer' zal opstaan tot den strijd." Dit bracht de invallers zo in vertwijfeling, dat ze weer wegluchtten.

Het kerkelijk standpunt van Vermeers hoorders was lang een omstreden zaak en men meende dit tot een oplossing te brengen, toen men in 1888 onder de bekoring kwam van de Doleantie. Zo ging ook Vermeer daar (voor enige jaren) in mee en heeft deze knecht des Heeren 18 jaar te Vianen met rijke zegen gearbeid, doch ook met allerlei moeilijkheden geworsteld.

In het laatste jaar zijner bediening te Vianen, dus tegen of in 1890 moet ook de bekering van zijn dochttertje **Margaretha Vermeer** hebben plaatsgevonden. Als men dat zielroerende verhaal leest over dit elfjarige dochttertje, zoals Vermeer dat in het onder ons bekende boekje heeft beschreven, dan ziet men ook, hoe dit kind lichamenlijk zeer heeft geleden en dat de verpleging ook zeer veel van de ouders heeft gevergd. Ook dat heeft de moeiten te Vianen dus wel verzwaard. Men kan ook in dat boekje zien, hoevelen van het geoefende volk er bij Vermeer, mede vanwege dat dochttertje Margaretha in hun huis kwamen.

Het leven van **Jansje Storm** ("gevonden op de Keizersgracht te Amsterdam in 1834") werd ook door onze Vermeer beschreven en deze bijna blinde godzalige vrouw behoorde ook tot hun vriendenkring. In die beide genoemde boekjes, die men dus eigenlijk bij elkaar moet lezen, ziet men het huiselijk leven van Vermeer en de heerlijke genade, aan zijn dochttertje bewezen.

Het leven, het lijden, de bekering en zalig sterven van Grietje zijn onvergetelijk geweest voor haar vader en we lazen, dat iemand na zijn overlijden schreef, dat hij wel dagelijks in zijn hele verdere leven de naam van Grietje op zijn lippen had. In 1890 ging Vermeer naar Giessendam en de zieke Grietje verhuisde nog mee en is dus ook te Giessendam overleden en begraven.

Vermeer stond van 1890 tot 1894 te Giessendam en dat was dus in de "Geref. Kerk B". In 1894 verliet hij echter weer de kerken der Doleantie en nam een beroep aan naar de Chr. Geref. Kerk te Schiedam. Dat was slechts voor een jaar en daarop volgde (1895-1898) Culemborg. Daarna arbeidde hij nog vier jaar (1898-1902) te Lisse in de Chr. Geref. Kerk, die door afsplitsing uit de gemeente van ds. Fransen na diens weggaan was ontstaan. (Daardoor heeft Vermeer ook nog op het graf van ds. Fransen, die overleed op 4 juni 1898 te Barneveld, gesproken).

Vanaf 1902 diende Vermeer de Chr. Geref. Kerk te Zeist en ging daar in 1919 met emeritaat en is daar in 1929 dus op de hoge ouderdom van 92 jaar, ingegaan in de vreugde zijns Heeren. Bij zijn begrafenis te Zeist werd ook getuigd, dat hij voor velen tot zegen is geweest.

Wij vernamen van een oud man, Jac. Brand van Lekkerkerk (overl. 1985)) die in het voorjaar van 1917 als soldaat bij Vermeer eens op de koffie was, dat de gemeenschap der heiligen zo echt was, dat de godzalige Lavergie uit Culemborg logeerde bij ds. Roelofsen te Zeist, maar dan ter kerk ging bij Vermeer! Dat kon daar gebeuren: "Ziet, hoe lief zij elkander hadden!"

7. Enige aantekeningen van Leendert Beverloo (1862-1940) te Alblasserdam⁸

Jacobus Beverloo 1825-1892 trouwde met Maria Kriek, 1822-1901

Ze kregen een zoon **Cornelis Leendert Beverloo**, 1862-1940, geboren te Sliedrecht, in het jaar 1862, de 22ste januari. Hij trouwde **met Lena Versluis 1870-1908**.

Ze kregen 6 kinderen.

Een dochter van Cornelis Leendert was Anna, 1898 – 1996 trouwde met Teunis Markestein. 1898 -?

Corn. Leendert schrijft: "Jannetje is toen geboren, de 7e juli 1907 en daarna is moeder overleden, de 27e maart 1908.

Kinderen:

Maria

Adriana

Jacoba

Mietje

Willem

Leendert

Maria 1902-1903.

Baby

In Gods voorzienigheid kregen we een geschrift in handen, dat nooit gedrukt is (het zijn getypte bladen), geschreven door de oude Leen Beverloo. Deze waardige man woonde indertijd aan de Oost-Kinderdijk, gemeente Alblasserdam, in een huisje buitendijks, dat een paar jaar geleden is afgebroken. Zoals wij van verschillende mensen vernamen, moet deze Beverloo wel een man geweest zijn, die de Heere vreesde. Op z'n oude dag schreef hij een paar schriften vol met allerlei wetenswaardige zaken, die hij blijkbaar zijn kinderen reeds verteld had, maar nu wilde hij die verhalen ter gedachtenis ook schriftelijk achterlaten.

Hij schreef 't één en ander wat door elkaar heen. Soms wat uit zijn eigen leven (dat is allemaal niet zo erg zakelijk), maar meest zijn het herinneringen aan het oude volk dat hij op het eind der vorige eeuw gekend had en dingen, die hij anderen had horen vertellen. Diverse stukjes zijn dermate interessant, dat ze vermeldenswaard zijn.

Beverloo schreef dus als volgt:

Nu vooreerst geliefden, ben ik geboren te Sliedrecht, in het jaar 1862, de 22ste januari. Mijn ouders waren Jacobus Beverloo en Maria Kriek. Mijn vader was geboren te Woudrichem en mijn moeder te Sliedrecht. Ik geloof, dat mijn lieve moeder de eeuwige ruste is ingegaan, en ook mijn lieve grootmoeder, Anna Nederlof, maar of mijn lieve vader genade deelachtig was, is mij niet bekend.

Toen ik omstreeks 5 jaren oud was, lag ik ernstig ziek aan de mazelen, en kreeg ik bezoek van Jan van Zeist te Alblasserdam.

Mijn lieve moeder, zeer bezorgd zijnde voor mijn leven, was zelf teder en godvrezende

⁸ J. van Dam, *Komt, luistert toe VI*, St. Philipsland 1981, blz. 97 enz.

en zond smekingen en gebeden voor mij op aan de troon der genade en was blijde, die lieve Jan van Zeist te ontmoeten, die mij opzocht aan de bedstede. Hij deed een hartelijk gebed voor mijn herstel. Spoedig daarna was ik hersteld, en hoewel nog zeer jong zijnde, kreeg ik indrukken van de Hoogheid, Alwetendheid en Overalomtegenwoordigheid Gods.

Hoorde ik Gods Heilige Naam misbruiken met vloeken, en God-onterende uitdrukkingen, dan ging ik schreiende naar mijn lieve moeder, met de klacht: "Moeder, die mensen vloeken zo".

Geliefde kinderen, van mijzelf ben ik niet bewust, ooit uitwendig gevloekt te hebben, hoewel de wortel van het kwaad in mij was.

In die tijd was ik zeer gehoorzaam, ging eens met mijn moeder op een avond naar **Pietje Kraaijeveld**. Daar mijn moeder zich met haar in gesprek begaf, kreeg ik het martelaarsboek, waaruit ik al vroeg kwam te weten, wat Rome gedaan heeft aan Gods lieve volk en hoe zij het bloed der Heiligen hebben vergoten, ook in ons vaderland, Frankrijk en Engeland en meerdere koninkrijken.

In Sliedrecht ging ik op de Zondagsschool bij **ds. Juch**, bijgenaamd de blinde dominee, omdat hij lichamelijk blind was. Toen ik ongeveer 6 jaar oud was, moest ik een vers leren, dat betrekking had op de Engelenzang. Het "Ere zij God in de hoogste Hemelen, vrede op aarde, in mensen een welbehagen", maakte diepe indruk op mij. Dat kon ik onmogelijk kwijt, dat God nog bemoeienis maakte met mensen, daar ik ook wel zag, hoe het er in de wereld naar toe ging, vooral vloeken. O kinderen, het gaat alleen om Gods eer, en niet om de mens. Dat kon ik op kinderlijke wijze mijn moeder vertellen, en was daarmee vervuld. Ik ging ter catechisatie en ter kerk bij ds. Juch.

Uit die tijd herinner ik mij nog goed, dat het in één van die jaren zeer droog was in de zomer. Geen regen viel op het aardrijk, de koeien liepen te loeien, omdat er geen gras in het veld was. De Heere gaf dat ds. Juch met deze toestand te doen kreeg, en bond dit op zijn hart, door Zijn lieve Geest. De Heere maakte ds. Juch bekend, dat Hij de andere week regen zou geven, en deze leraar, zondags op de kansel zijnde, maakte dit met blijdschap bekend. Maar wat gebeurt? 's Maandags geen regen, dinsdag en woensdag niet, donderdag en vrijdag niet, zaterdagmorgen niet. Moedeloos, afgetobd en verslagen wegens het uitblijven van de regen, valt ds. Juch 's middags in slaap.

Kort hierna roept zijn vrouw hem en zegt: "Kom man, de lucht wordt zwart, er komt een onweersbui; en het begon hard te regenen. Ds. Juch op zijnde, ging naar buiten, en heeft zich doornat laten regenen. Hij was van binnen en van buiten nat, God lovende en dankende in een tedere en nederige zielsgestalte. Hij was in- en uitwendig doorvochtigd, vooral inwendig over 's Heeren goedheid naar Ps. 25 vers 4.

Een zeer opmerkelijke zaak. Er ging veel volk bij ds. Juch ter kerk in Sliedrecht. Er was toen op Sliedrecht veel bekeerd volk.

Eens op een keer, dat de kerk aanging, stond er 's avonds een meisje op de dijk, genaamd **Loewies van Hattem**; een opgeruimde meid. Ze zei: "Het lijkt wel of alles bij ds. Juch naar de kerk gaat, wel, dan ga ik ook eens". En ziet, het was daar voor haar het uurtje der minne. Zij werd krachtig in het hart gegrepen onder deze waarheid: "Het licht schijnt in de duisternis, en de duisternis heeft het niet begrepen". Toen dit geestelijk wonder had plaats gegrepen, was er een vrouw die zei: "Ik ga al zoveel jaren bij ds. Juch te kerk, en die meid, zo van de dijk, wordt zo bekeerd. Ja, er was blijdschap in de Hemel voor de Engelen Gods, dat er een zondares bekeerd werd, meer dan negen en negentig rechtvaardigen, die de bekering niet van node hebben'.

We kozen uit de aantekingen van Beverloo de meest geschiktste stukjes. Zo schreef hij wat over een zekere vrouw Porro, maar in het onderstaande vermeld bij weer iets over andere godvrezende mensen, zoals **Pieter den Besten, Bastiaan Buis en Maarten Goedhart** (uit Sliedrecht). We lezen dan verder:

Een zuster van haar (van vrouw Porro) was eens op een Hemelvaartsdag bij vrouw Schippers, en daar was ook Pieter den Besten van Oud-Alblas. Deze vroeg aan haar: "Bent u ook zo gelukkig als uw zuster?"

Zij antwoordde: "O Pieter, ik ben zo ongelukkig". Nu dat viel goed. Pieter nam het hartelijk over, het ging onder een vloed van tranen. Hij zei: "Nu mijn kind, eerst ongelukkig hoor, en dan mocht het zijn, gelukkig worden. Eerst verloren en dan gevonden worden".

Lieve kinderen, ik zit nu te schrijven terwijl het onweert. Ik herinner mij dat Pieter eens in een zware onweersbui liep te Oud-Alblas. Een vrouw zag hem, riep hem en zei: "O man, bent u niet bang, kom toch in huis". Pieter antwoordde: "Neen vrouw, met diepe eerbied, met die God ben ik verzoend. O, vrouw, eenmaal zal ook u die God moeten ontmoeten, o roep maar om bekeerd te worden. Als dat mag gebeuren, dan geen nood, de kleinen en de groten komen daar allen, verzadigd met Gods beeld".

Toen Pieter eens bij vrouw Schippers was, en deze hem na zijn bezoek wegbracht naar het veer te Jaarsveld, zei de veerman met een vloek tegen hem: "Wat een mooi stokje is dat". Dit was ook zo, want Pieter had een mooi wandelstokje bij zich. Maar voor de veerman werd dit een bestraffende predicatie. "O man", zei Pieter, "vloek toch niet, en misbruik Gods dierbare Naam toch niet".

De Heere zegende de vermaning, de man werd namelijk beschaamd. Pieter was een lief en teder mens door genade. Hij is ook onder de wapens geweest. Hij paste altijd goed op, alles was altijd in orde. Hij hoefde nooit 's zondags werk te doen, zo'n achting hadden ze voor hem.

Hij was een harte vriend van vrouw Schippers, net als Maarten Goedhart, Piet de Bie en anderen. De banden die daar lagen, en de vrede die er was onder elkander, dat is niet om uit te drukken. En zo was Bastiaan Buis ook. Ik heb eens op de dijk bij de heer Jonkers staan praten, ook over onze lieve moeder, wij hebben schreiende bij elkaar gestaan. Bas vertelde ook dat zijn ziel gered is toen hij in Duitsland werkte. Hij smeekte daar de Heere en zei: "Heere, is hier nu niemand met wie ik hier op aarde Uw grote Naam mag verheerlijken voor die grote weldaad aan mij bewezen?"

En wat gebeurt? Bas ontmoet een man afkomstig van Hardinxveld. Zij hebben toen samen in de keet de lieve Heere geprezen en verheerlijkt. Deze man was in Hardinxveld veroordeeld, maar Bas zei: "Ik heb hem van de Heere gekregen, en zal er eeuwig God mee verheerlijken".

Bas heeft veel meegemaakt. Er stond eens een meisje vrolijk en wel de straat te boenen, en Bas ging naar haar toe en zei: "Meisje, als dat lachen eens in schreien mocht veranderen, dan kon het misschien nog terecht komen".

En, dierbare kinderen, het is gebeurd ook. O, die dierbare Bas, door genade!

Ook zijn vader is op hoge leeftijd (ik meen van diep in de tachtig) tot volle ruimte gekomen.

Toen Neeltje van der Vlies weduwe was geworden, kreeg ze die waarheid: "Vrouw, zie uw zoon", met betrekking op Bas, en Bas kreeg die waarheid: "Zoon, zie uw moeder". Dadelijk heeft Bas haar in huis genomen en voor haar gezorgd tot het laatste toe. O lieve kinderen, wat is God toch goed, vooral voor Zijn lieve kinderen.

Ik herinner mij nog een toestand van Maarten Goedhart, toen hij een dag bij Pieter den

Besten geweest was. Hij zou er toen ook 's nachts slapen. Maarten had die dag veel gesproken. 't Was zeldzaam geweest. Maar 's nachts kwam de vijand en zei: "Je hebt vandaag nogal wat gesproken, wat heb je allemaal uitgevoerd, nu zullen wij eens praten". Nu kinderen, dat was een nacht voor hem. Maar Maarten kreeg opening, en zei: "Nu, duivel, mijn lichaam kan je nemen, maar mijn ziel gaat naar God." Toen week de vijand. Toen Maarten 's morgens opstond zei Pieter: "Wel Maarten, heb je nogal geslapen?"

Hij zei: "O Pieter, ik dacht dat heel je huis ondersteboven ging, maar ik heb de duivel geantwoord zeggende: "Mijn lichaam kan je nemen, maar mijn ziel gaat naar God".

Maarten was eens bij Schram de Groot op gezelschap en daar kwam het gesprek op verzekeren en fondsen, enz. Maarten zei: "Wat praten jullie, je durft God je pannen en borden nog niet toe te vertrouwen, hoe zal je dan je ziel aan God toevertrouwen?" Zij zeiden: "We gaan uit alle verzekeringen". Maarten zei tegen mij: "Of ze het gedaan hebben weet ik niet".

Ik herinner mij nog dat Maarten in zijn eerste tijd zijn beroep van zandbaggeren verliet, en ging vissen met Otto den Drijver. Hij zei: "Dan hebben wij een vrij leven, en we hebben dan, met eerbied gesproken, alleen met God te doen. We staan dan niet onder mensen, en dan kunnen we vrij praten, en vis vangen van belang". Maar hij heeft net zolang gevist, totdat er geen net van overschoot. Hij is toen van armoede maar weer gaan baggeren. Eens toen hij doornat was geworden, was de Hemel in zijn ziel, dat was een zalige toestand.

Maarten moest eens met zijn bootje over de overhaal aan de kop van Sliedrecht, daar moest hij zijn bootje met een ketting omhoog draaien. Nu had hij de Heere plechtig beloofd om nooit meer te vloeken, en indien hij het toch deed, dat de Heere hem dan maar weg moest nemen. En Maarten gaat aan het opdraaien, en bijna boven zijnde glipt de ketting door, het bootje ging weer naar beneden, en weer ging Maarten aan het opdraaien. maar toen zijn bootje bijna boven was, glipte weer de ketting door. Nu begon het bij hem van binnen wel wat te morrelen, maar vooruit nog een keer opdraaien, maar opnieuw glipt de ketting door, en Maarten laat een vloek. Hij liet zijn bootje maar drijven, en neervallende riep hij: "O God, dat is voor altoos kwijt en voor eeuwig verloren".

Het is niet om uit te drukken, zoals hij daar gekermd en gesmeekt heeft om genade. 's Zondags gaat hij naar de kerk aan de Boezemsingel te Rotterdam.⁹ Daar preekte ds. Van Smalen over de verloochening van Petrus'. Maarten zei tegen mij: "Leen, het was net of ds. Van Smalen er bij geweest was, zo haalde hij de toestanden aan". Nu dat gaf weer bijzondere ruimte voor hem en de Heere zegende het aan zijn ziel.

Vrouw Schippers zag in die tijd al, dat er een rouwfloers over de Kerk kwam. (Door heel dat handschrift heen vertelt hij telkens weer iets van een zekere vrouw Schippers. Dat moet een bekeerde vrouw geweest zijn te Jaarsveld en Beverloo heeft daar veel omgang mee gehad. Haar eerste man heette Verburg, haar tweede man Schippers.

De afwijkingen werden hoe langer hoe groter. Ook op natuurlijk gebied weet men overal raad voor. Men vindt thans auto's, schrijfmachines, naaimachines, motoren voor schepen en ander machinerieën. Het lijkt wel, met eerbied gesproken, of wij God niet meer nodig hebben. Geen paarden, geen wind, geen mensen, alles rukken de machines weg. Men zou kunnen vragen: "Ligt er een oordeel over al die uitvindingen?" Laat men

⁹ De genoemde ds. Daniël Boeser van Smalen leefde van 1863 tot 1922 en stond van 1883 tot 1897 in de kerkelijke gemeente aan het Weenaplein te Rotterdam, die eerder als "Kruisgemeente" was bediend door ds. C. van de Oever. "Boezemsingel" moet dus zijn "Weenaplein".

dit blijken, dan krijgt men de mens tegen.

Ook op godsdienstig terrein wel praten, overal over kunnen spreken, maar vraag zo iemand eens: "Heeft u wel eens één traan over uw zonden, begaan tegen een heilig, goeddoend Wezen, gelaten, en een groot opzien en achting voor Gods doorgeleid volk gehad?" Maar dan staat de wagen stil. Zelf weet ik bij ondervinding, toen ik voor 't eerst onder Gods volk kwam, ging ik in een hoekje zitten. Men nam eerst geen nota (zo heette 't) van dezulken, maar na afloop werd er dan, uit liefde gevraagd: "Zou hij of zij nog terug komen?" En kwam diegene terug, dan werd er gezegd: (niet in het bijzijn van dezulken) "Dat is geen slecht teken". Bleef zo iemand komen, dan vroeg men hem om korter bij te komen zitten, en werd er gelegenheid gegeven om ook eens wat te zeggen of mee te delen. Men ging dan niet haastig de handen opleggen, maar liet zo men dit noemt: "Overwinteren of overzomeren". Mocht er iets bijzonders plaatsvinden, men was blij als de Heere krachtig werkte.

Verder ondervroeg men op gezelschap van Gods volk elkander, hoe het in de week ging of gegaan was. Mij komt in de gedachten, toen ik eens bij Maarten Goedhart was, was daar ook **Hannes van Vuuren**. Hannes deed een gebed, en toen hij geëindigd had, vroeg Maarten: "Wel Hannes, wat scheelt er aan? U heeft geen toegang tot God". Toen begon Hannes te schreien, er lag wat tussen, maar eerlijk bekennende, kwam het goed; er werd een vlak veld gemaakt.

Eens kwam mijnheer Van Wijngaarden bij Maarten en zei: "Ik kom eens kijken hoe Maarten het maakt" (wat het levensonderhoud aangaat). Maarten begreep het en zei: "Meneer, daar behoeft u zich niet over te bekommeren, mijn Koning is onuitputtelijk rijk, die Bank gaat nooit failliet". En meneer ging weg, enigszins verontwaardigd.

Ook gebeurde het eens toen Maarten op de dijk stond dat er een heilssoldaat naar hem toekwam met een krantje. Maarten weigerde de krant. De man zei toen tegen hem: "Wilt u niet naar de hemel?" Maarten antwoordde: "Neen man". De soldaat zei: "Dan bent u een slechte man". Maarten antwoordde hem toen: "Nu dat is waar, maar wacht even man, God wil het, dat ik naar de hemel ga". En Maarten aan het spreken: Hoe de Heere hem getrokken en bekeerd had en waar de Heere hem vandaan gehaald had, en dat had die uitwerking, dat de man verlegen werd met zichzelf.

Toen ik te Charlois werkte, woonde ik nog te Jaarsveld, en daar is onze Maria geboren. Ik stond aan de Maasoever toen ik de tijding kreeg, en liefelijk viel in mijn ziel: "En zijn Godgeheiligd zaad, zal 't gezegend aardrijk erven". Later zijn wij verhuisd naar Katendrecht. Wij kwamen toen veel bij mensen die daar woonden. Ook woonde daar onze vriend Van Houwelingen, Daatje Hoogendijk en anderen. Wij kwamen veel bij Daatje. Zij genoot zoveel van de dierbaarheid, liefde en gemeenschap van die dierbare Zaligmaker, soms onbegrijpelijk. Zij heeft veel geleden, haar man was bootwerker, een man die alles verdrong en leefde in alle andere goddeloosheden. Hij kwam soms in beschonken staat, met niets, thuis. Dan moest Daatje aardappelen koken, en als ze dat gedaan had, dan moesten ze gebakken worden, en als dat gebeurd was dan nam hij de pan op en ging alles plat staan trappen, en dan weer weg. Toch kwam Daatje niets te kort, daar werd voor gezorgd. Maar om door 't geloof te leven is voor 't vlees niet makkelijk. Ze kreeg dan ook veel tegenwicht in haar druk. Ze verdroeg alles.

Eens kwam hij thuis, vermoedelijk na omzwerven, en vroeg of hij binnen mocht komen. "Ja zeker Kees, kom er maar in, je kunt ook nog van het brood krijgen dat de lieve Heere mij nog schenkt". Toen begon hij te schreien, want dat werd hem te machtig. Daatje is jong gestorven, maar is heerlijk weggegaan. Eén van 't volk had bij haar sterven in haar ziel ontvangen: "Straks leidt men haar in statie uit haar woning enz." Wij en de fam. Van Houwelingen hebben dikwijls gezegd als we haar huisje zagen: "Hier

heeft Daatje gewoond". Of er later wel ooit zo'n Daatje weer is komen wonen, hebben we nooit gehoord.

In het jaar 1907, toen moeder weer in zwangere toestand verkeerde, kreeg zij bezoek van mijn zuster, tante Hilligje, en moeder deelde haar één en ander betreffende haar toestand mede. Onvoorzichtig sprak mijn zuster toen over een dokter van Sliedrecht, die zij de vroegere moeilijkheden van moeder had medegedeeld. Deze had gezegd, dat bij een volgende keer de toestand weleens hopeloos kon zijn. Ik kwam 's avonds thuis en bemerkte aan mijn vrouw, dat er iets was, waar ze veel last van had. Zij deelde mede wat tante Hilligje gezegd had. Wij overlegden met elkander en vatten het plan op om naar dokter Van Wierd van Lopik te gaan en te vragen wat die er van dacht. Niet om er iets aan te doen, maar om te raadplegen.

Op zekere dag gaat moeder er heen en terwijl ze van het Elshoutse veer afstapt, valt er met kracht in haar ziel: "Is er geen God in Israël, dat U gaat naar de God van Ekron om die te raadplegen?" En moeder is er niet heen gegaan. Ze ging terug bij Martijntje aan en deze haar toestand mee gedeeld hebbende, zei Martijntje: "Vrouw Beverloo, ga maar gerust naar huis, er is gebed voor". Na aangenaam daar verkeernd en hartelijk afscheid van haar genomen te hebben, is moeder teruggekeerd.

Toen de tijd naderde, en het verwachte gebeurde, is het nog nooit zo goed gegaan, geen dokter, geen juffrouw, alleen de baakster, de oude vrouw Snijders. O kinderen, wat is God toch goed voor onwaardigen.

Jannetje is toen geboren, de 7e juli 1907 en daarna is moeder overleden, de 27e maart 1908. Zij was ruim 38 jaar oud. Het sterven was heerlijk. Kort voor haar verscheiden vroeg ik haar, hoe het er mee stond voor die grote en aannaderende eeuwigheid, en haar antwoord was tot mij en de kinderen: "Het is rechtvaardig, als God mij voor eeuwig verdoemt". Nauwelijks had moeder dit uitgedrukt of zij ontving die alles overdekkende waarheid: "Ik wil niet dat deze in het verderf nederdale, Ik heb verzoening voor haar gevonden". Zij kreeg tevens een blij vooruitzicht, deed met handen omhoog een gebed voor mij en de kinderen en verder was het:

Ik zal nu nog iets mededelen aangaande vrouw Kombuis. Zij kwam veel bij vrouw Schippers, om daar haar hart te luchten vanwege haar ellende met haar kinderen, maar bovenal stortte zij haar hart bij de Heere uit. Zij werd door al die dingen ook gesmaad, en toch waren het haar zonden niet. En dan alle dagen daarin te moeten verkeren, dat zijn toch toestanden, hè? Maar de Heere zegt in Zijn Woord: "Ik weet waar gij woont, namelijk daar, waar de troon des satans is".

Kinderen, jullie kunt het verder onderzoeken in de Openbaring aan de apostel Johannes. Ook vrouw Schippers was daar geen vreemdeling van, vooral met één van haar kinderen. Het is zelfs wel zó hoog gelopen, dat zij van haarzelve viel.

In de mobilisatie (1914-1918) gebeurde het, dat **vrouw Kombuis** zonder eten zat en dat is bekend geworden aan Terlouw. De lieve Heere bond het hem op zijn hart. Hij is er naar toe gegaan, maar verschillende mensen die hem zagen gaan, riepen hem en vroegen: "Waar gaat u naar toe?" "Naar vrouw Kombuis", was het antwoord. "O neem dan ook van mij wat mee", was het dan. Zo al gaande werd het een zak vol. En tenslotte wordt hij nog een keer aangehouden om iets mee te nemen, maar Terlouw zei: "Ik durf het niet meer mee te nemen, want dat wordt te gevaarlijk, met het oog op de politie te Rotterdam. Want het is genoeg bekend dat men niets mag vervoeren of naar een andere plaats brengen, en als ik aangehouden word, dan ben ik alles kwijt". Maar Terlouw kon

zo niet praten of hij moest toch wat meenemen. Toen zei hij: "Mag ik dan even in uw huis komen, om alleen te zijn?"

"Jawel, Terlouw, kom er maar in" was het antwoord. Terlouw zondert zich af in het gebed, en ontvangt van de Hemel die waarheid: "En hun ogen werden gehouden, dat zij Hem niet kenden".

Toen hij weer opstond om zijn weg te vervolgen, zei hij: "Mensen, geef maar mee, hoor".

Zo vertrok hij naar Rotterdam. Daar gekomen zijnde, staat er reeds een agent bij de boot, maar hij laat Terlouw gewoon door. Zo ging het steeds, totdat hij op de hoek van de straat, waar vrouw Kombuis woonde, weer een agent aantrof, maar ook hij liet Terlouw gewoon doorlopen, terwijl het toch een grote zak vol was. En zo kwam hij tenslotte bij vrouw Kombuis, die werkelijk zonder eten zat. Nu, in de zak zat van alles, zoals boter, kaas, spek, enz. Dus dat viel ontzettend mee, eerst niets, en nu in overvloed. Lieve kinderen, wat zorgt de lieve Heere voor Zijn volk, en wat is Terlouw bewaard gebleven dat hij geen tegenstand van de politie kreeg.

Nu zal ik iets gaan mededelen aangaande **Piet de Bie**. Deze man is krachtig gearresteerd. Hij speelde en danste met harmonicamuziek. maar hij is krachtig staande gehouden, en vluchtte van zielsbenauwdheid in de griend. Toen was het meteen afgelopen voor Piet om in de zonde te leven. Als hij zijn kinderen tegenkwam zei hij: "O kinderen, als je eens wist, wat voor een vader jullie hebben". Zo diep ging de ontdekking van binnen bij hem.

Op de touwbaan, waar hij werkte, zei hij eens bij zichzelf, toen hij bezig was een stuk touw door de bruine teer te halen: "Als dit touw er wit uitkomt, dan kan ik nog bekeerd worden". Het gebeurde zoals hij gezegd had, het kwam er wit uit. Wat toch een opmerkelijke zaak hè?

Piet was van velen zeer bemind, ook van Pieter den Besten, vrouw Schippers, en vele anderen. Vrouw Schippers noemde hem "de eenvoudige dop". Moeder en ik kwamen er ook weleens. Gewoonlijk gingen we naar de vergadering, waar ds. Stam in de week en 's zondags om de maand kwam preken. Verder werden er dan oude schrijvers gelezen.

Onze lieve vriendin, vrouw Schippers heeft ons dit zeer aangeraden, om zodoende toch orde en regel voor onszelf en de kinderen te houden. Ikzelf heb moeder de oude druk leren lezen, en zij kon het spoedig.

Ik reisde eens van Rotterdam naar Gouda, en daar zie ik Piet ook op 't station. Hij was erg vriendelijk en zei: "Leen, ik ga een kopje koffie halen en zal er voor u ook één meebrengen. Ik zei: "Piet, dat hoeft niet hoor", maar hij deed het toch. We hebben toen nog wat zitten praten met elkaar, en toen we in de trein waren, kwam er ook een jongen met een meisje binnen. De jongen had een harmonica op zijn rug. Toen Piet dat zag begon hij te schreien, want hij had dat zelf ook gedaan. Ik heb nooit aangenamer gereisd dan toen. We hebben niet veel gesproken, maar ik zei bij mezelf: Piet heeft de ware droefheid over de zonde, want al deed hij het nu niet meer, toen hij het van andere mensen zag, werd hij bitterlijk bedroefd.

Hij is toen uitgestapt, want hij moest naar Moordrecht. We namen hartelijk afscheid van elkander, en ik ben verder naar Gouda gegaan. Zo heb ik Piet de Bie leren kennen, en hij viel in mijn hart, en ik geloof ook wel dat ik in zijn hart ben gevallen. maar nu is hij al in de heerlijkheid. Hij is met deze woorden gestorven:

"Maar (blij vooruitzicht dat mij streelt!)

Ik zal ontwaakt, Uw lof ontvouwen,

U in gerechtigheid aanschouwen,

Verzadigd met Uw Godd'lijk beeld". (Ps. 17:8)

Nu zal ik iets gaan zeggen van **Pietje Smit**. Ook bij deze vrouw zijn we vaak in liefde bij elkaar geweest. Pietje dacht toen al, dat moeder wel spoedig de bevestigde zaak zou ontvangen, maar dat is later gebeurd. De heerlijke weg van ontsluiting was moeder toen deelachtig. Hare ogen zullen de Koning zien in Zijn schoonheid en een vergelegen land. Dit is een gelovig zien, niet de beschouwende kennis, neen het wezen der zaak.

Martijntje zei toen tegen haar: "Nu vrouw Beverloo, u krijgt het boek van Ambrosius van mij, nl.: "Het zien op Jezus". Door de genade des Heeren heeft Ambrosius het geschreven. Het is een kostelijke nalatenschap om te lezen, kinderen.

Pietje moest ook veel door strijd en veroordeling heen, en toen haar ziel gered is, geloofden sommige mensen het niet. Pietje antwoordde hen: "Dan moet u bij mij niet zijn, maar u moet er mee naar God gaan, want u hebt Gods werk aangeraakt, en gaat nu maar heen".

Nu kinderen, je begrijpt wat een boodschap dat geweest is als je dat zo onbewimpeld gezegd wordt. Later zijn deze mensen toch bij haar terug geweest om schuld te bekennen, maar met één van hen is het treurig afgelopen. Hij heeft namelijk een eind aan zijn leven gemaakt op 81-jarige leeftijd. O, wat een waarschuwende toestand voor ons, om toch niet te veroordelen, maar veel meer onszelf te onderzoeken eer het te laat zal zijn.

Ds. Stam heeft heerlijke toestanden met Pietje doorgemaakt. Hij wist het al dat er, met eerbied geschreven, te Alblasterdam wat gebeurd was, namelijk toen Pietjes ziel gered was (persoonlijk had hij het van haar nog niet gehoord, maar had het bij zichzelf waargenomen). Toen hij bij haar kwam, lag ze te bed en was zeer zwak. Later toen ze weer wat aangesterkt was, is zij weer bij hem te kerk geweest. Zij kreeg toen die woorden: "Gaat uit, op de voetstappen der schapen, en weidt uwe geiten bij de woningen der herderen". Ds. Stam liet toen het 3e vers van Psalm 98 zingen:

*"Doet bij uw harp de psalmen horen;
Uw juichstem geef' de HEERE dank;
Laat klinken door uw tempelkoren,
Trompetten en bazuingleklank;
Dat 's HEEREN huis van vreugde druise,
Voor Isrels groten Opperheer;
De zee met hare volheid bruisse;
De ganse wereld geef' Hem eer."*

Pietje werd daaronder zeer verbroken van hart. Zij zal het wel veel beter ondervonden hebben dan ik het beschrijven kan. Later zijn er eens twee mensen bij Pietje geweest. Voordat zij kwamen kreeg zij die waarheid: "Zijt herbergzaam, want hierdoor hebben sommigen onwetend engelen geherbergd". En kinderen, dat kwam kostelijk uit. Het waren mensen uit Friesland, meen ik. Ze zijn alleraangenaamst bij elkander geweest.

Pietje heeft ook eens een heerlijk getuigenis gedaan bij de burgemeester van Alblasterdam aangaande het vrouwenkiesrecht. De burgemeester zat met verbazing te luisteren. Hij zei later: "Dat is een heilig mens", zo was hij overwonnen. Dus kinderen, neemt het ter harte: Geen vrouwenkiesrecht hoor, want het is tegen Gods Woord. Een vrouw moet in stilheid zijn, en zich daarmee niet inlaten. Wel moet zij voor land en volk bidden en smeken. Nu kinderen, later hoop ik nog iets te zeggen van Piet.

Eerst zal ik nu iets van vrouw **Hardenbol** vertellen. Zij kwam op zekere tijd bij vrouw Schippers, maar zij was niet eerlijk en oprecht, want zij had gelasterd. Ze zei toen tegen vrouw Schippers: "Een goede naam is beter dan goede olie". Maar zij begreep haar direct en antwoordde: "Onze naam moet overboord, maar Zijn naam zal eeuwig de eer ontvangen".

Vrouw Schippers moest door veel smaad en laster heen, en altijd achter haar rug. Als men dan uitgelasterd was, dan begon de consciëntie te spreken, en dan wilde men het weer op gaan knappen. Maar wat gebeurde? Er kwam een lasterende tong aangaande vrouw Hardenbol. Het praatje ging nl. dat zij het met een ander hield, en dat ging als een lopend vuurtje door de omtrek. Je begrijpt, dat werd voor haar een toestand, want zij was zeer geacht. Zij wist haast niet, waar zij naar toe moest, want haar vrienden raakte zij kwijt. En dus zocht ze veel de plaats in het verborgen, met God worstelende om bijstand en ondersteuning in die toestand. Maar zij werd ook als aangedreven om eens naar vrouw Schippers te gaan. Biddende ging zij, of de lieve Heere ook daar Zijn ondersteuning en vereniging met elkander mocht schenken. Wenende zei ze tegen vrouw Schippers: "U gelooft het toch niet hè?" "Neen mijn kind, dat geloof ik niet hoor, maar wat ik wel geloof, dat is, dat uw goede naam over boord is".

Toen viel het zeer hartelijk. Vrouw Hardenbol beleed schuld, dat zij zo onvoorzichtig gehandeld had. Dus kinderen, dat kwam weer goed terecht.

Ik heb haar ook wel eens ontmoet bij **Pietje de Gas**, oftewel vrouw Van Dam te Katendrecht. Toen kende ik vrouw Schippers nog niet, zolang is het al geleden. We kregen toen een gesprek over Manus van der Hoven. Ik zei: "Die man heb ik meermalen bij Maarten Goedhart ontmoet".

Ik herinner mij nog dat Manus alleen aan mij vroeg wat mij toch bewoog om bij die oude Maarten Goedhart te komen. Nu kinderen, dat viel echt goed uit. Ik zei: "O, Van der Hoven, als men krijgt te ondervinden dat men tegen God gezondigd heeft, om die reden kwam ik dan wel bij hem, want daar vond ik weerklank".

Ik zei dit onder een vloed van tranen, zijn vrouw en nog iemand was er bij. Wij hebben allen hartelijk zitten schreien, zo hartelijk viel dat. Toen we bij elkaar vandaan gingen, heeft Manus een hartelijk gebed gedaan, ook voor mij, of de lieve Heere mij verder mocht leiden en besturen. Het viel wel hartelijk in mij, maar ik werd gelukkig niet hoogmoedig.

Nu ga ik over tot **Jan van Zeist**. Deze leefde zeer goddeloos, en vloekte ontzettend. Piet Stout, die tegenover ons woont zijn vader, had veel bemoeienissen met Jan van Zeist. (Jan liep toen in overtuiging, maar wilde dit door drank verzetten). "Dat is de laatste keer m'n jongen", zo sprak de oude Stout (Piet z'n grootvader) tegen zijn zoon, die naar hem toegekomen was, zeggende: "Wat vloekt en drinkt Jan van Zeist toch". En het was ook zo. Spoedig lag Jan te brullen in het veld van benauwdheid vanwege zijn hemeltergende zonden. Toen was het uit met het ruwe leven van Jan. Heerlijk werd hij verder geleid tot een wonder van genade. Ds. Boone zou zeggen: "De grootste beesten werden boven in de ark gedaan". Zie hier dus een toonbeeld van vrije genade. Leest vooral ook de brieven van de apostel Paulus, hoe hijzelf ook een groot toonbeeld van genade was, daar hij uitriep: "Ik ben niet waard een Apostel genaamd te worden, omdat ik de gemeente Gods vervolgd heb. Maar door de genade ben ik, die ik ben, en Zijn genade is aan mij niet te vergeefs geweest, ik heb overvloediger gewerkt dan zij allen, maar niet ik, maar de genade Gods, die met mij is".

Toen Van Zeist eens naar de Dam liep, ging hij voorbij meneer Van der Lee, een zeer

rijke heer. Hij zat buiten op de bank voor zijn huis. Toen Jan passeerde, roep hij hem en zei: "Jan, kom eens hier zitten, u moet mij eens vertellen, waar u toch eigenlijk van leeft".

Van Zeist antwoordde: "Van de rente, meneer".

"Nee Jan, dat is niet waar, dat kan ik wel zeggen, maar u niet". "Toch is het zo meneer, nu leef ik van de rente, en straks als ik sterf, krijg ik het grootste kapitaal voor eeuwig, meneer. U leeft nu betrekkelijk wel van uw rente, maar eigenlijk van uw kapitaal e.d. en als u sterft meneer, dan bent u alles kwijt. U kan niets meenemen naar die grote eeuwigheid, alleen schuld en verantwoording en verschrikkelijk berouw, tenzij dat u nog bekeerd wordt, meneer. Denkt u er maar om, eer het te laat zal zijn. Nu leeft u nog in de welaangename tijd, in de dag der zaligheid, nu kunt u nog om genade smeken, maar als u sterft dan is het te laat, meneer".

Hij antwoordde: "Jan, de tuin staat voor u open, wat u voor uw gebruik wilt hebben, kunt u vrij nemen, zoals vruchten, groenten enz., en als iemand er wat van zegt, zeg dan maar dat ik zelf u de toestemming ervoor heb gegeven". Toen namen zij afscheid.

Eens gebeurde het dat Piet Stout zijn vader bezig was om een mand met aardappelen en groenten te vullen. Hij sprak bij zichzelf: De mand is vol, wat nu gedaan, en juist op dit moment komt Jan van Zeist over de heining kijken. Toen Stout hem zag werd hij dadelijk gewaar, dat de mand voor hem bestemd was, en hij geeft hem meteen de mand mee. Het bleek wel dat het hard nodig was, want het was zaterdagavond en voor de zondag was er geen eten.

Grietje zijn vrouw, had al gezegd: "Jan, we hebben geen eten voor morgen". Maar het is weer goed terecht gekomen. Jan had al eens tegen zijn vrouw gezegd: "Grietje, het gaat niet hoor, je moet bekeerd worden, anders zal Jan je nog mee verdoemen, bedenk dat, Grietje".

Toen we pas in Alblasserdam kwamen wonen, ontmoetten we voor het eerst de dochter van Jan van Zeist. Zij heette ook **Grietje**. Toen zij zich bekend maakte, zei ik: "Bent u dan een dochter van Jan van Zeist?"

"Ja", zei ze. "Kom er dan maar gauw in Grietje", zei ik, "je vader heb ik al van jongsaf gekend. Hij kwam veel bij ons te Sliedrecht. Het is eens gebeurd, toen ik nog zeer klein was, dat ik erg ziek lag aan de mazelen. Je vader is toen in het gebed gegaan en de Heere heeft het gebed verhoord in de Zoon Zijner eeuwige Liefde en Welbehagen. Spoedig daarna ben ik hersteld. Ik kan je vader nog wel voor me halen, toen hij op de stoel voor de bedstee zat".

Maar we gaan weer verder over **ds. Sterkenburg**. Tijdens een preek werd hem eens een telegram overhandigd waarin te lezen stond, dat heel de boerderij die zijn eigendom was, afgebrand was. De dominee ontstelde even, maar verder had het geen vat op hem. Hij is gewoon doorgegaan met preken. Hij was niet verzekerd, dus die boerderij was weg. Hij heeft ook een preek nagelaten, die handelt over de doorbreking van de dijk van de Bommelerwaard.

Zelf heb ik hem in mijn jonge jaren ook nog horen preken te Alblasserdam. Ik ging toen met de arme Daan, zoals hij dikwijls genoemd werd, naar de kerk; er moest toen een kind van hem gedoopt worden. Daan had godvruchtige ouders, maar Daan dwaalde af en trouwde met een meisje uit een berucht huisgezin. Maar Daan is weer terecht gekomen. We kwamen samen veel bij Maarten Goedhart en Klaas Leeuwenstein.

Zo gingen we dus samen naar de kerk alwaar ds. Sterkenburg de Heilige Doop zou bedienen aan een kind van Daan. Zijn vrouw was gelukkig ook meegegaan, maar hij

alleen mocht antwoorden op de vragen van het doopsformulier. Daan kon goed verslag afleggen hoe de Heere hem staande had gehouden op de weg des verderfs. Zijn vrouw mocht van de dominee niet antwoorden, daar zij een onbekeerd mens was. Ds. Sterkenburg was daar zeer nauw in en onderzocht die dingen scherp.

En vooral was hij zeer tegen opschik ook met de kleine kinderen. Het is wel gebeurd dat hij weigerde een kind te dopen vanwege de opschik. En pas als de kledij veranderd en nederig was, dan werd het kind gedoopt. De dominee heeft wel eens een Duitse schipper bij zich gehad die een baard droeg. Dit ergerde de dominee en hij sprak met hem over het lijden van Jezus Christus, wat het Hem gekost heeft. We lezen in Gods dierbaar Woord: "Zij hebben Mij het haar uitgeplukt en Mijn gelaat het speeksel niet onthouden". Daarom mijn vriend, draag ik geen baard.

Later kwam die schipper weer eens bij hem, maar had geen baard meer. De Duitser zei: "Indien ik mijn broeder daarmee erger, dan draag ik geen baard meer". De dominee antwoordde hem: "Toen ik u voor het eerst ontmoette, dacht ik bij mezelf, dat is geen schaap maar een bok, maar nu denk ik er toch heel anders over, want ik merk wel dat u een schaap bent". Nu dat viel hartelijk en ze waren aangenaam bij elkaar.

Ik weet nog een geval van iemand, die in dronkenschap viel bij iemand op een verjaardag. 't Was een bekeerde man voor wie men grote achting had, maar niemand durfde hem er over aan te spreken. Tenslotte was er toch één die het waagde en zei tegen hem: "Dat is toch ver van goed, dat u dronken bent geweest hè?"

"O neen," antwoordde hij, "dat heeft mij al veel smart en leedwezen gebaard. Ik heb er voor op mijn knieën gekropen". Daarna stroopte hij zijn broek op en liet zien hoe hij zijn knieën rood gekropen had van smart en jammer. Zij zeiden toen allen als uit één mond: "Zo smartvol is voor ons de zonde nog nooit geweest". Dus dat kwam goed terecht. Zij hebben toen zielsaangenaam met elkander gesproken.

Ik zit nu zo onder het schrijven aan ds. Stam te denken, hoe hij eens vertelde dat hij aan het bomen snoeien was, en tijdens dit werk riep hem een man, vragende: "Stam, wat doet u daar?" "Wel bomen snoeien", was het antwoord.

"Nu, eindigt u er maar dadelijk mee, want de vruchtdragende takken snijdt u er af en de waterloten laat u staan". De man die dit zei, was een vakman op dit gebied. Stam zei toen van de kansel: "Zo dwaas doe ik nu ook om te zeggen, die gaat naar de Hemel, of die gaat naar de hel, terwijl het later soms blijkt dat het andersom is".

Nu lieve kinderen, nu nog een geval van **ds. Ledeboer**, toen hij in Zeeland op een gezelschap genodigd was. Hij vroeg toen aan die mensen of er hier op deze plaats nog meer mensen woonden die hier misschien wel graag bij zouden zijn (hij vermoedde nl. dat het wel zo was, want er woonde een man van wie ze niet durfden te ontkennen dat er genade in lag). "Ja," zeiden ze, "er is nog een oude man, hij woont hier niet ver vandaan".

"Nu," zei de dominee, "dan gaan we daar eens naar toe. Onmiddellijk werden er toen stoelen naar toegebracht met alles wat er nodig was. Ze zijn verder de hele dag bij die man gebleven. 's Avonds zei ds. Ledeboer: "Het bevalt mij hier best, ik zal hier vannacht maar blijven. Toen brachten ze met elkaar een bed met toebehoren, want de man zelf sliep op stro, en ze durfden toch de dominee niet op stro te laten slapen. Ook voor eten en drinken werd gezorgd.

Toen de anderen naar huis waren zei ds. Ledeboer tegen die oude man: "Nu broertje, u bent goed ingespannen nietwaar?" Ze hebben toen heerlijk op dat bed geslapen. De volgende morgen is de dominee naar enige mensen van dat gezelschap toegegaan, zeggende: "Hebt u geen Bijbel?"

"Jawel dominee" was het antwoord. "En hebt u dan de zendbrief van de apostel Jakobus nooit gelezen?"

"Jawel dominee". "Dat geloof ik niet", zei hij, "of u brengt het niet in praktijk, anders zou u zo niet handelen als een broeder of zuster behoeftig is. Hoe kan dan de liefde Gods in u zijn als u uw broeder of zuster naakt of zonder voedsel en deksel laat heengaan? Maar we zullen afspreken, dat u zorgt dat die oude broeder een weekgeld krijgt hoor, en blijft niet langer zo met hem handelen zoals het tot nu toe gegaan is". En het is gebeurd, ze hebben daarna goed voor hem gezorgd.

Ik heb weleens gelezen van een zeer rijk mens op aarde, maar tevens gelukkig, in daad en praktijk een christen zijnde. Deze man zag de zorgeloosheid op het dorp waar hij woonde. Hij besloot om op vele plaatsen een biljet te laten aanplakken waarop te lezen stond, dat een ieder die werkelijk schuld had, en in zorgwekkende omstandigheden verkeerde, zich bij hem kon vervoegen. Dan zou hij hen helpen, hoe groot de schuld ook was. Hij bepaalde daartoe een zekere tijd, en wie na die tijd kwam, werd niet meer geholpen, want dan was zijn deur gesloten. Nu dit biljet werd in 't hele dorp gelezen en door velen bespot en veracht, maar enkelen gingen naar hem toe, en zeiden bij zichzelf: "Als die mijnheer ons niet wil helpen dan zal ik hem op het aanplakbiljet wijzen". Maar dat behoefde helemaal niet gedaan te worden, want toen enkelen naar hem toegingen, werden ze zeer vriendelijk ontvangen, en mochten dadelijk gaan zitten, dus dat viel al mee. De mijnheer zei: "We zullen nu eerst wachten of er nog meer komen, totdat de bepaalde tijd verstreken is. Er waren er nog wel die draalden en twijfelden, maar toch ten laatste niet gingen. Toen werd de deur gesloten want de tijd was gekomen.

"Nu mannen," zei hij toen tegen degenen die gekomen waren, "zeg maar wat er aan de hand is, vertel het maar eerlijk en niet met bedrog komen hoor!"

Daarna betaalde hij voor hen de schuld, betreurende dat er maar zo weinig gekomen waren. Maar degenen die bij hem geweest waren, gingen verblijd met het geld naar huis. Toen ze buiten kwamen vroegen velen: "Hoe is het afgelopen?"

"Goed hoor", was het antwoord, "alles is betaald".

"O," zeiden sommigen, "ik wou dat ik ook maar gegaan was".

En kinderen, nu is dit een verhaal van een mens, hoeveel te meer moeten wij acht geven op de woorden van God, Die ons roept, ons bidt, ons smeekt, en Die wonderbaar gewillig is, om ons te helpen, en bovendien dreigt met Zijn ongenoegen als wij niet komen.

Dus nogmaals lieve dierbare kinderen, neemt het ter harte eer het te laat zal zijn, het is het zielsverlangen van uw liefhebbende vader, dat u zich nederwerpt net zo als u bent. U zult er nooit berouw van hebben.

Einde

**Uit het leven van L. Damsteegt te Lekkerkerk,
geb. 1878 en overleden 15 maart 1953.¹⁰**

Deze Damsteegt is een man geweest als Heman - *bedrukt en doodbrakende; ik draag uw vervaarnissen*, enz. - en evenwel in de vreze Gods zodanig de Heere aanklevende, dat het volk des Heeren wel de genade in hem zag blinken, terwijl hij zelf (tot aan zijn sterfbed) zich er nooit bij durfde te rekenen.

Tot in zijn huwelijk leefde hij met zijn vrouw totaal in de wereld, doch op Gods tijd kwam er een dag dat hij thuis kwam, geheel ontdaan door de overtuiging van Gods Geest, zeggende: "Vrouw, zoals wij steeds geleefd hebben, kan het absoluut niet meer, want ik zie dat ik sterven moet en ik weet niet hoe het dan moet, want ik geloof zeker dat ons leven helemaal verkeerd was."

Zijn vrouw had ook juist op diezelfde tijd een overtuiging, dus gingen zij direct in het gezin reformeren. De kinderen konden het allemaal wel niet begrijpen, maar omdat ze voelden dat het met de grootste ernst, ten volle oprecht gemeend en met alle liefde van hun hart ging, werd er een beslag gelegd en ze schikten zich naar hun ouders.

De vrienden van eertijds werden verlaten en spoedig kwam hij in kennis met Gods volk. Dat volk heeft hij van toen af altijd zeer liefgehad. Daar zag hij zeer hoog op, want bij hen was het echt - bij hem niet; zij leefden tot Gods eer - hij deugde nergens voor; die mensen waren van God opgezocht - bij hem was het maar eigen werk; dat volk had gemeenschap met God - hij had maar uitwendige godsdienst; die Kerk zou zeker zalig worden - maar zijn verwachting zou vergaan. Zo zag hij altijd dat volk en zo had hij zichzelf leren kennen.

Hij had een sigarenmakerij en ook een stuk tuin en wat vruchtbomen. De eerste boontjes waren steeds voor **Kee Mudde** en van zijn fruit bedacht hij altijd dat volk dat hij liefhad. Zijn vriendenkring hield dan bij de een en dan weer bij de ander gezelschap en het was de liefde van zijn hart om daar bij te zijn. Het volk wilde hem er ook altijd graag bij hebben, dus hij ging wel, maar toch altijd met het grootste bezwaar en dat kwam doordat men dikwijls juist aan hem vroeg om in gebed voor te gaan, en daar zag hij nu juist tegenop als een berg. Hij zag zich als de meest volslagen ongeschikte en toch moesten ze net hem hebben. ('t Is weleens geweest, dat hij zorgde, dat hij tenminste op de tijd dat het gebed gedaan moest worden, er niet was).

Verzocht men het hem, dan trachtte hij het met alle klem af te wimpelen, maar als Kee Mudde of zo iemand dan ten slotte zei: "Ja, maar Damsteegt, is de Heere het dan niet waard?" - dan bezweek hij toch, want dat lag toch onbedrieglijk in zijn hart, dat Hem alle lof toekomt en daar had hij zich dan voor over. Zijn gebed was dan zódanig, dat al het volk het gaarne hoorde - de oprechte smekingen van een echte arme bedelaar.

In zijn eigen waarneming was hij altijd een missend en buitenstaand mens. Wel gebeurde het eens, dat enige geoefenden onder het volk hem zodanig uithaalden, dat hij zijn hart even iets opende en vertelde dat hij dan toch wel eens een keer veel troost gehad had uit die woorden: *Ik zal u geen wezen laten*. "Maar och, dat is al zoveel jaren geleden, en daar kan ik het toch niet mee doen, als het eeuwigheid wordt - en het moet echt van God zijn - en de woorden zijn de zaak nog niet!"

Dat het echter waarheid was in zijn binnenste, werd niet alleen door zijn vrienden bemerkt, doch bleek ook eens duidelijk uit de moeite die de duivel maakte om zijn

¹⁰ **J. van Dam, Komt, luistert toe I**, St. Philipsland 1981, blz. 59 enz.

woede te koelen (dat doet de vorst der duisternis niet bij een huichelaar).

Op een dag was er gezelschap geweest bij Damsteegt zelf in huis. Ze waren aangenaam bijeen geweest. Niet de mens was het middelpunt geweest, maar God Zelf en Zijn werk in de harten van Zijn volk.

Toen de laatsten weg waren en hij met z'n gezin op de knieën lag in gebed voor de nacht, hoorden zij een geluid om het huis dat steeds sterker werd. Toen het gebed geëindigd was, werd het een huilend geraas dat schrikaanjagend om het huis heen wervelde. De huisgenoten waren natuurlijk wel verschrikt en Damsteegt meende nog even buiten te gaan kijken, doch daar hij wel begreep dat het de macht van de boze was, bleef hij binnen. De duivel bereikte niets en in machteloze woede moest hij heengaan. Het lawaai werd weer geleidelijk minder en tenslotte was het stil. "Nu kunnen we wel gerust naar bed gaan," zei Damsteegt. Toen Kee van het gebeurde hoorde, vond ze het wel erg gelukkig dat hij in huis gebleven was.

Daar Gods wet voor hem zeer heilig was, leefde hij bijzonder nauwgezet. Vele blijken zijn daarvan op te halen en de vrees voor de zonde blijkt soms in kleine voorvallen. Op een keer moest hij enige kisten appels verkopen, doch eer de koper ze ophaalde, hadden die kisten al een paar dagen bij droog weer staan wachten. Toen vreesde Damsteegt dat de koper door het indrogen van de appels te weinig zou ontvangen en hij deed weer enkele appels bij elke kist.

Toen hij oud was, ging hij op een biddag of dankdag naar Slikkerveen. Hij verbleef dan bij zijn dochter en ging daar ds. Van de Ketterij horen. Toen hij uit de morgendienst thuiskwam, stond het eten op tafel, doch Damsteegt had daar geen oog voor. Hij zag niets anders als het oordeel Gods en zijn absolute doemwaardigheid. "Nu heb ik gezien, dat er voor mij absoluut geen doen meer aan is - 't is voor mij werkelijk totaal onmogelijk om nog zalig te worden. En o, kinderen, jullie verkeren ook onder het oordeel - leef toch niet zo voort - we moeten voor God verschijnen, en we kunnen niet bestaan voor die vlekkeloze Majesteit en dat heilig recht!" Met meer van zulke redenen bleef hij steeds maar de familie aanspreken en vermanen. Hij was daar zó geheel mee bezet, en de aanwezigen waren zo volkomen overtuigd, dat het waarheid was, dat zij allen geheel verslagen toehoorden. Er werd niet gegeten en zijn dochter ruimde de tafel maar weer af.

Zo was het dus op die dag te Slikkerveen, doch er waren ook wel vaak dagen, dat hij wel geloofde dat hij nog in de mogelijkheid van zaligworden leefde. 't Was altijd niet hetzelfde, maar in zijn waarneming was hij doorgaans van de dag van zijn roeping tot aan zijn sterfbed een missend mens.

Op zijn sterfbed is alles echter voor hem veranderd en door Gods genade is hij waarlijk (zoals men dat in vroeger eeuwen uitdrukte): in den Heere gerust. Gods volk was daar getuige van en wed. **Anna van Vliet** uit Gouda heeft op verzoek der familie 't een en ander van zijn sterfbed in een brief opgetekend. Via H. van Vliet te Lekkerkerk kregen wij een kopie van dat schrijven, hetgeen we hier dan laten volgen:

"Voor de familie Damsteegt wilde ik optekenen het gesprek tussen Damsteegt, Kee Mudde en mij. Ik zal trachten dit te doen.

Damsteegt kenden wij een kleine 30 jaar. Kwam Gods volk bij ons, dan was hij en zijn vrouw er meestal bij. Hij was een man, zoals hij zelf verklaarde, die een verandering van leven leidde. 'Doch veranderd,' zei hij, 'is niet vernieuwd.'

Als wij vroegen: "Heeft u nooit iets van den Heere gehad?" dan antwoordde hij, dat hij weleens veel had gehad aan: "De Heere zal u niet begeven en zal u niet verlaten."

Ook: "Ik zal u geen wezen laten." "Maar, ik ken niets van mijn schuld. Dat zal toch gekend moeten worden. Ook heb ik geen geloof en kan het toch niet grijpen. En vrees het ergste, ouder worden, God ontmoeten. Dan zal het vreselijk zijn, zo te sterven."

Zijn bidden trok ons altijd aan, hoewel hij daar erg tegenop zag. Altijd uit een groot gemis. Hij zag zeer groot op Gods volk, en zei dan: "O, veel gehoord, maar ik sta er buiten. Als mij dat toch eens gebeuren mocht. Niet om te geloven, want het is zo groot, als ik daar ooit deel aan zou krijgen." Wij wezen er altijd op, aan te houden; "wie weet, wat de Heere nog eens doen zal. Die het Zijn volk gegeven heeft, kan het ook u geven." Altijd was dat de legering van zijn leven.

Wij hoorden, dat hij onlangs weer naar het ziekenhuis moest en weer was dat bij hem: "Ik zal u niet begeven en Ik zal u niet verlaten", en ook: "Ik zal u geen wezen laten."

Na 16 dagen kwam hij weer thuis. Verleden week ging ik onverwachts van zaterdag 14 maart tot maandag 16 maart naar

Kee Mudde, daar kwam 's middags een dochter van Damsteegt zeggen, dat haar vader zeer nabij de dood was en er gemakkelijk bij ligt. "Kee", zei ze, "als het toch maar waar is, wat denkt u er toch van?"

Kee zei: "Ja, ik weet niet, wat ik zeggen moet, want daar komt zo in mijn gedachten, dat er toch zo een berg schuld ligt."

Ik vroeg "is uw vader zo min?" want maandagavond wilde ik er even heen;" "O, ja" zei ze, "de familie is bijeen geroepen." Wij besloten niet te wachten tot maandag, doch zaterdagmiddag zijn Teunis Mudde en zijn vrouw, Kee en ik er heen gegaan. Daar komende, zagen wij, dat hij er in vrede bij lag. De familie vertelde, dat hij een zeer bange nacht gehad had, vanwege dat hij met God te doen had, en zei, dat zijn ziele pijn deed van zonde.

Kee vroeg hem of de Heere over de berg van schuld gekomen was?"

"Ja", zei hij.

Ik vroeg: "Damsteegt, wij kunnen God toch niet ontmoeten buiten Christus en Zijn gerechtigheid?"

"Neen Anna", zei hij, "maar o, alleen om dat eeuwig welbehagen, dat in Hem ligt."

"Mag u dat geloven voor uzelf, Damsteegt?"

"Ja," zei hij, "dat heeft de Heere mij laten zien, dat het alleen Zijn aangebrachte gerechtigheid is. O, ik viel er helemaal buiten. O, het was recht, ik kon God niet ontmoeten. Nu zijn mijn ogen geopend voor dien dierbare Heere Jezus en Zijn bloed."

Toen nam hij mijn hand, en zei: "Anna, Anna, Anna, wat groot, wat groot, wat groot, toch ik erbij. Nooit kunnen geloven. O, die dierbare Heere Jezus heeft het voor mij opgenomen.

Hij sprak nog meer daarvan, doch men kon het niet verstaan tot onze spijt, maar wij hebben zoveel toch mogen horen uit zijn eigen mond, waar wij zeer verblijd mede waren. Ook onze geliefde vriendin, Kee Mudde, en haar zoon, Teunis Mudde.

Toen vroeg ik, of hij nu straks mede zou bukken voor het Lam Gods?

"O ja", zei hij met zo'n blijdschap.

Toen ik bij hem stond, kwam zo voor mijn aandacht, dat stukje van Rutherford, die zegt, dat er in de hemel zullen wezen, wier geruis van voetstappen op de aarde niet bekend was, en zag hem daar zo in liggen. Ook hoorde ik, dat één van de kinderen vroeg: "Vader, gaat u naar de hemel?" Toen zei hij: "De hemel geeft mij niet, ik ga naar God."

Wij zijn verblijd, dat wij gehoord hebben: Godskennis, zelfkennis, het recht toevallen, aan des Heeren kant gevallen, en kennis van de Zone Gods en Zijn Middelaarswerk voor zijn eigen ziel met diepe verwondering en verootmoediging en eeuwige

medevalling, dat hij daarbij aangezien mocht zijn, in Zijn werk worden; en in het laatste ogenblik vrede. Iemand vroeg of het nog vrede was van binnen.
 Toen deed hij zijn ogen open en gaf een knik, ten teken van ja.
 Toen blies hij de adem uit. Zonder de minste doodstrijd. Een man die het nooit van zichzelf kon geloven. En zo is hij gegaan naar zijn Eeuwige Huis om 2 uur. En op dat tijdstip 15 maart, zondagmiddag kreeg Kee Mudde van Psalm, eerste 4 regels:

*Dan zal 't gejuich ten hemel dringen;
 Dan zullen wij Gods eer,
 Bij opgestoken vaandels, zingen.
 Uw wens vervull' de Heer.*

Ds. Toes heeft zeer stichtelijk de begrafenis geleid. 't Was een vredige begrafenis.
 De dominee had veel opening des harten en dat is ook zo gebleven onder en met elkander.
 Zo heb ik dan aan Uw verzoek voldaan.

Opgetekend door weduwe Anna van Vliet te Gouda.

Zie voor Anna van Vliet: *12 vrouwen die God beminnen*. www.theologienet.nl